

42

MSZMP TÁRSADALOMTUDOMÁNYI INTÉZET

00153/69

KEREKES GYÖRGY:

A Kubai Köztársaság külpolitikája

A kubai forradalom nemzetközi feltételei

/1959 január - 1963 január/

Kandidátusi értekezés

1969

ELŐSZÓ AZ ELEKTRONIKUS KIADÁSHOZ

Az 1960-as évek második felében készült politikatörténeti munka – mondhatnám – a kor lenyomata. Gyorselemzés minden idők legkritikusabb történelmi „pillanatáról”. Hiszen az úgynevezett karib-tengeri válság idején, 1962. októberében, amikor a két szuperhatalom készültségbe helyezte nukleáris arzenálját, fennállt annak veszélye, hogy – akár csak valamilyen félreértés következtében is – útnak indulnak a legfélelmetesebb pusztító erők.

Ez szerencsére ne következett be. Kortársként, kezdő társadalomkutatóként az hozott lázba, hogy miért – és miért éppen Kuba kapcsán – következett be az „októberi válság”.

Tudatában voltam annak, hogy hiányzik a történelmi távlat, számos alapvető forrás évtizedekig hozzáférhetetlen. Mégis buzgón gyűjtöttem a megismerhető információt, anyagokat, értesüléseket, és ezek birtokában értelmeztem a történeteket.

Jogos a tisztelt olvasó kérdése: érdemes-e évtizedekkel később a - most már nem titkos - tanulmányt hozzáférhetővé tenni? Én erre nem tudok választ adni. Döntse el az, aki veszi a fáradságot a meglehetősen terjedelmes munka elolvasására.

A disszertáció - elsősorban a felhasznált forrásokkal kapcsolatban - némi magyarázatra szorul. A rendszerváltás után felnövekvő nemzedék aligha ismeri a korabeli feltételeket. Három körülményre kívánom felhívni a figyelmet:

1./ Kutatói ösztöndíjak csak elvétve léteztek. Lehetőséget kaptam viszont arra, hogy 1965-1966-ban - egyetemistáinkkal azonos feltételek között - csaknem egy esztendő Kubában töltsék. Ez igen hasznos volt. Nemcsak az akkori közgondolkodás árnyaltabb megismerésére adott lehetőséget, hanem dokumentumanyag gyűjtésére is. Ebben nagy szerepet játszott a „kapcsolati tőke” tudatos fejlesztése. Tény, hogy a Biblioteca Nacional illetve a Casa de Las Américas munkatársai maximálisan segítettek abban, hogy hozzájussak a megismerhető anyagokhoz. Némi szerencsével még a kubai külügyminisztérium könyvtárához, dokumentumgyűjteményéhez is hozzájutottam, kivéve természetesen a titkos irattár anyagát.

2./ Ugyancsak némi szerencsével - egyedi engedély révén - áttanulmányozhattam viszont a magyar külügyminisztérium kubai referatúrájának teljes anyagát, egyetlenegy - borítékba zárt - feljegyzés kivételével. Miután ez utóbbi tartalmáról az egykori magyar nagykövet tájékoztatót, tanácsára eltekintettem ennek külön kérvényezéséről. Az általam felhasznált külügyminisztériumi anyagok az eredeti jelzetekkel szerepelnek a dolgozatban.

3./ Az általam vizsgált esztendőkből, különösen 1962-ben, a „kubai kérdést” nagy nemzetközi érdeklődés övezte. A világsajtóban igen sok információ, értékelés látott napvilágot, amelyeket nem nélkülözhettem. Ám a külföldi sajtókiadványok – napi és hetilapok stb. - a korabeli viszonyok között idehaza hozzáférhetetlenek voltak. A Magyar Távirati Iroda (MTI) azonban kiadványaiban igen bő terjedelemben tette hozzáférhetővé a nemzetközi sajtóban megjelenő elemzéseket, értékeléseket a vezető politikusok és intézmények számára. Így akkori munkahelyemen, a Társadalomtudományi Intézet könyvtárában módom volt ezeket megismerni. Érthető hát, hogy a forrásmegjelölések között az MTI igen gyakran szerepel hivatkozási alapként.

xxx

Jelen szöveg mindenben azonos az 1969-ben lezárt disszertáció szövegével. Magán hordja tehát a korabeli elvárások bélyegét.

Budapest, 2006. július 1.

A szerző
E-mail: benker@axelero.hu

Tartalom

A Kubai Köztársaság külpolitikája és a kubai forradalom
nemzetközi feltételei /1959 január -- 1963 január/ . . . 1. old.

I. Kuba külpolitikája a demokratikus népforra-

dalom időszakában 2. "

1. Konceptió hiánya -- vagy tudatos időnyerés. . . 2. "

Jegyzetek 13. "

2. Kuba és az USA viszonyának megromlása.

Kuba törekvései nemzetközi kapcsolatainak
kiszélesítésére 16. "

Jegyzetek 29. "

3. A külpolitikai orientáció gyökeres átalaku-
lása. Gazdasági háború az Egyesült Államok-
kal 32. "

a/ Helyzetfelmérés és taktikai következte-
tések

b/ Az övetségesek keresése

c/ A cukorcsata és következményei

Jegyzetek 83. "

4. A Playa Giron-i győzelem 92. "

Jegyzetek 118. "

II. A szocialista külpolitika kibontakozása. Harc

a forradalmi Kuba fennmaradásáért /1961 április-

1962 augusztus/ 123. "

Jegyzet 126. "

1. A Playa Giron-i invázió visszaverése után . . .	127. old.
Jegyzetek	140. "
2. Békében együtt élni a latin-amerikai országokkal. A Punta del Este-i konferencia	142. "
a/ A Punta del Este-i értekezlet előkészítői	
b/ A Punta del Este-i tanácskozás	
/1961. aug. 5—17./	
Jegyzetek	161. "
3. A kubaiak részvétele a kairói és a belgrádi értekezleten	166. "
Jegyzetek	171. "
4. Kuba és a szocialista országok kapcsolatának fejlődése 1961 második felében. Dorticos elnök látogatása Prágában, Moszkvában és Pekingben	172. "
Jegyzetek:	192. "
5. Az agresszió veszélyének növekedése. A második Punta del Este-i értekezlet	195. "
a/ Az Egyesült Államok és Kuba 1961 második felében	
b/ A második Punta del Este-i értekezlet	
/1962. január 22./	
Jegyzetek	220. "

6. A Második Havannai Nyilatkozat	222. old.
Jegyzetek	230. "
<hr/>	
7. A kucal kormány intézkedései a gazdasági blokád káros következményeinek leküzdé- sére	231. "
a/ Fegyveres agresszió helyett gazdasági blokád	
b/ A kubai gazdaság helyzete 1962 elején	
c/ Az osztályharc kiéleződése	
d/ Az Egyesült Államok és Kuba 1962 nyarán	
Jegyzetek	248. "
III. A Karib-tengeri válság	249. "
1. A válság kibontakozása	251. "
Jegyzetek	274. "
2. Lázas előkészületek	277. "
Jegyzetek	288. "
3. Kritikus napok /1962. október 22--28./	290. "
Jegyzetek:	335. "
4. Enyhül a feszültség	340. "
Jegyzetek	350. "
Néhány tanulság	352. "
Irodalomjegyzék	365. "

✱

A Kubai Köztársaság külpolitikája
és a kubai forradalom nemzetközi feltételei
/1959 január -- 1963 január/

A Fidel Castro vezette forradalom győzelme, az 1961-es Playa-Giron-i invázió és az 1962-es Karib-tengeri válság a nemzetközi érdeklődés középpontjába állította Kubát. E fontos események kapcsán, de ezeken túl is, a hazai és a nemzetközi közvélemény újra meg újra várja egy történelmi paradoxon magyarázatát. Miért az egyik legkisebb, az Egyesült Államokhoz legközelebb fekvő és -- sokak szerint -- mindeddig számára "legkedvesebb" ország rázta le magáról az észak-amerikai imperializmus uralmát? Miért sikerült megvédeni Kuba függetlenségét és szuverenitását a hatalmas északi kolosszussal szemben? Egyben válaszra vár az a kérdés is, hogyan térhettek rá a kubaiak a szocializmus építésének útjára? A válaszadás nemcsak propagandisztikus szempontból fontos, hanem -- a válaszok kidolgozatlanságánál fogva -- egyben követelményt támaszt a tudományos kutatással szemben is.

E tanulmány a kubai forradalmi folyamat két tényezőjét: a forradalom nemzetközi feltételeit és a kubai kormány nemzetközi politikáját vizsgálja. Ebből adódóan az elemzés, de mindenekelőtt a válaszadás hiányos lesz. Remélhetőleg a tanulmány mégis hasznos szolgálatot tesz a kubai kutatás ügyének.

I. Kuba külpolitikája a demokratikus népforradalom
időszakában

1. Konceptió hiánya -- vagy tudatos időnyerés?

Washingtoni követségünk -- néhány hónappal a forradalom győzelme után -- 1959. május 26-i jelentésében ezt írja: "...egészen nyilvánvaló, hogy az új vezetésnek nincsenek hosszú lejáratu tervei. A Julius 26-i mozgalom azal a céllal jött létre, hogy megszabadítsa a kubai népet a Batista uralomtól. Annak megvalósítása után azonban nem maradt programja..., a mozgalom vezetőinek, Castrónak sincs fogalma az államvezetésről, elsősorban a külpolitikáról."¹ Ez a sommás megállapítás vitatható, de mielőtt visszatérnénk rá, érdemes néhány más korabeli véleményt is megvizsgálni.

Mindenekelőtt figyelemre méltó Fidel Castro 1959. február 16-án, miniszterelnöki beiktatása alkalmából elmondott beszéde, amelyet nem programadó előadásnak szánt. Ki is jelentette, hogy korainak tartja az átfogó politikai tervezet meghirdetését, mondván: "Egyik napilapunk 20 pontból álló tervet közölt. Én ezt esietett dolognak tartom." Egyben megállapította: "...sok tervünk van, nagy munka vár ránk. Megvizsgálunk és megoldunk majd minden olyan kérdést, amely az országot foglalkoztatja."² Ugyanakkor néhány vonatkozásban kifejtette véleményét és ígéretet tett pl. a földreform végrehajtására, a gazdaságfejlesztési program kidolgozására, az államapparátus megtisztítására, egy olcsóbb és a nép érdekeit védelmező államgépezet kiépítésé-

re, valamint kilátásba helyezett néhány, a dolgozók élet-színvonalát kedvezően befolyásoló intézkedést. Mindaz természetesen még nem nevezhető kormányprogramnak. Kormánya nemzetközi politikájáról pedig valóban nem tett említést. Egyetlen közvetett utalást olvashatunk beszédében: "...mozgalmat kell indítanunk, hogy a lakosság hazai gyártmányu cikkeket fogyasszon, mert csak így tudunk munkát adni a népnek és egyúttal valutát is megtakarítani."³ Ez a megjegyzés áttételesen érinti Kubának az USA-hoz fűződő viszonyát, de nem korvonalazza a Castro-kormány külpolitikáját.

Ez azonban még nem bizonyítja azt, hogy Fidel Castrónak és kormányának nem volt külpolitikai koncepciója. De figyelembe kell vennünk azt, hogy taktikai megfontolásból korlátozniuk kellett -- ameddig csak lehetett -- nemzetközi tevékenységüket. Mindenekelőtt a lehető legkésőbbre kellett eltolniuk átfogó külpolitikai elképzeléseik meghirdetését.

A kubai forradalom vezetői tisztában voltak országuk helyzetével. Számoltak azokkal a tényezőkkel, amelyek az Egyesült Államok közelségéből fakadtak. A két ország közötti konfliktus kirobbanását minél későbbre kívánták halasztani. Fidel Castro magyarázatot is ad erre. "...vajon a kubai forradalmi kormány és az Egyesült Államok közötti konfliktus hatalomrajutásunk pillanatában kezdődött?" -- tette fel a kérdést az ENSZ közgyűlésen elmondott beszédében. Castro határozott válasza: "Nem." S ugyanigy válaszolt a következő kérdésre is. "Talán a hatalom átvételét követően azt a célt tűztük magunk elé, hogy nemzetközi problémákat okozzunk?" "Nem." A továbbiakban pedig leszögezte: "Egyetlen forradalmi kormánynak sem érdeke, hogy hatalomra jutva

nemzetközi konfliktust támasszon."⁴ Kuba külpolitikájának lényege nem lehetett más, mint az imperializmus elleni harc, amelynek éle az USA ellen irányul. De mi értelme lett volna meghirdetni egy ilyen tartalmu átfogó programot a népi hatalom megszilárdulása előtt?...

Castro taktikai megfontolásának helyeslése azonban korántsem jelenti a kubai kommunisták éles és következetes antiimperialista irányvonalának az elítélését. A Népi Szocialista Párt /igy nevezték abban az időben a kubai kommunisták pártját/ már január közepén nyilvánosságra hozta felhívását, amely az ideiglenes kormányt támogatásáról biztosítja; leszögezi: "A kormánynak, ha tovább akarja fejleszteni az ujonnan kivívott függetlenséget, szakítania kell azaz a "földrajzi fatalizmussal", amely szerint kötelesek vagyunk elfogadni mindazt, amit az amerikai külügyminisztérium diktál vagy elhatároz."⁵

Rövidesen ismertté vált a kubai kommunisták helyzet-elemzése és átfogó nemzetközi politikai terve is. Ezt tartalmazza Blas Roca elvtársnak a kubai forradalomról írt, 1959 májusában megjelent cikke, amelyben megállapítja: "1959-ben a felkelő hadsereg... magához ragadta a hatalmat és Washingtonnal való tanácskozás nélkül alakította meg a kormányt."⁶ A cikkben részletesen elemzi Kuba és az USA viszonyát, hangsúlyozva: "A kubai forradalom első számú ellensége az észak-amerikai imperializmus", amely minden erővel arra törekszik, hogy elfojtsa /a forradalmat/ elősegítse vereségét."⁷

A cikk tömören megfogalmazza azokat az alapelveket is, amelyekre a forradalmi kormány külpolitikája épülhet.

Érdemes ezt a részt szó szerint idézni: "Kuba függetlenségének megszilárdítása és az ország fejlesztése megköveteli, hogy Kuba a nemzetközi porondon fellépjen a "hidegháboru", a nemzetközi feszültség ellen, az államok közötti konfliktusok tárgyalások útján való megoldásáért, a leszerelésért, a békés egymás mellett élés légkörének megteremtéséért. Kubának nemzetközi viszonylatban fel kell számolnia elszigeteltségét, amelyet az észak-amerikai imperialisták és a szolgálatukban álló zsarnokság idézett elő. Kubának kapcsolatot kell létesítenie a szocialista tábor minden országával és ki kell használnia azokat az előnyöket, amelyeket a velük való kereskedelmi, gazdasági és kulturális csere nyújt."⁸

A Népi Szocialista Párt e cikkben kifejtett elgondolásai közül még kettő érdemel különös figyelmet. 1. A párt fontosnak ítélte meg a kubai forradalom nemzetközi támogatását, illetve ennek fokozását. A szerző elsősorban a nyugati félteke népeinek szorosabb összefogását hangsúlyozza. A kommunisták, a haladó erők szolidaritását kívánják szembeállítani az amerikai imperialisták neokolonialista politikájával, amely már-már megfogalmazta közvetlen célját -- a "rossz példa" likvidálását. 2. A cikkben a kommunisták felhívják a közvélemény és természetesen a kormány figyelmét is a nehézségekre, az ország sebezhetőségére, amely Kuba földrajzi és gazdasági helyzetéből fakad: közel van az Egyesült Államokhoz, kb. 3500 km a partvonala, a lakosainak száma alig több mint hat millió, gazdasági rendszere a monokulturán nyugszik, az ország a külkereskedelemtől függ, mert nemcsak fűtőanyagokat és iparcikkeket kell behoznia, hanem

élelmiszert is.

Hasznos volt, hogy a párt nyíltan feltárta a tényleges viszonyokat és körvonalazta az ezeknek megfelelő nemzetközi politikát. Ezzel kétségtelenül elősegítette a forradalmi erők helyes orientációját. Az a tény, hogy ez a koncepció nem volt teljesen szinkronban a kormány sokszor egymásnak ellentmondó nyilatkozataival, még bizonyos haszonnal is járt. A különbség nehezítette az ellenség tisztánlátását és ez némileg fékezte az imperialisták Kuba-ellenes politikájának kiteljesedését.

Mindezzel azonban még nem adtunk választ a címben feltett kérdésre. Hiszen a Népi Szocialista Párt ekkor még önálló pártként tevékenykedett s javuló kapcsolatai és növekvő hatása ellenére sem ő határozta meg a kormány politikáját, hanem a július 26-i mozgalom vezetői. Ezért idézzük fel a kormány legfontosabb nemzetközi lépéseit.

Fidel Castro a forradalom győzelme után eltelt első félévben a nyugati félteke öt országába látogatott el. /Venezuela: január 23, USA: április 16, Kanada: április 24, Argentína: május 2, Uruguay: május 3./ Utja során tett ki-jelentései ellentmondóak. De Venezuelában, az USA-ban és Argentínában elhangzott szavaiban a "taktikázás" mellett fellelhetők külpolitikai nézőpontjának főbb elemei is.

Venezuelai látogatása során Castro sikra szállt a két ország testvéri kapcsolatainak fejlesztéséért. A parlamentben mondott beszédében meghirdette a latin-amerikai haladó erők összefogásának programját: "Ha a két országban megteremtettük a nemzeti egységet, úgy lehetővé válhat egy széles szövetség, amely magába foglalja a demokratikus

latin-amerikai népeket és amely védelmet nyújt a belső diktátorok, valamint a külföldi érdekeltségek beavatkozása ellen." "Ha a diktátorok egyesültek ellenünk, nekünk egyesülnünk kell ő ellenük."⁹

A kubai miniszterelnök ötnapos washingtoni tartózkodását a nemzetközi és főleg az észak-amerikai sajtó különös figyelemmel kísérte. Korábban számos kijelentését megkérdőjelezték és most ezekre is magyarázatot vártak. Az amerikai vezető körök véget óhajtottak vetni a bizonytalansági periódusnak az USA és Kuba kapcsolatában.

Az amerikai kormánykörök határozatlansága már régebbi keletű volt. Bár ők segítették hatalomra Batistát és az ő támogatásuk révén maradhatott hatalmon hét évig -- mégis 1958 tavaszán megszüntették segélyezését /legalábbis hivatalosan/, és a januári napokban is "mértéktartóak" voltak. A porto-ricói vizeken hajózó tengerészeti egységüket nem engedték kikötni, "nehogy félreértések támadjanak". Az új rezsim diplomáciai elismerése is nagyon gyorsan megtörtént. Sőt, a forradalmi kormány felé tett gesztusként azonnal leváltották nagykövetüket és olyan személyt neveztek ki helyére, akiről köztudott volt, hogy nem szimpatizál a latin-amerikai diktátorokkal. De közben éberren figyeltek és gondosan elemezték a kubai eseményeket.

A New York Times 1959. január 16-án megállapította: "Az egyetlen ismert tényező a kubai eseményekkel kapcsolatban az, hogy ott valódi forradalom zajlott le." Ehhez -- talán saját vigasztalásukra -- hozzáfűzték: "A kubai nép, politikai értelemben ingtag, állhatatlan és a nászut nem tart örökké."¹⁰

A néptömegek aktivizálódása és radikalizálódása, a forradalmi kormány első intézkedései /a hadsereg feloszlata-
tása, a népellenes bűnösök felelősségre vonása, az amerikai katonai tanácsadók hazaküldése stb./ gyorsan növelték az észak-amerikai vezető körök aggodalmait. A washingtoni magyar követség jelentése jogosan állapítja meg: "Washington számára a legnagyobb problémát jelenleg a kubai események jelentik."¹¹ A jelentés utal arra is, hogy a kivégzésekért a kongresszus elítélte Castrókat, sőt a gazdasági és a turista blokádnak alkalmazását is klátásba helyezték. De a kormány nem tett eleget a szélsőséges követeléseknek, ekkor még a kapcsolatok fenntartására törekedett.

Ilyen előzmények után érthető, hogy Castro látogatását nagy érdeklődés követte. A New York Times 1959. április 19-i száma részletesen ismerteti Castro kijelentéseit és kommentárt is fűz hozzájuk. A Nixon alelnök és Herter külügyminiszter Castróval történt találkozásáról azonban nem tesz említést, és ennek tartalma más forrásból sem ismeretes. A lap némi keserőséggel állapítja meg: "Fidel Castro nem adott teljesen világos választ a feltett kérdésekre."

Castro nyilatkozatainak lényegét a következő megállapítások tükrözik. "Kuba nem koldus és nem pénzt akar kapni, viszont nagyobb kereskedelmi forgalmat szeretne." Kijelentette: "...nem szándékszik felmondani azt az egyezményt, ami a guantanamoi támaszpontra vonatkozik." Megerősítette: "Kuba továbbra is tagja marad annak a kölcsönös védelmi szerződésnek, amelynek értelmében a huszonegy ame-

rikai köztársaság kötelezte magát a nyugati félteke elleni támadásokkal szembeni védekezésre." Kijelentette: "...nem szándékozik kisorsozni a külföldi kézben levő ipari létesítményeket, sőt ellenkezőleg, kedvezően fogadja a külföldi üzletemberek újabb beruházásait..."¹²

Ezek a szavak "biztatóan" hangzottak, de csak részben nyugtatták meg az amerikai üzleti és politikai élet vezetőit. Ott csengett a fülükben számos nekik nem tetsző kijelentés is: "Kuba vendégszeretettel fogadja más latin-amerikai országok menekültjeit és segíteni fogja őket." Vagy például: "A latin-amerikai népek nevében beszélünk -- nem pedig a hóhérok és a nép sanyargatói nevében." "...Kuba megcáfolta Amerika várakozásait..." "...Eszméket nem lehet fegyverrel legyőzni"¹³ stb.

Fidel Castro néhány nappal washingtoni tartózkodása után Buenos Airesbe érkezett, ahol részt vett az un. "21-ek értekezletén". /21 latin-amerikai ország értekezlete./ Felszólalásában arról beszélt, hogy ütött a latin-amerikai népek órája és komoly erőfeszítéseket kell tenni a problémák megoldására. Megállapította, hogy a "...mi nehézségeink gyökerei gazdasági jellegűek."¹⁴ Érdekes javaslattal állt elő. Az USA-t felszólította egy olyan gazdasági program megvalósítására, amelynek keretében 10 év alatt 30 milliárd dollárt kellene befektetni a latin-amerikai országok elmaradottságának felszámolása, a gazdasági feszültség leküzdése érdekében. A korabeli sajtó, a gazdasági szakemberek és a "politikusok" derűltséggel fogadták ezt a szerintük "gyerekes" javaslatot.

Közben, ezekben az első hónapokban /1958 március, április, május/ a különböző irányú társadalmi nyomásra mind gyakrabban nyilatkoztak meg a castrista vezetők és fejtették ki véleményüket a forradalom feladatairól és jellegéről. Megkísérlem tömören csokorba gyűjteni legfontosabb fejtegetéseiket.

Fidel Castro már ekkor úgy nyilatkozott a kubai forradalomról, mint amelyik egyedülálló, amely nem hasonlítható egyetlen más forradalmi folyamathoz sem. "Miénk az első igazi forradalom -- mondotta --, amelynek nem kellett terrorhoz, a társadalom egyes rétegeinek kivégzéséhez folyamodnia... mi csak a háborus bűnösöket végeztük ki... Ha megvalósítjuk ezt a demokratikus módszereket alkalmazó forradalmat, akkor a Kubai Köztársaság az egész világ számára klasszikus forradalom lesz. -- Egyben kijelentette -- választanunk kellett az éhhalált okozó kapitalizmus és kommunizmus között, amely bár megoldja a gazdasági problémákat, de elfojtja a szabadságjogokat."¹⁵ Végso soron, valamennyi jellemzője alapján, a kubai forradalmat "humanista" forradalomnak nevezi, amely "se nem vörös, se nem más színű, hanem olajzöld, mint a felkelő hadsereg egyenruhájának a színe, amely a Sierra Maestrának a világából indult útjára."¹⁶

Abban az időben a kubai kommunisták nem tartották indokoltnak e nézetek nyilvános vitáját. Bár a Népi Szocialista Párt Központi Bizottságának 1959. május 25--28-i ülésén megállapították: azt, hogy a forradalomnak kell-e erőszakot, diktatúrát alkalmaznia, azt a jövő, pontosabban az ellenséges erők magatartása dönti majd el.¹⁷

Mivel a kubai kommunisták ekkor a gyakorlati kérdésekre helyezték a figyelmet, igyekeztek elkerülni az elméleti vitát Castróval az osztályharc kérdésében is. Castro nemegyszer hangoztatta, hogy ők nem gyakorolnak nyomást egyetlen társadalmi rétegre sem, tiszteletben tartják az egyén jogait, "...mi nem alkalmazzuk az osztályharc tézisét... a nemzeti termékek jelszavát hirdetjük meg, valamennyi osztály támogatásával..."¹⁸ "Garantáljuk az iparba befektetett tőkét... Ime a vagyonosok jó együttműködése a forradalommal."¹⁹ Azt javasolta, hogy a földesurak fektessék pénzüket az iparba. "Amit a latifundistának tenni kell, az, hogy ipari tőkéssé váljon."²⁰ Változtassák át a cukorfeldolgozókat ipari központokká. Adjanak egész évben munkát a dolgozóknak, hogy ne csak három hónapot dolgozzanak.

Castro akkori szemléletének megértéséhez még közelebb visz bennünket következő fejtegetése: "A július 26-i mozgalom figyelembe veszi az embert, nem gyűlöli a nagybirtokost, mert az nem tehet róla, hogy az..."²¹ Másutt pedig kifejezetten személyes motivummal így szólt erről: "Nem vagyok ellensége a gazdagoknak, senkinek sem vagyok ellensége, barátja vagyok a megalázottaknak, barátja a szegényeknek, barátja a szenvedőknek és barátja a népnek... Végül is, én is voltam gazdag, én is voltam tehetős. De lemondtam minderről, hogy érzelmeimnek és hivatásomnak szenteljem magam."²²

Castro hitt abban, hogy ezzel a politikával, ezen az úton, Kuba gyorsan a világ leggazdagabb országává válik, ahol magasabb lesz az életszínvonal, mint bármely más országban. Ugy gondolta, legalábbis ezt hangoztatta, hogyha

"...megnő a kubai nép vásárlóereje, abból... még az észak-amerikaiak is hasznot húznak..."²³

Ha ezek után összegezni akarjuk az első néhány hónap tapasztalatait, aligha lehet egyértelmű választ adni a címben megjelölt kérdésre. 1959 elején valóban nem volt meg-alapozott, kimunkált programja a Julius 26. mozgalom vezetőinek. Szemléletüket alapvetően a demokratikus kispolgári forradalmiság jellemezte. Az illúziók, a vágyálmok birodalmából azonban mind határozottabban körvonalazódott ki alapvető célkitűzésük: fel akarták számolni az ország elmáradottságát, mindenekelőtt javítani akartak a szegények helyzetén. Külpolitikai téren pedig elő kívánták segíteni a haladó erők kontinentális összefogását, védelmezték az ország szuverenitását. Ezekben világos és következetes volt az álláspontjuk.²⁴ Azt a taktikai elképzelést, hogy kezdetben el akartak kerülni minden nemzetközi összeütközést, időt akartak nyerni -- csak helyeselni lehet.

Jegyzetek

- ¹ Küm. 5001/1959.
- ² Fidel Castro: Válogatott beszédei. 69. old. Kossuth Könyvkiadó 1962. /Továbbiakban: F.C. Vél./
- ³ F.C. Vél. 76. old.
- ⁴ F.C. Vél. 186. old.
- ⁵ Daily Worker, 1959. január 16. /MTI Cikkek a nemzetközi sajtóból, 1959. 9. sz. 18. old./ /A továbbiakban: MTI CNS/
- ⁶ Béke és Szocializmus, 1959. augusztus. 22. old.
- ⁷ Uo. 21. old.
- ⁸ Uo. 26--27. old.
- ⁹ Daily Worker, 1959. január 26.; MTI CNS. 1959. 9. sz. 20. old.
- ¹⁰ MTI CNS. 1959. 9. sz. 23--25. old.
- ¹¹ Küm. 00962/1959.
- ¹² MTI CNS. 1959. 32. sz. old.

¹³ Idézi: Cronologia de la Revolucion. 1959--1965.
24. old.

¹⁴ Uo. 25. old.

¹⁵ La Reforma Agraria, Obra Magna De la Revolucion
En Cuba Republicana. I. Oficina Del Historiador De La
Ciudad De La Habana. 1960. 283. old. /A továbbiakban lásd:
La Reforma Agraria./

¹⁶ Uo. 282--285. old.

¹⁷ Idézi Salgó László. Ostromlott sziget. Kossuth
Könyvkiadó 1964. 191. old.

¹⁸ La Reforma Agraria I. 284. old.

¹⁹ Uo. 115. old.

²⁰ Uo. 87. old.

²¹ Uo. 272. old.

²² Uo. 121. old.

²³ Uo. 125. old.

²⁴ A kidolgozott program hiányát lényegében pótolta
számos olyan tényező, ami nem hagyható figyelmen kívül.
A fiatal kubai forradalmárok jól ismerték hazájuk történel-
mét. A Julius 26. mozgalom nemcsak tisztelettel adózott a
haladó nemzeti hagyományoknak, hanem azok következetes valóra-

váltását tűzte ki céljául. Ez a nemzeti örökség magában foglalta José Marti tanításait, is, aki több mint hat évtizeddel korábban körvonalazta egy demokratikus kormányzat külpolitikáját.

De Castróék "tarsolyából" nem hiányzott a kontinens történelmi tanulságainak ismerete sem. Gondolok itt mindenekelőtt a mexikói, a bolíviai és a guatemalai figyelemztetésekre, ~~is~~. A két utóbbi esetben Guevara személyes élményeire is támaszkodhattak. A mexikói forradalom pedig köztudottan mindig is nagy érdeklődést váltott ki a kubai forradalmárokból. Az a tény, hogy a castrista mozgalom itt szerveződött újjá, itt készültek fel a partraszállásra, innen indult el a 82 felkelő a Granma fedélzetén -- nyilvánvalóvá teszi ezen ország történelmi útjának megértését.

A kubai felkelők tehát számoltak lehetőségeikkel és a veszélyekkel. Ismerték a fő ellenséget, a yenki imperrializmust, amely ellen a kihívást intézték. Tudták, mennyire fontos a szilárd belső bázis, a népi támogatás a forradalom győzelméhez. Mindez ott volt gondolkodásukban. Ezért tudtak program nélkül is -- gyakran ösztönösen -- jól eligazodni a rendkívül bonyolult helyzetben. Azt is mondhatnánk, hogy a kubai forradalmárok tobbet tanultak a kontinens történelméből, a forradalmi tapasztalatokból, mint ellenfeleik.

2. Kuba és az USA viszonyának megromlása. Kuba törekvései
nemzetközi kapcsolatainak kiszélesítésére

A két állam /Kuba és az USA/ közötti ellentétek 1959 májusában kiéleződtek. Az előző hónapokban a kubai dolgozó tömegek egyre erélyesebben követelték Castróék korábbi ígéreteinek teljesítését. A kormány által e célból tett intézkedések nagy része azonban közvetlenül érintette a külföldi monopóliumokat. A lakbérek 50 %-os csökkentését még szó nélkül hagyhatták, mert ez "csak" politikailag volt kedvezőtlen számukra. De az amerikai telefon-társaság koncessziójának érvénytelenítése már kisebb konfliktust eredményezett. Hasonló következménnyel járt a villany-áram díjának leszállítása is, mivel ez szintén sértette az USA-monopóliumok érdekeit. A két ország kapcsolataiban a negatív fordulat a földreformról szóló törvény meghozatala után kezdődött. "...itt támadt az első nehézség" -- mondta Fidel Castro.¹

A földreform szükségességéről a forradalom előtt és a győzelem után is sok nyilatkozat hangzott el. Castro és követői nem is egy ígéretet tettek a földreform végrehajtására. Az USA-val szemben alkalmazott rugalmas kubai politika megvalósítása során mégis "Általános meglepetést keltett az, hogy Fidel Castro agrártörvénye merevségéről tanuskodik Washington irányában".² -- állapítja meg a France Observateur. Az Unita május 20-án szintén hangsúlyozza, hogy ez bizonyos amerikai vezető körökben meglepe-

tést váltott ki. "...Fidel Castróval Washingtonban folytatott megbeszélésekből azt a benyomást szerezték, hogy a kubai vezető-le akar mondani a forradalmi program-követeléseiről."³

Az észak-amerikai vezető körök hangulatát és elképzeléseit a legpontosabban a New York Times május 25-i számában megjelent "Aggodalmat keltő kubai földreform-terv" című cikk tükrözi. "Fidel Castro... a dühös fiatal reformer, akinek minden sürgős, felháborította és megijesztette az amerikai és a kubai cukorgyárosokat és földbirtokosokat a földreform-törvénnyel."⁴ A cikk nyílt fenyegetést is tartalmaz: "A cukortermeléssel és gyártással foglalkozó körökben komolyan jósolják, hogy a földreform olyan megtorlásokat eredményez majd az Egyesült Államokban, amelyek komolyan érinthetik Kuba egész cukoriparát."⁵ A fenyegetésnek külön nyomatékot adtak azzal, hogy hangsúlyozták a kubai gazdaság nem valami biztató képet mutató általános helyzetét.⁶ Az amerikai lap egyben -- nyilván Kuba nemzetközi elszigetelése érdekében -- bírálja a kormány módszereit, amelyekről megállapítja, "...erősen hasonlítanak a kommunista módszerekre" -- majd így folytatja: "A kommunista program /mármint a földreform-törvény/ fő aspektusa az Amerika-ellenes érzelmek felkorbácsolása..."⁷

A kubai földreformmal foglalkozó cikkek közül figyelmet érdemel az Express május 28-i számában megjelent írás. A szókimondó szerző, a reform hatását mérlegelve, többek között ezt írja: "...bíráloinak felháborodását, de százmilliók lelkesedését váltotta ki."⁸ Majd így folytatja:

"A kérdés lényege azonban az, hogy az amerikai kormány a trösztök mellé áll-e, avagy nem..."⁹ Ezzel kapcsolatban a cikk Kuba jövőjét csak abban az esetben látja biztosítva, ha továbbra is exportálhat cukrot az USA-ba. A szerző véleménye szerint, ha az Egyesült Államok megváltoztatja kereskedelmi politikáját /csökkenti kubai vásárlásait, vagy mérsékli az árakat/ "...megbéníthatja a kubai forradalmat és kudarcra ítélheti Fidel Castrót"... "...igen kétséges, vajon talál-e olyan vevőt, aki hajlandó a világpiaci áron felül átvenni cukrot."¹⁰ Rövidesen bebizonyosodott, hogy van ilyen vevő, hogy az USA gazdasági hatalma nem mindenható...

A két kormány között keletkezett vita lényegének megértéséhez alaposabban meg kell vizsgálnunk a kubai és az észak-amerikai álláspontokat. A forradalmi kormány, ígéreteihez hiven, mélyreható reformokat kívánt megvalósítani. Fel akarta számolni a feudalizmus maradványait és a legfontosabb gazdasági ágban meg akarta törni a külföldi monopóliumok hatalmát.¹¹ Az elkerülhetetlen konfliktus enyhítése érdekében azonban gondoltak kártérítés fizetésére is. "...felajánlottuk -- mondotta Fidel Castro --, hogy évi 4,5 %-os kamatozású hitellevelekkel 20 év alatt fizetjük meg tulajdonosuknak a föld árát."¹² Ezzel szemben az amerikai kormány teljesíthetetlen követelésekkel lépett elő. "A külügyminisztérium, amikor felvetette a kártérítés fizetését, három követelményt támasztott: a kártérítést haladéktalanul, valutában, és szabott áron kell megfizetni."¹³

Az amerikai kormány igényeit nem lehetett kielégíteni. Még egy gazdaságilag fejlettebb, jelentős valuta-tartalékokkal rendelkező ország sem fogadhatta volna el ezeket a feltételeket. A kubaiaknak változtatniuk kellett: vagy a reform végrehajtása, továbblépés a megkezdett forradalmi uton, vagy behódolás az amerikai imperializmusnak. Számos jel mutatott arra, hogy az amerikai vezető körökben sokan ezt a választási lehetőséget akkor formálisnak tartották. Erejük tudatában nagyon közelinek látták a castrista forradalommal való leszámolást.

A leszámolásra 1959 nyarán nem került sor. Sőt, a két kormány közötti összeütközések formája sem igazolta az előzetes várakozásokat. Nyílt csata helyett a "közvetett háború" jutott előtérbe. Az események ilyen alakulásával kevesen számoltak, bár akadtak olyanok is, akik felhívták a figyelmet az amerikai lehetőségek korlátaira. Pl. az Express -- korábban már idézett -- május 28-i cikke így ír erről: "Noha mindig veszedelmes dolog szembeszállni a hatalmas Amerikával, Fidel Castrónak minden esetre van egy olyan ütőkártyája, amely nem elhanyagolható jelentőségű..."¹⁴ -- és ki is mondja: ha fény derülne arra, hogy Castro bukásáért az Egyesült Államokat terhelni a felelősség, kétségtelenül sokkal rosszabb fogadtatás várna rá... -- Latin-Amerikában.

Latin-Amerikában az események gyorsan követték egymást. A "rosszabb fogadtatás" lehetősége mindinkább bizonyossággá vált. A kontinens számos országában a tömegmozgalom soha nem látott méreteket öltött. Egyre határozottab-

bá lett a kubai forradalom melletti szolidaritás. Különösen a földreform-törvény meghirdetése után lett milliók jelszavává: "Cuba si, yanqui no".

Ezt az új helyzetet próbálta elemezni a Times június elején megjelent cikksorozata is. "A latin-amerikaiak úgy látják -- szögezi le a szerző --, hogy a kubai felkelés nemcsak Fidel Castro és a nép harcát jelentette a Batista-diktatura brutalitása ellen, hanem a külföldi érdekek elleni küzdelemnek is tekintik és megértik, hogy ez előnyükre szolgál."¹⁵ A növekvő tömegmozgalmat, a kibontakozó forradalmi fellendülést az észak-amerikai vezetők aligha hagyhatták figyelmen kívül.¹⁶ Intézkedéseiket jobban meg kellett fontolniuk. Az azonnali retorziók helyett manőverezniük kellett.

A Kuba és az Egyesült Államok közötti összeütközés egyik eleme 1959 június végén, illetve júliusban és augusztusban, mindinkább a Karib-tenger térségében érezhető nyugtalanság lett. A még megmaradt katonai diktaturák /Dominika, Nicaragua/ és a forradalmi Kuba közötti ellentétek kiéleződtek. A hatalmon levő diktátorokat nyugtalanították a kubai események -- féltek forradalmasító hatásuktól. Castro pedig elkötelezte magát a diktaturák elleni harcra. Eddig ez teljesen érthető. Azt azonban nem sikerült kiderítenem, hogy az ellenségeskedés miként változott át fegyveres harccá. Az tény, hogy úgy Kuba, mint Dominika területén kisebb fegyveres csapatok szálltak partra és rövid tűzharc keletkezett mindkét országban. Ezt követően fokozódott a kölcsönös vádaskodás. A helyzet kiélezését szolgáló akció-

kat -- háttérből -- az amerikaiak irányították, a Kuba-ellenes front szélesítése céljából. De rövidesen bebizonyosodott, hogy a Karib-tengeri helyzet kiélezése az Egyesült Államok számára nem jár semmiféle haszonnal.

Erkölcsei elismerésre a kubai kormány tett szert, amely június 26-án megszakította diplomáciai kapcsolatait Dominikával és ez a cselekedete a "diktátor-hullás" időszakában pozitív visszhangot keltett. A kedvező tényezők erősödésére utal az AÁSZ /Amerikai Államok Szervezete/ augusztusi chilei konferenciája is. Anélkül, hogy túl nagy jelentőséget tulajdonítanánk a konferencián hozott határozatoknak, érdemes felidézni a tanácskozás légkörét -- az "erőviszonyok" tükröződését és a határozatokat is.

A konferencia zárónyilatkozatát -- bár a tanácskozáson számos kérdésben éles vitára került sor -- minden részt vevő állam képviselője aláírta. Buenos Aires-i követségünk így ismerteti a legfontosabb összecsapást: "Az értekezleten nagy vihart váltott ki az a diplomáciai kísérlet, amelyet Kuba belügyeibe való beavatkozására tettek. A kubai külügyminiszter kijelentette, hogy nem enged "semmiféle nemzetközi szervezetnek beleszólást Kuba belügyeibe. A kubaiak meg tudják oldani saját problémáikat az AÁSZ nélkül is."¹⁷ Ezekben a napokban Fidel Castro egy televíziós beszédben cirkusznak bélyegezte az OEA-t."

Kuba tiltakozása a beavatkozási kísérlet ellen érthető, sőt helyeselhető is. Megértéssel lehet fogadni azt is, amit Castro -- az értekezlet idején elmondott és televíziós beszédében -- kifejtett az amerikai kormány kétszínűségével kapcsolatban. "...be nem avatkozásról, békéről papol, közben pedig fegyverszállítmányt akar a kubai ellen-

forradalmárok kezébe juttatni."¹⁸ Az amerikai imperializmus leleplezése tehát indokolt volt, de azt már nehéz megérteni, hogy az adott pillanatban miért kellett ilyen élesen kikelni az AÁSZ ellen. Miért kellett akkor ezt a szervezetet "cirkusz"-nak bélyegezni. Hiszen az értekezleten éles vita folyt. A Le Monde szerint "...a konferencia azaz a veszéllyel fenyegetett..., hogy két ellenséges táborra szakad." Egyik oldalon ott voltak a "...demokraták, a venezuelai és a kubai forradalmárok irányításával... a másik részen az utolsó önkényuralmi rendszerek..." /Dominika, Paraguay, Nicaragua/. A kormányok tekintélyes csoportja a Karib-tengeri vitában elzárkózott mindenféle beavatkozástól és kényszerűségből az Egyesült Államok képviselői is ide csatlakoztak. De maguk a napirendi pontok és a határozatok is jelezték a megváltozóban levő helyzetet. Többek között a következő kérdésekről folyt a vita: a nyílt diktatúrák felszámolása, a polgári demokratikus államrend megteremtése, a tagállamok belügyeibe való be nem avatkozás politikája, az elmaradott országok gazdasági stabilizációja.

Ezekre a problémákra a konferencia nem talált megoldást, nem is találhatott. El lehet fogadni a Die Weltwoche a konferenciát értékelő következő megjegyzését:

"...olyan határozatokkal kellett megelégedni, amelyek alig többek mint jókívánságok, de ugyanakkor ezek csekély lehetőséget nyújtanak a konfliktusok rendezésére."¹⁹ Mégis a határozatok bizonyos fókig megkötötték az amerikai kormány kezét. Nem védelmezhetette nyíltan a diktatúrákat. Nem kö-

vetelhetett erőszakos fellépést Kuba ellen. -- Ezért nem volt szerencsés az AÁSZ elleni éles kubai támadás.

Mint az eddigiekből kitűnik, sem a földreform meghirdetése kapcsán keletkezett éles vita, sem pedig a Karib-tengeri helyzet kiéleződése nem eredményezte a két kormány kapcsolatának megszakítását. A tanulságok, a következtetések levonása azonban nem maradhatott el. Kuba ezt főleg három vonatkozásban tette meg: 1. Az USA-hoz való új viszony és annak jövője. 2. Kuba, a kubai forradalom helye a mai világban. 3. A nemzetközi elszigeteltség leküzdése, szövetségesek keresése. Vizsgáljuk meg kissé közelebbről mindhárom konzekvenciát.

1. A kubai vezetők korábban is tudatában voltak annak, hogy a forradalom előrehaladásának és mindenekelőtt Kuba külpolitikájának sarkalatos pontja az USA-hoz való viszony. A sorozatos összeütközések még inkább kikristályosították ezt a felismerést. Mennyire mély és milyen keserű igazságot tartalmaznak Fidel Castro következő szavai: "Ha mondjuk ríz²t termelünk, külföldi érdekeket károsítunk meg. Ha zsirt termelünk, külföldi érdekeket károsítunk meg. Ha leszállítjuk a telefondijakat, külföldi érdekeket károsítunk meg. Ha földreformot hajtunk végre, külföldi érdekeket károsítunk meg. Ha kőolajtörvényt léptetünk életbe -- ahogy ezt rövidesen meg is tesszük --, külföldi érdekeket károsítunk meg. Ha bányatörvényt léptetünk életbe -- amit rövidesen kihirdetünk --, külföldi érdekeket károsítunk meg. Ha kereskedelmi flottát létesítünk, külföldi érdekeket károsítunk meg. Ha új piacokat keresünk, külföldi

di érdekeket károsítunk meg. Ha azt akarjuk, hogy legalább annyit vásároljanak tőlünk, amennyit mi vásárolunk, akkor is külföldi érdekeket károsítunk meg. -- Ez a magyarázata, hogy olyan forradalmi törvényeket hoztunk, melyek külföldi érdekeket károsítanak meg. Ezért támadnak bennünket, ezért neveznek bennünket kommunistáknak, ezért vádolnak bennünket, ezért igyekeznek mindenféle ürüggyel behatolni országunkba."²⁰

A kubai népnek tehát valóban választania kellett: vagy végrehajtja forradalmát /azt meg is tette/ és ezzel idegen érdeket "sért" meg, vagy lemond a saját forradalmáról. A kubai nép tulnyomó többsége kész volt minden áldozatra. Ez hatotta át mindennapi életét és ez tükröződött az ország vezetőinek tetteiben is. Az egyetlen, amit a kormány akkor tehetett az USA-hoz fűződő kapcsolatában, az volt, hogy nem élezi fölöslegesen a viszonyt, tárgyalási készséget, jóindulatot tanusít.

A korrekt kölcsönös jó viszony megteremtése érdekében Kuba számos kezdeményező lépést tett. A kubai kormány törekvéseit jól tükrözi az a diplomáciai jegyzék, amelyet 1959. november 13-án juttatott el az Egyesült Államok kormányához. Ez többek között a következőket tartalmazza: "A kubai nép és a kormány békében és barátságban óhajt együtt élni az Észak-amerikai Egyesült Államok népével és kormányával, fejleszteni óhajtja diplomáciai és gazdasági kapcsolatait -- az egyenjogúság és a kölcsönös előnyök alapján."²¹

A jegyzék utal arra is, hogy a kubai nép mindig különbséget tudott tenni a reakciós és a Lincoln-i Egyesült Államok között. De a tárgyalási készség, a jóindulat kevésnek bizonyult. A két ország kapcsolatai rohamosan szűkültek, majd megszűntek. A szakítást az USA kezdeményezte. De ez már a következő fejezete a forradalomnak...

2. A kubai forradalom jelentőségének és helyének meghatározása több változáson ment át. A kubai forradalmárok már a forradalom győzelme előtt, de 1959-ben számos esetben ismételten sorsközösséget vállaltak a latin-amerikai népekkel. Ilyen jellegű megnyilvánulásokra magam is utaltam. 1959 őszén azonban Fidel Castro némileg továbbfejlesztette a kubai forradalom szerepével kapcsolatos elképzeléseiket. Ezek nem hagyhatók figyelmen kívül, mert a következő években szervesen beépült elméletük rendszerébe.²² Az előbbieken már idézett október 26-i beszédében Castro ezt mondja: "Kuba ma a világ figyelmének középpontjában áll. Bámulattal tekint rá a világ." Ez így igaz. De elgondolkodtatóak a következő mondatok: "Soha senkinek nem engedjük át azt a helyet, amelyet ma foglalunk el Amerika és a világ népei között."²³ "...E nemzet győzelemről győzelemre fog haladni. Meggyőződésem, hogy ilyen nép előtt mindenkinek meg kell hajolnia."²⁴

3. 1959 nyarán -- éppen a Karib-tengeri feszültség kibontakozása idején -- a kubai vezetők felismerték a nemzetközi kapcsolatok szélesítésének fontosságát. A már említett két konfliktus /az USA-val és a diktatúrákkal/ mellett meglehetősen rossz viszony alakult ki Kuba és Anglia

között is. Ennek az eredete régebbi keletű. A brit kormány ugyanis még akkor is fegyverszállítmányokkal segítette Batistát, amikor az amerikaiak ezt már megtagadták. — — — Az Observer 1958. október 26-án ismertette Castro kijelentését, amely szerint "Nagy-Britannia ellenséges ország".²⁵ A forradalom győzelme után sem történt fordulat, a két kormány kapcsolata továbbra is feszült maradt.

Ilyen körülmények között a latin-amerikai népi szolidaritás és a kontinens haladóbb kormányaival való kapcsolatok fejlesztése nem nyújtott elegendő biztosítékot az önálló kubai politikához, külkereskedelmi vonatkozásban pedig alig tartalmazott biztató elemeket. Mégis Gastróék mindent elkövettek, hogy Kuba latin-amerikai kapcsolatai túllépjék a formális diplomáciai kereteket és "testvéri" jellegűvé váljanak. Emellett az elszigeteltség leküzdése egyre sürgetőbb lett. Erre két lehetőség kínálkozott: az afro-ázsiai orientáció, vagy a kapcsolatok megteremtése a szocialista országokkal. Általam pontosan nem ismert okokból a kezdeményező lépést Afrika és Ázsia felé tették meg, feltehetően azért, mert ezt kevésbé tartották veszélyesnek, mert ez aligha vonhatta maga után az USA retorzióját.

A szocialista országokkal Kubának ekkor még nem volt diplomáciai kapcsolata /kivéve a Jugoszláviával fennálló régebbi keletű diplomáciai viszonyát/, s ebben az irányban érdemi lépéseket nem is tett. Elvben nem volt akadálya a kapcsolatok felvételének, mert azok a kubai politikusok, akik ez ellen tiltakoztak, már kiszorultak a hata-

lomból. Az árucserre lehetőségeit pedig Fidel Castro már 1959. február 19-én kedvezőnek látta. Kijelentette: "Ha az oroszok meg akarják venni a cukrunkat, akkor eladjuk nekik."²⁶ A kezdeményező lépéseket mégiscsak akkor tették meg, amikor azt a kényszerűség napirendre tűzte.

Az afro-ázsiai orientáció látványos nyitánya Guevara körutazásával kezdődött. Vezetésével jószolgálati küldöttség járt az EAK-ban, Indiában, Burmában, Indonéziában, Ceylonban, Pakisztánban, Szudánban, Marokkóban és Jugoszláviában. A kubai kormány három célt kívánt elérni ezzel az utazással: újabb barátokat szerezni, feltérképezni a cserekereskedelem lehetőségeit és Kuba számára hasznosítható tapasztalatokat szerezni a kormányzáshoz, valamint a gazdaság fejlesztéséhez. Ha nemcsak a külsőségekből ítélünk, akkor látjuk, hogy az utazás eredménye nem túl kedvező. A fogadtatás mindenütt magas szintű volt. A kubai forradalom iránti lelkesedés számos országban impozáns képet nyújtott, ami kétségtelenül növelte Kuba nemzetközi tekintélyét és némileg lehütötte az imperialista tábor "forrófejű" politikusait. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy figyelemre méltó gazdasági távlatokhoz nem nyitott kaput.

A kubai vezetők mégis nagy lelkesedéssel fogadták a küldöttség utibeszámolóját és egyben fontos politikai következtetéseket vontak le belőle. Ujra megerősítették a latin-amerikai forradalommal való teljes azonosulásukat. "Kuba csak ... példája annak, hogy mi is tulajdonképpen

Latin-Amerika."²⁷ De továbbvitték ezt a gondolatot: "Kuba problémája nem egyedülálló -- jelenti ki Fidel Castro. --
Kuba problémája az összes elmaradott országok problémája."²⁸
Vagyis itt már csirájában megtalálható a három kontinens egymásrautaltságának, összefogásának a gondolata.

Jegyzetek

¹ FC. Vél. 190. old.

² MTI CNS. 1959. 41. sz. 23. old.

³ Uo. 22. old.

⁴ Uo. 26. old.

⁵ Uo.

⁶ A gazdasági nehézségek valóban súlyosbodtak -- többek között nehezen indult meg a cukoreladás és ezen a tavaszon "Amig tavaly márciusban 566 000 t.-át adtak el, addig az idén III. 31-ig 145 047 t.-át. Küm. 5002/1959.

⁷ MTI CNS. 41. sz. 26. old.

⁸ MTI CNS. 43. sz. 9. old.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

¹¹ Sőt, a földreform a kubai kormány gazdasági programjában még nagyobb helyet foglalt el. Ugy tekintettek a földreformra, mint amely megteremti az iparosítás legfőbb feltételeit. Szélesíti a belső piacot. Az Agrárreform Intézet 12 pontos programot dolgozott ki. A célkitűzések

között megtalálhatjuk a termelés folyamatos bővítését, az importhelyettesítést, a cukornád, a kávé, a dohány és az állattenyésztés gépesítését, a szakemberképzést, a tudományos kutatás fejlesztését stb. Részletesebben lásd: Jorge Texier Avellaira. Reforma Agraria. Casa De Las Americas, Kuba, 1962. 111--133. old.

¹² F.C. Vél. 192. old.

¹³ Uo. 191. old.

¹⁴ MTI CNS. 1959. 43. sz. 9. old.

¹⁵ MTI CNS. 45. sz. 20. old.

¹⁶ Egyébként a kontinensen kialakult légkört, az új fejleményeket tükrözik az 1959 június első felében megjelent újságcikkek is. Néhány címet érdemes felidézni: "Felkelések hullása Latin-Amerikában" /Il Popolo, jun. 4./, "Újabb zavargások Latin-Amerikában" /Le Monde, jun. 5./, "Vihar Latin-Amerika felett" /New York Times, jun. 6./, "Egy vulkán = Latin-Amerika" /Los Echos, jun. 6--7./, "Ütött az órád Latin-Amerika" /Izvesztija, jun. 7./, "Dél-Amerikában fokozódnak a szenvedélyek" /France Observateur, jun. 7./, "Parázsló forradalom" /Die Tat, jun. 15./ stb.

¹⁷ Kém. 5003/1959.

¹⁸ Küm. 5003/1959.

¹⁹ MTI CNS. 1959. 63. sz. 51. old.

²⁰ F.C. Vél. 88. old.

²¹ Idézi: Manuel de Capacitacion Civica 36. old.
La Habana, 1960. Departamento de instruccion, Minfer.

²² Az 1960-as évek közepére a Kubai Kommunista Párt /ez az egyesített párt neve/ kidolgozta sajátos elméletét, amelyben részletes megvilágítást nyert a castrizmus nemzetközi politikai felfogása. Ennek az elméletnek számos eleme már korábban jelentkezik. Ezekre igyekszem "menet közben" felhívni a figyelmet. /Szerző/

²³ F.C. Vél. 98. old.

²⁴ Uo. 99. old.

²⁵ MTI CNS. 1958. 89. sz. 68. old.

²⁶ Idézi: Kronologia de la Revolution. II. 21. old.

²⁷ F.C. Vél. 220. old.

²⁸ Uo. 219. old.

3. A külpolitikai orientáció gyökeres átalakulása.

Gazdasági háboru az Egyesült Államokkal

Az 1959-es év végén mind nyilvánvalóbbá lett a kubai forradalom antiimperialista jellege. A népi mozgalom növekvő szervezettsége és nyomása következtében változások történtek a kormány összetételében, az ország politikai vezetésében. Urrutia elnök, aki szembekerült a forradalommal, lemondásra kényszerült. Utódává a közismerten baloldali gondolkodású politikust, Dorticost nevezték ki. 1959 őszén megszervezték a fegyveres erők minisztériumát, élén Raul Castróval. Novemberben Ernesto Guevarával töltötték be a Nemzeti Bank elnöki tisztét, így az ő kezébe került a gazdasági élet ellenőrzése. Mindez -- a kubai balratolódás -- jelezte a forradalmi és az ellenforradalmi erők közötti döntő összeecsapás közeledtét.

a/ Helyzetfelmérés és taktikai következtetések

1959 december és 1960 január mindkét oldalon az erőfelmérés és az összeecsapásra való felkészülés időszaka volt. A számvetést az érdekelt felek nagyjából egyidőben végezték el. De ekkor már közbeiktatódott egy új erő is. Mind jelentősebb szerepet játszott az események kialakulásában a szocialista országok közössége, mindenekelőtt a Szovjetunió. Ettől kezdve a Szovjetunió hatása már nemcsak közvetett: lépései, anyagi segítsége, politikai kötelezettség-vállalása döntően befolyásolta az Egyesült Államok és Kuba gazdasági háboruját.

A helyzetkép felvázolását Kubával, az első számú főszereplővel kezdjük. A kubai vezetőség és tegyük hozzá, a nép is -- igen elégedett volt a forradalom előrehaladásával. Amit megvalósítottak, felülmulta a legvérmesebb reményeket, és a sikerek megcáfolták az elkerülhetetlen gazdasági katasztrófára vonatkozó előzetes burzsoá szakvéleményeket. A Times 1960. január 26-án így írt: "Ma, egy évvel Castro hatalomra jutása után, a hathatós változások ellenére, a nemzet nem örvend valamiféle gazdasági konjunktúrának, de nem is éli a "gazdasági zűrzavar" agóniáját, amit egyes Kubán kívüli körök megjósoltak."¹ Általában ez a hűvös "tárgyilagosság", az önbírálatnak is beillő véleményalkotás hatotta át a burzsoá propagandát. Nem sokkal később a New Statesman a következőket állapította meg: "Akármit tett Castro forradalma, egy bizonyos, a népet boldoggá tette. Ezt még a legelkeseredettebb bírálóinak is el kell ismerniük. Olyan ez, mintha az egész ország újjászületett volna. Az emberek talán nem kapnak sokkal többet enni, de van már reményük."² Valóban, a kubai nép újjászületett, ereje látára ébredt, büszke volt vívmányaira, elsősorban a nemzeti szuverenitás kivívására.

A kubai vezetőket ezekben a hónapokban az foglalkoztatta, hogyan lehetne az ország függetlenségét teljessé tenni, a gazdasági függőséget megszüntetni, hogyan lehetne megteremtteni a tartós gazdasági fellendülés feltételeit, hogyan lehetne elhárítani az Egyesült Államok közelgő agresszióját. Terveket készítettek az USA-val való kapcsolat rendezésére. Olyan kétoldali szerződést kívántak kötni, amely kizár min-

den önkényeskedést. A kubai kormány szeretne volna elkezdeni a gazdasági háborút, de józanul számolt is vele. Che Guevara a Le Monde munkatársának, Claude Juliennnek adott nyilatkozatában ezt mondta: "Addig, amíg el tudjuk adni cukrunkat... a kubai gazdaságnak nincs mitől tartania. Ha az Egyesült Államok csökkenteni akarja a vásárolt cukor mennyiségét, vagy be akarja szüntetni rendeléseit, akkor másnak adjuk el a cukrot. A keleti országok készségesen hajlandók vásárolni..."³ Guevara tömören megfogalmazott véleménye pontosan tükrözi a kormány álláspontjának három fő összetevőjét. 1. A cukor értékesítése létkérdés. 2. Készek az USA-val kereskedni. 3. A "keleti országokra" -- pontosabban a szocialista országokra -- biztos számíthatnak a közelgő gazdasági háboruban. A nehézségeket, az ellenséget nem becsülték le. Guevara ezt így fejezte ki: "A szörnyeteg torkában csináljuk a forradalmunkat."⁴ A kubai vezetők ismerték a forradalom előrehaladása és az ellenforradalmi tevékenység kölcsönhatását is. "Forradalmunk üteme -- mondta Guevara -- az ellenforradalom üteméhez fog alkalmazkodni. A fidelista rendszer az Egyesült Államok minden újabb mesterkedésére vagy támadására azzal a fegyverrel válaszol majd, amellyel rendelkezik: újabb lépést tesz előre."⁵ Ezeket a szavakat mindenben igazolták a következő hónapok.

A helyzet reális megítélése, a veszélyekkel való számolás korántsem jelentette azt, hogy Kuba vezetői várakozó álláspontra helyezkedtek. Külpolitikai vonatkozásban a legkevésbé. Aktivitásukat több irányban is fokozták. Szorosabb-

ra fűzték a világ haladó erőivel, különösen a latin-amerikai népekkel meglevő kapcsolataikat. Energikusabban munkálkodtak a szocialista országokkal való kapcsolatok megteremtésén. És emellett erőfeszítéseket tettek az Egyesült Államokkal fennálló viszony megjavítására. Ennek érdekében a kubai forradalmi kormány 1960. január 27-én jegyzéket intézett az Egyesült Államok kormányához, amelyben a következőket írta: "A két kormány közti esetleges véleménykülönbségeket, amelyek diplomáciai megbeszélések tárgyát képezik, csak tárgyalásokkal lehet sikeresen megoldani. A kubai kormány mindig kész feltétel nélkül és kimerítő részletességgel megtárgyalni mindezeket a nézeteltéréseket és teljes határozottsággal kijelenti, hogy nincs olyan akadály, amely meggátolhatná ezeknek a bármely hagyományos módon történő, az Egyesült Államok kormányával és népével kölcsönös megbecsülésen alapuló tárgyalásoknak a megtartását. A kubai kormány arra törekszik, hogy fenntartsa és továbbfejlessze a diplomáciai és gazdasági kapcsolatokat, és úgy véli, hogy ezen az alapon sértetlenül megőrizhetjük a kubai és az amerikai nép hagyományos barátságát."⁶

Nem egészen egy hónappal később -- február 22-én -- a kubai kormány közölte az Egyesült Államokkal, hogy "...tényleges jogkörrel felruházott bizottságot nevez ki, amely a két fél számára megfelelő időben fogna hozzá Washingtonban funkcióinak teljesítéséhez."⁷ E kezdeményező lépések nem vezettek eredményre...

Az észak-amerikai álláspont vizsgálata előtt ismerjük meg a kubai kérdésben kialakult "háromszög" /Havanna, Washington, Moszkva/ harmadik tagjának a véleményét. 1959

végéig a szovjet kormány meglehetősen tartózkodó volt. Igaz, aránylag hamar elismerte az új, forradalmi kormányt, de a diplomáciai kapcsolatok újbóli felvétele késett. A szovjet sajtónak a kubai forradalmat méltató írásai nem helyettesíthették a tényleges gazdasági és politikai kapcsolatokat. Az első konkrét lépésre 1959 decemberében került sor. A szovjet kormány 500 000 tonna cukrot vásárolt Kubától, csökkentve ezzel az eladatlan kubai készletet.

A kereskedelmi és a széles körű gazdasági kapcsolatok megteremtése 1960 februárban kezdődött -- miután a "helyzetfelmérés" a Szovjetunióban is megtörtént. 1959. december 4-én a Pravda közölte Annibal Escalantének, a Népi Szocialista Párt egyik vezetőjének cikkét. Bővebb idézése indokolt, mert jól rávilágít a kapcsolatok kiszélesítésének elvi alapjaira és szükségességére. A cikk bevezetőben leszögezi: "A forradalom élén álló kormányról azt állíthatjuk, hogy népi kormány... Kuba történetében az első szuverén kormány". Majd megállapítja: "Nem a munkáosztály vezeti, de a proletariátus és a parasztság... nagy befolyást gyakorol az események menetére." Fidel Castróról, a forradalom vezéréről mint "hazafiról", mint nemzeti forradalmárról" emlékezik meg.⁸

A cikk a továbbiakban ismerteti a forradalom vívmányait és az előkészületben levő új törvénytervezeteket. /A kőolajkincs védelméről, az új bányatörvényről, a nemzeti ipar, a valuta, a külkereskedelem védelméről stb./ Az erőviszonyokat mérlegelve megállapítja: "...a reakció erői nem nagyok és nem veszélyeztetik komolyan a forradalmat." ...

"A fő veszély kívülről leselkedik ránk. Népünk elnyomója, az amerikai imperializmus veszélyezteteti forradalmunkat."⁹ Elemzi az imperialisták kubai taktikáját, a gazdasági agresszió különböző módszereit, a cukorkvóta csökkentésével kapcsolatos zsaroló kijelentéseket, a turistaforgalmat korlátozó lépéseket. Végül összefoglalja a kubai külpolitikai célkitűzéseket. Többek között kijelenti: "Országunk kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatot akar létesíteni minden olyan országgal, amely hajlandó erre az egyenlőség alapján... így a szocialista országokkal, elsősorban a Szovjetunióval és a Kínai Népköztársasággal."¹⁰

Az elemzés és a következtetések is világosak. Egy megjegyzés mégis ide kívánczok. A szerző, A. Escalante, a kubai kommunista mozgalom egyik ismert vezetője. A cikkben kifejtett gondolatok azonban nemcsak hogy nem tekinthetők az ő egyéni véleményének, megállapításai tükrözték a Castro-kormány elképzeléseit és összhangban voltak a szovjet vezetők véleményével is. Ezt hamarosan igazolták a gyakorlati cselekedetek. Alig néhány héttel később fontos lépésekre került sor. A kubai és a szovjet kormány kapcsolata egyre szorosabbá és szívélyesebbé vált. Ennek részletezése előtt azonban be kell pillantanunk az észak-amerikai politika "műhelyébe". Annál is inkább, mert a kubai események további alakulása jórészt tőlük függött.

A helyzetet -- mint már említettem -- az amerikaiak is elemezték. Nehezen emésztették meg a kubai eseményeket és -- gazdasági ~~vesztésen~~ veszteségen túl -- a fájdalmas vereségsorozatot. Számos amerikai politikus és újságíró tesz említést a morális és az érzelmi vereségről, amely az USA-t

a "legkedvesebb" gyarmat, a "cukorsziget" elvesztésével érte. Ez az ország kettős értelemben is édességgel látta el az amerikai gazdagokat. Cukrot adott, ami óriási profitot hozott, és az "édes élet" örömeit nyújtotta a kubai kéjlokban és játékkaszinókban. Így azután teljesen érthetőek D. F. Fleming keserű szavai: "1959 végén Castro, a harcos ügyvéd és üldözött forradalmár lett az Egyesült Államok, a szabad világ legfájóbb tüskéje, minden Amerika-ellenes, szélsőséges nacionalista mozgalom hőse a nyugati féltekén, s lelkesítője minden olyan kárt okozó lépésnek, amely az Egyesült Államok ellen irányul ebben a hatalmas térségben."¹¹

A mélyebb elemzést az Egyesült Államok Kuba szakértői végezték el. Véleményüket a legpontosabban két cikk tükrözi. Ezeknek szerzői az Egyesült Államok határain túl is ismert személyiségek. Tad Szulc írása 1959. december 18-án jelent meg a New York Times-ben, Walter Lipmanné pedig 1960. január 30-án és 31-én a New York Herald Tribune-ben. Mindkettő fontos megállapításokat tartalmaz.

Az első írás címe: "Castro egyéves uralma Kubában." A szerző a tényközlő pontosságával leszögezi: "A Batista-diktatura megdöntése óta eltelt egy év alatt Kuba teljesen forradalmár országgá változott. A rendszer eltökélte, hogy amilyen gyorsan csak lehet, újjáalakítja az országot... más latin-amerikai forradalmaktól eltérően... feladatául tűzte ki... a gazdasági és társadalmi változások végrehajtását."¹² Majd így folytatja: a kormány "...hét száz törvényt hozott... a forradalom becsületes kormányt adott a kubaiaknak és azt

az érzést kelti bennük, hogy törődnek velük... A közoktatási rendszer... alapjaiban újjáépül." A kormány fő célja: "...a dolgozók teljes foglalkoztatása egész éven át."¹³ Ezt követően ismerteti a forradalom néhány intézkedését és a kormány lakás-, kórház- és üdülő-építési programját. Egyben megállapítja: "A jelenlegi irányzat félreérthetetlenül egy államilag irányított gazdaság kialakulására mutat."¹⁴ Majd elemzi az új hatalmi gépezetet, utal a népi erők tulsulyára. A milícia szervezésével kapcsolatban megjegyzi, hogy abban a munkások, parasztok és a diákok vesznek részt.

T. Szule a továbbiakban azokról a külpolitikai tényezőkről szól, amelyek különösen zavarják az Egyesült Államok vezető köreit. Mindenekelőtt két jelenségre utal:

1. "Számos latin-amerikai fővárosban rokonszenvező érdeklődéssel kísérik a kubai kísérletet." 2. "Kuba külkapcsolataiban az Egyesült Államok-ellenes politikát és az aktív semlegesség egy formáját tette magáévá, ami kedvez a Szovjetuniónak." A félreértések elkerülése végett ehhez hozzáfűzte: "Kuba a saját nacionalizmusa alapján vállalta a sajátos "semlegességet" és nem Moszkvából vagy Pekingből érkezett parancsot követve."¹⁵

Végül még egy érdekes megjegyzés a forradalmi folyamat előrehaladásáról. Castro egyik elkeseredett korábbi támogatója mondotta: "A helyzet úgy alakult..., hogy még maga a Kreml sem készíthetett volna jobb forgatókönyvet."¹⁶ Bölcs és igaz felismerés.

W. Lippman cikke tartalmazza az USA elnökének hivatalos nyilatkozatát, amely egy sajtókonferencián hangzott el.

Az elnök kijelentette -- írja: "...aggódunk, sőt mi több, meg vagyunk hökkenve, mert Castro és kormánya, valamint a kubai sajtó... vad támadást intéz ellenünk."¹⁷ Ami a következtetést illeti -- az nagyon is óvatos "...egyelőre várakozási politikát folytatunk s elvünk ez... a jelenlegi helyzetben helyesebb, ha semmit sem teszünk, mintha helytelen dolgokat tennénk."¹⁸ Lippman maga látható elégtétellel állapítja meg az elnökről és tanácsadóiról: megértették, hogy "...sokkal több forog kockán, mint egyesek vagyona..." Cselekedniük persze kellett. Ezt készítette elő az elnök dél-amerikai utazása is. Amit ezzel kapcsolatban Lippman ír, az a nagyközönségnek szól: "Véleményem szerint az elnök küszöbön álló dél-amerikai missziója abból áll majd..., hogy meggyőzze amerikai szomszédainkat és az egész világot, hogy nem vagyunk ellenségei... korunk felszabadító demokratikus és haladó mozgalmának."¹⁹ Az USA kormányköreinek terve így foglalható össze: Mivel belátták, hogy az adott pillanatban a Kuba elleni nyílt fellépés minden formája "életveszélyes" számukra -- a következőket határozták el: Látványos akcióhoz nem folyamodnak, de titokban szervezik a kubai ellenforradalmi erők szabotázs-akcióit és kormányellenes propagandáját. Nyíltan nem azonosítják magukat ezzel a programmal, de segítik a kubai reakciót -- a forradalmi erők gyengítése és megfélemlítése érdekében. Megszervezték továbbá az elnök dél-amerikai utját, hogy szövetségeseket szerezzenek Kuba nemzetközi szigeteléséhez, egy nagyobb akció előkészítéséhez.²⁰ Közben figyelmen kívül hagyták Kubának a kapcsolatok normalizálására vonatkozó

kezdeményezéseit. Ebben foglalható össze az amerikai kormány rövid lejáratu taktikai terve. Ez az, amiről nem beszéltek, de a cselekedetei mozaikjaiból pontosan összerakható politika volt.

Az eddigiekben a fő politikai erők helyzetfelméréséről és taktikájáról szóltam. A továbbiakban ismertetem a "nagy ütközet"-re való felkészülést, amely 1960 februárjától június végéig tartott.

b/ Szövetségesek keresése

1960 első felében a kubai--szovjet kapcsolatok gyorsan bővültek. Ebben közrejátszott -- a korábban már ismertett tényezőkön túl -- Anglia és Franciaország magatartása is. Nagy-Britannia példáját követve, a francia kormány sem szállított fegyvert Kubának.²¹ Sőt, mint a Le Monde közölte: "...Franciaország még tovább ment... nem volt hajlandó cukrot venni Kubától, végül kénytelen volt 270 000 tonnát New Yorkban drágábban megvásárolni."²² Így szinte teljesen bezárult a kör. A latin-amerikai országokkal gazdasági strukturájuk, és részben az USA politikai nyomása miatt a kereskedelmi kapcsolatok bővítésére alig adódott lehetőség, Ázsia és Afrika szinte számításba sem jöhetett a kubai cukor értékesítésénél, s most az angol és a francia piac -- legalábbis ideiglenesen -- összeszűkült.

Az USA pedig gazdasági téren napról-napra fenyegetőbb magatartást tanusított. Megkezdtek bizonyos gyakorlati intézkedések kidolgozását. "Az amerikai törvényhozás azzal foglalkozik -- olvasható a Népszabadságban --, hogy "cukor-

háborút" indít Kuba ellen."²³ Ilyen körülmények között érkezett Kubába Mikojan elvtárs és kötötte meg a szovjet kormány nevében az első szerződést.

A szovjet államférfi kubai látogatása gazdaságilag és politikailag egyaránt nagyjelentőségű volt. Mondhatnánk, fordulatot eredményezett a két ország kapcsolatában és igen kedvező irányba hangolta át a kubai közvéleményt. A szerződés leglényegesebb pontjai a következők: A Szovjetunió az elkövetkezendő öt évben /1960--1964/ öt millió tonna cukrot vásárol Kubától. A megállapodás értelmében, a Szovjetunió által a Kubai Köztársaságban vásárolt cukor belső fogyasztásra szolgál, a Szovjetunió az egyezmény időszakában nem exportál cukrot azokba az országokba, amelyek Kuba hagyományos vásárlói. A szovjet fél fizetési kötelezettségének 20 %-át dollárban, 80 %-át áruban, főleg ipari berendezésekben teljesíti. Fidel Castro joggal állapította meg: "...ez a kereskedelmi egyezmény a köztársaság által aláírt legelőnyösebb egyezmények egyike..."²⁴

A Szovjetunióval kötött egyezmény nem érintette Kubának az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatát. Változatlanul érvényben maradtak az Egyesült Államok számára biztosított különleges előjogok. A kubaiak azt a cukrot értékesítették, ami az amerikai kvóta teljesítése után fennmaradt. Ugyanakkor a szovjet--kubai egyezmény -- a példa erejénél fogva -- sürgette az USA-hoz fűződő kapcsolatok felülvizsgálatát. A kubai vezetők a szovjet relációhoz hasonlóan, aktív szaladót szerettek volna teremteni az Egyesült Államokkal szemben is. "Minden problémánk megoldódnék -- jelentette ki

Castro --, ha ilyen kereskedelmi mérlegünk lenne az Egyesült Államokkal is."²⁵

Mikojan kubai tartózkodása idején még egy fontos gazdasági megállapodást irtak alá. A Szovjetunió 100 millió dollár hitelt folyósított Kubának. A feltételek igen kedvezőek voltak. A visszafizetés árban, 12 év alatt, évi 2,5 %-os kamattal történik.

A szovjet vezető kubai látogatásának van egy el nem hanyagolható politikai oldala. Aki egy kicsit is ismeri a kubaiak érzékenységet, nemzeti büszkeséget, méltányolni tudja Fidel Castro következő szavait: "Egyetlen szóval sem sértette meg nemzeti érzelmeinket... soha, senkinek nem okozott kellemetlenséget... valamennyi problémánk iránt nagy tiszteletet tanusít."²⁶ Mindezek alapján, valóban nehéz lenne túlértékelni Mikojan kubai tárgyalásainak jelentőségét...

A szovjet-kubai megállapodás széles nemzetközi visszahangot váltott ki. Alig száradt meg a tinta a szerződésen, amikor február 15-én a New York Timesben két cikk is "méltatta" a szovjet-kubai kapcsolatok alakulását. A düh, a gunyolódás, a fenyegetés egyaránt megtalálhatók ezekben az írásokban. "Kuba vezetőinek és népének... tisztában kell lenniük azzal, hogy a trójai faló beengedése országukba nem ösztönzi majd az amerikaiakat újabb beruházásokra Kubában."²⁷ Hasonló, de némileg burkoltabb fenyegetést tartalmaz a másik, I. Reston tollából származó cikk. "A mai szovjet-kubai egyezményt megelőzően is már csak nehézségek árán tudtak vitatkozni az Egyesült Államok hivatalos személyiségei azokkal szemben, akik Washingtonban úgy vélték, hogy csökkenteni kellene, illetve meg kellene szüntetni a Castro-kormánynak juttatott

ilyen arányu támogatást."²⁸ De nem hagyható figyelmen kívül a cikk hangneme: "Kuba mától fogva új cukros bácsival rendelkezik, A. I. Mikojannal. ...A kérdés most az, vajon egyidejűleg pórázon tudja-e tartani továbbra is Uncle Samot ... minden asszony tudja, hogy két cukros bácsi egyidejűleg, rendkívül bonyolult helyzetet teremt."²⁹

Mikojan kubai látogatása és következménye mindenütt nagy érdeklődést váltottak ki. Mikojan Norvégiában, majd Moszkvában sajtóértekezletet tartott. A kérdésekre adott válaszában néhány jelentős megállapítást tett: többek között -- szerinte -- lehetséges a két ország: Kuba és a Szovjetunió kereskedelmi kapcsolatának további bővítése. Teljes egészében az Egyesült Államokra hárította a felelősséget kubai kapcsolatainak megromlásáért. "A Batista-rendszer ellen -- mondotta -- a sajtó nem intézett támadásokat. Fidel Castrót azonban a demokrácia megsértése címén élesen támadja, pedig Fidel Castro és kormányának minden tagja igazi demokrata."³⁰ A moszkvai sajtóértekezleten szóba került a fegyvervásárlások ügye is. Erről konkrétan nem történt említés -- mondotta --, de "...ha ilyen igény felmerül, bármely országnak -- akár az Egyesült Államoknak is -- szívesen szállítunk lökhajtásos vadászgépeket."³¹

Csaknem a szovjet vezető kubai látogatásával egyidőben tett körutat Eisenhower Dél-Amerikában. Az 1960. február 22-én kezdődött utazáshoz az amerikai vezetők nagy reményeket fűztek. A kubai fejlemények és a latin-amerikai forradalmi fellendülés veszélybe sodorta az USA pozícióit ezen a földrészen. A Kuba iránt megnyilvánuló szimpátia,

a jenki-ellenesség olyan méreteket öltött, mint addig soha. Az elnök ezen óhajtott változtatni, de próbálkozása eredménytelen maradt. A tömegtüntetések egyetlen országban sem maradtak el. Az elnök olyan nyilatkozatokra kényszerült, amelyek ellentétesek voltak törekvéseivel. Gondoljuk csak el, az USA szövetségeseket óhajtott szerezni a Kuba elleni agresszióhoz, ugyanakkor elnökének az ellenkezőjét kellett mondania, hogy "kifogja a szelet a vitorlából". Az Elnök "...fáradhatatlanul ismételte -- írja a New York Times --, az Egyesült Államok tiszteletben tartja a be nem avatkozás elvét... megnyugtatta azokat, akiket aggasztott, hogy esetleg drasztikus lépésekre kerül sor."³²

A latin-amerikai országok közhangulata mély hatást váltott ki az Egyesült Államokban. Az USA vezető köreinek számolniuk kellett a Castro-ellenes fellépés népszerűtlenségével. Be kellett látniuk, hogy a tengerész-gyalogosok felhasználása csak növelné a castristák táborát. Sőt, a fent idézett cikk szerzője, Tad Szulc ezt írja: "Még a gazdasági nyomás is, így pl. a kubai cukor-kvóta csökkentése is elidegenítené a latin-amerikaiakat."³³

A kubai vezetők bármennyire is örömmel könyvelték el Eisenhower dél-amerikai útjának kudarcát, tudták, hogy csak rövid haladékot kaptak és a gazdasági csata hamarosan megindul. Erre mutatott az ellenforradalmi akciók, a szabotázs-cselekmények fokozódása is. Mert hiszen az amerikai elnök latin-amerikai látogatásának kudarca nem jelentette a Kuba-ellenes tervek feladását. A nyílt agressziót egyelőre elhalasztották, de annál nagyobb figyelmet szenteltek az ellen-

forradalmi szervezkedésre. Ellenséges akciókat korábban is szerveztek, de 1960 tavaszán egymást érték a provokációk. Amerikai támaszpontokról ismeretlen felségjelű repülőgépek szálltak Kuba fölé, röpcédulákat és gyújtólapokat szórtak le. Az utóbbiak segítségével több helyen felgyújtották a cukornád-ültetvényeket, számottevő kárt okozva a kubai népgazdaságnak. Az amerikai haditengerészeti egységek többször behatoltak Kuba felségvizeire. A provokációk sorozatából kiemelkedik a "La Cubre" nevű francia hajó felgyújtása, amely belga gyártmányú fegyvereket szállított a kubai hadsereg részére. A robbanás következtében 70-en meghaltak, a sebesültek száma meghaladta a százat.

Ebben a helyzetben Kuba forradalmi erőinek fokozniuk kellett éberségüket. Ennek megértéséről tanuskodik a Népi Szocialista Párt Központi Bizottságának felhívása. A párt Központi Bizottsága február 29-e és március 2-a között kibővített ülést tartott. A Központi Bizottság értékelése szerint "...kikristályosodott a kubai forradalom fejlődésének három legjellemzőbb vonása: a forradalom fejlődése és elmélyülése, ami most a legjobban jellemzi a helyzetet; a forradalom ellenségeinek fokozódó agresszivitása; a forradalom és az ellenforradalom táborának további elhatárolódása, a társadalmi erők polarizációja."³⁴ A Központi Bizottság szerint "A legsürgősebb feladat: Kuba felkészítése egy esetleges blokádra."³⁵

A kubai kormány gyakorlati tettei összhangban voltak az idézett nyilatkozat szellemével. S bár a tanulmány jellege nem engedi meg a belpolitikai fejlemények, a nép soraiban végzett szervező és nevelő tevékenység elemzését, mégis kül-

politikai hatása végett, ide kívánczik annak megállapítása, hogy az eredményes politikai munka révén a kubai nép felkészülten várta az amerikai agressziós lépéseket.

1960 tavaszán a kubai kormány külpolitikai tevékenységében a kontinentális szolidaritás fejlesztése került előtérbe. Március végén Havannában kontinentális szolidaritási értekezletet tartottak. 15 testvérországból érkeztek küldöttek. Az alapvető kérdésekben teljes egyetértés alakult ki. A közösen elfogadott kiáltvány a kontinens népeinek feladatát így határozza meg: "...meg kell akadályozniuk a guatemalai események megismétlődését, meg kell védelmezniük a kubai forradalmat."³⁶

A haladó erők kontinentális mozgósítása érdekében a kubai társadalmi szervezetek igyekeztek kapcsolatot létesíteni a haladó gondolkodású latin-amerikai értelmiségiekkel, véleményüket, tanácsaikat kérték. Az ő közvetítésükkel fordultak a testvérnépekhez. A kubai forradalmi szervezetek körkérdéseket juttattak el neves írókhoz, művészekhez, közéleti személyiségekhez. A "Humanismo" című folyóirat közölte a kérdéseket és 23 személy válaszát, amelyek egyaránt tanulságosak. A három kérdés így hangzott: 1. Mi a véleménye a kubai forradalomról és kormányáról? 2. Hisz-e annak a lehetőségében, hogy megismétlődik Kubában egy guatemalaihoz hasonló agresszió? 3. Ha megismétlődik, Ön szerint milyen magatartást kell tanusítania a latin-amerikai népeknek és kormányaiknak?

Az első kérdésre adott válaszok tulnyomó többsége igen kedvezően nyilatkozik a kubai forradalomról, főleg ösztönző, példamutató szerepét hangsúlyozzák. Külön figyel-

met érdemel D. A. Siqueiros mexikói kommunista festő válasza: "Fegyverrel a kezemben vettem részt a mexikói forradalomban, ugyszintén a spanyol polgárháboruban -- írja --, sohasem észleltem teljesebb összhangot"³⁷, mint amilyen a kubai nép és forradalmi kormánya között létrejött.

A második kérdésre adott válaszok már eltérőek. Egyesek szerint "semmilyen körülmények között" sem ismétlődhet meg az agresszió. Van ilyen válasz is: "Természetes" -- tehát a válaszadó az agressziót elkerülhetetlennek tartja. Siqueiros szerint most nehezebb megvalósítani, de a lehetőséget nem szabad kizárni. A harmadik kérdésre adott válaszok ismét igen közel vannak egymáshoz; a kontinentális összefogáson túl egy nagy szolidaritási mozgalom szervezése mellett szállnak síkra.

c/ A cukorcsata és következményei

Az Egyesült Államok és Kuba között a cukorcsata 1960 nyarán bontakozott ki. A történelmi szituáció, a nagyméretű forradalmi fellendülés, a klasszikus gyarmati rendszer szétesése kedvezően befolyásolta a kis Dávid egyenlőtlennek tűnő küzdelmét az amerikai Góliát ellen. Az adott körülményekről a Béke és Szocializmus című folyóiratban megjelent: "A nemzetközi viszonyok 1960 nyarán" című tanulmány megállapítja: "Az imperializmus agresszív, reakciós politikája elleni népi megmozdulások valóságos vihara száguldott végig Ázsián, Európán, Afrikán és Latin-Amerikán. Korunkban a tömegek aktivitása nem valamely földrész mono-

póliuma..."³⁸ Már csak ezért nem fogadható el Sartre találónak tűnő hasonlata: "A kubaiak, az egész szigetet tekintve, úgy állnak szemben az Egyesült Államokkal, mint ahogyan a Sierra Maestra felkelői 1958-ban Batista 50 ezer emberével."³⁹

A kontinentális szolidaritás, a kubai forradalmat támogató erők fellépése 1960 nyarán szervezettebbé és -- méreteit tekintve -- jelentősebbé vált, mint korábban bármikor. A tömegek Kuba iránti lelkesedése impozáns formában nyilvánult meg Dorticos köztársasági elnök június elején számos latin-amerikai országban tett látogatása során. A nyári hónapokban kibővültek Kuba kapcsolatai a szocialista országokkal. Tárgyalások kezdődtek Kínával, Csehszlovákiával és más szocialista országokkal. Aláírtak két fontos megállapodást a Szovjetunióval. 1960. május 8-án helyreállították a két ország diplomáciai kapcsolatát, majd június közepén újabb, Kuba számára előnyös kereskedelmi szerződést kötöttek Moszkvában. A. N. Jimenez, a kubai delegáció vezetője, a korábbi kölcsönről megjegyezte: "Nem kötötték feltételekhez s erre Kuba történetében még nem volt példa." Az új szerződésről így nyilatkozott: "...országunk 24 millió dollár értékben vásárolt olajat a Szovjetunióban, a szovjet olaj sokkal olcsóbb, mint az amerikai."⁴⁰

Mindez Kuba nemzetközi pozíciójának megerősödéséről tanuskodik. Az Egyesült Államok kormánya mégis ekkor hátrározta el a gazdasági szankciók bevezetését. Ekkor indította meg az ugynevezett cukorháborút. Vajon miért? Erejében bízva a kis Karib-tengeri sziget térdrekényszerítését

remélte? Ugy gondolta, hogy a Szovjetunió mégis meghátrál, ha tényleges retorziókat alkalmaz? Nem tudom. Nem ismerem kellően az Egyesült Államok kormányköreiből akkor uralkodó nézeteket. Néhány sajtóvéleményre, terveikre a továbbiakban utalok majd, kielégítő választ azonban nem adhatok. De azt hiszem, az amerikai elgondolások részletes taglálása nem is szerves része ennek a dolgozatnak. Éppen ezért kövessük tovább az eseményeket, az USA gazdasági agressziójának kibontakozását és a kubai válaszokat, azokat az eseményeket, amelyek a politikai függetlenség kivívása után a gazdasági függetlenség megteremtéséhez vezettek, sőt meggyorsították a társadalmi forradalmat, a szocialista átalakulás Kubában.

1960 nyaráig az Egyesült Államok és Kuba gazdasági kapcsolatában a csökkenő tendencia ellenére sem történt gyökeres változás. Az amerikaiak negatív magatartása leginkább a propagandában, a provokációkban, a diplomáciai lépésekben, gazdaságilag pedig elsősorban a beruházási politikában mutatkozott meg.⁴¹ De csökkent a kereskedelmi forgalom is. Erről tanuskodnak a statisztikai adatok. 1959-ben a kubaiak Amerikába irányuló exportja 484,5, onnan származó importja 597,3 millió dollár volt. 1960-ban ez 348,7, illetve 374,0 millió dollárra csökkent.⁴² Ha figyelembe vesszük azt, hogy a második félévben a kereskedelmi forgalom csaknem megszűnt, akkor teljesen jogos az a megállapítás, hogy a gazdasági háború tulajdonképpen 18 hónappal a Batista-rendszer megdöntése után bontakozott ki.

Amikor az észak-amerikai kormány -- számára kedvezőtlen nemzetközi helyzetben -- elhatározta a gazdasági agressziót, ügyelnie kellett a saját közvetlen gazdasági érdekeire is. Az amerikaiak kubai tőkebefektetéseinek nagy része /1100 millió dollárból kb. 800 millió dollár/ még a régi tulajdonosok kezében volt. Számolniuk kellett ezek elvesztésével. Továbbá, a kubai import cukor -- a csökkenő tendencia ellenére -- aránylag nagy százalékát tette ki az észak-amerikai fogyasztásnak. Kisérjük figyelemmel az erre vonatkozó adatokat.

Az észak-amerikai cukorpiac ellátása⁴³

Év	teljes fogy. tonnában	kontingens répa % %	nád %	Hawai	Puerto Rico	Füzfőp Sziget %	Kuba %	Egyéb %
1910	4 015 000	13,6	9,9	13,7	8,3	2,9	49,0	2,6
1920	4 895 000	11,1	2,0	9,6	8,2	2,8	52,1	14,2
1930	6 710 000	17,0	2,9	12,0	11,6	12,0	43,9	0,6
1940	6 443 000	24,1	6,3	14,6	12,4	15,2	27,1	0,3
1945	5 996 000	17,4	6,9	12,3	15,1	--	46,7	1,6
1950	8 249 000	20,9	6,2	13,9	12,8	5,7	39,6	0,9
1955	8 400 000	21,4	6,0	12,5	12,9	11,6	34,0	1,6
1960 ^a	9 400 000	21,7	6,6	12,1	12,6	10,4	33,4	3,1

^a Az Egyesült Államok földművelésügyi minisztérium által jóváhagyott kvóta szerint.

A statisztika tanúsága szerint a kubai cukor 1960-ban több mint 33 %-át tette ki az amerikai cukorpiac volumenének. Az amerikai kormánynak számolnia kellett a cukor és az ellenértékét képező amerikai gyártmányok kiesésével, a

kubai piac elvesztésének lehetőségével. Ekkor még jórészt érvényben voltak a korábbi kereskedelmi szerződések. A kereskedelempolitikai alapelveken pedig csak részben változtattak. Az USA különleges helyzete még fennállt. Korábban a Kubába exportáló országokat négy csoportba osztották: a minimális, a maximális, a legnagyobb kedvezményű országokra, a negyedik volt az USA. Ennek megfelelően a vámtarifa a következőképpen alakult: 36 %, 18 %, 10 % és 5 %.⁴⁴

/Megjegyzés: A Batista-rezsim idején, főleg a szocialista országokkal való kereskedelemben a vámok időnként meghaladták a 36 %-ot is./

Mint látható, a gazdasági tét az USA szempontjából sem volt jelentéktelen. Ha mégis vállalták a kockázatos lépést, akkor itt -- véleményem szerint -- a politikai megfontolásuknak különleges szerepe lehetett. A kubai forradalom előrehaladásával szembeni tehetetlenségük bomlasztotta az USA és szövetségeseik kapcsolatát. Alighanem erőt akartak mutatni, jelezni óhajtották, hogy bizonyos határon túl nem vonulnak vissza, inkább elviselnek egy meghatározott összegű anyagi veszteséget, de soraikat rendezni óhajtják. Megkezdték a forradalomellenes erők tömörítését, bár tudták, hogy ez átmenetileg anyagi veszteséget okoz nekik, sőt, gyorsabban tömöríti a szembenálló táborát. Mindez hiányos ismereteim folytán jórészt feltételezés, de aligha jár messze a valóságtól.

Mielőtt megvizsgálnánk, hogyan is kezdődött a gazdasági agresszió, vágjunk az események elébe.

1959. október 20-án "Washington felforgató háborút folytat" címmel megjelent egy cikk a France Observateur-ben,⁴⁵ amelyben a szerző, amerikai folyóiratokra hivatkozva, összefoglalja az USA kormányának Kubára vonatkozó terveit. A cikk bevezetőben megállapítja: "...gyakorlatilag három hónap óta hadiállapot van Washington és Havanna között." Majd közli, hogy a harc három területen folyik /propaganda, gazdasági blokád, légi és tengerészeti hadműveletek/. Ezt követően ismerteti a három felvonásos terv több részletét. Az első szakaszban /az első felvonásban/ "...el akarták érni Kuba elszigetelését", mert Kuba "...veszélyezteti a nyugati félteke' biztonságát". Ezt a célt San Joséban kívánták elérni.

A második felvonás a földalatti munka. Az illegális fegyveres csoportok előkészítése és bevetése révén óhajtották meggyengíteni és aláásni a kubai kormány hatalmát.

A harmadik felvonásban kellett volna megvalósulnia a Floridában kiképzett "szabad kubaiak" partraszállásának, egy Castro-ellenes, Amerika-barát kormány megalakításának, amelyet az USA azonnal elismer és megfelelő segítségben részesíti. E terv végrehajtása azonban már az indulásnál, San Joséban felborult...

De e rövid "előreugrás" után térjünk vissza az eseményekhez.

Észak-Amerika gazdasági agressziója a szovjetk kőolaj finomításának megtagadásával kezdődött. Az első szovjet szállítások június elején érkeztek meg a szigetországba. A külföldi cégek azonnal tiltakoztak. Fidel Castro június 14-i beszédében pellengérre állította azokat a külföldi, első-

sorban amerikai és holland kézben levő olajtársaságokat, amelyek megtagadták a Szovjetunióból importált olaj feldolgozását. A kubai vezető figyelmeztette a társaságokat: ha nem változtatják meg magatartásukat, a felelősséget ők viselik. A figyelmeztetés nem használt. A monopóliumok szabotázsára válaszképpen a kubai kormány június 29-én kisajátította az amerikai Texaco olajvállalatot, majd ezt követően az angol--holland tulajdonban levő társaságot is, amelyek összértéke kb. 300 millió dollár volt.

Másnap, 30-án a New York Times a két ország kapcsolataira vonatkozóan megállapította: "Kényes és veszélyes pont-ra jutottunk." Majd így folytatja: "...nem szabad lebecsülnünk a fiatal kubai vezetők intelligenciáját, mély érzéseit és bátorságát... tragikus tévedéseket követhetnek el, de komoly ellenfelek és úgy is kell kezelni őket."⁴⁶

Az amerikai kormány gyorsan reagált. Egy nappal az államosítási rendelet közzététele után memorandumot juttatott el az Amerikai Államok Szervezetéhez, amelyben azzal vádolta Kubát, hogy "provokációs lépéseket" tesz az Egyesült Államok ellen és ily módon növeli a feszültséget a Karib-tenger térségében.⁴⁷ Az erélyes hangú emlékirat -- a Reuter szerint -- a keményebb magatartásra való áttérést jelenti. Ezt a feltételezést támasztja alá a szenátus döntése -- amely szerint Eisenhower elnök felhatalmazást kapott a cukor-import csökkentésére. A gyakorlati intézkedésre július 5-én került sor. Az amerikai földművelésügyi minisztérium az 1960-as évre felfüggesztette a kubai cukorbehozatait, vagyis megtagadta 700 000 tonna cukor átvételét. Ezzel egy-

időben az Egyesült Államok kvanai nagykövetsége jegyzéket nyújtott át a kubai kormánynak, amelyben kifejezte kormánya tiltakozását az olajfinomítók államosítása miatt. A jegyzék gazdasági agresszióknak nevezi a kubai kormány intézkedéseit.⁴⁸ Hasonló szellemben járt el az angol kormány is. /A brit nagykövet 4-én adta át kormánya tiltakozó jegyzékét./

A kubaiak reagálása sem késett. 6-án a kormány felhatalmazta Dorticos államelnököt és Fidel Castro miniszterelnököt, hogy államosítsanak minden Kubában levő amerikai tulajdont, abban az esetben, "ha azt a nemzet érdeke megkívánja".

Ilyen körülmények között az amerikai sajtóban megint előtérbe kerültek a kubai események. A vélemények megoszlottak. A New York Herald Tribune július 7-én "Castro féken tartása" című cikkében meglepő józansággal ítéli meg a történeteket. "Nem szabad sokat várnunk a gazdasági megtorlásoktól. Emiatt Castro nem fog megbukni" -- írja. Sőt, hozzáfűzi: "...teljesen tehetetlenek vagyunk, ha meg akarjuk akadályozni a Szovjetuniót abban, hogy Kuba segítségére siessen." Megállapítja: "Egymagunkban lényegileg semmit sem tudunk tenni." A cikkíró határozottan tiltakozik egy esetleges intervenció ellen. "Az anyagi javak elvesztése és Castro propagandája okozta bosszúság apróságok ahhoz a katasztrófához képest, amelyek okozhatunk, ha haditengerészetet és hadsereget használunk fel egy népi forradalom szétzuzására."⁴⁹ Az amerikai újságírók közül többen a már megtett intézkedéseket is a "furkósbót politika" jelzővel illették.

De nem hagyható figyelmen kívül a szélső jobboldaliak fellépése sem. Voltak olyanok -- a képviselőházban is --, akik az "USA-érdekek védelmében" szigorubb szankciókat követeltek, beleértve a tengerészgyalogság felhasználását is.

Kuba népe feszült figyelemmel követte az amerikaiak cselekedeteit. Vezetői megfontoltan, magabiztosan cselekedtek és nyilatkoztak. Fidel újból megerősítette: "Kuba ügyeit először irányítják Havannából és nem más ország fővárosából." Beszédének következő szavai különösen jól tükrözik a nép hangulatát: "Azt ajánlom az amerikaiaknak, ezerszer gondolják meg, mielőtt ilyen /mármint fegyveres agressziós/ cselekedetekre szánják rá magukat, mert hazánkban véres, hősiess, győzelmes ellenállással találkozónának."⁵⁰

Castro imént idézett -- hasonló formában már sokszor elhangzott -- szavai ekkor különös jelentőségűek voltak. A feszült helyzetben a korábbinál sokkal határozottabban és erélyesebben kelt Kuba védelmére a Szovjetunió. Julius 9-én elhangzott beszédében Hruscsov figyelmeztette az agresszív imperialista köröket. Utalt a megváltozott erőviszonyokra, majd kijelentette: "...a szovjet tüzérek rakétáikkal támogathatják a kubai népet, ha a Pentagon agresszív erői intervenciót merészelnek ^{ig}nitani Kuba ellen." Hogy félreérthetlenné tegye a Kubát védelmező szovjet álláspontot, még hozzáfűzte: "Ha úgy tetszik, ez figyelmeztetés azoknak, akik nem ésszel, hanem erővel akarják megoldani a nemzetközi kérdéseket."⁵¹

Sem 1960 nyarán, sem őszén nem került sor katonai intervencióra. Az Egyesült Államok vezetői ebben a vonatkozásban megőrizték józanságukat. A gazdasági háború azonban el-

mélyült és gyorsan a teljes szakításhoz vezetett. A diplomáciai és a politikai harc szintén kiéleződött. Ez idő tájt ide tevődött át a harc súlypontja. Ennek legfőbb álmomái: Kuba és a szocialista országok kapcsolatának elmélyülése; a tapasztalatok marxista elemzése a Népi Szocialista Párt kongresszusán; nyilvános vita a havannai népi egyetemen az ország külpolitikájáról. Az amerikaiak részéről: a San José-i és a bogotai értekezlet megszervezése. Majd a kubai válságok: az első Havannai Nyilatkozat és Fidel Castro részvétele az ENSZ közgyűlésen 1960 szeptemberében. Ezek az események olyan jelentőségre tettek szert, hogy egyiket sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Kövessük az eseményeket csaknem időrendi sorrendben.

Az intervenció elhárítása -- mindenekelőtt a kubai és a szovjet kormány határozott fellépése következtében -- nem szüntette meg a Kubára nehezedő gazdasági nyomást. A szovjet segítség e téren sem késett. Néhány nappal az amerikai intézkedés után Dorticos köztársasági elnök bejelentette: "N. Sz. Hruscsov felajánlotta annak a 700 000 tonna cukornak a megvásárlását, amellyel az Egyesült Államok piacán csökkentették a cukor-kvótát."⁵² Két héttel később Kuba és a Kínai Népköztársaság egyezményt írt alá, amelynek értelmében a következő öt év folyamán Kína évente 500 000 tonna cukrot vásárol Kubától. Ezzel párhuzamosan kétoldalu tárgyalások folytak más szocialista országgal is. Rövidesen hat országgal született megállapodás /Szovjetunió, Kína, Lengyelország, NDK, Csehszlovákia és Bulgária/. A szerződések értelmében ezek az országok cukorért beruházási javakat,

nyersanyagokat és fogyasztási cikkeket szállítanak Kubának. Julius második felében Raul Castro Moszkvába utazott. A tanácskozások során Hruscsov hangsúlyozta a szovjet kormány további segítőkézségét, megjegyezve: "A szocialista tábor országainak ereje ma olyan nagy és gazdasági hatalmuk olyan jelentős, hogy teljesen magukra vállalhatjuk Kuba ellátását a számára szükséges cikkekkal, amelyeket most megtagad tőle az Egyesült Államok és néhány más tőkésállam."⁵³

A szocialista országokkal való gazdasági kapcsolatok kiszélesítése mellett a kubai kormány diplomáciai csatornákon keresztül is próbálta ellensúlyozni az imperialisták növekvő nyomását. Kubai kérésre a Biztonsági Tanács napirendre tűzte az amerikai agresszió elítélésére vonatkozó panaszt. Argentína és Ecuador javaslatára a vitát elhalasztották addig, amíg ebben a kérdésben az Amerikai Államok Szervezete állást nem foglal.

Közben megindult az Egyesült Államok diplomáciai akciója is. Julius 27-én memorandumot juttatott el az Amerikai Államok Szervezete Amerikaközi Békebizottságához, azzal vádolva Kubát, hogy belpolitikai intézkedései veszélyeztetik a Karib-tenger térségének békéjét.⁵⁴ Ezt a lépést a San José-i értekezlet közvetlen előkészítésének kell tekintelnünk. Magára az értekezletre augusztusban került sor -- amelynek mint már jeleztem --, az amerikaiak Kuba-ellenes terveiben jelentős szerepet kellett betöltenie. A szemben álló felek között a politikai összetűzésre már az értekezlet előtt sor került. Kuba ugyanis elutasította a napirendi javaslatot, mert az nem vette figyelembe, hogy az Egyesült

Államok durván megsérti az Amerikai Államok Szervezetének alapokmányát.

A napirend körül kialakult vita ellenére augusztusban megtartották az értekezletet. Az amerikai küldöttség magabiztosan érkezett San Joséba. A szenátus előzetesen jóváhagyta a 600 millió dolláros latin-amerikai segélyprogramot. Ezt az összeget elegendőnek találták a korrump kormányok megvásárlására, Kuba elszigetelésére. Némi meglepetéssel kellett tudomásul venniük, hogy "a 600 millió dolláros segély bejelentése... fagyos fogadtatásra talált"⁵⁵ -- írja a Times augusztus 30-án. Ez az összeg 19 országra elosztva jelentéktelen volt, az elmaradottság leküzdéséhez, a nyomor megszüntetéséhez nem nyújtott fedezetet.⁵⁶

A kubai küldöttséget a San José-i értekezleten Raul Roa vezette. Felszólalásában hangoztatta, hogy az Amerikai Államok Szervezete egy próba előtt áll. Megerősítette kormánya álláspontját az önrendelkezésről és a szuverenitásról. Kijelentette: "...Kuba hangja, a mi Amerikánk összes szegényeinek és a világ összes elmaradott népeinek hangja."⁵⁷ Élesen bírálta a diktaturákat, különösen a dominikai Trujillo-féle rezsimet. A külügyminiszter egy másik beszédében leszögezte, hogy a kubai kormány Costa Rica-i San José-ba nem mint vádlott, hanem mint ügyész érkezett.⁵⁸ Visszautasította a "szovjet befolyásról" terjesztett amerikai véleményeket. A külügyminiszter többször is hangoztatta: mi itt nem Marxot és Lenint idézzük, hanem Simon Bolívar és José Martí szavait. A kubai forradalom egy de-

mokratikus, antifeudális és nemzeti forradalom -- mondotta --, amely nem egy XIX. századi, hanem egy XX. századi forradalom.⁵⁹

Az értekezleten ismét felemás helyzet alakult ki. Nyíltan csak Mexikó védelmezte Kubát. A többség a kubai--amerikai konfliktus valamiféle békés megoldását óhajtotta. A dominikai diktatúrát viszont elítélték, mert "felforgató tevékenységet folytat a demokratikus rendszerek ellen". Érdekesek az Egyesült Államok taktikai lépései Dominikával kapcsolatban. Visszavonta azt a 320 000 tonnás cukor-megrendelést, amelyet a kubai kvóta csökkentése után neki adott. Sőt, augusztus 26-án a diplomáciai kapcsolatot is megszakította Dominikával. Mindez azt a célt szolgálta, hogy az amerikai kormány erkölcsi tőkét gyűjtsön az erősebb kubai fellépéshez. Ez bizonyos értelemben sikerült.

A San José-i nyilatkozatnak van egy nagyon fontos eleme, amely közvetlenül a Szovjetunió és más szocialista országok, de közvetve Kuba ellen is irányul. Ezért a San José-i nyilatkozatot alaposabban meg kell vizsgálnunk. Ernesto Che Guevara "Az Amerikai Államok Szervezete a yenkik eszköze" című cikkében, amelyet a *Democratie Nouvelle* című marxista folyóirat 1960. 12. száma közöl⁶⁰, részletesen elemzi az Amerikai Államok Szervezete tevékenységét és betekintést ad az említett ülés munkájába.

Guevara idézi a nyilatkozat legfontosabb pontjait:

"Az amerikai külügyminiszterek hetedik tanácskozó összejövétele:

1. Erélyesen elítéli egy kontinensen kívüli hatalomnak az amerikai köztársaságok ügyeibe való beavatkozását, vagy beavatkozással való fenyegetését, még akkor is, ha ez a fenyegetés feltételes és kijelenti, hogy egy, a kontinensen kívülről történő beavatkozási fenyegetésnek valamely amerikai állam által való elfogadása veszélyezteti az amerikai szolidaritást és biztonságot. Ezért ~~ma~~ az Amerikai Államok Szervezete erélyesen helyteleníti és leleplezi ezt a fenyegetést.

2. Ugyancsak visszautasítja a külügyminiszterek tanácsa a kínai--szovjet hatalmak azon szándékát, hogy kihasználják egy amerikai állam politikai, gazdasági, vagy szociális helyzetét, mivel ez a szándék arra vezethet, hogy megbontja a kontinens egységét és veszélyezteti a nyugati félteke békéjét és biztonságát.

3. A külügyminiszterek tanácsa ismét megerősíti, hogy az amerikai rendszer összeférhetetlen a totalitarizmus bármely formájával."

A nyilatkozat egyéb részleteiről Guevara megállapítja: "...nem más, mint mártás a lényeg elrejtésére, égi zene a gyermetegek elaltatására." A tanulságokat elemezve -- az amerikai "adakozásra" utalva -- szellemesen megjegyzi: "Kuba megteremtette az aranytojáshoz tojót tyukot." "Nem Kuba az, amely ezeket az arany tojásokat tojja -- ezeket Kuba miatt tojják." Vagyis: "Kuba az a kis tövis, amely előidézi, eme aranytojások tojását... E tojások aranyozottak a nép számára és szinaranyból vannak, a belőlük hasznót húzó kormányok számára."⁶¹ S tegyük ahhoz hozzá, a ju-

talomban való részesedésének mértéke attól függött, hogyan szolgálják a yenki-imperializmus Kuba-ellenes politikáját. Már az értekezlet idején ismeretessé vált az amerikai szenátus döntése, amely szerint minden olyan országtól megvonják a segélyt, amely támogatásban részesíti Kubát.

Mindezek alapján megállapítható, hogy az Egyesült Államok nem érte el eredeti célját, nem tudta nyíltan elítélni Kubát, képtelen volt eredeti terve szerint "lejátsszani" a háromrészes dráma első felvonását. Ezért halogatta a másik két felvonás "megrendezését" is. Mégis, az új "segélypolitikával", a 600 milliós rendkívüli segély felhasználásával részben -- kormány szinteken -- elszigetelte Kubát. Bár -- mint a vita megmutatta -- olyan országokra, mint pl. Mexikó, ^brazília, Uruguay, Ecuador stb., nem számíthatott Kuba-ellenes terveinek végrehajtásában. A kisebb, reakciós vezetés alatt álló közép-amerikai kormányok készségesebbek voltak, hajlandóságot mutattak a Kuba elleni fellépésre.

Közben, amikor az USA San José-ban és másutt szervezte a Kuba-ellenes erőket, a kubai kommunisták kongresszusra gyűltek össze. Elemezték a tapasztalataikat, az országban kialakult helyzetet, mérlegelték a nemzetközi körülményeket, meghatározták belpolitikai terveiket és a forradalom nemzetközi teendőit. Nem feladatomban ennek a termékeny, alkotó vitának, a kongresszus gazdag anyagának az elemzése. Még csak a nemzetközi vonatkozású elképzeléseket sem kívánok kifejtetni. Már azért sem, mert korábban erről több szó

esett és a pártkongresszus nem módosította -- nem is kellett módosítania -- a párt előző álláspontját. Három vonatkozásban mégis említést kell tenni arról, ami a párt VIII. kongresszusán elhangzott. 1. Hogyan ítélte meg a forradalom előrehaladásának nemzetközi és belső feltételeit? 2. Hogyan határozták meg a köztársaság alapvető külpolitikai feladatait. 3. A kongresszus hogyan segítette elő Kuba barátainak, védelmezőinek összefogását?

1. A forradalom győzelmének feltételeit igen kedvezőnek ítélték meg. Flavio Bravo, főleg külpolitikai tartalmu felszólalásában többek között ezeket mondotta: "Népünk rendelkezik a győzelem minden feltételével. Mi nemcsak az a hatalmas segítséggel számolunk, amelyben bennünket részesítenek a világ népei -- Latin-Amerika, az afro-ázsiai országok, a Szovjetunió vezette hatalmas szocialista tábor --, hanem azzal a teljesen eltérő körülménnyel, amelybe pl. a testvéri guatemalai köztársaság került. Számítunk a munkásokból, parasztokból és forradalmi diákokból alakult felkelő hadseregre, amely a zsarnokság elleni háboruban keletkezett.⁶²

Ugyanezt a gondolatot fogalmazta meg a Központi Bizottság fő referátumában is. "A szocialista tábor ereje, helyes nemzetközi politikája, szilárdsága az észak-amerikai fenyegetésekkel szemben, létfontosságú volt a kubai forradalom számára. A szocialista tábor léte, nemzetközi befolyása, valamint gazdasági és katonai ereje leküzdhetetlen akadályt jelentettek az Egyesült Államok számára a Kuba elleni intervenció megvalósításában és azokban a terveiben, hogy gaz-

dasági blokáddal segítségével fojtta meg a forradalmat. A szocialista tábor hajlandósága, hogy az egész világgal kereskedjen s őszinte, önzetlen segítséget nyújtson az elmaradott országoknak, lehetővé tette Kuba számára, hogy fenntartsa, sőt növelje külkereskedelmét, s az Egyesült Államok féktelen szabotázsza ellenére előmozdítsa a forradalom fejlődését gazdasági téren is."⁶³ Ugy gondolom, ez a világos kommunista álláspont nem igényel semmiféle kiegészítést.

2. A pártnak pontos, elvileg szilárd álláspontja volt már korábban a forradalom külpolitikai feladatairól. Ennek lényegéről a megváltozott helyzetnek megfelelően a beszámolóban a következőket olvashatjuk: "Kuba megszűnt az Egyesült Államok agresszív háborús politikájának sakkfigurája lenni. Kuba nem engedelmes csatlósa többé az Egyesült Államoknak az ENSZ-ben. Saját kubai politikáját folytatja, amely nem egyéb, mint a béke védelmének és a békés egymás mellett élésnek a politikája. Kuba szükséglete és óhaja az, hogy a világon béke legyen, hogy diadalmaskodjanak a békés egymás mellett élésnek, a katonai be nem avatkozásnak, az államok egymás belügyeibe való kölcsönös be nem avatkozásnak és a gazdasági agresszió kiküszöbölésének elvei."⁶⁴

3. Némileg részletesebben szólok a kongresszus nemzetközi jelentőségéről, arról, hogyan serkentette a haladó erők nemzetközi összefogását. A kongresszuson 32 párt delegációval képviseltette magát. 30 párt küldött üzenetet a kubai elvtársaknak. A vendégek felszólalásaiban, a testvérpártok üzeneteiben olyan egyöntetűen és impozánsan nyilvánult meg a szolidaritás, a segítőkészség, hogy a kubai elvtársak

teljes biztonsággal könyvelhették el: minden helyzetben és minden téren számíthatnak a testvéri pártok segítségére.

A kongresszus után a latin-amerikai kommunista és munkáspártok képviselői közös nyilatkozatot fogadtak el a San José-i értekezletről kiadott nyilatkozattal kapcsolatban. Elutasítva azt, megállapították: "A latin-amerikai miniszterek egyetlen helyes és méltányos állásfoglalása San José-ban az lett volna, ha fenntartás nélkül támogatják Kubát és elítélik a Kuba-ellenes agressziót."⁶⁵ A részt vevő pártok nyilatkozatukban megfogalmazták a forradalmi erők viszonyát a kubai forradalomhoz. "Földészünk minden hazafiának és összes demokratáinak feltétlen kötelessége a kubai forradalom védelmezése és népeinek legteljesebb és legmélyebb szolidaritásának kibontakoztatása Fidel Castro dr. imperialistaellenes és antifeudális népi kormánya és Kuba összes forradalmi erői iránt. Kuba védelme: valamennyi latin-amerikai ország jogainak, szuverenitásának és reményeinek védelme."⁶⁶ A nyilatkozatot a Havannában levő 15 latin-amerikai testvérpárt képviselője írta alá.⁶⁷

A pártkongresszus előkészületeivel és megtartásával egyidőben rendezték meg a latin-amerikai ifjúság havannai találkozóját és a Népi Egyetem nyilvános vitájának harmadik ciklusát, amelyeken megvizsgálták a kubai forradalom helyét a mai világban. E fórumokon természetesen a kormány külpolitikájáról is szó esett. A Népi Egyetem vitáin öt ízben /július 3, 17, 31, aug. 7 és 14/ elemezték a kubai forradalom nemzetközi feltételeit és feladatait.⁶⁸ Értékeltek többek között a kongói kérdést, az iraki és guineai

forradalmat, az indonéz és az indiai fejlődés tapasztalatait, a kínai forradalom jelentőségét, a szuezi válságot és az Egyesült Arab Köztársaság jelentőségét stb.

Ha az e vitákon elhangzottakat összevetjük a pártkongresszuson, a kommunisták tanácskozásán elhangzottakkal, megállapíthatjuk, hogy a különbség nem annyira tartalmi, mint inkább terminológiai és hangsúlybeli. A Népi Egyetem vitáiban is a következetes antiimperialista politika dominált. Az amerikai imperializmus szerepét, az antiimperialista harc jelentőségét a kommunistákkal azonosan ítélték meg. A szocialista országokról és a Szovjetunióról igen pozitíven nyilatkoztak. Roa külügyminiszter ismertette a Kubai Köztársaság által kötött új szerződéseket, kiemelte a Szovjetunióval történt megállapodások jelentőségét. Szerinte olyan új típusú kapcsolat jött létre, amelyet Kuba korábban nem ismert. "Mert ezek a szerződések -- hangsúlyozta -- az első olyan megállapodások, amelyekben hazánk a kereskedelmi politikát a belső ipari struktúra átalakításának eszközeként használja fel."⁶⁹

Ugyanakkor, összhangban a kormány korábbi külpolitikai törekvéseivel, e vitákon nagyobb súllyal szerepelt Kubának az elmaradott országokhoz való kapcsolata és főleg Latin-Amerikához való viszonya, mint a pártkongresszuson. Pontosabban fogalmazták meg saját nézetüket a kubai forradalom helyét illetően: "...Kuba álláspontja már nemcsak egy olyan kormányé, amely védelmezi népe alapvető jogait. Hanem ... védelmezi természetesen, az összes latin-amerikai népek jogait..." -- jelentette ki Raul Roa. Sőt, továbbment, mondván a nemzetközi politikában valamennyi

elmaradott nép érdekeit képviselik.⁷⁰ A kubai forradalmat még inkább beágyazták a kontinentális és azon túl, az elmaradott népek forradalmi folyamatába. "... felelősek vagyunk ... -- jelentette ki Dorticos --, mert a mi forradalmunk tapasztalatai nemcsak a mi népünk számára, hanem a fejlődésben elmaradott összes népek számára fontosak."⁷¹ Tanulságos azonban, ahogy Dorticos elsősorban a gazdaság fejlesztésére irányította a figyelmet. "A nép életszínvonalát csak így lehet megjavítani -- mondotta. -- Tudtuk ezt már a forradalom győzelme előtt, ilyen szellemben harcoltunk és a jövőben is harcolni fogunk a társadalom gazdasági haladásáért." Mindez bizonyítja -- hiszen az elnök a legszűkebb vezetőmaghoz tartozott --, hogy ebben az időben elsősorban a példa erejével, a gazdasági előrehaladás sikereivel kívántak hatni a nemzetközi forradalmi folyamatra.

A vitában szó esett a kubai külpolitika múltjának és jelenének viszonyáról. A külügyminiszter elmondotta: a gyarmati korban a külpolitikát a spanyol uralkodók és kubai megbízottaik irányították. "A Köztársaság idején pedig az észak-amerikai követtől érkezett telefonon az utasítás."⁷² Tulajdonképpen Kuba csak most lépett a világ elé, most gyakorolja először egy szuverén állam jogait. Roa ismertette kormánya külpolitikájának három alapelvét. Ezek a következők: 1. A nemzeti függetlenség védelme. 2. Diplomáciai, kulturális kapcsolatok és a barátság fejlesztése a világ minden népével. 3. Kereskedelem a különböző piacokon, amely megteremti a teljes nemzeti függetlenség gyakorlásának feltételeit.⁷²

A külügyminiszter által kifejtett gondolatok -- főleg a harmadik ponttal kapcsolatosak -- némi kiegészítésre szorulnak. A gyakorlatban ugyanis a szocialista orientáció határozottabban nyilvánult meg, mint ahogy azt az idézett szavak tükrözik. Ez azonban érthető. Az amerikai vádaskodás, az imperialista propaganda kommunistának kiáltotta ki Castrókat. Elveik elárulásával vádolták őket. Ez az egyik oka a három külpolitikai alapelv ilyen megfogalmazásának. A másik: Castrók közeledése a szocialista országokhoz nem marxista alapon bontakozott ki. Az élet, az imperialista nyomás, a nemzetközi erőviszonyok kényszerítették őket a szocialista orientáció meggyorsítására. Miután felismerték ennek szükségességét, és pozitív tapasztalatokra tettek szert, vállalták a kapcsolatok sokoldalu fejlesztését. De akkor még nem érkeztek el teljesen az egyértelmű elvi konzekvencia levonásához. Van egy harmadik tényező is. José Marti, a nagy kubai nemzeti hős -- akit Kubában apostolként tisztelnek -- tanításai szerint veszélyesnek látták, ha a nemzet gazdasági kapcsolatai egyoldalúak, mert ebben az esetben ki van szolgáltatva partnerének. A sokoldalu kapcsolat -- a különböző piacokon való részvétel -- gondolata Martitól származik. Végeredményben ezek a tényezők határozták meg a Roa által kifejtett elveket, amelyek -- ha némileg el is maradtak a gyakorlattól -- fő vonásaiban tükrözték a kubai kormány külpolitikai fel-fogását.

A külügyminiszter beszédében szólt az ENSZ-ben, az Amerikai Államok Szervezetében végzett tevékenységükről.

Mindkét fórumot küzdőtérnek tekintették, de a kubai forradalom fokozódó nehézségeit közvetlenül az Amerikai Államok Szervezete okozta. Ebből is fakad a külügyminiszternek az a megállapítása, amely szerint számukra ezek "lövészárkok", ahol egyelőre védelmezniük kell népük érdekeit. Ebben a vonatkozásban Fidel Castro még élesebben és szókimondóbban fogalmazott a latin-amerikai ifjúság első kongresszusán mondott beszédében: "Kuba azért vesz részt az Amerikai Államok Szervezetének értekezletén, hogy pontot tegyen az i-re. Ne higgyük, hogy Kuba visszakozni fog... le fogja leplezni a szuverenitása ellen irányuló agressziót." Majd így folytatta: "Kuba nem a monopóliumokhoz, a bábkormányokhoz, az oligarchiákhoz szól. Nem Amerika kizsákmányolóihoz szól. Kuba Amerika dolgozóihoz fordul..."⁷⁴ Ezek a szavak is azt tükrözik, hogy előbbre jutottak, azaz osztályszemléletük egyre határozottabban körvonalazódott.

Ezek a gondolatok -- a kubai forradalom szerepének a megítélése, a külpolitika elveinek meghatározása -- rövidesen egy fontos dokumentumban jutottak nyilvánosságra. Fidel Castro 1960. szeptember 2-án ismerteti az első Havannai Nyilatkozatot.⁷⁵ Válasznak készült, a San José-i értekezlet döntéseit óhajtotta leleplezni, de annál sokkal többet tett. A Nyilatkozat a kubai forradalom első szakaszának egyik legjelentősebb dokumentuma, amelyből sugárzik a felszabadult életöröm. Szavaiból kicsendül az alkotás tudata. Az antiimperialista, antifeudális, demokratikus népforradalom eszméit propagálja, de tartalmaz anti-

kapitalista elemeket is. Nem tekinthetünk el a Nyilatkozat elemzésétől, amely ugyan nemegyszer megismétlése -- de magasabb szinten, letisztultabban -- a korábban már kifejtett gondolatoknak.

A kilenc pontban összefoglalt, alig hat és féloldal terjedelmű dokumentum, amelynek bevezetője szimbolikus elemekkel telítettek, kimondja: "Kubában, Amerika szabad földjén egybegyűlt a nép, hogy José Marti szobra előtt, José Marti emlékezetével a szívében, önmagát, mint általános Nemzetgyűlést konstituálja... a nép nevében, Latin-Amerika népeinek érzelmeit tolmácsolva..." fogalmazza meg eszméit, törekvéseit. Leleplezi, megbélyegzi a csaknem egy évszázad óta tartó észak-amerikai beavatkozásokat, amelyek "...a kizsákmányolás földjévé, a yenki pénzügyi és politikai birodalom háttországává tette Amerikánkat." A kormányokat az amerikai szavazógépezet részévé, szolgává alacsonyította le. A nyilatkozat elítéli a szolgalelkű kormányokat, a Monroe-elvet, a "képmutató" pánamerikanizmust, amely monopolista érdekeket képvisel és szembeállítja ezzel a "felszabadító latin-amerikanizmust".

Élesen visszaveri a Nyilatkozat a szocialista országokra szórt rágalmakat. A Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság nem veszélyezteteti a kontinens "egységét". "Nem őket kell okolni a kubai forradalom győzelméért, ezt a kubai nép hajtotta végre." Ugyanakkor "...megköszöni és elfogadja a Szovjetunió rakétáinak támogatását, amennyiben az Egyesült Államok fegyveres erői behatolnának Kuba terü-

letére." Leszögezi: "...a szovjet segítség semmiképp sem tekinthető beavatkozásnak, hanem csakis a szolidaritás megnyilvánulásának."

Az elmondottakon túl a kubai forradalom eszméit legjobban a következő megállapítások érzékeltetik: "Az Általános Nemzetgyűlés proklamálja a parasztok jogát a földre; a munkások jogát munkájuk gyümölcsére; a gyermekek jogát a tanulásra; a betegek jogát a gyógykezelésre és a kórházi ápolásra; az ifjúság jogát a munkára; a diákok jogát a szabad, gyakorlati és tudományos oktatásra; a négerek és az indiánok jogát a "teljes emberi méltóságra", a nők jogát az állampolgári, társadalmi és politikai egyenlőségre, az öregek jogát a nyugodt, biztos öregségre; az értelmiség, a művészek és tudósok jogát, hogy alkotásaikkal egy jobb világért harcolhassanak, az államok jogát az imperialista monopóliumok államosítására, hogy ily módon visszaszerezhessék nemzeti kincseiket és erőforrásaikat; az országok jogát, hogy szabadon kereskedhessenek a világ minden népével; a nemzetek jogát a teljes szuverenitásra." Mindezzel reális programot adott a kontinens haladó erői számára.

Az első Havannai Nyilatkozat magában foglalja a kontinentális forradalom eszméit: "...kifejezi reményét, hogy Latin-Amerika együttes erővel sikeresen lerázza béklyóit..." Majd a küzdelem résztvevőiről szól: "A szabad Latin-Amerikáért folyó harcban -- olvasható a Nyilatkozatban -- felharsan az ón- és szénbányák munkásainak a hangja, a gyárak és cukortelepek hangja, ahol az indiánok, félvérek...

Zapata és Sandino örökösei ragadják meg a szabadság fegyverét." És a velük való szövetséget e szavakkal rögzíti: "Az Általános Nemzetgyűlés... ratifikálja elhatározását... Latin-Amerika közös érdekeinek megfelelően fog tevékenykedni..." "Készen állunk! Kuba nem hátrál meg... Haza, vagy halál!"

Az az egymillió ember, aki jelen volt a gyűlésen és hallatlan lelkesedéssel elfogadta a Fidel Castro által előterjesztett dokumentum-tervezetet, meggyőződéssel hitt igazában. Mindannyian el voltak szánva a végső harcra. A szovjet garancia mellett éppen ez volt az, ami leginkább megértette az imperialistákkal: nem időszerű a katonai intervenció. A San José-ban elért felemás eredmény után a kubai "Nemzetgyűlés" határozata háttérbe szorította a part-raszállási terv végrehajtását.

Ebben a hónapban -- 1960 szeptemberében -- a Havannai Nyilatkozaton és hatásán túl az amerikai propagandagépezetnek még egy másik, nem kevésbé kellemetlen vereséget kellett elszenvednie. A számos állam- és kormányfő jelenlétében üléselő ENSZ-közgyűlésre Fidel Castro is megérkezett. Azok az "apró" kellemetlenségek, a megkülönböztető bánásmód, amelyekben a kubai vezetőt részesítették, csak növelték az iránta és Kuba iránt megnyilvánuló érdeklődést. Beszédében Castro részletesen elemezte az Egyesült Államok és Kuba ellentéteit. Véleményét korábban már többször, különböző összefüggésekben, idéztem. Ezért, most néhány olyan megállapítására utalok, amelyek gazdagítják a kubai külpolitika fejlődéséről alkotott képet. Emlékeztetve az Egyesült Államokkal keletkezett vita első időszakára, Castro felidézte

azt a hisztériaszító-kampányt, amelyet az amerikai sajtó folytatott Kuba ellen. Már a kezdet kezdetén szovjet behatolásról fecsegték. "Becsületszavamra -- mondotta Castro --, abban az időben még nem volt alkalmunk, hogy levelet váltsunk Nyikita Hruscsovval, a Szovjetunió nagyrabecsült miniszterelnökével. Más szavakkal, amikor az amerikai sajtó és a nemzetközi hírügynökségek szemében a kubai kormány már "vörös" volt, azaz amikor az Egyesült Államoktól 90 mérföldnyire fenyegető "vörös veszélyként" tűntek fel bennünket, olyan kormányként, amelyet kommunisták vezetnek, a forradalmi kormánynak egyszerűen még nem volt alkalma arra, hogy a Szovjetunióval diplomáciai, vagy kereskedelmi kapcsolatot létesítsen."⁷⁶ Tegyük ehhez hozzá, hogy ebben az időben számos kubai vezető személyiség közismerten szovjetellenes és antikommunista felfogást vallott. Mások Castro közvetlen hívei közül, egyszerűen fölöslegesenek tartották a közeledést a Szovjetunióhoz.

Castro az ENSZ-ben említést tett a guantanamói támaszpontról, amely körül a küzdelem -- inkább politikai értelemben -- mind élesebbé vált. A két fél álláspontja már korábban közismert volt. Az imperialisták élezni próbálták a helyzetet, hogy egy esetleges kubai katonai lépés ürügyül szolgálhasson a fegyveres beavatkozásra. A forradalmi kormány azonban igen mértéktartó volt. "...hangsúlyoznom kell -- mondotta közgyűlési beszédében Castro --, soha, egyetlen szót sem szöltünk arról, hogy Kubának szándékában állna megtámadni a guantanamói támaszpontot, mert mindenekelőtt az a célunk, hogy ne adjunk ürügyet az imperializmusnak megtámadásunkra."⁷⁷

A beszédben Castro újra ismertette kormányának -- a közelmúltban módosított magatartását a kínai kérdésben. Az előző évben a kubai delegáció tartózkodott a szavazástól, most pedig egyértelműen a Kínai Népköztársaság mellé állt. Röviddel ezelőtt Kuba megszakította a diplomáciai kapcsolatot a formózái bábkormányral és most követelte a Kínai Népköztársaság teljes jogú képviselőjét az ENSZ-ben.

Végül említésre méltó még Kubának a leszereléssel kapcsolatos álláspontja. Önmagában véve nincs ebben semmi különleges. A közgyűlésen számos semleges ország vezetője tett hasonló nyilatkozatot. A kubai miniszterelnök szavait mégis jórészt szó szerint idézem. Nemcsak azért, mert ekkor fogalmazódott meg először a kubai vezetők hivatalos véleménye ebben a kérdésben, hanem azért is, mert később lényegesen eltértek az 1960 őszén kinyilvánított álláspontjuktól.

"Ami a leszerelés kérdését illeti -- mondotta Castro --, mindenben helyeseljük a szovjet javaslatot, és nem szegyeljük kimondani, hogy támogatjuk... A szovjet javaslat nem lehetne világosabb, semmi sem kell hozzátenni." Továbbá: "...a fegyverkezési hajszá tragikus módon mindig háborúra vezetett... A Szovjetunió javaslatot tett az általános leszerelésre. Lehet-e ennél többet kívánni?" A továbbiakban Castro sikraszállt a békéért való harc kiszélesítéséért. Hiszen ez -- mint mondotta --, nemcsak az ENSZ feladata. "A háborus gyújtogatók és a militaristák leleplezése a világ közvéleményének a feladata."⁷⁸ Castrónak

ezek a kijelentései igen pozitív szerepet töltöttek be. Többek között növelték a békeszerető emberek Kuba iránti vonzalmát, elősegítették a szocialista országokhoz való közeledését.

A szocialista országokkal való viszony szorosabbá fűzése más területeken is meggyorsult. Ujabb megállapodásokat irtak alá. Szeptember közepén magyar kormánydelegáció járt Havannában. Guevara a tárgyalások során elismeréssel nyilatkozott a szocialista országok segítőkézségéről. Említést tett a gazdasági nehézségekről, az alkatrészhiányról, amelyet az amerikai politika eredményez. A szocialista országok további gyors segítségére van szükség -- mondotta.⁷⁹ A magyar küldöttség találkozott a szovjet nagykövettel, aki kijelentette: "...a legszorosabb kapcsolatban áll a kubai vezető személyiségekkel, a kormány és a társadalmi szervek vezetőivel... A legfontosabb kérdésekben őszintén nyilatkoznak meg" -- mondotta. Többször aláhuzta: "...a legfontosabb teendő gyorsan segíteni."⁸⁰

Kormánydelegációnk havannai látogatása során véleménycserére került sor a két ország diplomáciai kapcsolatának rendezéséről. Guevara szerint várni kell két-három hónapot. Megjegyezte: "...az 56-os magyarországi ellenforradalmi események igen mély hatást váltottak ki a latin-amerikai országokban, nem utolsósorban Kubában... A kubai forradalmi kormány nagy erőfeszítéseket tett a káros befolyás felszámolására, ennek ellenére a közvéleményben bizonyos előítéletek még tapasztalhatók... Kért bennünket, hogy legyünk türelemmel... mindössze néhány hónap halasztásról van szó... A Magyarországgal létesítendő diplomáciai

kapcsolatok kérdését a sorozatos amerikai támadások megfelelő időben történő visszacsapásként szándékoznak felhasználni."⁸¹ Kuba vezetői betartották szavukat. Még az év december 18-án megszületett a megegyezés a diplomáciai kapcsolatok felvételéről. A kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésére már ezt megelőzően, a szeptemberi tárgyalásokon megállapodást kötöttek. Velünk szemben is alkalmazták a legnagyobb kedvezmény elvét ugyanugy, mint más szocialista államokkal szemben. Igaz, hogy az USA-nak nyújtott különleges előnyök elve még mindig érvényben volt.

Az Egyesült Államok kormánya azonban nem tulajdonított jelentőséget a különleges előnyöket biztosító kereskedelempolitikai elveknek. Ha lassabb ütemben is, mint tervezték, de tovább folytatták Kuba-ellenes politikájukat. A provokációk fokozódtak, a kereskedelmi forgalom rohamosan csökkent. Néhány közép-amerikai kormány engedett az USA nyomásának, ezekkel Kuba kapcsolatai tovább szűkültek. Az amerikaiak megszüntették a beruházásokat a kubai vállalatokba. Az USA-val való viszony megjavítása reménytelenné vált.

Az említett tények mérlegelése után a kubai kormány október közepén széles körű államosítási programot valósított meg. Két kanadai bank kivételével, szinte valamennyi amerikai tulajdont kisajátítottak. Az amerikai ellenlépések gyorsan bekövetkeztek. Október 19-én az Egyesült Államok embargót vezetett be valamennyi Kubába irányuló exportba, kivéve az olyan élelmiszereket, amelyek nem részesülnek állami támogatásban, valamint a gyógyszereket és orvosi fel-

szereléseket. Ezen intézkedés következtében a kereskedelmi forgalom Kuba és az USA között lényegében megszűnt. A Kubai Köztársaság washingtoni nagykövete október 8-án elmondta:

"Kubai részről számoltak ilyen jellegű amerikai lépéssel, bár világosan látják a hivatalos amerikai indokolással ellentétben, az embargónak elsősorban nem gazdasági és pénzügyi, hanem politikai okai vannak."⁸²

Az Egyesült Államok kormánya számos más intézkedést is fogantatosított. Október 20-án hazarendelte havannai nagykövetét. 29-én 1500 amerikai tengerészgyalogossal egészítették ki a guantanamói csapataikat. Ezzel a támaszpont kérdésében igen feszült helyzetet teremtettek. Röviddel később Eisenhower elnök kijelentette: "Jogaink Guantanamóban a Kubával megkötött nemzetközi egyezményen alapulnak... Kormányunknak nem áll szándékában eme egyezménynek a módosításába, vagy megszüntetésébe beleegyezni és minden szükséges lépést meg fog tenni a támaszpont védelmére."⁸³

Dorticos köztársasági elnök válaszolt az amerikaiaknak. Összhangban az eddigi kubai politikával, leszögezte: "Kellő időben és megfelelő politikai eljárással igényt fogunk tartani e területre... De nem fogjuk elkövetni azt az ostobaságot, hogy a támaszpont megtámadása révén... ürügyet szolgáltatassunk országunk megszállására."⁸⁴

A mértéktartó és gyors válasz igen hasznos volt, mert az amerikaiak felkészültek a provokációra. Ezt a burzsoá sajtó is bizonyítja, amely világgá kürtölte az amerikai flotta számos egységének Kuba körüli mozgását. A France Observateur november 24-én megjegyzi: "Ez a mesterkedés pontosan be-

illik a hónapok óta megállapított Kuba-ellenes terv kereteibe."⁸⁵ Ugyanezen a napon a jólétesült Express írja:

"Allan Dulles, az amerikai hírszerző szolgálat vezetője megismertette J.-Kennedyvel, az-ujjonnan-megválasztott elnökkel azoknak a legtitkosabb jelentéseknek a tartalmát, amelyek a köztársaságpárti kormány szemében igazolják ezt az eljárást, sőt egy esetleges katonai beavatkozást is e térségben." A lapban olvasható még egy fontos értesülés: "Amióta Castro megnyitotta a Karib-térség kapuit a nemzetközi kommunizmus előtt, a mi számunkra ez lett a hidegháború második frontja. Ezen a fronton pedig bármi áron győzni kell."⁸⁶

Az USA Kuba-ellenes politikájának szerves részeként óriási propagandakampányt bontakoztattak ki Castro és kormánya ellen, hangoztatva, hogy a kubai vezetők "árulták eszményeiket", "feladták a szuverenitás elvét", "kommunizáltak, akik eladták az országot az oroszoknak". "Ilyen körülmények között az ország elhagyása az igazi hazafiak kötelessége."

Kétségtelen, hogy az amerikai monopóliumokkal összefonódott, az amerikai felső tízezer életformáját majmoló kubai gazdagok körében hatásosak voltak az amerikai szólamok. "Gyere többen -- tízezrek -- hagyták el az országot. A földesuri osztály, a burzsoázia, és részben kispolgárok, tehát a forradalommal szemben álló reakciós személyek távoztak el. Ennek óriási jelentősége volt. A kizsákmányoló osztályok a nyílt harc helyett a "külföldi kénjutazást" választották. A kubai kormány nem akadályozta, nem is tudta volna megakadályozni őket ebben. Ez a körülmény -- a "legá-

lis disszidálás" -- pozitív irányba befolyásolta a nép számára amugyis kedvező belső erőviszonyokat. Ugyanakkor új problémát jelentett az Egyesült Államok számára. A menekülteket segélyezték. Az USA már 1960 december-elején egy millió dollárt utalt ki nekünk segélyezés címén. A "menekültek" soraiból akarta toborozni az ellenforradalom rohamcsapatát.

Az amerikaiak kubai politikája, a helyzet élezése, az agresszió mind nyiltabb előkészítése kétkedést, helyenként ellenkezést váltott ki a tőkésországokban. Ez a sajtóban, sőt néhány esetben a kormányok magatartásában is megmutatkozott. A Daily Herald december 5-én beszámolt a Miamiban élő kubaiak ellenforradalmi terveiről. "A probléma ijesztő aspektusa nem csupán Kuba jövője" -- írja. A fejleményeket veszélyesnek itéli meg a nemzetközi béke szempontjából is. Majd kijelenti: "Ha... Kuba egy széles nemzetközi konfliktus középpontjává válik, az Egyesült Államokat nem oldhatjuk fel teljesen a felelősség alól."⁸⁷

Az Egyesült Államok Kuba-ellenes politikájával a fejlett tőkésországok közül a leghatározottabban Kanada szállt szembe. Korábban Kanadának nem volt jelentős kereskedelmi relációja Kubával. Éppen "most" látták elérkezettnek az időt az USA által teremtett kereskedelmi vákium hasznosítására. A kanadai miniszterelnök határozottan kijelentette: Kanada ki akarja bővíteni árucseréjét a szigetországgal, de ugyanakkor nem akarja "háttatámadni az Egyesült Államokat." "Stratégiai anyagok szállítását nem vállalja."⁸⁸ Gondolom, az adott körülmények között ez utóbbi megjegyzésnek nem volt gyakorlati jelentősége. A szükséges hadianyagokat mindinkább szocialista forrásból szerezték be a kubaiak.

A kubai kormány elébe ment az eseményeknek. Mint már

jelezttem, a kanadai érdekeltségű pénzintézeteket nem sajátította ki. Ez is ösztönözte Kanada kubai orientációját. A döntő azonban Kanada kereskedelmi deficitje volt. Ezt kívánták enyhíteni. /Mellesleg megjegyezve, számos amerikai monopólium is -- leányvállalataik útján -- ösztönözte a kubai kapcsolatot./ Már december 30-án egy Londonban működő kubai diplomata elmondta: "Kuba mezőgazdasági gépeket, papírt, cellulózt, nyomdafestéket, búzát, fát, repülőgépeket... nyers- és finomított acélt kaphat Kanadától."⁸⁹ A kubaiak maximálisan igyekeztek kiaknázni a kanadai kapcsolatokban rejlő lehetőségeket -- főleg a tartalékalkatrész vásárlását szorgalmazták.

Ugyanez a kubai diplomata elmondotta: "Értesülése szerint a nyugati országokkal való kereskedelmi kapcsolatok csak másodlagos szerepet fognak betölteni a kubai kereskedelemben. Ennek oka nemcsak politikai, hanem pénzügyi megfontolásokból is fakad. Ugyanis a szocialista országoktól kapott hitelek és kölcsönök után sokkal alacsonyabb kamatot kell fizetni."⁹⁰ Rövidesen a gyakorlatban bizonyosodott be, hogy ez az információ a reális törekvéseket fejezte ki.

A burzsoá sajtóban megjelent kritikai hangok, a kanadai kormánynak az USA-politikát keresztező lépései nem akadályozták az USA-t Kuba-ellenes terve végrehajtásának szorgalmazásában. A kubai forradalom népszerűségének fokozódása egyre félelmetesebbé vált számukra. Le akarták verni a kubai forradalmat. "Castro miniszterelnök -- írja a New York Times december elején -- nem egyéb, mint katalizátor olyan helyzetekben, amelyek szülik az elégedetlenséget, a felkeléseket."⁹¹

Az agresszió mind nyiltabb előkészítése, valamint a sorozatos provokációk miatt a kubai kormány elrendelte a milícia mozgósítását és egyben az ENSZ-hez fordult. Az intézkedéseket a minisztertanács 1960. december-31-i közleménye így indokolja: "A forradalmi kormány megbízható forrásokból értesüléseket kapott, amelyek szerint az Allan Dulles vezette amerikai titkos szolgálat, valamint a Pentagon provokatív terveket készített az ország területének az amerikai tengerészegységek által történő lerohanására. E terv~~hez~~ Eisenhower már hozzájárult, elnökségének utolsó napjaiban még magára vállalta a Kuba-ellenes támadás felelősségét... E veszély láttán a kubai kormány elhatározta: Raul Roa külügyminisztert haladéktalanul az Egyesült Nemzetek Szervezetébe küldi, hogy leleplezze az Egyesült Államok kormányának céljait és felhívja a világ közvéleményének figyelmét a Kubát fenyegető agresszióra."⁹²

Az említett napon -- december 31-én -- a kubai kormány memorandumot nyújtott át a Biztonsági Tanácsnak, amelyben kijelenti: "Az amerikai kormány nyíltan megsérti az ENSZ alapokmányának és a nemzetközi jognak alapelveit, mert szándékában áll -- néhány órán belül -- agressziót végrehajtani Kuba ellen."⁹³ Ezekben a napokban az amerikai imperialisták különösen lázas tevékenységet fejtettek ki. Az Egyesült Államok növekvő Kuba-ellenes aktivitása mindinkább megkövetelte az USA havannai követségén dolgozó tisztviselők gyakorlati szervező munkáját. De szövetségeseik mind nagyobb számban távoztak el az országból. Az ellenforradalmi káderek "hiánycikké" váltak.

Az amerikai diplomaták közvetlen ellenforradalmi tevékenysége radikális intézkedésre kényszerítette a kubai kormányt. Kérték, hogy az Egyesült Államok kormánya 48 órán belül 87-ről 11-re csökkentsen az USA havannai nagykövetségének tisztviselői létszámát. Válaszképpen az USA 1961. január 3-án megszakította diplomáciai kapcsolatait Kubával. Ez logikus következménye volt annak a politikának, amelyet az USA kormánya a kubai forradalom ellen folytatott. Bár nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a kubai intézkedés bizonyos fokig kikényszerítse a kapcsolatok megszakítását. Ilyen véleménynek adtak hangot a szocialista országok Kubába akkreditált diplomatái is.⁹⁴

A diplomáciai kapcsolat megszakítása után az amerikaiak közvetlen politikai célkitűzése továbbra is Kuba elszigetelésére irányult. "Az Egyesült Államok kormánya azt reméli -- írja a New York Times 1961. január 5-én --, hogy a diplomáciai viszony megszakítása Kubával arra ösztönzi majd az Amerikai Államok Szervezetét, hogy lépéseket tegyen a Castro-rendszer elszigetelésére."⁹⁵ Feltételezésük -- ha nem is teljes mértékben -- de beigazolódott. A legreakciósabb, légkorruptabb kormányok -- ha félve is a saját népüktől -- engedtek az imperialista nyomásnak és néhányan megszakították a diplomáciai kapcsolatokat Kubával. Többek között Paraguay, Nicaragua, Haiti, Guatemala és Peru. Rövidesen, február 28-án, El Salvador is csatlakozott hozzájuk. Ez azt jelentette, hogy Dominikával együtt -- amellyel a hivatalos kapcsolat már jóval korábban megszakadt -- a nyugati félteke nyolc kormányával szűnt meg Kuba diplomáciai viszonya.

Jegyzetek

¹ MTI CNS. 1960. 18. sz. 1. old. Az idézett véleménynek némileg ellentmond Leo Hubermann és Paul M. Sweezy. Kubában szerzett friss tapasztalataikat összegezve kijelentik: "A rendelkezésre álló statisztikák nem teljesek és nem is pontosak, de arra teljesen elegendők, hogy a multtal általános összehasonlítást csináljunk és a jelenről átfogó képet rajzoljunk... a gazdasági élet éppen nem a depresszió felé halad és a válság előtt sem áll. Az igazság az, hogy Kuba 1959-ben gazdasági konjunkturát élt át és -- ami még fontosabb -- Kuba történelmében először volt olyan konjunktura, amely nem egy erős nemzetközi cukor-keresleten alapult." Kuba, Anatomie einer Revolution, 155. old. Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt am Main.

² MTI CNS. 1960. 56. sz. 60. old. A "Kuba, Anatomie einer Revolution" c. mű szerzői következtetéseikben pedig még tovább jutottak. "A forradalom sikerei ma már szinte kizárják a sikeres belső ellenforradalom lehetőségét" -- írják. Id. mű, 181. old.

³ Nemzetközi Szemle, 1960. 5. sz. 75. old.

⁴ Uo. 1960. 5. sz. 76. old.

⁵ Uo.

⁶ F.C. Vél. 209--210. old.

⁷ Uo. 21o. old.

⁸ MTI CNS. 196o. 1o. sz. 48. old.

⁹ Uo. 49. old.

¹⁰ Uo. 51. old.

¹¹ D. F. Fleming: A hidegháboru. Kossuth zárt kiadvány. III. köt. 1o48. old.

¹² MTI CNS. 196o. 3. sz. 1. old.

¹³ Uo. 2. old.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo. 3. old.

¹⁶ Uo. 6. old.

¹⁷ MTI CNS. 196o. 1o. sz. 53. old.

¹⁸ Uo. 52. old.

¹⁹ Uo. 53. old.

²⁰ Erre annál is nagyobb szükségük volt, mert az USA tekintélye a mélypontra süllyedt. El kellett halasztaniuk -- bizonytalan időre -- a februárra tervezett XI. Amerikai-közi értekezletet. Hosszu idő óta ez volt az első gyors és egyhangu határozat e szervezetben.

²¹ Említésre méltó a jugoszláv kormány álláspontja is: szintén kitért a kubai fegyverszállítási kérelem teljesítése elől. Erről később, a két kormány közötti nézeteltérések kapcsán, még lesz szó.

²² MTI CNS. 1960. 27. sz. 13. old.

²³ Népszabadság, 1960. február 13.

²⁴ F.C. Vél. 105. old.

²⁵ Uo. 106. old.

²⁶ Uo. 103. old.

²⁷ MTI CNS. 1960. 15. sz. 56. old.

²⁸ Uo. 52. old.

²⁹ Uo. 51. old.

³⁰ Népszabadság, 1960. február 24.

³¹ Uo.

³² MTI CNS. 1960. 24. sz. 2. old. Az elnök küldetése tükrözte azt a zavarodottságot, amely az utóbbi években jellemezte az amerikai külpolitikát. A Szovjetunió sikerei, a gyarmati felszabadító harcok fellendülése és számos más tényező bizonytalanságot váltott ki az amerikai kormányban. Ez időben nyíltan beszéltek az "átértékelés" szükségességéről -- nemcsak Kuba és Latin-Amerika, hanem

általában a nemzetközi politika vonatkozásában. Dilemmájukat, utkeresési törekvéseiket igen jól tükrözi Chester Bowles: Találkozás a sorssal c. cikke. Nemzetközi Szemle, 1961. május. 75--84. old.

³³ MTI CNS. 1960. 24. sz. 7. old.

³⁴ Béke és Szocializmus, 1960. 6. sz. 122. old.

³⁵ Uo. 124. old.

³⁶ Népszabadság, 1960. április 4.

³⁷ Humanismo revista de orientacion democratica. La Habana, 1960. 60--61. old.

³⁸ Béke és Szocializmus, 1960. 9. sz. 62. old.

³⁹ J.P. Sartre: Vihar a cukor körül. France Soir, 1960. június 29. /MTI CNS. 1960. 64. sz. 66. old.

⁴⁰ Népszabadság, 1960. június 18.

⁴¹ Az amerikai cégek 1958-ig évente 70 millió dollárt költöttek kubai beruházásokra... 1959-ben már csak 17 milliót. Ebben az évben még kevesebb lesz -- írja a Die Welt, 1960. június 18-án. /MTI CNS. 1960. 63. sz. 15. old./

42 Perfil de Cuba. Ministerio De Relaciones Exteriores.
- Direction De Information. 109. old. A statisztika csak
földrészenkénti bontást tartalmaz. Ismerve azt, hogy Kubá-
nak a nyugati féltekén csak az USA-val volt szemottevő gaz-
dasági kapcsolata, az adatok tükrözik a két ország keres-
kedelmi forgalmát.

43 Panorama Economico Latinamericano. I. köt. 1961.
20. old. /A továbbiakban: P.E.L./

44 Küm. 5004/1956 és 5005/1956.

45 MTI CNS. 1960. 87. sz. 25--27. old.

46 MTI CNS. 1960. 55. sz. 40. old.

47 Népszabadság, 1960. július 1.

48 Népszabadság, 1960. július 7.

49 MTI CNS. 1960. 56. sz. 59. old.

50 Népszabadság, 1960. július 9.

51 Uo. 1960. július 10.

52 P.E.L. 1. köt. 58. old.

53 Népszabadság, 1960. július 22.

54 Küm. 5006/1960.

55 MTI CNS. 1960. 72. sz. 60. old.

56 A nagyvonalubb, átfogóbb tervük még kiforratlan volt. Fleming a "Hidegháboru" című könyvében így ír erről: "Amikor a kubai forradalom után, 1960 közepén beszélgetni kezdtünk arról, hogy a Marshall-tervhez hasonló méretű segítség nyújtunk Latin-Amerikának, már tulságosan későn volt. Ha 1945 után, a hidegháborura pazarolt 400 milliárd dollár csekély töredékét latin szomszédainknak nyújtott segítség céljaira költjük... nem forognának kockán dél-amerikai vagyónaink." /1249. old./

57 Cuba En La DEA. 11.-12. old. Republica De Cuba. San José, Costa Rica 16 al 29 Agosto De 1960. Ministerio De Relaciones Exteriores. Imprenta Nacional De Cuba - 1960.

58 Uo. 45. old.

59 Uo. 43--46. old.

60 Nemzetközi Szemle, 1961. 2. sz. 45--50. old.
Az értekezlet főbb dokumentumai, a kubai felszólalások és az általuk beterjesztett javaslatok megtalálhatók:
Cuba En La Dea. 1960.

61 Uo.

62 Partido Socialista Popolar. VIII. Asamblea Nacional. Le Habana, 1960. 351--356. old.

⁶³ Blas Roca: A kubai forradalom. Kossuth Könyvkiadó, 1961. 86. old.

⁶⁴ Uo. 86--87. old.

⁶⁵ Béke és Szocializmus, 1960. 11. sz. 121. old.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ A nyilatkozatot aláíró pártok: Argentín Kommunista Párt, Bolíviai Kommunista Párt, Brazil Kommunista Párt, Chilei Kommunista Párt, Columbiai Kommunista Párt, Costa Rica-i Nemzeti Élcsapat, Guatemalai Munkapárt, Nicaraguai Népi Szocialista Párt, Panamai Népi Párt, Uruguay-i Kommunista Párt, Ecuadori Kommunista Párt, Mexikói Kommunista Párt, Puerto Rico-i Kommunista Párt.

⁶⁸ A tematika sokrétűségét a referátumok címei is jelzik: 1. A kubai forradalom és a latin-amerikai népek szolidaritása. 2. A kubai forradalom és az afro-ázsiai országok közös harca a nemzeti felszabadulásért. 3. A kubai forradalom és a dolgozók nemzetközi összefogása. 4. A kubai forradalom nemzetközi politikája. 5. A kubai forradalom a mai világban. A nyilvános vita jelentőségét aláhúzza az ország tekintélyes vezetőinek részvétele. Pl. a 4. téma előadója Raul Roa külügyminiszter volt, az 5. téma referátumát pedig Osvaldo Dorticos köztársasági elnök tartotta.

⁶⁹ La Revolucion Cubana Ante El Mundo. Universidad Popular. Tercer Ciclo. La Habana, 1960. 99. old.

70 Uo. 111. old.

71 Uo. 120. old.

72 Uo. 82. old.

73 Uo. 86. old.

74 Nemzetközi Szemle, 1960. 9. sz. 26. old.

75 F.C. Vél. 237--243. old.

76 Uo. 194. old.

77 Uo. 216. old.

78 Uo. 228--230. old. A kubai külföotségnek az ENSZ közgyűlésen betöltött szerepére vonatkozó egyéb dokumentumok a kubai külügyminisztérium külön dokumentum-könyvében. Cuba En La ONU Discursos Del Ministerio De Relaciones Exteriores Del Gobierno Revolucionario, Dr. Raul Roa, En La Asamblea General y En El Conseso De Seguridad. Republica De Cuba Ministerio De Relaciones Exteriores. Imprenta National De Cuba -- 1961.

79 Küm. 5007/1960.

80 Uo.

81 Uo.

82 Küm. 5008/1960.

83 Newsweek, 1960. november 14. MTI CNS. 94. sz.
53. old.

84 Uo. 54. old.

85 MTI CNS. 1960. 97. sz. 76. old.

86 Uo. 98. sz. 8. old.

87 MTI CNS. 1960. 99. sz. 47. old.

88 Die Weltwoche, 1961. január 6. MTI CNS. 1961.
5. sz. 21--22. old.

89 Küm. 5009/1960.

90 Uo.

91 MTI CNS. 1960. 99. sz. 45. old.

92 MTI Külpolitikai dokumentációs füzetek. 21. sz.
1960. július. 40--41. old.

93 Uo. 41. old.

94 Küm. 5010/1961.

95 MTI CNS. 1961. 3. sz. 55. old.

4. A Playa Giron-i győzelem

1961-elején a szemben álló felek -- az Egyesült Államok és Kuba -- ellentétei egyre élesebb formában nyilvánultak meg. A katonai agresszió előkészítése a forradalmi hatalom megdöntése céljából -- az egyik oldalon; az agresszió elhárítása, illetve a támadók megsemmisítésére tett intézkedések -- a másik oldalon, ez jellemezte a két harcoló erő törekvéseit. Az ellentétes intézkedések most is, mint az előző hónapokban, kölcsönhatásban voltak egymással. Pontosabban: a szélsőséges tervek felülkerekedése az Egyesült Államokban átfogóbb és keményebb antiimperialista politikai irányvonalat juttatott érvényre Kubában. Erről a körülményről Guevara így nyilatkozott az Avanti tudósítójának: "Az Egyesült Államok Kubára gyakorolt nyomása tette szükségesé a forradalom radikalizálódását. Aki tudni akarja, meddig megy el Kuba, kérdezze meg az Egyesült Államok kormányát, meddig akarja eljuttatni?"¹

A kubai forradalom már eddig is messzre jutott el. A társadalmi fejlődés szakaszhatárhoz közeledett, ezt értékelte a Népi Szocialista Párt Központi Bizottságának 1961. januári ülése. Blas Roca, elemezve a mélyreható társadalmi és gazdasági változásokat, megállapította: "Kuba megszabadult az Egyesült Államok politikai és gazdasági uralmától, a félféudális nagybirtok-rendszer igájától és bátran, gyorsan halad előre a gazdasági elmaradottság, a monokulturás gazdasági rendszer felszámolásának és az

iparosításnak az útján. Megszünteti a munkanélküliséget, növeli a jólétet, a kulturális szintet, megszilárdítja az egyenjogúságot és a szabadságot a nép számára."²

Ugyanakkor számolva a reális helyzettel, a párt főtitkára hangsúlyozta az árulók és az ellenforradalmárok ellen hozott kormányintézkedések fontosságát, s kijelentette: Kubában vannak terroristák, ellenforradalmárok, lázadók és diverzánsok. Ezek a személyek nem képviselnek nagy erőt, de veszélyt jelentenek, mert az imperializmus ötödik hadoszlopát alkotják.

Blas Roca rámutatott arra is, hogy az imperializmus ideológiai zászlaja az antikommunizmus, ezért nagyon fontos az eszmei nevelőmunka fokozása.³ Kijelentette, hogy a kubai forradalom antiimperialista jellegű, de nem Észak-Amerika-ellenes.⁴

Az agresszió növekvő veszélye a haladó erők eszmei és politikai közlekedése az országon belül a legszorosabb, aktív együttműködésre sarkallta a július 26-i mozgalmat és a kommunista pártot.⁵ A Castro által vezetett kormány akkor már teljes mértékben támaszkodott a tapasztalt kommunista vezetőkre. Szorgalmazták a külföldi szakemberek munkába állítását is. "...a legfontosabb helyeken a második ember valamely más latin-amerikai, elsősorban argentin, chilei, mexikói kommunista, akiknek szakértelmét igyekeznek hasznosítani."⁶ A latin-amerikai szakemberek mellett már munkába álltak a szocialista országokból érkezett specialisták is. Sőt, a fegyveres erők kiképzésében szerepet kapott az 1936-os Spanyol Köztársaság néhány katonatisztje is.

A kubai kormány 1961 elején mind határozottabban fellépett az ellenséges tevékenységgel szemben. Armio Sanolínak adott nyilatkozatában Castro kijelentette: "Higgyék el, az élethalálharc. Vagy mi, vagy ők. Meg kell védenünk, tovább kell fejlesztenünk a forradalmat. Nem lehetünk irgalmasak... Azt hiszed, tetszik nekünk, hogy embereket agyon kell lövetnünk? Meg kell ezt tennünk... fájdalommal... agyon kell lövetnem embereket..."⁷ Hát igen, igaza volt a Népi Szocialista Párt Központi Bizottságának, amikor nem szállt vitába Castróval 1959 elején. Az élet választ adott a forradalom "humanista" jellegére vonatkozó elképzelések realizálására...

Folytatva a történelmi szituáció elemzését, elmondható, hogy az 1960. december 31-én elrendelt katonai készültség, bár korainak bizonyult, mégis hasznos volt. Növelte a vezetők szervezési tapasztalatait, fokozta a nép éberségét és politikai öntudatát. A mozgósítási időszak fő jelszavai a következők voltak: "Kuba Amerika szabad földje!" "Haza, vagy halál!" "Győzni fogunk!" "Le a yenki imperializmussal!" "31-jenek a szocialista országok!" stb. Ez utóbbi új elem volt és jelezte a bel- és külpolitikában végbemenő gyökeres fordulatot. Erről február közepén, ~~xx~~ egy diplomáciai fogadásán Raul Roa külügyminiszter így nyilatkozott: "Kuba külpolitikájának alapja a szocialista országokkal való együttműködés." Idézte Fidel Castro szavait: "A szocialista országok mentették meg a kubai forradalmat."⁸ Más vezető személyiségek is jelezték a szocialista országokkal való kapcsolatok javulását.⁹

A kubai kormány egyik legfontosabb külpolitikai akciója az új esztendő kezdetén, a Biztonsági Tanácsban zajlott le. A december 31-én benyújtott kubai panaszt január 4-én és 5-én vitatták meg. A kubai külügyminiszter közölte, hogy dokumentumok vannak a kezében az amerikai agressziós tervekről. A Biztonsági Tanács nem hozott határozatot. Az angol és a francia küldöttek szerint a kubai vádak a tények nem bizonyították, Chile és Ecuador pedig a két kormány közötti nézeteltérések békés rendezését szorgalmazta.¹⁰

A helyzet valóban súlyos volt. Minden jel a közelgő katonai konfliktusra utalt. Január 12-i számában a Frankfurter Rundschau is kénytelen volt megállapítani: "Az ENSZ köreiben, de még a baráti ENSZ államok küldötteinek sorában is nagy a riadalom... az USA ... cáfolatai ellenére, pénzzel és katonailag támogatja a Miamiban, de különösen Guatemalában élő Castro-ellenes csoportok intervenciós előkészületeit." A provokáció sorozatba beletartozott az a terv is, mely szerint "...Kuba körül 150 hadihajó részvételével hadgyakorlatot szándékoznak tartani. "Ugyanez a lap közli De Verona, volt kubai miniszterelnöknek a kubai emigránsok vezérének újságírók előtt elhangzott nyilatkozatát: "Még nem tűzték ki az invázió időpontját, de legkésőbb nyárig meg kell történnie, mert különben Castro túlságosan megerősödik." S a cikk szerzője mindehhez hozzáfűzte, "Raul Roa nem minden alap nélkül lépett fel a Biztonsági Tanácsban".¹¹ Igen, diplomáciai sikon elvágták a

konfliktus rendezésének útját, de az agresszió előkészületei miatt a közvéleményt tájékoztatni kellett...

1961 tavaszán az amerikai sajtó mind nyíltabban írt a Kuba elleni agresszióról. A csapatok kiképzése, a partraszállási terv, az új kormány politikai programja ismertessé vált. Az amerikai politikusok nem tagadták elképzeléseiket. Gyakran nyilatkoztak, meghúzták ellenforradalmi politikájuk határvonalait.

1961. január 21-én új amerikai kormány lépett hivatalba. Kubában az előző napon megszüntették a milícia mozgósítását, azzal is indokolva, hogy a kormányváltozás némi reményt nyújt az elmérgesedett viszony rendezésére. E várakozás irreálisnak bizonyult. Kennedy már január 30-i kongresszusi üzenetében félreérthetetlenül leszögezte: "Gazdasági és kereskedelempolitikai kérdésekről mindenkor tárgyalhatunk, arról azonban soha, hogy ezen a féltekén valahol kommunista uralom valósul meg... Latin-Amerikában kommunista ügynökök, alig 90 mérföldnyire partjainktól, Kubában támaszpontot létesítettek." Majd hozzáfűzte: "Ünnepélyes kötelezettséget vállaltunk... a testvérköztársaságokkal válllvetve távol tartunk egész Amerikánktól minden ilyenfajta idegen uralmat és minden zsarnokságot."¹²

Ha az üzenet nem is utalt közvetlenül az intervencióra, mégis nyilvánvalóvá tette, hogy az új kormány folytatni kívánja a korábban kidolgozott Kuba-ellenes politikát. Változás más, nem lebecsülendő vonatkozásban történt. Rövidesen -- március 13-án -- nyilvánosságra került Kennedy új latin-amerikai politikai terve, a tízéves fejlesztési program,

amely "Szövetség a haladásért" nevet kapta. Ez, a korábbinál nagyvonalubb, általuk a Marshall-tervhez hasonlított program mindenekelőtt Kuba ellen irányult.

Rusk külügyminiszter már februárban, egy sajtóértekezleten jelezte: "A maximális hatékonyság érdekében átszervezzük és racionalizáljuk a különböző segélyezési és beruházási programjainkat."¹³ A Kennedy-féle terv "nagyvonalúsága" azonban felülmulta az előzetes várakozásokat. Indokait megtaláljuk Kennedy március 15-i, Latin-Amerikáról szóló üzenetében, amely minden szépítés nélkül beszél a "testvérországokban" élő népek nyomoráról. "Az egy főre jutó nemzeti jövedelem 270 dollár, s milliók esetében a 70 dollárt sem éri el... A gyerekek 50 %-a nem járhat iskolába... A lakosság fele analfabéta... Van ország, ahol a lakosság 80 %-a viskókban és barakkokban él... Mivel a lakosság szaporulata igen gyors, 1980-ban 400 millióan fognak élni a latin-amerikai országokban... nehéz feladat megakadályozni az életszínvonal süllyedését."

A Kennedy-féle fejlesztési terv elképzelése szerint a nemzeti jövedelmet évi 5 %-kal kellene növelni. Ehhez a helyi források mozgósítása mellett az Egyesült Államok segítségére van szükség. Tíz év alatt 20 milliárd dollár beruházással ez elérhető, sőt -- mint mondotta -- fontos oktatási, egészségügyi reformokat is meg lehet valósítani.¹⁴ Nem célozom a Kennedy-féle program ismertetése. Azt azonban le kell szögezni, hogy a tervvel -- amelyre szánt összeg nem tulzottan tért el a Castro által 1959 májusában javasolt 30 milliárd dollártól -- akarták megvalósítani Kuba

teljes elszigetelését. Egy más, nem forradalmi alternatívát akartak elfogadtatni Latin-Amerikával az akut gazdasági és társadalmi problémák megoldására. Mint ismeretes, főleg a nemzeti burzsoáziára, általában a középrétegre a terv hatott, tehát a katonai agresszió előkészítését a haladó erők megosztását segítette elő.

Az amerikai kormány, az agresszió sikeres előkészítése érdekében -- a Szövetség a haladásért terv meghirdetése mellett még egy intézkedést foganatosított. A kezében levő óriási propagandahálózat lehetőségeinek "jobb" kiaknázásával fokozott figyelmet fordítottak a latin-amerikai közvélemény "megdolgozására". Az 1953-ban megalakított ügynökségnek, az USIA-nak a legnagyobb befolyása Latin-Amerikában volt. 1300 rádióállomást tartott kézben, óriási mennyiségű propagandaanyagot adott ki. 1961-ben, a kubai forradalom hatásának ellensúlyozására, jelentősen növelte a spanyol nyelvű propaganda tevékenységét.¹⁵

Az Egyesült Államok propagandahadjárata elsősorban és közvetlenül Kubát vette célba. Olyan légkört óhajtottak teremteni az országban, hogy a lakosság belefáradjon az állandó feszültségbe, növekedjen a bizonytalanság, továbbá bizalmat akartak ébreszteni az inváziós csapatok iránt. A kampány során jól szervezett, korszerűen felszerelt, viszonylag nagy létszámú egység partraszállásáról beszéltek, amely képes a jelenlegi rendszer megdöntésére.¹⁶

Az imperialisták propagandája révén az agressziós terv csaknem minden fontos részlete ismeretessé vált. Az ő forrásaikból tudjuk, hogy április elején az előkészítő műveletek befejezéséhez közeledtek. Kövessők a partra-

szállást megelőző utolsó két hét eseményeit, kizárólag a burzsoá sajtó közlései nyomán.

Április 5-én a New York Timesban két cikk jelent meg Kubáról. Az első az Egyesült Államok Kuba ellen, a második a Fehér Könyv háttére címmel. Mindkettő az ugynevezett Fehér Könyv tartalmát és jelentőségét méltatja. E dokumentum... szerint a "kubai forradalom tekintélyuralmi rendszerre alakult át, amelynek fennmaradása a kínai--szovjet tömbtől függ."¹⁷ A könyv elemzi a forradalom fejlődését, hangsúlyozza az Egyesült Államok felelősségét az események alakulásában, majd egy érdekes fordulattal kijelenti: "Nem az ok, hanem az okozat a fontos... a forradalom súlyos és sürgős kihívást jelent... egyértelmű és valóságos veszélyt"¹⁸ képvisel az Egyesült Államok számára.

A második cikk közlése szerint Kennedy, Rusk és Allan Dulles hagyta jóvá a Fehér Könyvet. Elfogadták a felkelők tervét, beleértve az időpont meghatározását. Ez utóbbira külön fel kell hívnom a figyelmet. A kudarc után e téren gyakoroltak leginkább önbírálatot. Az április 5-i cikkben azonban még így érveltek a támadás sürgőssége mellett: "...a Karib-tenger térségében hat hónapon belül olyan erőviszonyok alakulnak ki, hogy az akkori katonai helyzettel csupán a nyugati félteke katonai erőinek -- beleértve az Egyesült Államokat is -- nagyarányu inváziója tudna megbirkózni." "Ilyen helyzetet nem óhajtottak teremteni. Kennedy "nem kíván haditengerészeti győalogosokat partraszállítani Kubában"¹⁹ -- olvasható a lapban.

Ezzel elérkeztünk az inváziós terv sarkpontjához: mi volt a valóságban az Egyesült Államok viszonya ehhez a készülő akcióhoz? Hiszen Kennedy többször is megerősítette azt, hogy közvetlenül saját katonai erővel nem fognak részt venni az akcióban. "Távol fogják tartani az amerikaiakat, mert nem lenne jó, ha belekeverednénk." Sőt ezt is mondotta: "...nem fogják megengedni az inváziónak az USA területéről való megindítását."²⁰ A lap szerint számos kérdés nyitva maradt. Többek között az anyagi támogatás, a fegyverekkel való ellátás, a felkelők támogatása a partraszállás után stb. Egyéni adományokra tettek utalást. Együttérzést mutatva arra célozgattak, hogy nincs mit csodálkozni azon, ha most azok a monopóliumok, amelyeknek tulajdonát Kuba államosította, anyagi segítséget nyújtanak az emigráns szervezeteknek.

A valóságban az észak-amerikai kormány közvetlenül is adott fegyvereket. A kiképző táborok között katonai repülőgépekkel tartották fenn a légihidat. A kiképzést amerikai tisztek és altisztek végezték. Közülük nem egy Délkelet-Ázsiában és a világ más térségében szerezte meg speciális katonai tapasztalatait.

A hivatalos magatartás és a hivatalos nyilatkozatok mégsem hagyhatók figyelmen kívül, mert azok az Egyesült Államok körülhatárolt szerepére, a közelgő háboru korlátozott jellegére utaltak. Minden egyéb tervet a legfelső amerikai vezetés jóváhagyott és az általa szükségesnek ítélt támogatást megadta.

Az előbbi megállapítások valódiságát szintén a New York Times április 10-i száma bizonyítja. "A Fehér Könyvre úgy tekintenek -- olvasható a lapban --, amely ... a kubai dráma egyik erőszakos új felvonása előtt felhuzta a függönyt." Egyben közli Kennedy döntését: "...teljes mértékben támogatják a Castro-ellenes szervezet fegyveres akcióját. E szervezet vezetőjévé dr. José Miro Cardonát nevezték ki, aki ellenfele volt Batista diktátornak, és aki a kezdeti szakaszban együttműködött Castro rendszerével. Őt tekintik a létrehozandó kormány fejének is... rövidesen várható Dr. M. Cardona... erőinek nagyobb szabású offenzívája"²¹ -- olvasható a lapban.

Ez az április 10-i cikk részletesen ismerteti a felkelők tervét is. Erős hídfőt szándékoznak létesíteni az ország középső részén, Havanna és Santiago de Cuba elszigetelése céljából. Az akció sikere esetén kormányt alakítanak, "a háborús állapotokra való tekintettel" a Castro-ellenes kormányokkal diplomáciai kapcsolatot létesítenek és az ő segítségükkel leverik a hatalmon levő kormányt. "Az USA kormánya minden esetre elkötelezte magát az új, demokratikus /vagyis ellenforradalmi/ kormány támogatása mellett."²²

Ugyanezen a napon -- április 10-én -- a New York Herald Tribune közölte Miro Cardona felhívását. Idézem fontosabb részleteit: "Kubaiak! Országunk egy külföldi hadsereg megszállása alatt áll, amely a forradalom árulóit szolgálja. Dicső felszabadítóink iránti kötelezettségünk, hogy eltávolítsuk a zsarnokot hazánk földjéről...

Az Isten nevében biztosítunk mindannyiatokat... a győ-

zelem kivívása után békét, emberi szolidaritást, általános jólétet teremtünk és teljes mértékben tiszteletben tartjuk minden kubai méltóságát. A kötelesség háboruba szólít bennünket kubai fivéreink kivégzői ellen."²³ /Kubában a gyilkos ellenforradalmárokat -- elsősorban a Batista-rendszer főbűnöseit végezték ki./Ha a felhívás nem is tartalmazta -- hiszen azt a kubai népnek címezték --, de a sajtóértekezleten Cordona világosan megmondta azt is, hogy a forradalmi kormány számos intézkedését hatálytalanítják. Ez természetesen az államosítási törvényekre is vonatkozott.

Április közepén érkezettnek látták az időt a katonai akció elkezdésére. Ennek nyitányára április 15-én került sor. A Fidel Castro kubai miniszterelnök által aláírt hivatalos közlemény szerint "1961. április 15-én... reggel hat órakor, észak-amerikai gyártmányú B-26-os repülőgépek, az eddig kapott értesülések szerint, párhuzamosan bombázták... Havannát, San Antonio de los Baños-t és Santiago de Cubát."²⁴

E súlyos órában Guevara felhívással fordult Kuba lakosságához. A nép feladatát így határozta meg: "... most sokkal inkább mint korábban bármikor, egyik kézzel a fegyvert kell megragadni, a másikkal pedig fegyelmezetten kell dolgozni, jobban, mint eddig." Az imperializmus közelsége miatt "semmi sem lehetetlen"²⁵ -- mondotta.

Másnap, a bombatámadás áldozatainak temetésén Fidel Castro beszédet mondott. Nagy önfegyelemről tanuskodva beszélt az Egyesült Államokról. "Mi tudunk különbséget tenni -- mondotta -- a más népeket kizsákmányoló, a világ nagy

anyagi eszközeit megkaparintó és a között az Egyesült Államok között, amely munkával teremt jólétet." Ugyanakkor élesen elítélte az imperialisták gaztetteit. "A tettesek y-enki repülőek voltak és y-enki bombákat dobtak Kuba területére."²⁶

A kubai miniszterelnök április 16-i beszédének van egy rendkívül fontos új eleme. Itt jelentette be először, hogy a forradalom új, szocialista szakaszához érkezett el: "Munkás és paraszt elvtársak, ez a forradalom a szegények demokratikus és szocialista forradalma" -- mondotta. Beszédét a munkásosztály, a parasztság, a szegények, a szocialista forradalom és Kuba szabadságának éltetésével fejezte be.²⁷

A bombatámadást követően a kubai kormány azonnal az ENSZ-hez fordult, segítséget kért az agresszió elhárításához. A légitámadás csak a kezdet volt... A New York Times április 17-én megjelent számában a következő sorokat olvashatjuk: "Az április 15-én lezajlott légitámadások, amelyeket a felkelők Egyesült Államok-beli parancsnoksága hangolt össze, fontos mérföldkőnek tekintendők... ezek után még többel kell számolni." A "még több" nem sokáig váratott magára. Az idézett cikk megjelenésének napján, 1961. április 17-én, helyi idő szerint hajnali 5 órakor az ellenforradalmi zsoldosok Kuba több pontján partraszálltak, megkezdődött a katonai intervenció.

A kubai kormány a támadás hírére riadókészültséget rendelt el és megtette a szükséges intézkedéseket az ellenséges erők felszámolására. Castro miniszterelnök még

az nap felhívással fordult a kubai néphez: "Inváziós erők támadják tengerről és levegőből hazánk különböző pontjait, repülőgépek és hadihajók támogatásával. A népfelkelő hadsereg és a nemzeti forradalmi málicia dicsőséges katonái már mindenütt harcban állnak az ellenséggel, ahol partraszálltak."²⁸

E szavakkal kezdődik a nyilatkozat, amelyben Castro világosan megfogalmazta a betolakodók célkitűzéseit, és hitet tett a forradalom összes vívmányainak védelme mellett.

Fontosnak ítélve a forradalmi erők nemzetközi szolidaritását, Dorticos köztársasági elnök és Fidel Castro még 17-én felhívással fordult Amerika és az egész világ népeire. A népek tudomására hozták az előre jelzett, az amerikai imperializmus által szervezett zsoldos-intervenció megindulását. "Kuba forradalmi népe bátran és hősieen harcol a betolakodók ellen és biztos abban, hogy megsemmisíti őket, mégis igényli Amerika és a világ népeinek szolidaritását." Külön hangsúlyozzák a latin-amerikai testvérországok anti-imperialista megmozdulásának jelentőségét. "Tudja meg a világ, hogy a latin-amerikai népek, a munkások, a parasztok, a diákok és értelmiségiek Kubával vannak,"²⁹ -- olvasható a felhívásban.

Az április 15-én beterjesztett kubai kérésre a partraszállás napján ült össze a Biztonsági Tanács, hogy megvizsgálja az agressziótól szenvedett fél panaszát. Az agresszió ekkor már köztudott tény volt. A kubai külügyminiszter mégis

részletesen ismertette az amerikai imperializmus Kuba-ellenes politikáját -- az Egyesült Államok részvételét, szerepét a most megindult katonai agresszióban. Minthogy erről már korábban szó esett, úgy vélem, fölösleges Raul Roa beszédét részletesen ismertetnem. Pusztán befejező szavaira utalok. Az ENSZ segítségét kérte egy nemes ügyhöz, a nemzetközi kapcsolatokra mért csapás elhárításához, a kubai béke fenntartásához. "Kubának joga van békében élni, és joga van arra is, hogy békében hagyják. De... az Egyesült Államok imperialista kormánya háboruba kényszerítette"³⁰ -- mondotta.

A Biztonsági Tanács ülésén a következő felszólaló Stevenson amerikai küldött volt. Ellentétben a tényekkel, az USA saját sajtójának közléseivel, azt mondotta: a kubai vádak "...teljesen hamisak és azokat kategorikusan tagadom. Az Egyesült Államok nem adott megbízást Kuba elleni agresszióra, nem kezdett semmilyen offenzívát, sem Floridából, sem pedig az ország más részéből." E cinikus megjegyzéseihez hozzáfűzte: "Mi szimpatizálunk a kubai néppel... látni szeretnénk Kuba szabadságát és függetlenségét... és meg fogjuk valósítani azt a demokratikus haladást, amire a castrista forradalom képtelen."³¹

A vitában felszólt Zorin, a Szovjetunió képviselője. A kubai panaszt támogatva elmondotta: "...hajók, repülőgépek, fegyverek, amerikai torpedórombolók nélkül nem lehetett volna megszervezni ezt az intervenciót... Nekem úgy tűnik -- folytatta --, hogy az Egyesült Államok kormányát közvetlen és teljes felelősség terheli ebben az ügyben."³²

A Biztonsági Tanács nem hozott megfelelő döntést. Nem is hozhatott. Az amerikaiak időt akartak nyerni, kész helyzet elé akarták állítani a népeket. A kubai kormány-
nak be kellett érnie a propaganda-sikerrel. És ezt a fő-
rumot ügyesen is használta fel az imperializmus leleple-
zésére, a kalandorok elszigetelésére.

Bár mindenki tudta, hogy ez a csata elsősorban a
harcmezőn dől el, mégis fontos volt más területen olyan
intézkedéseket tenni, amelyek eleve elháríthatják a he-
lyi háboru elmérgesedését, kiszélesedését, amelyek el-
veszik az imperialisták kedvét egy újabb kalandor lépés
elkövetésétől.

A szocialista országok és az ugynevezett semleges
tömb számos kormánya azonnal elítélte az agressziót és
támogatásukról biztosította Kubát. A gyors diplomáciai
lépések sorozatából -- jelentőségénél fogva -- kiemelke-
dik a szovjet kormány nyilatkozata, valamint Hruscsov
szovjet miniszterelnök és Kennedy amerikai elnök 1961.
április 18-i levélváltása. A szovjet kormánynyilatkozat
leszögezi: az invázió "a szabadságszerető népek elleni
kihívás", amely "...veszélyezteteti a Karib-tengeri térség-
ben és általában a békét... A szovjet kormány más béke-
szerető országokkal együtt kijelenti... a kubai nép nem
fog egyedül maradni, meg fogják adni mindazt a segít-
séget, amely szükséges igazságos harcához..." A nyilat-
kozat a következő szavakkal fejeződik be: "A Szovjetunió
kormánya egységben más országokkal, fenntartja magának

azt a jogot, ...hogy minden szükséges eszközzel segítséget nyújtson a Kubai Köztársaságnak."³³

A szovjet kormány állásfoglalásához hasonló szellemenben íródott Hruscsovnak Kennedyhez küldött levele is. Az amerikai államférfi tudomására hozta, hogy milyen nagy felháborodást váltott ki az intervenció híre a szovjet kormány és a szovjet nép soraiban. A békéért való felelősségérzet jegyében kijelenti: "Most még nem késő -- még elkerülhető a jóvátehetetlen. Az Egyesült Államok kormánya még megakadályozhatja, hogy a háboru lángja, amelyet az intervenciók Kubában fellobbantottak, ne váljon olyan tűzvészé, amelyet már nem lehet megfékezni. Azzal a nyomatékos felhívással fordulok most Önhöz, Elnök Ur... veszen véget a Kuba elleni agresszióknak. A haditechnika és a világ politikai helyzete olyan, hogy minden úgynevezett "kis háboru" láncreakciót válthat ki a világ minden részén." Ezt követően a szovjet vezető megismétli a Kubának tett kötelezettségvállalását.³⁴

Kennedy elnök válaszáat még aznap -- 18-án -- áadták a Szovjetunió washingtoni nagykövetének. Az amerikai elnök levele így kezdődik: "Ön súlyosan félreérti a kubai eseményeket." Majd kifejti véleményét a történetekről. A kubai fejleményeket belpolitikai küzdelemként "kezeli". "Hónapok óta növekszik a Castro diktatúrája elleni elégedetlenség. Több mint 100 000-en menekültek el a szomszédos országokba." Ezért nem tartja "meglepőnek" az emigránsok szervezkedését, a hazatérésük érdekében tett intézkedéseiket. Csodálattal emlékezik meg a "kubai hazafiak-

ról" /zsoldosokról/. Teljesen elhallgatta az Egyesült Államok kormányának igazi szerepét. De levelének van egy pozitív eleme. "Már korábban kijelentettem és most megismétlem... az Egyesült Államok nem szándékozik katonailag beavatkozni Kubában."³⁵ Az adott helyzetben ez az "ismétlés" nem lebecsülendő.

A következő napon, április 19-én, a diplomáciai, a politikai és főleg a katonai harc még élesebbé vált. Kuba ekkor került igazán a nemzetközi érdeklődés középpontjába.

A két táborra, a haladó és a reakciós erőkre -- mint várható volt -- teljesen ellentétes hatást tettek a kubai események. Az imperialista táborban a bizonytalanság lett urrá. Szinte alig volt jelentős burzsoá lap, amely ne adott volna hangot aggodalmának. A Daily Herald már április 18-án feltette a kérdést: "Vajon nem követett-e el Kennedy "kölösszális baklövést?" Miután leszögezte, hogy az új elnök kubai politikája egészében nem különbözik az Eisenhowerétól, de "hatékonyabb és merészebb mint elődjéé... viszont ebből fakad veszélyessége... Ezek az erények -- olvasható a továbbiakban -- sodorhatják súlyosabb örültségekbe."³⁶ Nagyobb "örültségekre" nem került sor, de ez elsősorban nem rajta s nem is az imperialistákon múlott.

A békét, egy kis nép szabadságát féltő tömegeket felrázta, mozgásba hozta az agresszió hire. A forradalmi erők hatalmas méretű nemzetközi megmozdulása párosult a kubai nép áldozatos harcával. És ez halomra döntötte a betolakodók és a velük összefogók elképzeléseit. s nem

vált be a Die Tat című lap április 19-i megállapítása sem: "Hosszu, véres harc várható Kubában."³⁷ A küzdelem ha véres is volt, nem tartott sokáig. A forradalmi erők gyorsan megsemmisítették a betolakodókat.

A kubai kormány 4. számu, április 20-án kelt háborus közleménye így kezdődik: "A felkelő hadsereg és a nemzeti milícia erői a gironi partszakaszon támadással elfoglalták a zsoldos inváziós erők utolsó állásait, amelyet hazánk területéből elfoglaltak... A forradalom győztesen került ki a harcból, noha nagyszámu forradalmár harcosnak életét kellett áldoznia. Katonáink szüntelenül rohamozták, lélekzethez sem hagyták jutni az ellenséget és így kevesebb, mint 72 órán belül leverték azt a hadsereget, amelyet az Egyesült Államok imperialista kormánya sok hónapon át szervezett. Az ellenség megsemmisítő vereséget szenvedett."³⁸ A közlemény szerint sikerült megakadályozni a zsoldosok menekülését. Egy hajójukat elsüllyesztették, fegyvereik és életben maradt embereik a kubai forradalmárok kezébe kerültek.

A fegyverek zaja így gyorsan elcsitult, de ~~xxx~~ a politikai, a diplomáciai harc, elsősorban az ENSZ-ben, tovább folytatódott. A különböző államcsoportok számos határozati javaslatot terjesztettek elő. Április 22-én az ENSZ közgyűlés politikai bizottsága hosszas vita után két határozattervezetet fogadott el. Mindkettő még aznap a közgyűlés elé került.

Az argentin javaslat -- amelyet az USA sugalmazott -- azt célozta, hogy a kubai panaszt utalják az Amerikai Álla-

mok Szervezete elé. A javaslat először nem kapta meg a szükséges kétharmados többséget, de némi módosítás után /felhívják az ENSZ tagállamait olyan lépések megtételére, amelyek elősegítik a Karib-tenger térségében keletkezett feszültség megszüntetését/ 59 szavazattal 13 ellenében, elfogadták. Huszonnégyszállam küldöttsége tartózkodott a szavazástól. A másik, a mexikói javaslat mellett -- amely felszólítja az államokat, ne engedjék területüket felhasználni Kuba-ellenes agresszióra -- 41-en szavaztak, ellene 35-en.

Az ENSZ-ben végbement szavazás felemás volta ellenére is az Egyesült Államok nyilvánvaló politikai vereséget szenvedett. Egyetlen állam küldöttsége sem szállt sikra nyíltan az Egyesült Államok Kuba-elleni agressziója mellett. Szövetségesei inkább a hallgatást választották. A szocialista országok, számos afro-ázsiai országgal közösen, megbélyegezték az agressziót.

Már az ENSZ-vitával egy időben megkezdődött a történetek elemzése, a tanulságok levonása. Mindez a nagy nyilvánosság előtt. Sok új részlet is felszínre került az agresszió előzményeiről. Így pl. a Die Tat április 20-án közli: "A szabadságharcosokat állítólag óva intették az idő előtti támadástól... 10 hetes halasztást javasoltak nekik..."³⁹ A történeteket a sajtó gyakran az 1956-os közel-keleti eseményekhez hasonlította: "Kuba az amerikaiak Szuéze" -- írták. A New York Times április 21-én a következő módon próbálta csökkenteni az amerikai felelősséget: "Kennedy olyan aktákat kapott örökségbe,

amelyek "Castrónak menni kell" néven ismeretesek."

Majd megjegyzi: "A terv valójában tuljutt a tervezés szakaszán. Már kiképeztek mintegy 5000 kubaít és tavaly ősszel egy bizonyos időpontra ténylegesen tervbe is vették az inváziót..." A lapok közlése szerint "Kennedynek voltak kételyei", de meggyőzték őt. "Egyesek reménykedve állították, a Castro-rendszer Jerikó fahoz hasonlóan, szétesik a csapatok első partraszállásával." A hirszerző szolgálat feltevése "szolidabb" volt, de "komoly reményt fűzött a tömeges dezertáláshoz, így győzelemre számított amerikai beavatkozás nélkül is." A cikk a következő szavakkal zárul: "...a világ szemében az Egyesült Államok szörnyű vereséget szenvedett... Semmi értelme sincs a tények ködösítésének."⁴⁰

A New York Times e számának egy másik cikke az események nemzetközi hatását próbálta értékelni: "Az Egyesült Államok szövetségeseinek az amerikai politikai vezetésbe vetett már-már ujjaéledő bizalma ismét megrendült... A lendület, amely Kennedy elnök külpolitikájában érvényesülni kezdett, lefékeződött. Az amerikai féltekén ismét felzúdult a harag a "yenki intervenciók" ellen."⁴¹

Az Egyesült Államokban nem maradt el a felelősség felvetése sem. Sokan Kennedyt, de még többen a hirszerző szolgálatot bírálták, amely egyébként valóban a legsúlyosabb kudarcot szenvedte el. De idézzük fel erre vonatkozóan a hivatalos értékelést. A Nemzetbiztonsági Tanács 1961. május 1-én összegezte a kubai kaland tapasztalatait. Volt egy elmélet -- olvasható az ülésről szóló közleményben --, amely szerint "Kuba megérett... egy általános és

spontán népfelkelésre... Castro meghajolva a lázadás ténye előtt, kénytelen lesz a szigetről elmenekülni."⁴²

A vitában az amerikai elnök az általuk elkövetett hibákat három pontban foglalta össze: 1. A kubai hazafiak /vagyis az ellenforradalmárok/ tulságosan optimisták voltak egy gyors népi felkelést illetően. 2. Ugy a kubaiak, mint az Egyesült Államok rosszul mérték fel Castróék katonai szervezettségét és taktikai érettségét. 3. Castróék informálva voltak az ellenük irányuló konkrét tervről.⁴³

Azt hiszem, ezek az indokok elfogadhatóak. Tükrözik a valóságot, pontosabban annak néhány fontos elemét. A magyarázat azonban kissé hiányos és ezért kiegészítésre szorul. Az elnök által elismert téves helyzet-megítélésről érdemes megemlékezni, mert egy korlátozott osztályszemlélet ritka példájával van dolgunk. Nem vonjuk kétségbe az elnök ama kijelentését, hogy az előző hónapokban több mint 100 000 kubai hagyta el az országot. Nagy részük az Egyesült Államokban, illetve a közép-amerikai államokban telepedett le. Az amerikai felderítő szervek, információszerzés céljából, alaposan kifaggatták az amugyis bőbeszédű "menekülteket", akik a katonai fontos-ságu információk mellett szinte szó szerint visszamondták mindazt, amit az előző hónapokban az amerikai propaganda világgá kürtölt. "Castro elárulta a forradalmat... demokráciát ígért -- diktaturát teremtett... Eladta az országot az oroszoknak... Kuba orosz gyarmat lett... A nép körében nő az elégedetlenség... Most már úgy gyűlölik

Castrót, mint régen Batistát... Küszöbön áll egy még nagyobb forradalom, amely majd elsöpri a Castro-rezsimet." E megállapításokban vágyálmaik fogalmazódtak meg -- világos osztálytartalommal. Ezen nem csodálkozhatunk, hiszen a menekültek tulnyomó többsége a kisajátított földesuri osztály és a burzsoázia soraiból került ki. Az sem meglepő, hogy a hirszerzők mindezt örömmel hallgatták és összegezték. De ezeket a kijelentéseket készpénznek venni, figyelmen kívül hagyni osztályjellegüket, a kubai nép igazi felfogását azonosnak tartani volt kizsákmányolóinak véleményével, enyhén szólva naivság. Márpedig az amerikai hirszerzés, az USA kormánya ezt tette. Ugy gondolom, itt követték el a legnyilvánvalóbb "baklövést".

Az imperialisták azonban elkövettek egyéb, mondhatnánk súlyosabb hibát is. V. Zaglagyin szovjet szerző szerint: "...nem lenne helyes, ha az Egyesült Államok vereségének okát egyedül a kubai helyzet téves megítélésében keresnénk. A Washington-t ért katasztrófa gyökerei sokkal mélyebbre nyulnak: az amerikai politikai stratégiák... helytelenül értékelik a nemzetközi erőviszonyokat. Ez az értetlenség, a helytelen értékelés mindenben kifejezésre jutott -- még abban is, hogy a Kuba elleni támadást ... 5 nappal J. Gagarin... ürrepülése után indította meg."⁴⁴ E megállapításokban sok az igazság, de némi tulzástól sem mentesek. Miért nem indítottak az amerikaiak támadást saját erővel? Miért nem bonyolódtak bele jobban ebbe a háboruba? Nyilvánvaló, hogy a nemzetközi erőviszonyok miatt.

Az amerikai imperialisták előre sejtették, de 1961. április 17-én, 18-án és 19-én a valóságban tapasztalták a hatalmas szolidaritási mozgalom erejét. V. Zaglegyin is megállapítja idézett cikkében: "A kubai nép harca az első pillanattól fogva nemzetközi ügy lett a szó legnemesebb értelmében."⁴⁵ Éppen ez korlátozta az imperialisták cselekedeteit. Ehhez járult még a kubai helyzet félreértése, tervük irrealitása. Ilyen durva hibát imperialista nagyhatalom ritkán követ el. Az adott esetben viszont ez nagyon "jól jött" a kubai forradalomnak. Lélegzetvételhez jutott, mert nyilvánvalóvá vált, hogy a közeljövőben nem lehet megismételni a Kuba-ellenes inváziót.

Mindez, amit az amerikaiak tévedéseivel kapcsolatban felidéztem, semmit sem von le a kubaiak odaadásából, hősiess harcukból. Való igaz, jól felkészülve várták a támadást és hihetetlen gyorsasággal verték szét a mintegy 1200 főből álló támadó csoportokat.

Természetesen a kubai vezetők is elemezték az eseményeket. A legfontosabb tanulságokat Fidel Castro április 23-i és május 1-i beszédében vontala. Hangsúlyozta, hogy különösen amióta a gazdasági, a közvetett eszközök csődöt mondtak, számoltak az agresszióval. Ugyanakkor el szeretnék volna kerülni a fegyveres összeecsapást: "...természetesen a legfőbb érdekünk az, hogy ilyen támadás ne következzen be, egyetlen ország sem lehet közömbös egy ilyen természetű esemény előtt, sem az anyagi javak pusztulása, sem az emberéletben okozott kár miatt." Majd kijelentette: "...az imperializmus meg fog semmisülni, tör-

ténelmileg kihalásra van ítélve, de azt nem akarjuk, hogy a mi partjainkon kövessen el öngyilkosságot."46

Milyen lépéseket tett Kuba kormánya az intervenció elhárítása érdekében? Az agresszió elhárításra való felkészüléshez tartozott az amerikai katonai misszió eltávolítása, a régi hadsereg és államgépezet felszámolása.⁴⁷ Kubában az ellenség nem számíthatott a hadsereg segítségére egy esetleges államcsiny esetén. Számos fontos gazdasági intézkedést foganatosítottak. Megakadályozták a luxuscikkek behozatalát. Szigorú takarékosági intézkedésekkel növelték a devizatarthaléket. A szocialista országokkal való gazdasági kapcsolatok kiépítése révén elhárították a gazdasági katasztrófát. "Amikor országunkat gazdasági agresszió érte -- jelentette ki Castro --, az egész féltekén nem akadt senki, aki megvédte volna országunkat... Hála a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és a többi szocialista ország erőfeszítésének, el tudtunk adni 4 millió tonna cukrot -- a világpiacínál magasabb áron."⁴⁸ Nagyon fontos szavak ezek. Pontosan érzékeltetik, hogy kedvező tapasztalataik alapján megváltoztatták véleményüket a szocialista országokról.

Az ellenség felett aratott katonai győzelem formailag is jelezte a történelmi periódus határt. Lezárult a kubai forradalom fejlődésének első szakasza. Ezt örömmel vették tudomásul a szocialista Kuba barátai. A kubai nép véleményét és igazi hangulatát hiven tükrözte a háborús napok után tartott május 1-i ünnepség.

Bár furcsa, de mégis közismerten jobboldali burzsoá lap, a Figaro havannai tudósítójának írása nyomán idézem fel a munkásság ünnepének feledhetetlen óráit. "Népünnepélyen vagyunk, ez az érzésünk az első pillanatban."

Majd kijelenti: "Komolyabb dologról van szó -- a kubai forradalom valóság... Egy dolog bizonyos: május elsején a 800 000 kubait senki nem kényszerítette... a felvonulásra... A lelkesedés óriási. A várost a szó szoros értelmében elborítják a politikai jelszavakat tartalmazó plakátok: "Haza, vagy halál! Győzni fogunk!" "Akasztófára az árulókkal!" "Szappanban igen, de bátorságban nincs hiány" -- ezt olvasni mindenütt."⁴⁹

Valóban, a győzelmet ünneplő tömeg lelkesedése óriási volt. Talán ez az, ami az előző, több mint két esztendő alatt a leginkább maradandónak bizonyult. Mert közben sok minden megváltozott. A célkitűzések, a jelszavak, a forradalmi folyamat tartama, a forradalom jellege.

A castrista felkelés nem pontosan körülhatárolt programmal indult, vezetői 1959 elején a forradalom "humanista" jellegét tartották a legfontosabbnak. Később bátran vállalták az antifeudális, antiimperialista, demokratikus népforradalom eszméit. A ködös antikapitalista utalásoktól népükkel együtt eljutottak a szocializmus eszméjéhez. A forradalom szüntelen előrehaladása során változott külpolitikájuk is. Alapeszméjük, a függetlenség, a szuverenitás védelme termékeny utkeresésre kényszerítette őket a nemzetközi kapcsolatok fejlesztésében. A harc közben meg-

ismerték ellenségeiket és igaz barátaikat. Megtanultak különbséget tenni a szavak és a tettek, az ígéretek és az önzetlen segítség között. 1961 tagaszán, amikor Kuba szocializmust építő országgá fejlődött, szocialista lett külpolitikája is. Ennek számos eleme már korábban fellelhető volt, de kiteljesedni csak a következő évben tudott.

Jegyzetek

¹ MTI CNS. 1961. 27. sz. 61. old.

² Informe De Blas Roca En El Pleno Del Comité Nacional Del P.S.P. El 25 De Enero De 1961. 6--7. old.

³ Uo. 30. old.

⁴ Uo. 42. old.

⁵ Fidel Castro Arminio Sanolinak adott nyilatkozatában igen pozitívan emlékezik meg a Népi Szocialista Párt tevékenységéről. "A kommunisták hősiezen harcoltak, sok vért áldoztak Kuba ügyéért. Most lojálisan és testvérként együtt dolgozunk tovább." /Nemzetközi Szemle, 1961. május. 10. old./

⁶ Küm. 5011/1961.

⁷ Nemzetközi Szemle, 1961. május. 12. old.

⁸ Küm. 5012/1961.

⁹ Kivétel volt Jugoszlávia, amellyel a fegyverszállítási tárgyalásaik elhuzódtak. Végül a jugoszlávok közölték: "Nem áll módjukban a kubai igényeket kielégíteni." A kubai vezetők szerint ez azért következett be, mert ezekben a hetekben a jugoszlávok nagyobb kölcsön szerzéséről tárgyaltak Washingtonban. /Uo./

¹⁰ MTI Külpolitikai Dokumentációs füzetek. 21. sz.
42. old.

¹¹ MTI CNS. 1961. 6. sz. 58--59. old.

¹² John F. Kennedy kongresszusi üzenetei és fontosabb beszédei. MSZMP Pártfőiskolája. 1966. 3--4. old.

¹³ New York Times, 1961. február 7. MTI CNS. 1961.
14. sz. 36. old.

¹⁴ New York Times, 1961. március 15. John F. Kennedy kongresszusi üzenetei és fontosabb beszédei. MSZMP KB Pártfőiskolája, 1965. 8--16. old.

¹⁵ Küm. 5013/1961.

¹⁶ Küm. 5014/1961.

¹⁷ MTI CNS. 1961. 30. sz. 32. old.

¹⁸ Uo. 33. old.

¹⁹ Uo. 35. old.

²⁰ New York Times, 1961. április 14. MTI CNS.
1961. 31. sz. 72. old.

²¹ MTI CNS. 1961. 30. sz. 36. old.

²² Uo. 37--38. old.

²³ Uo. 39. old.

²⁴ Playa Giron. Derrota Del Imperialismo. La Habana, 1961. Ediciones R. I. köt. 15. old. /A továbbiakban: Playa Giron/

²⁵ Uo. 19--20. old.

²⁶ Uo. 53. old.

²⁷ Uo. 76. old.

²⁸ A kiáltvány a továbbiakban így hangzik: A zsoldosok "azért jöttek, hogy elragadják tőlünk a földet, amelyet a forradalom adott a parasztnak és a szövetkezeti dolgozóinak. Harcolunk, hogy megvédjük a parasztnak és a szövetkezeti dolgozók földjét. Azért jöttek, hogy elvegyék tőlünk a nép üzemait, a nép cukorgyárait, a nép bányáit. Harcolunk, hogy megvédjük üzemünket, cukorgyárainkat, bányáinkat. Azért jöttek, hogy elvegyék az iskolákat, amelyeket a forradalom minden vidéken megnyitott. Megvédjük a gyermekek és a parasztság iskoláit. Azért jöttek, hogy megfosszák a négereket emberi méltóságuktól, amit a forradalom adott nekik. Harcolunk, hogy megőrizzük az egész nép számára a legnemesebb érzést -- az emberi méltóság érzését. Azért jöttek, hogy megfosszák a munkásokat új munkájuktól, Harcolunk a felszabadított Kubáért,

minden munkás és munkásnő megélhetéséért. Azért jöttek, hogy elpusztítsák hazánkat. Mi megvédjük hazánkat.

Előre kubaiak! Mindenki foglalja el harci és munkahelyét. Előre kubaiak! A forradalom legyőzhetetlen. A forradalmat védelmező hős nép minden ellenségét szétzuzza. Most, amikor a kubaiak harcolnak, hangosabban és határozottabban mint valaha, kiáltjuk: Éljen a szabad Kuba! Haza, vagy halál! Győzni fogunk!" /Playa Giron, I. köt. 81--82. old./

²⁹ Uo. 85. old.

³⁰ Playa Giron, II. köt. 86. old.

³¹ Uo. 86--87. old.

³² Uo. 102--103. old.

³³ Playa Giron, II. köt. 14--17. old.

³⁴ Uo. 19--20. old.

³⁵ Uo. 21--22. old.

³⁶ MTI CNS. 1961. 32. sz. 43. old.

³⁷ Uo. 45. old.

³⁸ Playa Giron. I. köt. 88. old.

³⁹ MTI CNS. 1961. 32. sz. 35. old.

⁴⁰ MTI CNS. 1961. 33. sz. 74--75. old.

⁴¹ Nemzetközi Szemle, 1961. 5. sz. 3. old.

⁴² Historia De Una Agresion. Ediciones Venceremos.
1962. 204. old.

⁴³ Uo. 204--207. old.

⁴⁴ V. Zaglagyin: Az ellenforradalom exportjának
csődje. Béke és Szocializmus, 1961. 6. sz. 101. old.

⁴⁵ Uo. 103. old.

⁴⁶ F.C. Vél. 286--287. old.

⁴⁷ Fidel Castro többször is hivatkozott arra, hogy
milyen alaposan tanulmányozta Lenin "Állam és forradalom"
c. művét. Ez a gyakorlatban meg is mutatkozott. Más a
forradalom kezdetén átfogó intézkedéseket dolgoztak ki
és valósítottak meg. Néhány jelentéktelen kísérletből
-- személyi próbálkozástól -- eltekintve, a reakció nem
tudott támaszkodni a régi államgépezetre. Ez volt az
egyik legfontosabb belső tényező, amiért az imperialisták
nem ismételhették meg a guatemalai tapasztalatot.

⁴⁸ #6. 298. old.

⁴⁹ MTI CNS. 1961. 37. sz. 23--24. old.

II. A szocialista külpolitika kibontakozása. Harc a forradalmi Kuba fennmaradásáért. /1961. április - 1962. augusztus/.

A Playa-Ciron-i invázió visszaverése a legfontosabb fordulópont a kubai forradalom történetében. Az ezt követő időszakban vált a szocialista társadalom építése közvetlen feladattá. A Fidel Castro által 1961. április 16-án meghirdetett szocialista programot a nép, Kuba lakosságának tulajdonképpeni többsége nagy lelkesedéssel fogadta. Pedig a szocializmusra vonatkozó elméleti tanításokat nagyon kevesen ismerték, és a széles tömegek gondolatvilágában a kizsákmányolástól mentes társadalom képe csupán zavaros egyvelegként élt.

A Batista-rendszer szovjetellenes propagandájának hatása a forradalom éveiben szertefoszlott. De a kommunistaellenesség még Castro közvetlen környezetében is megtalálható volt. A castroisták kezdetben nemcsak hogy nem voltak a szocialista eszme hordozói, hanem közöttük sok tudatos antikommunista volt. A szemléletükben bekövetkezett gyors fordulatot nehéz felfogni és nyomon követni.¹

Az előző hónapokban a sajtóban, általában a propagandában, a tömegek szocialista tudatának kifejtése éppen hogy elkezdődött. Mégis, a szocializmus jelszava, az új társadalom igenlése - ilyen előzmények után - szinte varázsütésre milliók hitvallása lett. Hogyan történhetett ez meg? E kérdés megválaszolása, a társadalmi "tudat" ilyen viharos átalakulásának magyarázata külön tanulmányt igényelne. Annyi azonban bizonyos, hogy a ritkaságszámba menő változásban két tényezőnek igen fontos szerepe volt. 1/ E forradalomnak - mint minden forradalomnak - a tudatformáló hatása igen radikális volt. A mun-

kások és parasztok számos előítélettől, tévhitől szabadultak meg. Ugyanakkor - és ez új jelenség -, hogy vívmányait megvédhessék rendkívüli módon rászorultak a földrajzilag távoleső szocialista világ segítségére. Ennek óriási értékét éppen ezekben a napokban ismerték fel. A szocialista világrendszer pozitív szerepe egyben igen közel hozta a szocializmus eszméjét a kubai tömegekhez. 2/ Nem akarok tulzásba esni, de véleményem szerint a "gondolkodás forradalmában", a szocializmussal való tömeges azonosulásban rendkívül fontos szerepet töltött be Fidel Castro személye, aki - legalábbis a tömegek szemében, több volt - mint népvezér. A kubaiak szerint "ő a haza, a dolgozók érdekeinek megtestesítője". Ekkor jutott népszerűsége tetőpontjára, benne kételkedni egyet jelentett az ellenforradalmi magatartással.

Ebben az időben hivatalosan nem mondták ki ezt, de az egyszerű emberek így gondolták. Jellemző erre, ahogy az utca embere reagált Fidel április 16-i bejelentésére: "Nem tudom pontosan, mi a szocializmus, de ha Fidel azt mondja, hogy jó, akkor biztosan igaza van. Akkor én is a szocializmust akarom..."

Ha a tömegek nem is, de a vezetők tudták, hogy a szocializmus meghirdetése növelni fogja fő ellenségük, az amerikai imperialisták dühét, megsokszorozza Kuba-ellenes fellépéseiket. Castróék meg voltak győződve arról, hogy csak rövid lélekzétvételi szünethez jutottak. És tudták, hogy ezt maximálisan ki kell használniuk.

A korábbi tapasztalatokat számba véve következtetni tudtak az ellenséges politika jövőbeli főbb módszereire is. Rémhirterjesztés, szabotázsakciók, gyilkosságok, az ország gazdasági és politikai elszigetelése, gazdasági blokád, ka-

tonai agresszió -- a kubai vezetők mindezzel számoltak. Nem is tévedtek. Nehéz időszak következett, alighanem az egyik legnehezebb a kubai forradalom történetében. Ezekben az években a szó igazi értelmében élet-halálharcot vívtak a szocialista Kuba fennmaradásáért.

Ahogy az amerikai imperializmus Kuba-ellenes fellépései egyre gyakoribbak lettek, úgy került e kis nép küzdelme mindinkább a világpolitikai harc előterébe. Mig végül 1962 októberében a Karib-tengeri válság idején, a kubai kérdés lett a világpolitika első számú központi problémája.

E dolgozat második fejezete ezt a folyamatot, a szocialista Kuba fennmaradásáért vívott drámai küzdelmet igyekszik bemutatni...

Jegyzet

1/ Kubai tartózkodásom alatt többször is hallottam a következő, igaznak tűnő történetet. Raul Roa külügyminiszter elmondotta: ha 1959-ben tudta volna, hogy Fidel két év múlva kommunistának vallja magát, agyonlövi, bármennyire is közeli harcostársak voltak. De azóta már Fidellel együtt Raul Roa és még sokan mások is eljutottak a szocialista eszme elfogadásához. /A szerző megjegyzése/.

1/ A Playa-Giron-i invázió visszaverése után

A fegyverek még alig hallgattak el, a tanulságok levonása még javában tartott, amikor a kubai kormány korábban már megszokott határozottságával, jelentős intézkedéseket foganatosított. Fontos diplomáciai lépéseket tett az amerikai imperialisták leleplezése és elszigetelése érdekében. Eredeti "kubai módon" rendezni próbálták a hadifogolykérdést, és igen gyorsan - az 1961 május elsejei Fidel-beszédben - programot adtak, meghatározták a legsürgősebb tennivalókat. A diplomáciai intézkedések közül említésre méltó az a levél, amelyet 1961. április 27-én az ENSZ-közügyülés elnökéhez juttatott el a kubai külügyminiszter. A Fidel Castro és Dorticos köztársasági elnök útmutatása alapján írott levél részletesen kifejti a kubai kormánynak a Playa-Gironi-i agresszióval kapcsolatos álláspontját. Rávilágít az Egyesült Államok szerepére. Leleplezi az imperialisták manővereit, akik a "kommunista zsarnokság" alóli "felszabadítás" jogos lépéseként próbálják beállítani a kubai nép önrendelkezési joga, a kubai szuverenitás ellen irányult agressziót. Az invázióban részt vevő erők és támogatóik "vissza akarták állítani az ország félgymarmati rendszerét, a félgymarmati kiszolgáltatottságot" - hangsúlyozza, a kubai levél.² Majd részletesen, tények felsorolásával bizonyítja az amerikaiak részvételét az invázióban és hangsúlyozza Kennedy elnök személyes felelősségét a történetekben.

A levél néhány magvas megállapítást tartalmaz a kubai külpolitika lényegéről: "Nem létezik semmilyen konfliktus Kuba és az Egyesült Államok között, sem Kuba és Latin-Amerika, sem Latin-Amerika és Kuba között."³ Más szóval: lehetséges a nyu-

gati félteke népeinek békés együttélése - semmi sem indokolja a háboruszkodást.

Nagy fontosságu a következő megállapítás is: "A kubai forradalmi kormány kinyilvánítja... sohasem fogja megengedni, hogy területét a térség valamely más országa, illetve a világ bármely állama elleni támadásra használják fel. A kubai nép legfőbb vágya: békében együttélni a világ minden országával."⁴

A diplomáciai lépésekkel párhuzamosan a kubai vezetők napirendre tűzték a hadifogoly-kérdés rendezését. Intézkedéseikben számos olyan eredeti megoldást találunk, amelyek hatásukban messze túllépik az ügy belpolitikai jelentőségét. Vegyük mindjárt a széles nyilvánosságot. Április 21-től 26-ig a televízióban nyílt polémiát folytattak azokkal a foglyokkal, akik hajlandóak voltak a vitára.⁵

Négy alkalommal újságírók vitatkoztak a hadifoglyokkal. Április 26-án maga Fidel Castro is bekapcsolódott ebbe az érdekes, nem mindennapi társalgásba. Az elhangzott kérdések elsősorban a fogoly személyére, emigrációs tevékenységére, a katonai kiképzés jellegére, az amerikai támogatás formáira és méreteire vonatkoztak. De csaknem minden esetben az agresszióban való részvétel okára is magyarázatot kértek.

A rendkívül közvetlen hangú "őszinte beszélgetés" során a hadifoglyok minden kérdésre készségesen adtak felvilágosítást. Az észak-amerikai kormány szerepe és felelőssége olyan sokrétűen bebizonyosodott, felelőssége a foglyok sorának alakulásában annyira nyilvánvalóvá lett, hogy a hadifogoly-kérdés nemzetközi rendezése előtt az amerikaiak eleve nem térhettek ki.

A rendezés azonban hónapokig késett, bár a kubai kormányzat időközben mindent elkövetett a tanulmányok levonása és a kölcsönösen elfogadható megállapodás előkészítése érdekében. A politikai tanulmányok nagyszerű összefoglalóját Fidel Castro 1961 május elsejei beszédében találjuk meg. Az új történelmi tényekkel, a szocialista forradalom kibontakozásával összhangban, a szocialista társadalmi rendszerre vonatkozó alapvető tanítások ismertetésével taglalta az agresszió osztályjellegét. Ha néhány elméletileg pontatlan megállapítása vitatható is, mégis kétségtelen, hogy szemlélete továbbfejlődött, közeledett a marxista-leninista osztályálláspont elfogadása felé.

Egyetérthetünk Castróval, amikor tisztázni igyekszik a haza, a szocialista haza fogalmát. Osztályalapon magyarázza népének, hogy a kizsákmányolók számára "...a haza olyan kiváltság, amelyben kizsákmányolhatják mások munkáját, sőt azt kívánják, hogy mások védjék meg ezt a hazát számukra". Kijelenti: "...hazánk nem e keveseké és nem a kevesek javát fogja szolgálni... jogot nyertünk sorsunk irányítására, jövőnk építésére...

A haza mostantól fogva a népé".⁶

Megértéssel kell fogadnunk azt is, ahogyan a nép fogalmát próbálja tisztázni: "...aki élősdí módján akar élni, nem tartozhat a néphez." Minthogy számos kubai vezető a kizsákmányoló osztály gyermekeként született, világos, hogy nem pusztán a származás alapján húzta meg a nép és az ellenségei között a határvonalat.

Ezt a kubai hadifoglyokról összeállított statisztikával is alátámasztotta. Castro szerint - a hajók legénysé-

gét nem számítva - kb. 1100 zsoldos hadifogoly került a kezükbe. "Megvizsgáltuk a foglyok szociális összetételét mondtotta - és a következő eredményt kaptuk: kb. 800-an gazdag családból származnak. Ennek a 800 embernek összesen 27.556 cabaleria földje /1 caballeria 15,43 hektár/, 9676 háza, 70 iparvállalata, 10 cukortelepe, két bankja és öt bányája volt. Közülük... 135-en Batista hadseregének voltak tagjai..."⁷. Az adatok ismertetése után Castro emlékeztette a hallgatóságot a hadifoglykkal folytatott beszélgetésre: "... megkérdeztem, vágott-e valamelyikük valaha is cukornádat. Nem jelentkezett senki. Végül egyikük felemelte a kezét és azt mondtotta, hogy ő egyszer, valamikor vágott nádat."⁸ Mint a fentiek-ből látható, a hadifoglyok származásával, magántulajdonosi voltukkal és a haza ellen elkövetett bűneikkel bizonyítja az agresszió osztályjellegét. És ezek alapján zárja ki őket a nép fogalmából.

De hogy a kispolgári forradalmiság eszméjétől nem tudtak teljesen elszakadni és hogy a marxizmus elevenen hatott a kubai vezetők szemléletére, azt Castro következő megállapítása tükrözi a legjobban: "...a haza mostantól kezdve olyan lesz, amilyennek Marti óhajtott, ..."mindenkivel és mindenki javára"". A kubai szabadságharc hőségének, a demokrata forradalmárnak e szavai - ha figyelembe vesszük azt a konkrét történelmi helyzetet, amelyben elhangzottak - érthetőek. A múlt század 90-es éveinek második felében lezajlott spanyolelleses szabadságharcban - amikor az osztálytagozódás a gyarmati struktúra következtében egészen más volt, amikor a 400 esztendőes gyarmati rendszer felszámolása volt napirenden - minden kubával összefogni - minden kubai javára - különösen mint poli-

तिकai jelszó - helyes volt. De 1961-ben, közvetlenül az agresszió visszaverése után, a kizsákmányolás minden formája megszüntetésének meghirdetése idején /mert erről többször is szó esett a május elsejei beszédben/ elméletileg kifogásolható. Sőt, a megfogalmazásban még pillanatnyi politikai haszon is alig fedezhető fel. Valószínű, hogy mindez nem egyéb, mint beidegződés, a Marti-i eszmei hatás kritikátlan kezelése.⁹

Fidel Castro idézett beszédében programot is adott. Először részletesen ismertette a forradalmi folyamat tapasztalatait, sikereit, az agresszorok feletti katonai és "főleg erkölcsi győzelmet". Azután megfogalmazta a legfontosabb teendőket: "Eljutottunk ahhoz a ponthoz - mondotta -, amikor minden felelősségérzetünkkel tudomásul kell vennünk, hogy elérkezett a legnagyobb erőfeszítés ideje, - a fokozott munka ideje."¹⁰ Belpolitikai téren a következő feladatokra irányította a közvélemény figyelmét: a katonai előkészületekre /annak tudatában, hogy a békés építés időszaka nem lesz tulságosan hosszú/ a termelés, a szervezés, az irányítás hatékonyabbá tételére és a politikai nevelőmunka megjavítására.

Végül néhány szót Castro beszédének nemzetközi vonatkozásairól. Nem részletezte a kormányzat nemzetközi politikai tervét. Csak a béke fenntartásának fontosságát hangsúlyozta: "... az egyetlen, amit mi óhajtunk, a béke".¹¹ Rámutatott, hogy Kuba nem veszélyeztet senkit, legkevésbé az amerikai állampolgárok biztonságát. Az imperialisták kényszerítették a népet a fegyverkezésre. "Mi nem vagyunk sem harcias, sem háborút kedvelő ország. Nekünk nincsenek sem terjeszkedési, sem gyarmatosítási, vagy más hasonló szándékaink. Nem akarunk

más népek munkájából élni, nem akarjuk elvenni más ország gazdaságát ...bennünket nem érdekel a háború, nem érdekel a fegyverkezés, nem érdekelnek a támadó fegyverek." ¹² Az idézet egy része "...nem érdekel a fegyverkezés" némi kiegészítésre szorul, ugyanis nem pontosan fedik a kubai kormány véleményét. Maga Fidel Castro már korábban állást foglalt a leszerelés mellett: az ENSZ-ben elhangzott - már idézett - felszólalásában támogatta a szovjet leszerelési javaslatokat. Itt e szabadon elmondott beszédében - amikor a kubaiak békés szándékairól szólt, alighanem akarata ellenére csusztak be ezek a szavak, mert amíg nem valósul meg a leszerelés Kuba biztonságát veszély fenyegeti, addig kénytelenek fegyverkezni.

Néhány nappal Fidel Castro május elsejei beszéde után, az Egyesült Államokban és Kubában is előtérbe került a hadifogoly kérdés. A nagy számú kubai emigráció türelmetlenül kezdte követelni a foglyok kiszabadítását. Az emigráns szervezetek teljes felbomlásától féltek, ezért ez a probléma mind nagyobb nyilvánosságot kapott az amerikai sajtóban.

Mindezt figyelembe véve, Fidel Castro május 17-én, a földreform meghirdetésének második évfordulóján, a Kubai Parasztok Országos Szövetségének kongresszusán kijelentette; hogy munkára fogják az agresszorokat. Így kell majd megkeresnünk kenyerüket, s közben helyrehozzák az általuk okozott károkat és egyben megtanulnak keményen dolgozni is.

Fidel pontosan fel tudta mérni bejelentésének hatását. De kitűnő taktikai érzekkel egy másik alternatívát is felkinált. Ha Kennedy elnök olyan jóakarattal viseltetik a hadifoglyok iránt, mint ahogyan állítja, "hát cseréljük ki őket 500 buldózerért" - jelentette ki. Ajánlata nem vonatkozott

azokra, akik gyilkoltak. "...azokat nem lehet kiváltani semmivel sem..." S mindehhez hozzáfűzte - "a fasiszta papokat ingyen is odaadjuk".¹³

Gastro javaslata nagy sajtónyilvánosságot kapott az USA-ban. Nem volt kedvezőtlen a hivatalos reagálás sem. Bár a külügyminisztérium nem adott ki semmiféle nyilatkozatot, de elvben elfogadták a kubai kezdeményezést.¹⁴ Kennedy elnök az amerikai társadalom adakozó készségében reménykedett. Ugyanis előnyösebbnek vélték a társadalmi jellegű megoldást /a pénz összegyűjtését a hadifoglyok kicserélésének céljára/, mint a hivatalos formát, mert az utóbbi a teljes azonosulást, a formális felelősségvállalást jelentett volna a sikertelen kubai akcióval kapcsolatban.

A várakozással ellentétben, a gyors megegyezés nem sikerült. A tárgyalások az amerikai manőverek miatt holtpontra jutottak. De erkölcsileg a kubai kormány került ki győztesként ebből az utközetből is./Később, - 1962 tavaszán - az amerikaiak 62 millió dollár értékű áruval ki is váltották a hadifoglyokat. Ezt az összeget "adakozás útján" teremtettk elő./

A kubai kormány politikai tevékenységét ebben az időszakban - 1961 májustól júliusig, elsősorban a belpolitikai helyzet, az ország gazdasági állapota határozta meg. Gironnal lezárult az osztályharc egyik fontos szakasza. Ez azonban nemcsak a kubaiak győzelmét eredményezte, hanem azt is, hogy a két ország kapcsolata csaknem teljesen megszakadt. A félgyarmati gazdasági kapcsolatokat - az Egyesült Államoktól való függést - megszüntették ugyan, mégis a cukorexportra épült kubai gazdaság ámenetileg igen súlyos helyzetbe jutott.

Most - az invázió után-, amikor egy ideig nem kellett tartani egy újabb agressziótól, nemcsak lehetővé, hanem feltétlenül szükségessé vált a gazdasági stabilitás megteremtése. A termelési struktúra azonnali átalakítását, az elmáradottság gyors leküzdését nem tűzhatték ki közvetlen célként. A költségvetés egyensúlyának megteremtéséhez, a lakosság ellátásához, a külkereskedelmi kapcsolatok rendezéséhez, azonban azonnali intézkedésekre volt szükség. A nehéz helyzetből csak a szocialista országok további segítségével lehetett kiábalni.

Az előző 15 hónapban /1960 januárjától/ a kubai kormány 245 millió dollár kölcsönt vett fel a szocialista országoktól. Mégpedig kubai forrás szerint Szovjetuniótól 100 millió, Kínától 70, Csehszlovákiától 40, Lengyelországtól 13, az NDK-tól 10, Magyarországtól 7, Bulgáriától 5 millió dollárt. A kölcsönöket általában 2 %-os kamatra kapták, kivéve a kínait, amely kamatmentes volt.¹⁵

A kölcsönök folyósításával párhuzamosan gyorsan erősödtek a szocialista országok és Kuba kereskedelmi kapcsolatai. Ez azonban nem tartott lépést a Kuba és az Egyesült Államok közötti kereskedelmi forgalom csökkenésével. De az ellátási nehézségeket, az áruhiányt az is fokozta, hogy a lakosság egy részének, főleg a falusi dolgozóknak jelentősen emelkedett a munkabére.

Néhány nappal az invázió után a kubai külkereskedelmi miniszter tájékoztatta a szocialista országok havannai kereskedelmi kirendeltségeinek vezetőit az ország gazdasági helyzetéről és előterjesztette kormánya újabb kéréseit. A hivatalos jelentés erről többek között a következőket tartalmazza:

Felülvizsgálták az 1961 évi importszükségletet és megállapították, hogy az eddigi kötések a kubai importigényeknek csak a felét fedezik. A folyó évben további, mintegy 300 millió dollár értékű árura van szükségük. Nemzeti Bankjuk jelentése szerint a szabad deviza-készletük az egy hónappal ez előtti kb. 110 millió dollárról csaknem nullára esett.

A fegyveres agresszió során az USA tovább szigorította a gazdasági bojkottot. Ennek következtében Kuba mintegy 60-70 millió dollár bevételtől esett el. A bojkottnak - mint a miniszter közölte - egyéb következményei is vannak. Hiánycikké vált a dizsnózsir, az étolaj, amelyet korábban az Egyesült Államokban vásároltak. Az adott helyzetben a tőkés piac csaknem bezárult. És mivel újabb katonai beavatkozás lehetőségével számolniuk kellett, szükségessé vált bizonyos tartalék képzése, főleg tárolható élelmiszerekből és gyógyszererekből.

A miniszter szerint a kubai kormány az áruimportot csak igen kis mértékben tudja korlátozni. Csökkenteni fogják a luxuscikkek behozatalát, ami érinti majd egyes rétegek ellátását, de nem akarnak hozzányúlni a széles néprétegek életszínvonalához. Ugyancsak nem szeretnék csökkenteni az ipari nyersanyag importját sem /az ipari termeléshez kb. 90 %-ban külföldi nyersanyagot dolgoznak fel,/ mert ez óhatatlanul a munkanélküliség növekedését eredményezné. Ezt pedig mindenképpen szeretnék elkerülni.¹⁶

A kubai miniszter kijelentette: "...figyelembe vették a feszült szaldó-helyzetet, azonban az adott politikai és nemzetközi helyzetben csakis a szocialista tábor országainak segítségével számolhatnak és azt kéri, hogy az eddigi

kontingensen felül is ajánljanak fel árukat, 1961. évi szállításra.¹⁷ Mindezen túl a miniszter közölte, hogy nehézségeiket növeli a szakemberhiány. Kívánságaikról csak egyetlen listát készítettek, s minden ország külkereskedelmi képviselőjét arra kérték, hogy a szállítható maximális mennyiségre adjanak ajánlatot.

A szocialista országok vezetői a legnagyobb jóindulattal kezelték a kubai kéréseket. Jelentős kontingensen felüli szállításokra került sor. A III. negyedévben, főleg júliusban és augusztusban Kuba mégis súlyos ellátási nehézségekkel küzdött. Akadozott a hus-, a burgonya-, a liszt-, a tojás-, sőt még a gyümölcsellátás is. Általánossá vált a sorbanállás, elburjánzott a spekuláció, fokozódott az ellenséges propaganda, romlott a dolgozók hangulata.

A nehézségeket átmenetileg az is fokozta, hogy a kormány a spekuláció letörése érdekében kikapcsolta a magánkereskedelem egy részét. Ugyanakkor az állami kereskedelmi hálózat lassu ütemben fejlődött. Augusztus végétől azonban némileg javult a helyzet. A zsiradékra jegyrendszert vezettek be. A spekuláció korlátozása érdekében 1961. augusztus 1-én a kormány rendeletet adott ki a forgalomban levő papírpénzek devalváció nélkül /egy az egyhez/ kicseréléséről.

A pénzcserét két nap alatt az ország egész területén, viszonylag zökkenőmentesen végrehajtották. A csere során 200 pesot azonnal átváltottak. 10.000 pesoig terjedő összegekre egyéni bankszámlát nyitottak és a tulajdonos havi száz pesos részletekben kaphatta vissza a pénzét. A 10.000 peson felüli összegeket elkobozták. Ezzel az intézkedéssel a külföldre kicsempészett pénz értékét veszítette. Hivatalos közlemények

szerint 500 millió pesot, a kibocsátott bankjegyeknek több mint egyharmadát nem váltották át.¹⁸ A Times augusztus 18-i száma megállapította, hogy a pénzcserével csapást mértek a spekulációra.¹⁹

A súlyos belpolitikai problémák már 1961 nyarán elkerülhetetlenné tették a társadalmi mechanizmus továbbfejlesztését, mindenekelőtt az egységes marxista kommunista párt megteremtését. Ekkor Anibal Escalante elvtárs tájékoztatta a szocialista országok nagyköveteit a Népi Szocialista Párt Központi Bizottságának határozatáról,²⁰ amely szerint a három forradalmi szervezet /Népi Szocialista Párt, a Julius 26 mozgalom és a Forradalmi Direktórium/ új pártot alakít, amelynek neve: A Szocialista Forradalom Egységpártja lesz.

A Escalante tájékoztatása szerint a politikai feltételek megteremtésében Fidel Castro és Dorticos fontos szerepet játszott. Elsősorban ők harcoltak a július 26-i mozgalomban levő jobboldali elemek ellen, amelyek kiszorítása a mozgalomtól megtörtént, így az egyesülés politikai feltételei megérlelődtek.

Az egységes párt megalakítását hivatalosan 1961. július 26-án, a nemzeti ünnep alkalmából rendezett nagygyűlésen jelentették be. Fidel Castro - szokásához híven - a közvetlen demokrácia módszerét alkalmazta. A gyűlés résztvevőivel /több mint egy millió emberrel/ megszavaztatta a párt megalakítását.²¹

A belpolitikai jellegű intézkedések sorozatából utalni szeretnék még azokra, amelyek közvetlenül érintették az ellenforradalmi erőket. Raul Castro július végén, a havannai ügyvivőknek adott tájékoztatás során elmondotta: bár a belső reakciós elemekre az invázió idején súlyos csapást mértek és

még mindig atomizált állapotban vannak, mégis megfigyelhető aktivitásuk növekedése. Az amerikaiak megkísérlik újjászervezni hálózatukat és a hosszú partszakasz adta lehetőségeket kihasználva, csónakkal és ejtőernyőkkel ügynököket juttatnak Kubába.²²

A kubai vezetők, ismerve az ország helyzetét, az ellenforradalmi szervezetek tevékenységét, jelentős csapást mértek a klerikális reakcióra, a legszervezettebb ellenséges erőre. Idevonatkozó tervüket már korábban jelezték. Fidel Castro május elsején elmondott beszédében elemezte az egyház szerepét az invázióban. Idézte Ismael de Iugo plébános felhívását, amely tükrözte az egyházi reakció politikai álláspontját. "A mi harcunk - jelentette ki a plébános - az istenfélők harca az ateisták ellen, a szellemi értékek küzdelme a materializmus ellen,... az egyetlen ideológia, amely képes lerombolni a kommunista ideológiát - a keresztény ideológia; ezért jöttünk, ezért harcolunk!... a győzelem a mienk, mert Isten velünk van, az Irgalom Anyja nem hagyja el gyermekeit..."²³

Ilyen előzmények után a Giron-i győzelem nemcsak az imperialista, hanem a hazai ellenforradalmi erőkre, különösen a klerikális reakcióra is csapást mért. Pozíciójuk meggyengülését ki lehetett és ki is kellett használni. Már ebben a május elsejei beszédben Castro körvonalazta az ezzel kapcsolatos intézkedések tervét; a külföldi ellenforradalmár papok kiutasítását, a magánkézben levő iskolák államosítását, a vallásoktatásnak a templomokra történő korlátozását. Ugyanakkor Castro ígéretet tett, hogy a templomok nyitva maradnak a tervezett intézkedések kifejezetten a reakciós politika ellen irányulnak, s nem érintik a vallásszabadságot.

Mindaz, amit ezután tettek, összhangban volt Castro bejelentésével. A legszigorubb intézkedés a nem kubai állampolgár papokra vonatkozott. 1961 júliusig bezárólag mintegy 2000 egyházi vezetőt, /papokat, szerzeteseket, apácákat/ távolítottak el az országból. Többségük - spanyol állampolgár lévén - visszatért hazájába. Ez az intézkedés inkább külpolitikai, sem mint belpolitikai feszültséget okozott. A nemzetközi reagálás, a kubai kormányt ért bírálat főleg a burzsoá sajtóban látott napvilágot.

Az előbbieken vázolt néhány, főleg belpolitikai intézkedés ismertetésével jelezni kívántam a kubai vezetők törekvéseit, a viszonylagos politikai szélcsend adta lehetőségek kihasználására tett lépéseiket.

Nemzetközi síkon fokozták aktivitásukat, hiszen meg kellett fogalmazniuk, ki kellett alakítaniuk új tartalmu viszonyokat Latin-Amerikához, az afroázsiai országokhoz és természetesen - mint legfiatalabb szocialista országnak - a szocialista világrendszerhez is. A következő fejezetekben a kubai külpolitika új jelenségeivel foglalkozom.

Jegyzet

2/ Playa Giron. III. köt. 383. old.

3/ U.o. 393 old.

4/ Uo.

5/ A televízióban lefolyt vita anyaga néhány hónappal később - A Playa-Giron-i invázió egyéb dokumentumaival együtt - megjelent a Playa-Giron c. dokumentumsorozat 4.sz. kötetében. A kötet több mint 500 oldalon a hadifoglyokkal lezajlott vita anyagát ismerteti./

6/ F.C. Vál. 351.o.

7/ Uo. 353.o.

8/ Uo.

9/ A marxizmus, mint eszméáramlat, az osztályerők egyensúlyának elméletén nyugszik. Egy meghatározott történelmi időszakban, az 1890-es évek elején, amikor végső szakaszához érkezett a spanyolok elleni felszabadító háború, ennek a felfogásnak meg volt a reális társadalmi, politikai alapja. A marxizmus hatásával később részletesebben kell még foglalkoznunk. De úgy gondolom, hogy e történelmi fordulat kapcsán megnyilvánult kispolgári eszmei hatás bírálata elől itt nem térhettem ki.

10/ F.C.Vál.373.o.

11/ Uo. 369.o.

12/ Uo.358.o.

13/ MTI Külpolitikai Dokumentációs Füzetek. 21.sz.
61.o.

14/ Küm 5015/1961.

15/ Küm. 5016/1961

16/ Küm. 5017/1961

17/ Uo.

18/ Küm. 5017/1961

19/ MTI.CNS.1961. 68.sz. 46.o.

20/ Küm. 5018/1961

21/ Népszabadság, 1961. július 28.

22/ Küm. 5019/1961

23/ F.C.Vál. 367-368.o.

2/ Békében együtt élni a Latin-Amerikai országokkal. A Punta del Este-i konferencia

1961 augusztusával a Kubai Köztársaság nemzetközi kapcsolataiban mozgalmas időszak kezdődött. Az amerikai kormány-
nak sikerült megállapodásra jutnia a latin-amerikai kormányokkal az amerikai országok gazdasági értekezletének megrendezését illetően. Előrelátható volt, hogy ezen a találkozón tullepik az előre megállapított napirendi pontokat, s hogy az értekezlet középpontjába a kubai kérdés kerül.

A kubai kormány nem akart kitérni a diplomáciai csata elől, de követendő taktikáját gondosan mérlegelte. A legfontosabb feladat az általános irányvonal meghatározása volt. Pontosabban, el kellett dönten, hogy az új történelmi helyzetben, a kontinentális forradalmi fellendülés idején milyen jellegű kapcsolatokat kell kialakítani a kontinens első szocialista állama vezetőinek a többi latin-amerikai kormánnyal. Csak mint "forradalmárok" lépjenek-e fel, vagy a békés egymás mellett élés elveit magukévá téve, az államközi kapcsolatok maximális fejlesztése mellett törjenek lándzsát.

E kérdésben a latin-amerikai kommunista pártok vezetőivel 1961 tavaszán folytatott tanácskozásaikon nem egyszer éles vitákra került sor.¹ A kubaiak megalkuvással, gyávasággal, a békés ut lehetőségének tulbecsülésével vádolták a testvérpártok képviselőit, akik visszautasították a kubaiak szemrehányásait. Egyben bírálták a kubaiakat, mert szerintük tulzottan radikálisak, tapasztalataik jelentőségét tulbecsülik, - azok mechanikus alkalmazására ösztönzik őket. Az igazság elemei mindkét

véleményben fellelhetőek. Ezt a polémiát gondosan kell majd elemezni. A tanulságok levonásával a kubaiak és a latin-amerikai testvérpártok egyaránt adósak. Ennek káros következményei később megbosszulták magukat és nem kis mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy az 1960-as évek közepén csaknem teljes szakadás következett be a kontinens kommunista mozgalmában. Ennek ismertetését itt nem tehetem meg. A polémia kezdetét azonban jeleznem kell, mert a kubai vezetőknek 1961 nyarán dönteniük kellett - s döntöttek is - de a háttérben meghúzó-^adott testvérpártokkal kibontakozó nézeteltérésük is.

A kubai kormány már korábban elfogadta a békés egymás mellett élés lenini elvét, most pedig megkísérelte gyakorlati alkalmazását a nyugati féltekén. A kubai vezetők sajátos forradalmi elmélete már kialakulóban volt, de mindennapi politikájukban a realizmus tükröződött. Ezt bizonyítja a Punta del Este-i értekezlettel kapcsolatos előkészítő munkájuk és az ottani szereplésük is.

a/ A Punta del Este-i értekezlet előkészületei:

Ezt a konferenciát az Egyesült Államok kezdeményezte. Célszerű tehát először az USA terveit, előkészítő lépéseit nyomon követni. "Mélypontról" kellett indulniuk... A Playa-Giron-i invázió alaposan megtépázta az USA tekintélyét, megrontotta a latin-amerikai országokhoz fűződő kapcsolatait. A Die Presse írja: "Az amerikai államok kapcsolatai csődbe jutottak."² Ez persze tulzás, de a légkör jellemző szimptomája a külügyminiszterek 11. rendes ülésének harmadszori elnapolása bizonytalan időre.

Közben - többek között néhány jelentős európai ujság segítségével - megindult a szondázás a kubai vezetők újabb

nézeteinek megismerése céljából. "Megkérdeztük dr. Guevarát - írja Roy Perrott -, van-e valami esélye annak, hogyha csökken az amerikai nyomás, Kuba ismét semleges országgá váljék. Azt válaszolta...számolniuk kell a kapitalista tömb ellenséges magatartásával, mert Amerika minden eszközzel el akarja fojtani a kubai forradalmat...s Kuba csak a szocialista országokra számíthat...továbbra is a szocialista országokra kell támaszkodniuk, ha életben akarnak maradni..."³

Guevara hasonlóan nyilatkozott K.S. Karolnak is. "Viszonyunk a Szovjetunióhoz...és az Egyesült Államokhoz nem a véletlen hatására alakult ki, hanem szigorú logika szerint fejlődött." Majd arra a kérdésre, hogy ha az Egyesült Államok nem követ el súlyos hibákat, a fejlődés más irányt vett volna-e, Guevara így válaszolt: "Ez lehetetlen. Az amerikaiak nem viselkedhettek másképp... Az amerikai kormány szükségszerűen védelmezi...a nagyvállalatok érdekeit. Éppen ezért a forradalom minden szakaszában tudomásunkra hozta...mondjunk le terveinkről, vagy megsemmisítenek! Miután mi nem vagyunk hajlandóak sem terveinkről lemondani, sem eltérni, hogy megsemmisítsenek, éppen ezért másutt kellett segítséget keresnünk..."⁴

A gironi agresszió kudarca, a kubaiak szilárd álláspontja, a latin-amerikai tömegmozgalom további fellendülése,⁵ a kereskedelmi kapcsolatok szűkülése,⁶ az amerikai tőke menekülése a kontinensről⁷ megkövetelte az Egyesült Államok latin-amerikai politikájának radikális megváltoztatását. Most már valóban napirendre tűzték a Kennedy-féle terv /Szövetség a Halandóságért/ megvalósítását.

Az USA vezető körei tehát nem egy újabb katonai kaland előkészítésében,⁸ hanem Kuba teljes elszigetelésében, példaadó

hatásának csökkentésében jelölték meg a Latin-Amerikával kapcsolatos politikájuk közvetlen feladatát. Ugy gondolták, ha minden latin-amerikai ország megszakítja diplomáciai kapcsolatait Kubával, ez véget vetne a hivatalos küldöttségek - diplomaták, értelmiségiek, diákok, munkásküldöttségek - kölcsönös látogatásainak. Ennek következtében a kubai hatás nagymértékben csökkenne⁹ s megteremtődne a feltétele a kubai forradalom elfojtásának.

A Punta del Este-i értekezletet gondosan készítették elő, el akartak kerülni minden tévedést. Az előkészítő munkálatokban nagy szerepe volt Stevensonnak, aki június közepén tiz dél-amerikai országban tett látogatást. Mint az Egyesült Államok elnökének megbízottja "...tényanyagot és benyomásokat gyűjtött..., illetve megpróbálta ellensúlyozni az áprilisi sikertelen invázió következtében fokozódó nyugtalanságot."¹⁰

Stevenson, 18 napos utjáról visszatérve, kijelentette: - "...a felkelők sikertelen inváziója komoly, de helyrehozható kárt okozott az Egyesült Államok és a latin-amerikai országok kapcsolatában."¹¹ Néhány nappal később, június 26.-án ugyancsak a New York Times-ban részletesebb, mondhatnánk reálisabb beszámoló olvasható a tekintélyes amerikai diplomata küldetéséről. A "fojtogató biztonsági intézkedések" lehetetlenné tették a népekkel való szélesebb kapcsolatot. Ennek okát magasrangú hivatalos személyiségek abban látták, hogy "ez az időpont nem kedvező arra, hogy Kennedy elnök küldötte megjelenjen a nyilvánosság előtt... még físsen él a népek emlékezetében a kubai felkelők inváziója".¹² Stevenson azonban államelnökökkel, magas rangú kormánytisztviselőkkel, politikai pártok, diák-, és szakszervezeti mozgalmak vezetőivel tárgyalt.

Az amerikai lap szerint Stevensonban /az alábbi főbb be-
nyomások alakultak ki: 1/ Az elmúlt 15 hónapban / 15 hónap-
pal azelőtt járt utoljára Latin-Amerikában/ általában megrom-
lottak a politikai és gazdasági viszonyok. Komoly problémává
vált a politikai stabilitás hiánya. 2/ Jelentős különbségek
mutatkoznak abban, ahogyan Dél-Amerika és az Egyesült Államok
népei a kubai forradalmat megítélik. Ebben a körzetben sokan
még mindig a szegények nagy szociális forradalmát látják a
kubai eseményekben és nem ismerik fel, hogy a kommunisták hid-
főállást létesítettek a féltekén. Elmondása szerint, a dél-ame-
rikai kormányok rendkívül érzékenyen reagálnak a közvélemény
hangulatára, és gyakran csak félve lépnek fel ellene. Mindad-
dig, amíg nem sikerül nagyobb egyöntetűséget teremteni, nehézsé-
gekbe ütközik majd Amerika-közi akciót szervezni a kommunis-
ta behatolás e formája ellen... 3/ A hatékony gazdasági együtt-
működés lehetősége nagyrészt a dél-amerikai kormányoktól függ.
Gazdasági és társadalmi reformokra van szükség. A külső segít-
sék hatékonysága jórészt ettől függ. A különböző fejlesztési
tervek kidolgozása elkezdődött, de még kísérleti stádiumban
vannak...Az amerikai kormány konkrét terveivel kapcsolatban
jelezte, hogy "... a nyersanyagárak stabilizálása megfonto-
lás tárgyát képezi."12

Az amerikai vezető körök Stevenson visszatérése után
elkészítették a nagy jelentőségű tanácskozás tervét. Takti-
kai vonatkozásban a vélemények eltérőek voltak. Az a felfo-
gás, amelyet Walter Lippmann egy televíziós interju során is-
mertetett, nagyon közel állt a Kennedy-féle elképzeléshez.
Hivatkozva Fulbright szenátor már-már szállóigévé vált kije-
lentésére: "Kuba csak fulánk a hasunkban, de nem tör a szí-

vünkben" - gyors gazdasági és társadalmi intézkedéseket sürgetett. Lippmann szerint a castrizmussal csak úgy lehet felvenni a versenyt, ha a "Szövetség a Haladásért" program keretében olyan sikerek születnek, amelyek ellensúlyozzák a kubai hatást.

Lippmann bizonyos katonai körökkel vitatkozva kijelentette: "Semmi sem mutat arra, hogy akár a legkisebb szovjet katonai támaszpont létesülne Kubában. Maga Allan Dulles mondta nekem nemrég...a kubaiak az invázió leverésénél egyetlen orosz repülőgépet sem használtak...Ami pedig a rakétákat illeti, az oroszok a Holdba tudnak rakétát küldeni, miért létesítenének rakéta-támaszpontot 150 kilométernyire partjainktól?"¹⁴

Három héttel a konferencia megnyitása előtt nyilvánosságra hozták az amerikai kormány konkrét célkitűzéseit. Robert F. Woodward, az Amerika-közi ügyek miniszterhelyettese ezt így fogalmazta meg: 1/ Ugy szétosztani a segélyösszegeket, hogy azokat a latin-amerikai tömegeknek és ne valamilyen kiváltságos csoportoknak jussanak. 2/ Meg kell találni a módját annak, hogy meggyőzzék a tömegeket, az Egyesült Államok őszintén kívánja Latin-Amerika jólétének fokozódását. 3/ Minden országot az összefogásra kell bírni, mert a külső segítség nem elégítheti ki a népek várakozását. A nyilatkozatban két konkrét ígéret található, a kávé-árak stabilizálása /eredetileg a nyersanyagárak rögzítéséről volt szó/, továbbá kilátásba helyeznek egy milliárd dollár segélyt erre az évre.¹⁵

A Woodward által ismerttetett három pontos terv nagyon "mértéktartó" volt. Valójában kevesebb annál, amit szerettek volna elérni. Az európai burzsoá sajtó egy nagyarányu

amerikai ofenzíva kibontakozását jelezte, amelynek feladata - szerintük - "kivonni a nyugati féltekét Moszkva befolyása alól". Ez a megállapítás összhangban állt az amerikai vezetők vágyaival. A konkrét feladatot azonban - tegyük hozzá: kényszerűségből - szolidabban határozták meg, mert mint a *Franfurter Allgemeine Zeitung* augusztus 2-án írta: "...a közös akció létrehozása egész Amerikában egyhangú elutasításra talált. A kommunista Kubával kapcsolatos politikát minden latin-amerikai állam másodrendű kérdésként kezeli... Elsőrendű feladatnak az életszínvonal emelését tartják."¹⁶ Ezzel el is jutottunk az előkészületek egy másik csoportjához. Mit vártak a latin-amerikai kormányok a Punta del Este-i értekezlettől?

Azt semmiképpen sem állithatjuk, hogy a latin-amerikai kormánykörök és az Egyesült Államok vezetőinek elképzelése teljesen ellentétes volt. Sőt. Még a leginkább "Kuba-barát" kormányok /Brazília, Mexico/ is pozitívnak tartották a "Szövetség a Haladásért" tervet, az amerikaiak latin-amerikai politikájának kedvező megújódását fedezték fel benne. Ugyan kommunistaellenességük különböző foku volt, abban azonban megegyeztek, hogy a szocializmus befolyása megnövekedett, és hogy az ellene való fellépés közös érdekük.

A latin-amerikai kormányok politikai tervében azonban a hangsúly áttevődött az amerikai kölcsönök folyosítására és ezek önálló felhasználására. Az uruguayi elnök ezt így fogalmazta meg: "Nem akarjuk, hogy kiskoruként bánjanak velünk!"¹⁷ Valójában a latin-amerikai burzsoázia pénzt akart kapni az amerikaiaktól országa iparosításához. És ehhez képest háttérbe szorult a "fenyegető veszély" elhárítása, a közös fellé-

pésre irányuló döntések azonnali elfogadása.

Jellemző az argentin elnök ide vonatkozó nyilatkozata: "Frondizi azt szeretné - olvasható a Frankfurter Allgemeine Zeitungban -, ha Kubát elsősorban nem politikai kérdésnek tekintenék, hanem figyelmeztetésnek arra vonatkozóan, hogy milyen veszéllyel járhat a gazdasági elmaradottság." Sőt még tovább ment: nem fogadta el azt a nézetet, mely szerint "a kubai kérdést alapjában véve a Kelet és Nyugat közötti véleménykülönbség keretében kell kezelni."¹⁸ Frondizi véleménye számos ország kormányköreire is jellemző volt. Miután szertefoszlott a hidegháborús politika, a forradalmi fellendülés talaján növekedett az érdeklődés a Szovjetunió és más szocialista országok iránt. Jellemző, hogy Quadros, Brazília elnöke, alig két héttel a konferencia megnyitása előtt jelentette be, hogy "utasította külügyminiszterét, tegye meg a szükséges lépéseket, a brazil-szovjet diplomáciai kapcsolatok helyreállítására." /A kapcsolatokat 1947-ben Brazília szakította meg./

Vizsgáljuk meg ezek után a kubai kormány előkészítő lépéseit. A legnagyobb figyelmet - alighanem - a "szakmai" javaslatok kidolgozására fordították. Az előzetes okmányokat, a hivatalos előterjesztéseket gondosan tanulmányozták. Reális ellenjavaslatokat munkáltak ki. Ezzel párhuzamosan külkereskedelmi delegáció járt a kontinens néhány országában, helyzetelemzés és a kapcsolatok fejlesztése céljából. Érdemi kereskedelmi megbeszélésre került sor Braziliával, Argentínával, Uruguay-al. Kölcsönösen megvolt a készség a megegyezésre, de az előterjesztett cikklis­ták nem tették lehetővé a megállapodást. A monokultura káros következménye egyelőre leküzdhetet-

len akadályt jelentett.

Chilével azonban mégis sikerült több 10.000 tonna cukor szállításáról kereskedelmi szerződést kötni./Chile addig Peruból vásárolt cukrot, de a peruiak ekkor az USA-nak adták el cukorröslöslegüket./Chile réztermékekkel és élelmiszerrel fizetett Kubának a cukorért. Abban az esetben, ha a chilei termékek ára magasabb lenne a világpiaci árnál, Kuba a pozitív szaldóból eredő tételeket átválthatta valutára.¹⁹ Ez az üzlet gazdaságilag és politikailag egyaránt jelentős volt, némileg csökkentette Kuba elszigeteltségét és például szolgálhatott a latin-amerikai országok közötti kapcsolatok fejlesztéséhez.

A kubai kormány átgondolt előkészítő tevékenységét nem zavarta meg az a diszkrimináció sem, amelyet az Amerikai-közi Védelmi Szövetség alkalmazott vele szemben. Kubát "a kommunista országok részére folytatott kémkedés" ürügyén kizárták a bizottság "bizalmas" üléseiről. Az ilyen és az ehhez hasonló lépések éberségre késztették a kubai vezetőket. A meglepetésekre való felkészülés jegyében került sor egy megbeszélésre a szocialista országok diplomáciai képviselőivel a Népek Barátsága Intézetében. Az intézet igazgatója arra kérte a diplomáciai missziók vezetőit, hogy a Béke Világtanács mexicói ülésének határozata alapján szervezendő "Világszolidaritási hét Kubával" akcióhoz valamennyi szocialista ország a tőle telhető legnagyobb erővel csatlakozzék. A kubai vezető aláhuzta, hogy az AÁSZ augusztus 6-án Montevideóban összeülő gazdasági tanácskozásán az Egyesült Államok rá akarja kényszeríteni a latin-amerikai országokat a Kuba-ellenes közös akcióra. Fontos lenne tehát a "Világszolidaritási hét" gyors megrende-

zése, mert ezzel is meg lehet nehezíteni az újabb Kuba-ellenes akciót.²⁰

b/ A Punta del Este-i tanácskozás/1961.aug.5-17./

Az Amerika-közi Gazdasági és Szociális Tanács /CIES/ Punta del Este-i /Uruguay/ értekezletének napirendjén a "Szövetség a Haladásért" program megvitatása és elfogadása szerepelt. Douglas Dillon pénzügyminiszter, az amerikai küldöttség vezetője, hivatalos beszédeiben arra törekedett, hogy a vitát gazdasági-szakmai jellegű eszmecsereére korlátozza. Kormánya politikai jellegű elképzelését elsősorban a nem hivatalos találkozókön próbálta elfogadtatni. Ennek lényegét D. Rusk, a képviselőház egyik bizottságában augusztus 5-én elmondott beszédében a castrista forradalom elszigetelésében jelölte meg.²¹

A kubai küldöttséget E. Guevara vezette. Feladatát mesterien látta el. Magatartását az elvi következetesség és a taktikai rugalmasság jellemezte. Bár kemény szavakkal ítélte el az Egyesült Államok imperialista politikáját, készen mutatkozott újabb tárgyalásokra. A latin-amerikai népek igazi szószólójaként megpróbálta további engedményekre bírni az amerikai küldöttséget. Guevara felszólalásait mindig a legnagyobb figyelemmel hallgatták.

A kubai kormány politikai koncepcióját legátfogóbban Guevara augusztus 9-én elmondott beszéde tükrözi. Már az üdvözlő szavak elhangzása után vitázni kezdett az "egyik delegáció elnökével". /D.Dillonnal/, aki José Martit, a kubai szabadsághőst hamisan idézte, "nos, akkor válaszoljon Martinak, Marti - mondotta - Guevara - az antiimperialista, antifeudá-
~~lis~~

lis Marti, aki a haza szabadságáért, a spanyolokkal folytatott harcban halt meg...az a Marti, aki már akkor felismerte a Latin-Amerikát fenyegető veszélyt, az USA terjeszkedő politikájának következményeit...". S az általa kiválasztott Marti- idézet telibe talált: "Az a nép parancsol, amelyik vásárol, amelyik pedig elad, az szolgál: a szabadság biztosítására egyensúlyban kell tartani a kereskedelmet. Az a nép, amelyik meg akar halni, csak egyetlen népnek ad el, amelyik meg akar menekülni, az többel kereskedik...Annak a népnek, amely szabad akar lenni, szabadnak kell lennie a kereskedelemben is..."²²

A kubai vezető a továbbiakban leleplezte az amerikai küldöttségnek azt a taktikai manőverét, amelynek révén el akarták kerülni a politikai vitát. A kubaiak érdemi eszmecserét akartak, nem pusztán "szakmai" vitát. "Kuba ezt a konferenciát politikai konferenciának tekinti, -... nem engedi meg, hogy elválasszák a gazdaságot a politikától...hiszen valójában minden gazdasági konferencia politikai jellegű...". E véleménynek Guevara külön nyomatékot adott azzal, hogy idézte Kennedy elnök augusztus 5-i szavait: "Önök - mondotta -, akik részt vesznek ezen a konferencián, egy történelmi pillanatban avatkoznak be a félteke életébe." S bár az elnök hangsúlyozta a tanácskozás gazdasági, technikai jellegét, mégis kijelentette: "... valójában ez a konferencia annak egyik megnyilvánulása, hogy a szabad nemzetek képesek az anyagi és az emberi problémák teljes megoldására".²³

Guevara beszédében részletesen szólt az amerikai kormány Kuba-ellenes politikájáról, valamint a kubai forradalom tapasztalatairól és vívmányairól. Összefoglalva saját politi-

kájuk alapelveit, hangsúlyozta, hogy ők mindig az elnyomott népek pártján állnak, amivel többször is igen kinos helyzetbe hozta az amerikai küldöttséget. Majd áttért a gazdasági problémákra. Számolva azzal, hogy Kuba külön elbánásban részesül, kérdést intézett az amerikai küldöttséghez: Kuba részesülhet-e amerikai segélyben? A válasz hallgatás volt, ami azonban elutasítást jelentett. Guevara felvázolta a gazdasági fejlődés perspektíváit, és versenyre hívta ki Latin-Amerika országait: "...nem hisznek nekünk? Rendben van, mi azonban azért vagyunk itt, hogy versenyre hívjuk ki önöket. Hagyjanak bennünket békében élni, békében fejlődni és gyűljünk össze itt husz év múlva újból, s akkor majd meglátjuk, ki énekelte el a szirének dalát, a kubai forradalmárok, vagy mások."²⁴

A kubai kormányküldöttség vezetője nem hagyta szó nélkül azokat a dicsőhimnuszokat, amelyeket néhány szolgálékü küldöttség zengett a "nagyjelentőségű" amerikai segélyekről. Elismerve az amerikai politikában bekövetkezett pozitív változást, ismertette a szocialista országoktól kapott segítség nagyságát és jellegét. E szerint Kuba az értekezlet kezdetéig 357 millió dollár kölcsönt kapott. Jelenleg is folynak tárgyalások s ezek eredményeképpen a folyósítandó összeg rövidesen el fogja érni az 500 millió dollárt. Ez az összeg összehasonlíthatatlanul nagyobb annál, amit a hasonló nagyságú országok részére az amerikai kormány előírányzott. És mindezt, - hangsúlyozta Guevara - nem kötötték semmiféle politikai feltételhez. Ezen összegek jórészt "beruházási célokat szolgálnak az ország gazdasági fejlődését segítik elő".

Amerika⁷ magatartása valóban némileg megváltozott és ez nem rossz, - mutatott rá Guevara. Emlékeztetett Fidel egy

megjegyzésére, amely a San José-i /Costa Rica/ értekezlet kapcsán hangzott el. Az Egyesült Államok "...az egyik kezében egy zsák arannyal, a másikban furkósbottal érkezett a San José-i konferenciára". "Most - jegyezte meg Guevara - ide érkezett az Egyesült Államok küldöttsége az egyik kezében - szerencsére sokkal nagyobb zsák arannyal, - a másikban pedig hozott egy sorompót Kuba elszigetelése érdekében. Ez mindenképpen történelmi győzelem".²⁵

A kubai küldöttség vezetője figyelemreméltó politikai kijelentései mellett többször is bebizonyította tárgyalási készségét. Megcáfolta az amerikai propaganda azon állítását, hogy a kubaiak "Moszkva utasítását végrehajtva" bojkottálni akarják a tanácskozást, akadályozni fogják a termékeny munkát. Az értekezleten a kubai delegáció 29 javaslatot terjesztett elő, közöttük a földreformra, az árak stabilizálására, a külföldi kézen fekvő támaszpontok felszámolására vonatkozókat. Az összes módosító indítvány egyharmada a kubaiaktól származott. Mint Guevara később egyik cikkében beszámolt erről, ez a körülmény érdekes szituációt teremtett. A tartalmas kubai javaslatok olykor nézeteltéréseket idéztek elő. Gyakran megtörtént az is, hogy a kubai javaslatot "...egy vagy két ország küldöttsége ...burkolt formában felkarolta...anélkül, hogy megnevezte volna a javaslat szerzőjét. Egy harmadik ország küldöttsége támogatta ezeknek az álláspontját "megfelekezve" arról, hogy ezt a javaslatot tulajdonképpen Kuba terjesztette elő... A közvetlenül Kubától eredő javaslatokat pedig bojkottálták."²⁶

A kubai küldöttség magatartása lehetetlenné tette az amerikaiak taktikai tervének megvalósítását, a forradalmi Kuba elszigetelését. Mariani a legnagyobb latin-amerikai ország,

Brazília - gazdasági minisztere egy sajtóértekezleten kijelentette: "Az értekezleten részt vevő kubai küldöttség munkája előbbre vitte a tanácskozásokat".²⁷ Véleményét sokan osztották.

A brazil politikus kijelentése alátámasztja, hogy a kubai kormánynak sikerült viszonylag kedvező tárgyalási légkört kialakítani és el tudta fogadtatni azt a politikai törekvést, amelyet Guevara, korábban már idézett beszédének befejező részében így fogalmazott meg: "...a kubai küldöttség - mondotta - teljes őszinteséggel jelenti ki: Kuba népe a saját körülményei között akar megmaradni a latin-amerikai családban, együtt akar élni a latin-amerikai országokkal, látni akarjuk fejlődésüket, ha lehetséges, a Kubáéhoz hasonló ütemben... Amit viszont igenis megkövetelünk az, hogy garantálják határaink sérthetetlenségét.

Kuba nem képes beszüntetni példájának exportálását, ahogy azt az Egyesült Államok követeli, mert ez a példa áthatol a határokon. Amire viszont biztosítékot adunk, az, hogy nem exportáljuk a forradalmat, hogy egyetlen puska, egyetlen fegyver sem hagyja el Kubát azért, hogy valamelyik más latin-amerikai országban kapcsolódják a harcba".²⁸

Ez a politikai koncepció, a tartalmas, reális javaslatok - a taktikai érettség²⁹ ellensúlyozta - legalábbis az értekezlet idején az amerikaiak "bőkezűségét" és zsarolási kísérleteit. Mert az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy az amerikai "szakértők" legfőbb tevékenységüket az un. külön tanácskozásokon fejtették ki. Ezeken kegyetlen őszinteséggel közölték a hitelek folyósításának feltételeit. Kijelentették, hogy az amerikai kormány kubai politikájának támogatása nélkül

egyetlen ország sem remélhet anyagi segítséget. De ez sem hozta meg számukra a várt eredményt. A konferencia Kuba szempontjából viszonylag eredményesen zárult, mert retorziókat nem alkalmaztak vele szemben. Kuba egyik célkitűzése éppen ez volt, a másik pedig az, hogy maximális engedményekre kényszerítse az USA-t a többi latin-amerikai országnak nyújtandó kölcsönöket illetően.

Guevara, arra a kérdésre, hogyan itéli meg Kuba a Punta del Este-i konferencia eredményeit, mit adott ez a konferencia Latin-Amerikának - szerényen így válaszolt: "ne legyünk tulságosan elégedetlenek... Bár azt sem mondhatjuk, hogy Latin-Amerika népei óriási győzelmet arattak...Az északamerikai imperialisták szerették volna elhitetni a konferencia résztvevőivel, hogy Kuba nem tud békében élni a nyugati félteke országaival és nem tudja fenntartani velük a kapcsolatot az Amerikai Államok Szervezetének keretében. Ezt a célt azonban nem érték el és ebből a szempontból a yenki imperializmus vereséget szenvedett. Van azonban egy pont, amelynek révén az észak-amerikai imperializmus bizonyos előnyöket élvez...a zárónyilatkozat azt a benyomást kelti, mintha latin-amerikai népei gazdag ajándékot kaptak volna...Ezen kívül /az USA-nak/ sikerült megőriznie hadállásait persze csupán a latin-amerikai kormányokkal szemben."³⁰

Guevarának a zárónyilatkozatra vonatkozó megjegyzései zömükben elfogadhatóak. Az értekezlet és az ott hozott határozat azonban nemcsak a kormányokra gyakoroltak hatást, hanem meglehetősen széles körben illuziókat keltettek. Ez érthető is. Földreformot, igazságos jutalmazási rendszert, jobb munkafeltételeket, az írástudatlanság felszámolását, új adó-

törvényt, az infláció felszámolását ígérték. A nyilatkozat szerint: "Az Egyesült Államok a maga részéről pénzügyi és műszaki segítséget nyújt a "Szövetség a Haladásért" céljainak megvalósítására. Ezért az Egyesült Államok az elkövetkezendő 10 év folyamán...vállalja az ezen országoknak külföldi forrásból nyújtott pénzügyi hozzájárulás nagyobb részét, de legalább 20 milliárd dollárt folyósít főleg a kormánysegély és hitel formájában... A programmal kapcsolatos kölcsönöket az Egyesült Államok hosszú-lejáratura, olykor 50 évre szándékozik adni, esetektől függően, alacsony kamattal vagy kamatmentesen."³¹

A konferencia okmányait - Kuba kivételével - minden résztvevő ország aláírta. Kuba megtagadta az aláírást, mert néhány, az Egyesült Államokat dicsőítő jelzőhöz nem akarta kézjegyét adni. Ugyanakkor Guevara kijelentette, hogy van az okmányokban pozitív vonás is. Ilyen például a gazdasági integrációról szóló fejezet 14. cikkelye, amely elködsítve utal a különböző társadalmi rendszerek közötti gazdasági kapcsolatokra. Egyet kell értenünk Guevarával, aki kijelentette, hogy ez a cikkely "...a békés egymás mellett élés eszméjének győzelme, amelyben kifejezésre jut a két eltérő...rendszer egymás mellett élésének lehetősége".³²

Amikor a Punta del Este-i értekezlet munkáját, a kubai politika sikerét mérlegeljük, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy itt lehetőség nyílt néhány hivatalos találkozóra, illetve magasszintű megbeszélésre. Igaz, hogy az első tragikus esettel végződött. Guevara a montivideoi egyetem hallgatóinak felkérésére előadást tartott az egyetem aulájában. Amikor beszéde befejeztével az érdeklődő tömeg sorfala között távozott, eg, merenylő lövéseket adott le a kijárat

ajtónál csoportosulókra. Az egyik golyó halálra sebezte A. Robirezt, az egyetem professzorát. Nem kétséges, hogy a gyilkos golyót Guevarának szánták.³³

A tanácskozás után Guevara szülőhazájába, Argentínába látogatott, ahol megbeszélést folytatott Frondizi elnökkel. Ezekben a napokban a találkozó céljáról számos hír látott napvilágot. Állítólag Argentina, az USA kérésére, vagy legalábbis beleegyezésével, közvetíteni próbált a Kubával való kapcsolatok megjavítása érdekében. A megbeszélés számos részlete nem ismeretes. De - olvasható a Népszabadságban - Frondizi felhatalmazta munkatársait a következő közlésére: Guevara kijelentette: "Fidel Castro kormánya sohasem fog katonai egyezményt kötni Oroszországgal." Kiemelte Guevara egy másik megállapítását: "Kuba Latin-Amerikához tartozik".³⁴

A kubai politikus Argentínából Braziliába repült. Látogatásának jelentőségét aláhúzta az a körülmény, hogy ebben az időszakban a két ország között igen jó volt a viszony! A kubai forradalmi kormány a kontinensen elsősorban Brazília politikai támogatására számíthatott. A brazil elnök Quadros Kuba melletti kiállása már addig is sok fejtörést okozott az amerikaiaknak. Megválasztása előtt Kubába látogatott, majd közvetlenül a gironi invázió előtt, 1961. április 12-én már mint elnök, üzenetet küldött Dorticosnak, amelyben támogatásáról biztosította Kubát. Ilyen szellemben tevékenykedett a brazil delegáció Punta del Este-ben is. Quadros most mindezt megtette nemcsak a meghívással, hanem azzal a magas állami kitüntetéssel is, amelyben a legendás partizánvezért részecsként említette.³⁵

Az amerikai kormány némi csalódással vette tudomásul a konferencia eredményét. Ez érthető, hiszen a minimálisra /Kuba elszigetelése a nyugati féltekén/ leszűkített taktikai céljaikat sem sikerült teljesen elérniük. Ennek okait azonnal vizsgálni kezdték. De ekkor még alig jutottak túl a legfrissebb tények rögzítésén. Tad Szulc "Kuba új taktikával próbálkozik" című cikkében ezt írja: Latin-Amerika hetek óta manőverezések színhelye... a kubaiak el akarják oszlatni azt a benyomást, hogy Castro kormánya a szovjet világ trópusi függvénye. Kuba be akar illeszkedni a latin-amerikai országok körébe. A kubai kormány fő célja: elfogadhatóvá tenni rendszerét az Amerika-közi kapcsolatokban... előzetes feltételek nélkül akar tárgyalni az USA-val... az amerikai kormány azonban a kapcsolatok megjavítását nem tartja lehetségesnek addig, amíg Kuba a Szovjetunió "csatlósa" marad.³⁶ Mindez nem több, mint közismert tények rögzítése.

A további elemzések során azonban mélyebben rejlő problémákra világítanak rá. Gondosabban számbavették a kontinensen a kizsákmányolók között a "Szövetség a Haladásért" meghirdetése kapcsán felszínre került ellentéteteket. Megvizsgálták, mi húzódik meg a "lelkessedők" és a "kételkedők" magatartása mögött. A legnagyobb fejtörést - természetesen - a szembenállók pontosabban a "jobboldali" szembenállók okozták. Ezek a hagyományos uralkodó osztályok - a földesurak és az őket szolgáló tábornokok, az államapparátusban levő konzervatív erők - voltak addig az Egyesült Államok leghűségesebb szövetségesei. A Kennedy-féle terv egyik fontos következménye - a gazdasági fejlődés felgyorsulása - a kapitalizálódás lett volna. Ebből adódóan az amerikai politika jobban óhajtott támaszkodni

a hazai burzsoáziára, ami a jobboldal ellenállását váltotta ki. Ezért mondotta Chester Bowles, a tekintélyes politikus: "... a terv sikerének egyik fő problémáját ezek a megrögzött konzervatívok jelentik, akik csukott szemmel akarják járni napjaink világát."³⁷

A latin-amerikai kizsákmányoló osztályok közötti - az USA új latin-amerikai politikájára vonatkozó - véleményeltérés némileg szintén fékezte Kuba-ellenes terveik gyakorlati megvalósítását. Néhány hónappal később, 1961 őszén az amerikaiak bizonyos sikereket értek el egy Kuba elleni front létrehozásában. Közben azonban a kubai kormány fontos külpolitikai lépéseket tett. A kubai kormányküldöttség részt vett az el nem kötelezett országok kairói és belgrádi értekezletén, és magas szintű küldöttségei néhány szocialista országba is ellátogattak.

Jegyzet

1/ Ebben a vitában azonban fel sem merült olyan vélemény, amely kétségbe vonta volna a kubai forradalom jelentőségét. R. Arismendi, az Uruguayi Kommunista Párt főtitkára 1961 májusában megjelent cikkében éppen arra mutatott rá, hogy Kuba egy csomóba gyűjtötte és kiélezte a kontinens valamennyi ellentétét és ez a forradalom már pusztán léteével is előreviszi a történelem cikkcakkos menetét Latin-Amerikában. Arismendi is hangsúlyozza, hogy az elmúlt két évben az eszmei harc ezen a kontinensen a kubai kérdés körül összpontosult. Sőt, a neves teoretikus külön kiemeli: "A kubai forradalmárok érdeme az, hogy általános latin-amerikai jelenségként értelmezik forradalmukat." R. Arismendi Problemas de una Revolucion Continental. 21-22 old. Montevideo, Uruguay. Ediciones Pueblos Unidos.

A vita ebben az időben tehát elsősorban taktikai jellegű kérdésekben, mindenekelőtt a szövetségesekhez való viszony megítélésében, illetve a "döntő ütközet" időpontjának megítélésében folyt.

2/ MTI.CNS.1961. 42.sz. 59.o.

3/ Observer, 1961. május 14. MTI. CNS.1961.42.sz.57.o.

4/ Express, 1961. május 18. MTI. CNS.1961.44.sz. 8.o.

5/ A tömegek növekvő aktivitását a következő adatok szemléltetik:

A sztrájkok száma: 1948-1953: 3,6 millió sztrájkoló			
		/évi átl./	
1959:	20	"	"
1960:	20	"	"
1961:	21	"	"

Forrás: Historia Sociedad Revista Continental De Humanismo Moderno No.7. Mexico, 50.o.

6/ A kontinens kereskedelmi kapcsolatainak alakulását jól szemlélteti a következő statisztika.

Latin-Amerika exportja.
/millió dollárban/

ország	1948	1957	1957 1948 %-ában	1961	1961 1957 %-ában
teljes export	6.510	8.650	132,8	8.860	100,1
ebből					
USA	2.420	3.850	159,9	3.270	84,9
Kanada	125	130	104,0	160	123,0
Nyugat-Európa	2.300	2.740	119,1	2.770	101,1
Anglia	850	800	94,1	695	86,8
Japán	60	230	383,3	350	152,2

Torrás: Z. Romanova. La Expansion Economica de Estados Unidos en America Latina. 224 old. Editorial Progreso, Moscu.

Mint látható, az Egyesült Államok vásárlásai jelentősen csökkentek. Ez fokozta a latin-amerikai országok gazdasági nehézségeit és hozzájárult növekvő eladósodásukhoz. Egyben növelte Washington gondjait is.

7/ 1960-ban az amerikai magánberuházások 50 %-kal csökkentek Latin-Amerikában./Európában ugyanebben az évben 36 %-kal nőtt./ Összegük 260 millió dollár volt. A visszaesés jobban észrevehető, ha 1957-hez hasonlítjuk, amikor 1420 millió dollárt ruháztak be Latin-Amerikában. /Avanti, 1961.május 24. MTI. CNS.1961. 45.sz. 28.o./

8/ Közvetlen katonai agresszióra már csak azért sem gondolhattak, mert az emigráció táborában szinte teljes bomlás következett be. Jellemző, hogy június végén megszólalt a Batista-kormányzat 17 minisztere az un. Fehér könyv néhány,

őket elmarasztaló megállapítása ellen. Pl. visszautasították a "brutalitás és a szadizmus" vádját. A felelősséget nem teljesen alaptalanul - az amerikai cégek vezetőire hárították. ~~Bírálták a külügyminisztériumot, mert az emigráció un-~~
balszárnyára próbált támaszkodni, amely véleményük szerint nem alkalmas arra, hogy "...harcoljon a kommunizmus ellen... a kubai demokrácia helyreállításáért, az Egyesült Államokkal való hagyományos kapcsolatok újrafelvételéért." /New York Herald Tribune, 1961. június 30. MTI. CNS.56.sz.46-49.o./

9/ New York Times, 1961. június 14. MTI. CNS. 1961.50.sz. 25.o.

10/ New York Times, 1961. június 23. MTI. CNS.1961.51.sz. 43.o.

11/ Uo. 49.o.

12/ MTI.CNS.1961.52.sz. 74.o.

13/ Uo. 74-75.o.

14/ Express, 1961.június 29.MTI.CNS.1961.55.sz.53.o.

15/ Le Monde, 1961. július 14. MTI.CNS.1961.59.sz.41.o.

16/ MTI.CNS.1961.63.sz. 62-63.o.

17/ Le Monde, 1961.július 11. MTI.CNS.1961.56.sz.70.o.

18/ MTI.CNS,1961. 51.sz.16.o.

19/ KÜM. 5020/1961.

20/ KÜM. 5021/1961.

21/ KÜM. 5022/1961.

22/ Politica Internacional 2o. 51. old.Instituto de
Politica Internacional Ministerio Del Relaciones Exteriores.
La Habana, Cuba. /A továbbiakban Politica Internacional./

23/ Uo. 52-53.old.

24/ Uo. 68-69.old.

25/ Uo. 73.old.

26/ Kuba és a Kennedy terv. Béke és Szocializmus 1962.
julius 52.old.

~~27/ Népszabadság, 1961.augusztus 15.~~

28/ Politica Internacional 20.85.old.

29/ Guevara a konferencia idején nyilvánosságra hozott két okmányt, amelyek az Egyesült Államok kormányának álláspontját tükrözték. Az egyik az Egyesült Államok venezuelai nagykövetének szólt, amelyben a külügyminisztérium munkatársai ismertetik a venezuelai gazdaságpolitikával kapcsolatos elveket. A másik titkos okmány egy összefoglaló jelentést tartalmaz a latin-amerikai államok és a latin-amerikai közvélemény Kubával kapcsolatos állásfoglalásáról. Mindkét okmány szerfelett érdekes, hitelességükhöz nem fér kétség. Ezt az amerikai küldöttség sem vonta kétségbe.

Az okmányok nyilvánosságra hozatala mély benyomást gyakorolt a konferenciára. /Küm.5023/1961/

30/ Béke és Szocializmus, 1962. júl. 56. old.

31/ Alianza Para el progreso. Documentos oficiales emanados de la Reunion extraordinaria del consejo Interamericano Economico y Social al Nivel Ministerial Gelebrada en Punta del Este, Uruguay. 1961.aug.5-17. Union Panamericana. Washington, 1961. p.40. 5-8.old.

32/ Béke és Szocializmus, 1962. július 58.old.

33/ Népszabadság, 1961.augusztus 19.

34/ Népszabadság, 1961. augusztus 19. A félhivatalos és magántárgyalásokról részletesen megemlékezik Ricardo Rojo. "Mi amigo el Che" című népszerű könyvében. Editorial Jorge Alvarez. 135-152 old. Az nyilvánvalónak látszik, hogy az ar-

gentin, az uruguayi, valamint a brazil politikusokkal való tanácskozások elsősorban tájékoztató jellegűek voltak. E mellett, az említett országok burzsoá politikusai ilyen módon is növelni kívánták népszerűségüket a hazai haladó közvéleményben.

35/ Megjegyzendő, hogy Quadros Kuba-barát politikája hozzájárult a belpolitikai feszültség kiéleződéséhez, és a reakció az elnököt lemondásra kényszerítette. Jobboldali fordulatra azonban nem került sor. A népi megmozdulás megakadályozta a reakció győzelmét. Kompromisszumok segítségével Goulart elnök lényegében folytathatta elődje politikáját. Ilyen megoldásra a kubai vezetők nem számíthattak. Ebből fakadt Castro gyors - az adott pillanatban érthető - reagálása. Kijelentette: "Népünk mély sajnálkozással fogadta Quadros elnök lemondásának hírért. Amerika Quadros lemondásával elveszti a népek önrendelkezési joga elvének egyik legszilárdabb védelmezőjét...Kuba...e nehéz órákban szolidaritást vállal Quadrossal és a brazil néppel..." /Népszabadság, 1961.augusztus 27/. Ez utóbbi kijelentés nem volt szinkronban a Brazil Kommunista Párt taktikájával. A brazil jobboldaliak a quadrosi politika pozitív elemeinek folytatásáért harcoltak - ekkor sikeresen. De nem védték az elnök hatalmát, mert az infláció gyorsulása - és számos egyéb politikai probléma miatt, - korántsem volt olyan népszerű hazájában, mint nemzetközileg, a haladó erők soraiban.

3/ New York Times, 1961.augusztus 21. MTI.CNS.1961. 68.sz.42.o.

37/ Die Weltwoche, 1961.szept.1.MTI.CNS. 1961.72.sz.34.o.

3. A kubaiak részvétele a kairói és a belgrádi

Értekezleten

Az el nem kötelezett országok 1961 nyarán két fontos tanácskozást tartottak. Junius közepén Kairóban a külügyminiszterek találkoztak, akik előkészítették a kormány - illetve államfői tanácskozást, amelyre szeptemberben Belgrádban került sor. Ezen Kuba már mint szocialista ország vett részt, és így módjában állt újra fogalmazni az ugynevezett harmadik világhoz fűződő viszonyát. Ezt meg is tette, mégpedig a szocialista országok számára igen kedvező formában.

A kubai küldöttség ilyen szereplését nem mindenki tartotta biztosnak. Egyes imperialista köröknek az volt az elképzelése, hogyha Kuba részt vesz az el nem kötelezett országok kairói értekezletén, ezzel eltávolodik a szocialista tábor országaitól, és sikerül egy békülékeny, megalkuvó vonalra vinni.¹ Ennek az imperialista feltételezésnek azonban nem volt semmi reális alapja. Raul Roa külügyminiszter előzetesen informálta a szocialista országokat kormánya álláspontjáról. 1961. május 22-én havannai ügyvivőnknek kijelentette: "Résztveszünk a kairói értekezleten, de ez nem jelenti azt, hogy Kuba semleges ország."² A kubai miniszter konkrét célkitűzéseik közül külön kiemelte azt a tervet, amelynek segítségével elő kívánják segíteni az amerikai államok kitörését az "AÁSZ"-ból.

Volt egy másik feltételezés is. Megélénkült Kína tevékenysége Latin-Amerikában, különösen Kubában. Castro környezetében sokan szimpatizáltak bizonyos kínai nézetekkel. Tartani lehetett attól, hogy a kommunista mozgalomban felme-

rült nézeteltérés hatással lesz Kuba magatartására is. A kairói értekezlet után maga Raul Roa mondotta el Prágában a külügyminisztérium vezetőivel folytatott megbeszélésen, hogy "előzetesen a szocialista országok közül a Kínai Népköztársaságnak volt a legtöbb fenntartása a semlegesek értekezletével kapcsolatban. De már az előkészítő értekezlet előtt a havannai kínai nagykövet átadta kormánya üzenetét, amelynek lényege - a maga részéről helyesnek tartja és támogatja azt a megoldást, amelyet a kubai kormány választani fog."³

A kubai küldöttség tagjai Kairóban határozott antiimperialista irányvonalat képviseltek. Számos kérdésben bírálták a ködös megfogalmazásokat. A gyarmatosítókkal szemben békülékeny Indig magatartásának ellenpólusát alkották. Többek között kifejtették: a béke, a békés egymás mellett élés, az imperializmus elleni harc, a népek szuverenitása kérdésében nem lehetséges semmiféle semlegesség vagy semmiféle harmadik álláspont.

Raul Roa külügyminiszter a katonai blokkokkal kapcsolatos vitában azt a különbséget hangsúlyozta, amely a Varsói Szerződést megkülönbözteti a nyugati katonai csoportosulásoktól. A "Varsói Szerződés...kizárólag és kifejezetten védelmi jellegű"⁴ - mondotta. A nyugati katonai csoportosulásokat támadó jellegűnek ítélte meg.

Az előkészítő tanácskozáson éles vita folyt - főleg Jugoszlávia és Kuba küldöttsége között - a kormányfői értekezlet színhelyének kérdésében. Popovics - a jugoszláv küldöttség vezetője, egyik felszólalásában úgy állította be a kérdést, hogy "...amikor Kuba Belgrád ellen foglal állást, akkor Jugoszlávia méltóságát vonja kétségbe". Olyan érzéseket próbált

kelteni, mintha hazájának minden más országnál több érdeme lenne amit figyelembe kell venni. Raul Roa válaszában, elismerve Jugoszlávia érdemeit, kijelentette: "...ez 15 évvel ezelőtt volt és ma a kubai nép az, amely fegyverrel a kezében harcol az imperializmus ellen és példát mutat...szabadságának fegyverrel való megvédésével és egyidejűleg jelentős eredményeket ér el a szocializmus felé vezető úton."⁵ A kormányfői értekezletet a többség döntése alapján Belgrádban tartották meg. De ez a szócsata is jelezte a két ország közötti feszültséget, amely régebbi eredetű volt és amely Kairóban semmivel sem csökkent. Nem is következhetett be javulás, hiszen a kubaiak határozott magatartását a jugoszlávok közvetítő szándéka nem egyszer keresztezte.

Ugyancsak vita tárgya volt a belgrádi értekezletre meghívandók névsora. Az indiaiak szélesíteni, a kubaiak általában szűkíteni akarták a résztvevők körét. Az indiaiak tervét sikerült meggyőztetni. Ugyanakkor megértéssel fogadták néhány az idő tájt leginkább haladónak mondható latin-amerikai kormány /Mexicó, Bolivia, Ecuador/ meghívását, amit különösen Kuba szorgalmazott.

A kubai küldöttség szereplése tehát Kairóban eredményes volt. "...határozott antiimperialista vonalával nagy befolyást gyakorolt a tanácskozás szervezőire."⁶ Raul Roa a Csehszlovák kormánynak adott tájékoztatójában mint külön sikert hangsúlyozta, hogy egy sor esetben olyan javaslatot sikerült elfogadtatni, amely összhangban van a Szovjetunió politikájával. Kuba tehát a gyakorlatban a szocialista tábor álláspontját képviselte és azt részben érvényesíteni is tudta.⁷

Nem hagyható azonban figyelmen kívül egy bizonyos faj-

ta hegemonista törekvés, amelyet a kubai vezetők változatlanul hangoztattak. Raul Roa főleg diplomáciai megbeszéléseken, több esetben is tett olyan kijelentést, hogy "Kubának kell a gyarmatosítás ellen harcoló népek... vezetőjévé, szószólójává lenni."⁸ Eddig ezt főleg Latin-Amerikával kapcsolatban hangoztatták, most azonban szélesebb körre, időnként Afrikára vonatkozóan hangoztatta ezt a kubai külügyminiszter.

A kairói értekezleten szervezett tapasztalatok alapján a kubai kormány előkészületeket tett a belgrádi tanácskozáson való részvételre. A kubai külügyminiszter Kairóban találkozott a szocialista országok nagyköveteivel. A megbeszélésen - mint Raul Roa mondotta - a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és Csehszlovákia nagykövetei kifejezték egyetértésüket azzal, hogy a kubai küldöttség elmenjen Belgrádba és ott igyekezzon továbbfolytatni Kairóban megkezdett tevékenységét.

A belgrádi tanácskozáson a kubai küldöttséget Dorticos köztársasági elnök vezette. Dorticos fellépése teljes összhangban volt azzal, amit a kubaiak Kairóban képviseltek. Beszédének fő mondanivalója röviden a következőkben foglalható össze: Javasolta: ítéljék el Franciaországot a bizertai támadásért, Portugáliát angliai rémtetteiért, bélyegezzék meg a Kongó, Laosz és más országok ellen elkövetett kolonialista és neokolonialista agressziókat. A Kuba ellen végrehajtott támadásról szólva megállapította az Egyesült Államok felelősségét, mert szervezte és pénzelte a zsoldosokat. Ezen az értekezleten az USA-imperializmust ekkor érték megbélyegzések először.

Dorticos javasolta az idegen területen levő támasz-

pontok megszüntetését. Kezdeményezően lépett fel a leszerelés kérdésében. Véleménye szerint felhívással kellene fordulni a nagyhatalmakhoz, hogy kössenek szerződést az általános és teljes leszerelésről. A továbbiakban szóvátette az ENSZ-titkárság ázszervezésének szükségességét, határozottan kiállt a Kínai Népköztársaság ENSZ-jogainak érvényesítése mellett.⁹ Mindaz, amit elmondott teljes összhangban volt a szovjet kormány és számos más szocialistanország nemzetközi politikájával.

Jegyzet

-
- 1/ KUM. 5024/1961.
 - 2/ KUM. 5025/1961.
 - 3/ KUM. 5026/1961.
 - 4/ Uo.
 - 5/ KUM. 5027/1961.
 - 6/ KUM. 5028/1961.
 - 7/ KUM. 5029/1961.
 - 8/ Uo.
 - 9/ Népszabadság, 1961. szeptember 3.

4/ Kuba és a szocialista országok kapcsolatá-
nak fejlődése 1961 második felében. Dorticos
elnök látogatása Prágában, Moszkvában és
Pekingben

Az 1960 közepén kibontakozott és 1961 áprilisában a szocialista forradalom proklamálásához vezető politikai fordulatnak a következményei 1961 második felében mutatkoztak meg. Mégpedig belpolitikailag a szocialista építőmunka kibontakozásában, külpolitikailag a nemzetközi orientáció gyökeres átalakításában.

Az USA-val amely Kuba "első számú" külpolitikai partnere volt, csaknem minden közvetlen kapcsolat megszűnt. A kubai kormány tevékenysége e téren 1961-ben alig lépte túl a nézeteltérések rendezésére irányuló diplomáciai jegyzékek és politikai nyilatkozatok körét. A másik két fő területhez /a latin-amerikai országokhoz, illetve az afroázsiai tömbhöz/ fűződő viszony kritikai elemzése megtörtént. Punta del Estében, Kairóban és Belgrádban a kubai kormány képviselői - mint láttuk - már úgy léptek fel, mint egy szocialista ország megbízottjai.

A továbbiakban nyomon követjük a legfiatalabb szocialista ország és a szocialista tábor kapcsolatainak fejlődését. Ha a kubaiak törekvéseit jellemezni akarjuk, nehéz lenne más jelzöt találni politikai magatartásukra, mint azt, hogy megtettek mindent a szoros testvéri együttműködés érdekében. Igyekeztek megismerni és hasznosítani a szocialista országok tapasztalatait. Kifejezésre jutott ez a kölcsönös információ kiszélesítésében, a kubai vezetők politikai megnyilatkozásaiban

és természetesen gyakorlati lépéseikben.

A kubai kormány 1961 nyarán számos területen kezdeményezően lépett fel. A belügyminiszter például arra kérte a ~~baráti diplomáciai missziók vezetőit~~, hogy segítsék a forradalmi belügyminisztérium munkáját. Anyagokat kért az ellenforradalmi erők, a prostitúció, a kábítószerüzérkedés, a csempészés elleni harc tapasztalatairól. Hazánktól külön konkrét tájékoztatást kért az ellenforradalom elleni harcot illetően.¹

Később, amikor Kubában fokozódott az ellenséges propaganda, kiegészítették ezt a kerésüket. A reakció itt is elővette a közismert régi lemezt: "A gyerekeket elválasztják szüleiktől és elhurcolják őket a Szovjetunióba". A kubai vezetők meg akarták ismerni a magyar tapasztalatokat, az ellenséges propaganda elleni harcban felhasznált propaganda kiadványainkat.²

Segítséget kértek a szocialista országoktól a szakemberhiány leküzdéséhez is.³ Meghivasukra többszáz, főleg szovjet technikus érkezett az országba. Kérésükre a szocialista országok részt vállaltak a kubai fiatalok továbbképzésében.

A kubai külügyminisztérium sokoldalú kapcsolat kifejlesztése érdekében kérte, hogy minden kongresszusra /politikai, gazdasági, tudományos, művészeti/ meghívást kapjanak.⁴

A baráti kormányokat rendszeresen informálták gazdasági és politikai tevékenységükről. Teljes nyíltsággal beszéltek terveikről, nehézségeikről, nem egyszer a vezető szervezetekben előforduló véleménykülönbségeikről is. Bizonyítja ezt számos diplomáciai jelentés. De hadd idézzem a kubaiak magatartásának jellemzésére első havannai nagykövetünk

megállapításait: "Fidel Castro minden protokolláris formáság nélküli beszélgetésünk során tájékoztatót adott a kubai problémákról, a közellátás nehézségeiről, a gazdasági fejlődés kérdéseiről, majd hosszasan beszelt az egyház problémájáról."

Ugyanebben a nagyköveti jelentésben olvasható a következő figyelemreméltó megjegyzés: "Nagyon hangsúlyozni kívánom... megérkezésem első pillanatától fogva olyan előzékenységgel és szívélyességgel fogadtak és beszéltek velem, amilyenben magyar nagykövet más baráti országokban sem szokott sehol sem részesülni."⁵

A kubai vezetők a szocialista országok iránti baráti magatartásukat számos formában megmutatták a nyilvánosság előtt is. Ilyen szellemben hangoltak át egész propagandatevékenységüket. Mindez termékeny talajra hullott. Árkus István, a Népszabadság tudósítója, tapasztalatairól így ír: "Lépten-nyomon a lelkesedés olyan forró megnyilvánulását láttam a szocialista országok iránt, hogy a torkom nem egyszer összeszorult a meghatottságtól. Amikor Fidel Castro az egyik naggyűlésen felolvasta Hruscsov elvtárs táviratát, amely a Szovjetunió segítségéről és támogatásáról biztosította a kubai népet, több százezer ember torkából zengett-zugott a lelkes, orosz nyelvű "mir i druzsba" /béke és barátság/ kiállítás."⁶

A tömegeknek a szocialista országok iránti baráti érzelme 1961 július végén érte el csúcspontját. Ekkor látogatott el a szigetországba Jurij Gagarin, akit a legmagasabb kubai kitüntetésben /Playa Giron Nemzeti Érdemrend/ részesítettek. Egyébként ő volt az első aki ezt az érdemrendet megkapta. Figyelemre méltó az is, hogy a kubai felkelés nyolcadik évfordulója alkalmából rendezett naggyűlésen a hagyományos

jelszavakat /"Éljen július 26", "Szabadság, vagy halál"/, a "Békét és szocializmust" és "Ne felejtse Giront" jelszavakkal egészítették ki.

Ilyen előzmények után, az el nem kötelezett országok vezetőinek belgrádi értekezletét követően került sor Dorticos köztársasági elnök prágai, moszkvai és pekingi utazására. Bár e látogatásokról csak sajtóforrások állnak rendelkezésemre, felidézésüktől mégsem tekinthetők el.

Az első, a prágai látogatás, Dorticos és a kíséretében levő külügyminiszter részéről semmiképpen sem tekinthető kötelező udvariassági aktusnak. A Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság mellett Csehszlovákia nyújtotta a legjelentősebb támogatást Kubának. Ez - az anyagi segítségen túl - a kapcsolatok gyors és sokoldalú fejlesztésében, a szakemberhiány leküzdésében is megnyilvánult. Sőt, mint ismeretes, miután az Egyesült Államok megszakította a diplomáciai kapcsolatot Kubával, a forradalmi kormány Csehszlovákiát kérte fel washingtoni képviselőjének.

Dorticos elnök Prágából Moszkvába utazott. Moszkvai tárgyalásaihoz kedvező légkört teremtett - az eddigi pozitív tapasztalatok mellett - a szovjet kormány augusztus 30-i nyilatkozata, amelyben többek között ez olvasható: "Tudja meg mindenki, akinek drága a béke megvédése, hogy bátran támaszkodhat a Szovjetunióra, a Szovjetuniónak azokra a gigászi erőfeszítéseire, amelyekkel észre akarja téríteni a háborús pszichózis terjesztőit, meg akarja állítani az újabb háború felé tartó gyorsuló rohanást."⁷ A tárgyalásokon a szovjet vezetők, a kormánynyilatkozattal összhangban, újból vállalták azokat a garanciákat is, amelyeket Kuba védelmében készek

nyújtani.

Dorticos a látogatás során hangsúlyozta: "...azért alakult ki ilyen mély barátság a Szovjetunió és Kuba között, mert ez a barátság közös eszméken és azonos óhajokon alapszik. Harcolni saját népeink szabadságáért, az emberiség haladásáért, a békéért és a szocializmus építéséért."⁸ A kubai vezető a szovjet-kubai barátsági naggyűlésen kijelentette: "...sikerünk nemcsak a kubai nép hosi erőfeszítéseinek következményei, hanem annak is, hogy felbecsülhetetlen segítséget kaptunk a szocialista tábortól, különösen a Szovjetuniótól".⁹ Az egyetértés szelleme hatotta át a megbeszéléseket, ami tükröződött a közös közleményben is.

A kubai küldöttség következő állomása Peking volt. A tárgyalások konkrét tartalma nem ismeretes. De a későbbi megnyilatkozásokból arra lehet következtetni, hogy a kubaiak behatóan megismerték a kommunista mozgalomban jelentkező nézeteltéréseket. De a közös nyilatkozat ebből semmit sem arul el, szövege nem sokban különbözik attól, amelyet a moszkvai tárgyalások után adtak ki. A pekingi nyilatkozatban külön hangsúlyt kapott azonban a Kínai Népköztársaság jogának helyreállítása az ENSZ-ben, ami teljesen érthető. A pekingi közlemény külön megbélyegzi az USA-t: "A Kínai Népköztársaság határozottan elítéli az Egyesült Államok kormányát, amiért fokozza előkészületeit egy Kuba-ellenes fegyveres agresszióra."¹⁰ Ugyanakkor ez a közlemény is sikraszáll a leszerelés, a nukleáris fegyverek eltiltása és a német békeszerződés megkötése mellett.¹¹

A három szocialista országban tett látogatás mély nyomokat hagyott a kubai politikában. Mindenekelőtt elősegítette

a kapcsolatok szorosabbra fűzését. De a nemzetközi munkásmozgalomban jelentkező nézeteltérések komoly aggodalmat keltettek bennük. Látogatásaik során jobban megértették a szocialista országok áldozatvállalásának igazi értékrendjét is. Erről bővebben meg kell emlékeznünk.

Mint ismeretes, a forradalom győzelme, különösen pedig szocialista jellegének propagálása után a kubai vezetők - mindenekelőtt Latin-Amerikát tartva szem előtt, - a lakosság életszínvonalának további és nem jelentéktelen emelését tűzték ki közvetlen célként. Kubát példának, "világító toronynak" szánták a latin-amerikai népek számára.

Havannai nagykövetünk 1961. október 17-i jelentése azonban a következőkre hívja fel a figyelmet: Dörticos köztársasági elnök néhány szocialista országban tett látogatása az életszínvonallal kapcsolatos elképzelések újbóli megvizsgálását tűzte napirendre. A kubai vezetők ugyanis rádöbbenek arra, hogy a segítőkész szocialista országokban helyenként alacsonyabb az életszínvonal, mint Kubában, főleg mint Havannában. E felismerés játszott közre abban a gyors elhatározásban, hogy fokozottabb figyelmet kell fordítaniuk a termelés jobb megszervezésére és a dolgozókat fegyelmezettebb munkára, nagyobb áldozatvállalásra kell ösztönözniük.¹² Más gyakorlati következtetésre ekkor nem jutottak, s természetesen a továbbiakban is igényt tartottak a szocialista országok segítségére.

Megjegyzendő, hogy a Kubának ígért sokoldalú segítség gyors tempóban meg is érkezett. A baráti országok Kubába irányuló exportja 1961-ben így alakult: a Szovjetunió 550, Kina 110, Csehszlovákia 40, NDK 30, Lengyelország 30, Románia 10-12 millió dollár értékű árut szállított.¹³ Ez többek között azt is

jelentette, hogy Kuba külkereskedelmi kapcsolataiban teljes fordulat következett be. A forradalom előtt a szocialista országok alig 1 %-kal, most több mint 75 %-kal részesedtek a kubai behozatalban.¹³

A szocialista országokból származó árukra vonatkozóan azonban néhány megjegyzés ide kívánczik. Az első szállítások nem fedezték a tartalék-alkatrész ellátást, amire pedig oly nagy szukség volt. Ez érthető, hiszen az amerikai gyártmányú gépekhez a szocialista országok nem szállíthattak pótalkatrészeket. Egyszerűbb volt segíteni ott, ahol a mi gyártmányainkkal pótolni lehetett a növekvő hiányt /gépkocsi, autóbusz, traktor, stb/. De sem ezek, sem pedig a közlogyasztási cikkek minősége nem mindig volt megfelelő. A kubai lakosság - már amennyiben azt megengedhette magának - a tópusi viszonyokhoz igazodó bőséges és jó minőségű áruválasztékot ismert meg. A szocialista országok termékei csaknem minden esetben elmaradtak a megszokott igényektől. Ezért^{el} kellett ismerni, hogy a lakosság idevonatkozó kritikai megjegyzései jogosak voltak.

Mindez természetesen mitsem von le a szocialista országok segítőkészségéből, az anyagi segítség nagy jelentőségéből, amit a kubai vezetők ebben az időben nem győztek eléggé hangsúlyozni. A Escalante például a szocialista országok követleinek tartott 1961. október 21-i tájékoztatóján kijelentette: "...meg vannak győződve arról, hogy a szocialista tábor cukorvásárlása a proletár internacionalizmus megnyilvánulása, mert habár a cukor fontos közszükségleti cikk, de az ilyen mértékű vásárlást mellőzni lehetne."¹⁴ Ezért a nagy segítségért kifejezte a kubai kormány köszönetét. Egyrészt a cukor

megvételéért, másrészt a Kubába irányuló szállításokért és hitelekért, amelyek a kubai forradalom fennmaradásának gazdasági feltételeit megteremtették.

De az együttműködés, a testvéri segítségnyújtás, a kölcsönös bizalom és jóindulat ellenére sem volt teljesen zavartalan, minden nézeteltéréstől mentes.

Viták és nézeteltérések számos kisebb és néhány jelentős kérdésben felmerültek. Vizsgáljuk meg először hogyan hatottak a nemzetközi kommunista mozgalomban jelentkező nézeteltérések Kubára.¹⁵

A kubai vezetés igen óvatosan reagált a nézetkülönbségek jelentkezésére. A vezetők nagy figyelemmel kísérték az SZKP XXII. kongresszusának eredményeit, főleg az albán kérdéssel kapcsolatos állásfoglalásokat. A lapok azonban nem közölték semmi olyat, amiből a közvélemény megismerkedhetett volna a nézeteltérésekkel.

A hivatalos találkozások alkalmával a kubai vezetők egyetértésüket fejezték ki az SZKP álláspontjával, de kijelentették: "...Az egészből nem kívánnak ügyet csinálni...A kiaiakkal, -mint mondták- mind párt, mind állami vonalon jó a viszonyuk, bár néhány kérdésben a vélemények egymástól eltérőek" és igen óvatosan, tartózkodóan reagáltak az albánok kezdeményezéseire is.¹⁶

Csakhamar kiderült azonban, hogy az előbbieken jelzett információ nem egészen pontos: a nemzetközi vita kubai hatása sokkal összetettebb volt. Blas Roca 1961 december közepén adott tájékoztatója szerint, miután a pártküldöttségük visszatért Havannába, a párt vezetősége három egész napon át vitatkozott. S bár a többség "alapjában véve" elfogadta az

SZKP álláspontját, a probléma nem tekinthető lezártnak.¹⁷

Örvendetes volt, hogy a vitában Fidel Castro nagyon higgadtan foglalt állást, ami nagymértékben hozzájárult az előbbieken jelzett többségi vélemény kialakításához. Ez annál is inkább figyelemreméltó, mert - a vezető körökben - már ebben az időben is közismert volt Guevara számos vonatkozásban eltérő nézete. Szovjet diplomáciai körökben különösen azt emelik ki, hogy "Guevara nem érti a békés egymás mellett élés szükségességét". /Bár a Punta del Este-i szereplése ennek ellentmondott./

1961. decemberében Dorticos elnök fogadta havannai nagykövetünket. Hangsúlyozta előtte, hogy Kuba magatartását az egyezésre való törekvés határozza meg. Mint mondom, még nem döntöttek, de valamilyen formában kezdeményezni fogják a véleménycserét a szocialista tábor egységének helyreállítása érdekében. Kiemelte, hogy a szocialista tábor egysége "...minden szocialista ország, különösen Kuba számára létkérdés, fejlődésének rő alapja és biztositéka".¹⁸

Néhány nappal később Fidel Castro fogadta Mód Péter külügyminiszter helyettest. Ekkor maga Castro hozta szóba a nézeteltéréseket. Elmondotta, hogy mennyire nyugtalanítja őket a kialakult helyzet. Véleménye szerint a nézeteltérések súlyos károkat okozhatnak, visszavethetik az imperializmus elleni harcot. Külön hangsúlyozta a nézeteltérések kedvezőtlen hatását Latin-Amerikában - kijelentve, hogy ezek a lehető legrosszabb pillanatban következtek be.

A vita keletkezésének okaival kapcsolatban Castro megjegyezte, hogy bár nem ismeri a valóságos okokat, de szerinte "a szovjet-kinai ellentét alapját a két ország együttműködé-

sének gyakorlati problémáiban kell keresni". Dorícoshoz hasonlóan, Castro is hangsúlyozta a közeledés, az együttműködés javításának fontosságát. Kijelentette: "...minden különbség és sajátosság ellenére nemcsak szükséges, hanem lehetséges is az összehangolt tevékenység. A Szovjetunió és Kuba példa erre." Ez így igaz volt. De a következő megállapítása már némi kételkedést vált ki: "... a Szovjetunió és Kuba kijelentéseiben vagy akcióiban különbség csak látszólag van, a valóságban össze vannak hangolva." Mielőtt ezt a megállapítást elemeznénk Castronak még egy, a szovjet-kinai vitával kapcsolatos kijelentését idézzük. Castro utalt a szocialista országok fejlettségbeli különbözőségére: "Erre a vitára másképp reagálnak azok a népek, amelyek már a harc eredményeit élvezik."¹⁹ Gondolom, ezt a véleményét teljesen oszthatjuk. Pozitív volt a kubai vezetőknek az egység helyreállítására irányuló tevékenysége is. Castro közölte, hogy "a nemzetközi vitát nem ismertetik a széles közvélemény előtt" - "káros lenne és nem is értenék meg" - mondotta.

Az inént már jeleztem, hogy Castro kijelentése ellenére, nem csak látszólagos véleménykülönbségek voltak a Szovjetunió és Kuba között. Anélkül, hogy a legcsekélyebb mértékben is eltuloznánk a nézeteltérések tenyét, említésre méltó a szocialista forradalom meghirdetésével összefüggő polémia.

E vita tárgyát a következőképpen foglalhatnánk össze: Időszerű volt-e a szocialista forradalom meghirdetése Kubában? A forradalom szocialista jellegének deklarálása milyen hatást gyakorol a latin-amerikai forradalmi folyamatra, elősegíti-e vagy hátráltatja? Mint látható, nem mellékes, nem elhanya-

golható kérdések ezek.

El kell ismernünk, hogy a kubai vezetők, különösen a Népi Szocialista Párt vezetői, a kubai kommunisták, két esztendeig nagy óvatossággal kezelték a szocialista forradalommal kapcsolatos kérdéseket. Elméleti állásfoglalásaikban, a pártdokumentumokban mindig pontosan fogalmaztak. A munkásosztály, a párt alapvető feladatát a szocialista forradalom kivívásában jelölték meg. Ugyanakkor a mindennapi agitációban a napi feladatokra, a különböző reformok megvalósítására fordították a figyelmet. Tudatában voltak annak, hogy úgy kell eljutniuk a szocialista forradalom győzelméhez, hogy az a lehető legtávolabbi szakaszban váljon világossá az imperializmus számára. Továbbá hogy a forradalmat úgy kell végigvinni, hogy azt a nép tulnyomó többsége aktívan támogassa.

Teljes mértékben elfogadhatjuk Blas Roca következő megállapítását: "Mindenképpen el kellett kerülni - és ez sikerült is - hogy az USA közvetlenül beavatkozzék a forradalomnak abba a szakaszába, amelyben a szocializmust még nem az egész kubai nép fogadta el...Ha a beavatkozás ebben a periódusban megtörténik, a kubai forradalmat az imperializmus leverheti."²⁰

Blas Rocával való egyetértésünk ellenére mégis felmerül a kérdés: elég ideig vártak-e a bejelentéssel? Vajon a legmegfelelőbb időben történt a szocialista forradalom deklarálása?

A válasznál több tényezőt kell figyelembe venni. Hangsúlyozni szeretném, hogy elméletileg nem kifogásolható a szocialista forradalom bejelentése. Ma már régen megszabadultunk az ez idő tájt e kérdésben nálunk is fellelhető bizony-

talanságtól. Nem a napi sajtóra, hanem a hivatalos értékelésekre gondolok, amelyek nem voltak mentesek az ellentmondásosságtól.

A Külügyminisztériumunk kubai referaturája által 1961 december 29-én készített helyzetelemzés így kezdődik: "Az a tény, hogy a kubai forradalom átnőtt a szocialista szakaszba, nem jelenti azt, hogy Kubában szocializmus van, vagyis, hogy Kuba szocialista ország." Más helyen, ugyan ebben a feljegyzésben olvashatjuk: "Kubában lényegében proletárdiktatura van, a sajátos kubai társadalmi körülményeknek megfelelően."²¹ Itt felesleges a szocializmusra vonatkozó elméleti definíciókkal foglalkozni. Annyi azonban megjegyzendő, hogy Castro bejelentésének meg volt az elméletileg igazolható alapja.

1960 második felében és 1961 elején Kubában két területen: a hatalom osztályjellegében és a tulajdonviszonyokban fordulat következett be. A demokratikus népforradalom, miután szétzúzta a régi államgépezetet, új hatalmi szervezetet hozott létre: új forradalmi kormány alakult /amely szüntelenül balra tolódott/ népbiróságokat állítottak fel, teljesen új, a felkelőkre épülő népi hadsereget szerveztek, felállították a népi miliciát, létrehozták a Forradalmi Védelmi Bizottságot /CDR/, amely már kezdetben százezreket /röviddel később két millió főt/ tömörítő szervezet volt. S ha mindehhez hozzávesszük, hogy a földesurak és a burzsoázia - a forradalom ellenségei - nemcsak kiszorultak a hatalmi gépezetből, hanem az amerikai propaganda hatására el is hagyták az országot - akkor nyilvánvaló jogos annak leszögezése, hogy Kubában olyan népi hatalom jött létre, amelyet a munkásosztály vezetett.

Az előbbiekkal szoros összefüggésben gyökeres változások történtek a tulajdonviszonyokban. Megsemmisítették a feudális maradványokat, kisajátították a külföldi tőkét. A hazai burzsoázia jelentős része eltávozott az országból, s ezzel maga mondott le vagyonáról. Így ez idő tájt az ipari termelés mintegy 85 %-a az állami szektorból származott. A megművelt földterület 41 %-a az állam kezébe került. A külkereskedelemből kiszorították a magántőkét, bevezették a külkereskedelmi monopóliumot. Vagyis a társadalmi szektor olyan tulsulyra jutott, ami lehetővé tette a tervgazdálkodásra való áttérést.

E rövid felsorolásból is látható, hogy a Castro "bejelentésével" szemben felhozott elméleti ellenérvek - legalábbis az alapvető kérdésben - megalapozatlanoknak tűnnek.

Vizsgáljuk meg először a politikai jellegű kifogásokat. Sokak szerint elhamarkodott, rosszul időzített volt az április 16-i bejelentés. Azt hiszem, ezzel kapcsolatban meg kell különböztetni Kuba pillanatnyi és távlati érdekeit, a "belső szükségleteket" és a bejelentés hatását a latin-amerikai eseményekre.

Castro bejelentése Kuba közvetlen érdekei szempontjából igazolható. A fejlemények elérkeztek a Kuba-ellenes invázió küzdőbére. /Egy nappal később megtörtént a partszaszállás./ Nem ismerhették a támadó ellenség pontos létszámát, sem az amerikai támogatás méreteit. Castro, mint a forradalom vezére, nyilvánvalóan egyetlen dolgot akart, győztesen kerülni ki az ellenséges agresszióból. Ugy gondolta - és teljes joggal - hogy ha Kuba népe nemcsak az elért eredményeket védelmezi, hanem tudatában van annak, hogy győzelme esetén lehetővé válik

a kizsákmányolástól mentes társadalom felépítése, úgy ez növeli odaadását, hősi elszántságát. Belpolitikai vonatkozásban tehát aligha lehet hibásnak tekinteni a szocialista forradalom meghirdetését.

Van azonban e kérdéscsoportnak egy másik vonatkozása is. És ebben csucsosodik ki a szovjet vezetők kritikai megjegyzése is. 1961 novemberében a Szovjetunió havannai nagykövete hazánk ottani nagykövetének a következőket mondotta: Szovjet részről úgy vélekednek, jobb lett volna várni a bejelentéssel. Aggályaik eredője főleg a nemzetközi, elsősorban a latin-amerikai helyzet. A kubai forradalom szocialista jellegűvé válása polarizálóan hat. "A latin-amerikai dolgozó tömegek rokonszenvét jelentősen fokozta az, hogy a kubai forradalom radikális intézkedéseket tett és tesz, hogy nyíltan a szocializmus építésébe fogott. Viszont a latin-amerikai országok uralkodó osztályai számára a kubai forradalom kevésbé veszélyesnek tűnik azóta, hogy magát szocialistának nevezi."²² Kétségtelen - hangsúlyozták a szovjet vezetők - hogy ez a körülmény elő fogja segíteni a kontinens reakciós erőinek tömörülését és az Egyesült Államok Kuba ellenes terveinek végrehajtását.

A kubai vezetők, beleértve a régi kommunistákat is, másképpen vélekedtek. Blas Roca "A kubai forradalom új szakasza" címmel nagyobb elméleti cikket írt, amely a Béke és Szocializmus c. folyóiratban is megjelent. A szerző bevezetőben utal a kritikai észrevételekre. "Forradalmunk szocialista jellegének kinyilatkoztatásakor - olvasható a cikkben - egyesek úgy vélekedtek, hogy emiatt majd újabb nehézségeink lesznek Latin-Amerika kormányaival és vezető köreivel. A to-

vábbi fejlemények bebizonyították az efféle nézetek teljes alaptalanságát."²³ Hogy mennyire megalapozatlan volt ez a kategorikus megállapítás, az néhány hónap múlva kiderült. De most kövessük tovább Blas Roca gondolatmenetét.

A szerző szerint a latin-amerikai kormányoknak a kubai forradalommal szemben elfoglalt álláspontját három fő tényező határozza meg. 1/ Az Egyesült Államok kormánya nyomást gyakorol rájuk és azt követeli tőlük, szakítsák meg kapcsolataikat Kubával. 2/ És ezt érdemes szó szerint idézni: "A latin-amerikai országokban az oligarchia, a latifundiumok urai, a monopolizőrök és más nagy kizsákmányoló rétegek attól félnek, hogy a kubai forradalom hatására saját országuk néptömegei az ő előjogaik ellen törnek majd, ezek a nagy kizsákmányolók és velük együtt az őket és az amerikai imperialistákat kiszolgáló, de magukat "demokratának", "élenjáró", "haladó" embereknek, sőt "forradalmároknak", feltüntető zügpolitikusok minden tőlük telhetőt elkövetnek, hogy vereséget mérjenek a kubai forradalomra és annak vezetőire. 3/ Ezt a két tényezőt ellensúlyozza és részben semmissé teszi a latin-amerikai népek - a munkásság, a parasztság, az értelmiség, a diákság és a más haladó erők - fokozódó szolidaritása...Ezekben a tényezőkön mitsem változtatott és nem is változtathatott a kubai forradalom szocialista jellegének proklamálása."²⁴

Blas Roca érvelése több vonatkozásban is kifogásolható. Először is a nemzeti burzsoázia csaknem minden latin-amerikai országban már korábban kialakult. Blas Roca erről nem tesz említést, holott ez az osztály jelentős gazdasági és politikai befolyásra tett szert, több országban kormányzó erővé

lett. Egész magatartását kettősség jellemzi. Szavakban "forradalmár", a gyakorlatban reformokra, kompromisszumokra, mindenekelőtt saját hatalmának növelésére törekszik. Objektív helyzeténél fogva nem alkalmas az antiimperialista, demokratikus forradalom vezetésére, de a kubai forradalom kezdeti szakaszában még támogatta azt. Most pedig - és ez részben a kispolgárságra is vonatkozik - megijedt, mert a szocializmus "látóközeltségbe" került. Persze, bizonyos vonatkozásokban ez "jól jött", fel lehetett használni az amerikaiak zsarolására, de ugyanakkor - ez a döntő - a kubai forradalom szocialistává válása révén, az ingadozó nemzeti burzsoázia közelebb került a többi elnyomó osztályhoz és az amerikai imperializmushoz.

Az előbbiekkal szoros összefüggésben Blas Roca megállapításai már csak azért is kifogásolhatók, mert szerinte - bár ezt így nem mondja ki, de következik egész okfejtéséből - az osztályerők megoszlásában a két forradalom /a demokratikus népforradalom és a szocialista forradalom/ között nincs különbség. Ez pedig képtelenség. Marx és Lenin erre vonatkozó megállapításai annyira közismertek, hogy idézésüket fölöslegesnek tartom.

Azt azonban szeretném leszögezni, hogy a latin-amerikai forradalmi folyamat is nyilvánvalóan cárolja Blas Roca megállapításait. Gondoljunk csak Kubára. 1969 elejére - a korrumpált Batista-féle klikk kivételével - ki ilyen, ki olyan okkal, de minden kubai felsorakozott a Castro által vezetett kormány mögé. 1959. őszén és főleg 1960-ban pedig az összes kizsákmányoló rétegek szembekerültek vele, s szerencsére csaknem harc nélkül távoztak a kubai "harcomezők"-ről. Az osztály-

erők átcsoportosulása 1962-ben és 1963-ban Latin-Amerikában is végbement. És ebben nem kis mértékben közrejátszott a kubai forradalom kettős hatása. Egyrészt forradalmasított, másrészt félelmet keltett a kizsákmányolók és a középrétegek soraiban.

Az eddigiekből is következik, hogy tévesnek kell megítélni Blas Rocának azt a megállapítását, hogy az általa hangsúlyozott két tényezőt /az USA nyomását és a helyi kizsákmányolók kétkulacsosságát/ ellensúlyozza a haladó erők "fokozódó szolidaritása". Ennek teves voltát már 1961 őszén, az agresszió megnövekedése közepette fel kellett volna ismerni. És jobban meg kellett volna szivlelni a szovjet vezetők ez idő tájt elhangzott bírálatát még akkor is, ha a latin-amerikai burzsoázia, főleg az értelmiségiek nyilatkozatai időnként ennek ellentmondtak.²⁵

Az előbbiekhöz hasonlóan, velük szoros összefüggésben, bizonyos nézeteltérésre adott okot Fidel Castro 1961. december 1-i beszéde. Castro rendkívül érdekes, a kubai forradalom számos problémáját ismertető előadása tartalmazza saját "önvallomását", kommunistává válásának történetét is. Felidézi ifjúkori felroghását, viszonyát a kommunistákhoz. Önmaga számára felteszi a kérdést: "Voltak-e előítéleteim a kommunistákkal szemben? Igen. Az imperialisták és a reakció kommunistaellenes propagandájának befolyása alatt álltam valamikor? Igen. Mit gondoltam a kommunistákról? Azt hittem róluk, hogy becsstelenek? Nem! Sohasem.

"A kommunistákat mindig - az egyetemen és mindenütt - becsületes embereknek ismertem...Mi a véleményem a kommunista párt harcosairól? Az, amit valóban megérdemelnek. A kom-

munisták hosszú ideig illegalitásban voltak, támadták őket, ki voltak közösítve, meg voltak bélyegezve...Ugy vártak velük, mint a pestissel...Azt hiszem, el kell ismernünk, hogy abban az időben valóban nagy érdem volt kommunistának lenni. Ma is az, és igyekszünk gondoskodni arról, hogy még inkább az legyen."²⁶

Castro beszéde, már csak idézett szavai miatt is, nagy nemzetközi visszhangot váltott ki. A burzsoá sajtó nagy terjedelemben kommentálta. E kommentárok lényegét visszatükrözi a Times 1961. december 5-i vezércikke, amelynek címe: "Castro elkötelezte magát." Eddig Kubának könnyű dolga volt, mert álarc alatt tevékenykedett." Nézetük szerint most már könnyebb lesz elszigetelni Kubát, bizonyítani a "...szovjet tömbhöz való tartozását, ...bomlasztó tevékenységét"²⁷

Véleményem szerint Castro e nagy figyelmet kiváltó beszéde, a kommunistákkal kapcsolatos állásfoglalása őszinte és meggyőző volt. Kétségtelen azonban, hogy az imperialisták ezt is felhasználták ürügyül a Kuba-ellenes politikájukban. A szovjet vezetők éppen ezt szerették volna elkerülni. 1962. januárjában a szovjet nagykövet Hruscsov Véleményét ismertette, elmondotta: Hruscsov - megmagyarázta a kubaiaknak, hogy az imperialisták között akadnak - és bizonyos esetben a kormányban is, akik szívesen behunyják a szemüket a kubai kérdésben. Nem helyes ezt akadályozni, és a Pentagon befolyása alá lökni őket. Ebben az esetben is ez történt.²⁸ Ezzel a véleménnyel diplomáciai körökben számosan osztoztak.

A véleménykülönbségekkel kapcsolatban még két jelenségre utalnék. Az egyik: a szovjet és a csehszlovák kormány, de számos más szocialista ország kormánya is, taktikai meg-

fontolásból Kubát formailag továbbra is kapitalista orszá-
ként kezelte. Fontosnak tartották, hogy ne történjék semmi
olyan, ami nehezíthetné Kuba és a latin-amerikai kormányok
kapcsolatainak fenntartását. Kubai részről ezt sokan nem ér-
tették meg.²⁹ A másik: Fidel Castro egy megjegyzése, amelyet
mai ismereteink birtokában nem lehet véletlennek tekinteni.
Mód Péterrel való beszélgetése során kijelentette: "Az impe-
rialisták a Szovjetuniót haditechnikai fölénye miatt nem me-
rik megtámadni. Fidel Castro érezte, hogy nem tudja, meg-
marad-e ez a fölény, növekszik-e vagy ellenkezőleg, csökken
és esetleg megszűnik. Éppen ezért...most minden lehetőséget
jól kihasználva csapást kellene mérni az imperializmusra."³⁰

A jelzett különvélemények jelentőségét - az adott idő-
szakban - persze nem kell túlértékelni. Egyetlen kérdésben sem
éleződött ki a vita. De mivel jól ükrözik a szemléletmódot,
jelzésük előtt nem térhettem ki.

Ugyanakkor, e fejezet összefoglalásaképpen, még egyszer
hangsúlyozni akarom a kölcsönös bizalomra épülő szoros együtt-
működés tényét. Ennek adott hangot Castro "A forradalom három
éve" című cikkében. "Mivel megszabadultunk az amerikai uralom-
tól, a yenki imperializmus és talpnyalói fáradhatatlanul ál-
litják, hogy - ugymond - a Szovjetunió és Kína csatlósaivá
váltunk. Az imperialisták egyszerűen nem tudják elképzelni,
hogy két ország között olyan kapcsolatok alakuljanak ki; ame-
lyekben az egyik nem nyomja el és nem zsákmányolja ki a mási-
kat, ahogyan az imperialisták teszik a kis és fejletlen or-
szágokkal."³¹ Castro ez alkalommal is külön hangsúlyozta, hogy
a szocialista országokkal való együttműködés tette lehetővé
az ország szuverenitását, így válhatott a kubai nép saját

sorsának igazi intézőjévé.

A kölcsönös bizalomra épülő együttműködés szellemét tükrözte az 1962. január elsejei ünnepség is, amelyet a forradalom győzelmének negyedik évfordulóján rendeztek. A katonai dísszemlén bemutatták a modern tüzérséget, a motorizált légelhárító tüzérséget, a nehéz harckocsikat, a sorozatvetőket, a gépkocsivontatású nehézaknavetőket, a helikoptereket és a MIG vadászgépeket. Csaknem minden fegyver szovjet gyártmányú volt. Mindezt Havanna népe óriási lelkesedéssel fogadta.³²

Jegyzet

1/ KUM.5030/1961.

2/ KUM.5031/1961.

3/ Hazai szakemberekben már a forradalom előtt is hiány volt. Sok amerikai specialista dolgozott Kubában. A forradalom győzelme után mind több külföldi és hazai burzsoá szakember távozott az országból. Többek között az építészmérnökök 40 %-a, 7.000 orvos közül 2.300 hagyta el az országot 1961. októberéig.

4/ KUM.5032/1961.

5/ KUM.5033/1961.

6/ Népszabadság, 1961. július 26.

7/ Népszabadság, 1961. augusztus 31.

8/ Uo.1961.szeptember 16.

9/ Uo.1961.szeptember 21.

10/ Népszabadság, 1961. október 3.

11/ Hasonló szellemben hangzottak el különböző üdvözlő beszédek is. Peng Chen beszédében ugyanakkor kiemeli, hogy a Dorticos vezette küldöttség az imperializmus elleni harc első vonalából érkezett. Részletesen fejtegette a kubai forradalom és a latin-amerikai forradalmi folyamat szerves egységét. /En apoyo de la justa lucha del Pueblo Cubano y de los Otros pueblos latinoamericanos contra el imperialismo de EE.UU. Ediciones en Lenguas Extranjeras Pekin 1962. 41-51 old./

12/ KUM.5034/1961.

13/ Népszabadság, 1961.október 14.

14/ KUM.5035/1961.

15/ Amikor a nézeteltérésekről és Kuba ezekre való reagálásáról kívánok szólni, ebből a komplexumból kiemelem a kubai-jugoszláv viszony alakulását. Ez mindig is külön problémát okozott. A korábbiakban ismertetett momentumokhoz kiegészítésként meg kell jegyezni a következőket: Az 1961. évi áprilisi amerikai inváziós kísérlet időszakában a kubaiak többször is kéressel fordultak a jugoszlávokhoz, hogy részben fegyverszállításokkal, másrészt hajótérrel álljanak rendelkezésükre. Olajat és más árut kívántak Európából Kubába szállítani. A jugoszlávok nemcsak a fegyverszállítást, hanem a hajófuvarozást is megtagadták. Attól féltek, hogy az amerikaiak megtámadhatják és elsüllyeszthetik hajóikat. Mindenképpen el akarták kerülni az imperialistákkal való konfliktust. Ez a körülmény csak megerősítette a kubai vezetésben fellelhető jugoszláv-ellenes véleményt. A kubai külügyminisztérium illetékes osztályvezetője a jugoszlávok Kuba ellenes magatartásából azt a következtetést vonta le, hogy Jugoszlávia "nem is igazi szocialista ország, mert egy szocialista országnak nincs joga ilyen módon megtagadni a segítségnyújtást." /KÜM, 6001/1961.

16/ KÜM 5036/1961.

17/ KÜM. 5037/1961.

18/ Uo.

19/ KÜM. 5038/1962.

20/ KÜM. 5039/1961.

21/ KÜM. 5040/1961.

22/ KÜM. 5041/1961.

23/ Béke és Szocializmus, 1961. 10. sz. 4. old.

24/ Uo. 4-6. old.

25/ A sok közül mint jellemző példát, hadd idézzem a Frankfurter Allgemeine Zeitung 1961. szeptember 24-i számát, mely a kommunistának egyáltalán nem nevezhető mexicói értelmiség álláspontját így összegezi: "A kubai kormányt védelmezve nem egy kommunista rendszert védelmezünk, hanem a latin-amerikai országok szuverenitását az Egyesült Államok támadásával szemben". /MTI.CNS.1961.85.sz.44.old./

26/ Fidel Castro beszéde a Szocialista Forradalmi Egységpártról. A Kubai Köztársaság budapesti nagykövetségének kiadványa. 31-32.old.

27/ MTI.CNS.1961.100.sz.45.old.

28/ KUM5042/1962.

29/ KUM5043/1962.

30/ KUM5044/1962.

31/ Népszabadság, 1961.december 31.

32/ KUM. 5045/1962.

5/ Az agresszió veszélyének növekedése. A második Punta del Este-i értekezlet

A kubai vezetők tuzásai, éles kijelentései némileg elősegítették az Egyesült Államok Kuba elszigetelésére irányuló politikáját. De ezeknek a hibáknak aligha volt döntő szerepük a szemben álló felek közötti küzdelem kimenetelében. Az amerikai imperializmus számára elfogadhatatlan volt a kubai rendszer, már a szocializmus meghirdetése előtt is. Képtelenek voltak belenyugodni a szigetország elvesztésébe. Miután levonták vereségeik tanulságait és valamelyest rendezték soraikat, újból fokozták Kuba-ellenes politikájukat.

a/ Az Egyesült Államok és Kuba 1961 második felében

Az Egyesült Államok Kuba-ellenes politikájának 1961 második felében négy lényeges eleme volt: 1/ Fokozták a szabotázsakciókat és a provokációkat, 2/ Folytatták a zsoldosok kiképzését. 3/ Növelték latin-amerikai propagandatevékenységüket. 4/ Fokozott nyomást gyakoroltak szövetségeseikre, különösen a latin-amerikai kormányokra, a Kubával való mindennemű kapcsolat megszakítása érdekében.

Nem vonható kétségbe, hogy politikájuk - bár nehezebben és lassabban is, mint elképzelték némi eredményre vezetett. Később 1962 tavaszán Kuba elszigetelése a kontinensen jórészt megvalósult. S ez mindenekelőtt az Egyesült Államok erejével, kontinentális befolyásával s a latin-amerikai uralgó osztályok félelmével magyarázható, hiszen a tömegmozgalmak méreteiben alig történt változás. /Becslések szerint

1962-ben kb. 20 %-kal kevesebben sztrájkoltak, mint az előző évben./

A forradalmi Kubának a kontinens "hivatalos" köreiben történő elszigetelése azonban nem vonta maga után a közvetlen agressziót. Pedig a kubai vezetők az év utolsó hónapjaiban szüntelenül ebben a tudatban - az agressziót várva - tevékenykedtek. Fidel Castro havannai nagykövetünk előtt szeptember elején hangsúlyozta: az Egyesült Államok újabb fegyveres provokációt készít elő Kuba ellen, adandó alkalommal újból meg fogják kísérelni a partraszállást. Az év utolsó hónapjait "sorsdöntő"-nek tartotta.¹

Se szeri, se száma a kubai vezetők hasonló kijelentéseinek. Nyilvánosság előtt és bizalmas beszélgetések közben egyaránt közelínek ítéltek meg az ország elleni fegyveres agressziót.

A szocialista országok vezetői nem becsülték le az amerikai imperializmus veszélyességét, s nem tartották kizártnak újabb kalandor-akciójukat. A Magyar Népköztársaság Külügyminisztériuma által készített 1961. november 13-i feljegyzés is megállapítja: "Kuba függetlenségét az USA és csatlósai által szervezés alatt levő katonai készülődés veszélyezteti."² Az időpontot illetően azonban eltérőek voltak a vélemények. Az SZKP XXII. kongresszusa után a Havannába visszatért szovjet nagykövet is azt hangoztatta, hogy bár nem lehet teljesen figyelmen kívül hagyni az imperialisták kalandorságát, a következő hónapokban mégsem látszik valószínűnek az újabb Kuba-ellenes fegyveres agresszió. Ehhez hozzáfűzte: ha néhány hónapot ki lehet húzni invázió nélkül, akkor a helyzet kedvezőbbé válik. Két-három év múlva pedig tel-

jesen lehetetlenné válik az invázió.³

A kubai vezetők helyzetértékelése mégis változatlan maradt. Az agresszió-várás izgalmaiban tevékenykedtek. Ez két szempontból hasznos volt. A készültségi állapot, az állandó éberség az ellenséget visszatartotta a nagyobb kalandoktól. A provokációk állandósulása viszont hozzájárult a kubaiak hazaszeretetének elmélyüléséhez.

De miből vonták le a kubai vezetők azt a következtetést, hogy egy újabb agresszió küszöbéhez érkeztek? Raul Roa külügyminiszter egy diplomáciai megbeszélésen kijelentette: "Tulajdonképpen azt kell mondani, hogy az invázió már el is kezdődött. Megkezdődött, nem csak politikai előkészítés és akció formájában, hanem katonailag is. Az Egyesült Államok különböző illegális utakon nagyszámu ügynököt, diverzánst, szabotőrt juttat Kubába, állandóan folyik fegyvereknek, lőszereknek, pokolgépeknek, robbanóanyagoknak, különböző rendszerű bombáknak, valamint rádió adó-vevőkészülékeknek és egyéb felszerelési tárgyaknak és anyagoknak Kubába csempészése. Az érkező ügynökök és diverzánssok azt az utasítást kapták, hogy öljenek, robbantsanak, pusztítsanak, ahol csak tudnak. Mindez az invázió kezdeti szakaszának tekinthető."⁴

Az imperialisták diverziós tevékenysége kétségtelenül erősen felfokozódott. Akcióik többségét Kubába átdobott személyekkel hajtották végre. Az ellenforradalomnak nem volt számottevő hazai tömegbázisa. Az amerikai vezetők ekkor döbbenetek rá egy korábban elkövetett "hibájukra". 1960-ban mindent elkövettek, hogy kicsalogassák az embereket Kubából. A hozzájuk közelállók, a forradalom ellenségei el is hagyták a szigetországot. Nemhiába mondogatták ebben az időben: "Kubai

ellenforradalmár sok van az Egyesült Államokban, de sajnos igen kevés Kubában".

A szigetországba küldött ügynökeik révén az imperialisták hármas célt kívántak elérni: 1/ Legyilkoltatni a kubai politikai vezetőket. 2/ Pánikot, zűrzavart kelteni a lakosság körében. 3/ Gazdasági kárt okozni a kubai népnek. A diverzánsok különböző akciók egész sorát hajtották végre. Bombát robbantottak gépkocsiparkoló-helyen, fegyveres támadást hajtottak végre repülőgépen, politikai gyilkosságokat szerveztek, merényletet készítettek elő többek között Fidel és Raul Castro ellen. Hivatalos adatok szerint 1961. július 1-től december 31-ig 116-szor sértették meg Kuba határait.⁵

A kubai kormány szigorú rendszabályokat foganatosított azokkal szemben akik részt vettek az ellenséges akciókban vagy támogatták azokat. Kihirdették a statáriumot. Az ellenforradalmár csoportok vezetőit kivégezték, a résztvevőkre gyakran szabtak ki 20-30 évig terjedő börtönbüntetést. Fidel Castro 1961. november 28.-án a Kubai Munkás Szövetség XI. kongresszusán bejelentette: "...amíg fennáll a Kuba elleni agresszió veszélye, amíg az imperializmus ellenséges tevékenységet folytat, halálbüntetéssel sújtanak mindenkit, akit felfegyverkezve fognak el. E büntetést azokkal szemben is alkalmazni kell, akik gyújtogatják a cukornádültetvényeket, vagy nemzeti kincseket semmisítenek meg. Számunkra nincs más választás - mondotta Castro - "...forradalmi terrorral kell válaszolnunk az ellenforradalmi terrorra."⁶

Természetesen számos egyéb intézkedést is foganatosítottak. Többek között jelentősen emelték a katonai költségvetés összegét. 1962-ben 270 millió peso katonai kiadást írá-

nyoztak elő,⁷ ami az állami költségvetésnek csaknem 15 %-át tette ki.

Ez indokolt volt. Ezekben a napokban az Egyesült Államok vezetői újabb intézkedéseket tettek az ellenforradalmi zsoldoscsapatok újjászervezése és kiképzése érdekében. A kubai biztonsági szervek értesülése szerint kiképzőtábor létesítettek Porto-Ricóban. Paramában gerillaharcra és ejtőernyős bedobásra készítették fel egységeket. De ugyanakkor már kiképzőtábor működött Guatemalában és Nicaraguában is. A kiképzésben a kubai emigránsok mellett részt vettek lengyel, magyar és jugoszláv származású fasiszta emigránsok is.

Az amerikai vezetők nagy erőfeszítéseket tettek annak a bomlási folyamatnak a megállítására, amely Playa Giron után következett be a kubai emigránsok táborában. Kubai becslések szerint ezek eredményeképpen 1961 őszén már kb. 5000 kubai emigránst tudtak a fegyveres csoportokba toborozni.

E csoportok fegyveres kiképzésének jellege azt mutatja, hogy bizonyos következtetéseket vontak le a Playa-Giron-i vereségből. Gyors mozgású gerillaharcra készítették fel ezeket az egységeket. Valószínűleg egy időben több helyen akartak part-raszállni. Meg akarták osztani a forradalmi erőket és mindenképpen időt akartak nyerni a kormányalakításhoz, a nemzetközi elismeréshez és külső segítséget akartak igénybevenni.⁸

A szabotázsakciók fokozódása mellett főleg az invázió előkészületeiről kapott információkból vontak le a kubai vezetők azt a következtetést, hogy közeli fegyveres támadással kell számolniuk.

Az amerikai kormány azonban nem szánta rá magát a giron-i akció megismétlésére. Kuba-ellenes politikájának legközvetle-

nebb célja továbbra is Kuba elszigetelése volt. Az amerikai vezető-körök ez irányú tevékenységére különleges figyelmet kell fordítanunk.

A New York Times 1961. november 27-én ezt írta: "Kuba esetében az Egyesült Államok olyan Amerika-közi politikában reménykedett, amely elítéli a Castro-rendszert a kommunista világgal fennálló kapcsolatai és felforgató tevékenysége miatt. A latin-amerikai közvélemény, vagy legalábbis olyan befolyásos országok, mint Brazília, Argentína, Mexico, Chile és több más ország véleménye abban foglalható össze, hogy a kubai kérdés csupán az Egyesült Államok és a havannai rendszer vitája. Ez a magatartás viszont teljesen megakadályoz minden ellenséges akciót Kubával szemben."⁹

A latin-amerikai közvélemény átformálása érdekében az amerikai kormány igen sokat tett. Többek között ekkor kezdték széles körben bevetni az ún. "Békehadtesteket". Fia-tal amerikai szakembereket /orvosokat, mérnököket, tanárokat stb./ toboroztak és külön kiképzés után latin-amerikai országokban küldték őket dolgozni. Ebben az időben a Békehadtestek 14 latin-amerikai országban keztek meg működésüket. Szakmai munkájukkal igyekeztek bizalmat kelteni, majd a külön e célra készült propagandaanyagok segítségével a lakosság yenki-ellenességét igyekeztek leküzdeni.

Az amerikai kormány ugyanezen cél elérése érdekében óriási befektetések árán kiszélesítette hírközlő hálózatát. Kennedy elnök 1962 januárjában a kongresszushoz intézett üzenetében kijelentette: "...tizenkétszeresére emeltük spanyol és portugál nyelvű közvetítéseinket Latin-Amerikában...Egyre inkább lelepleztük a kommunista mótelyt és

elszigeteljük azt Latin-Amerikában.”¹⁰

E propagandahadjáratral egy időben folyt a Kuba elszigetelésére irányuló "diplomáciai" tevékenység is. Az, amit e téren cselekedtek megfelel az Egyesült Államok hagyományos latin-amerikai politikájának. Az USA-nak nem tetsző politikusok lejáratása, megbuktatása és lakájokkal való helyettesítése alkotta ennek a diplomáciai kampánynak egyik legfontosabb elemét. Minthogy azonban a bevált módszerek most nem mindig vezettek eredményre, érdemes külön is megemlékezni azokról az eseményekről, amelyek néhány latin-amerikai országban lezajlottak.

Braziliáról már szoltunk. Közvetlenül a Punta del Este-i értekezlet után kísérletet tettek egy jobboldali fordulat kieroszakolására. Az elnököt lemondatták, de Goulart, az új elnök, fő vonásokban tovább folytatta elődje politikáját.

A következő láncszem Argentina volt. Az amerikaiak el akarták távolítani Frondizit, mert olyan katonai kormányzatot óhajtottak, amely nyílt Kuba-ellenes politikát folytat. Az amerikai vezetők meg voltak győződve arról, hogy Argentinát könnyebb lesz szembeállítani Kubával. Argentina Kuba iránti barátságos magatartását eddig főleg azzal magyarázták, hogy a brazil-argentin hegemonista törekvések miatt - mivel nem akar hátrányos helyzetbe kerülni Braziliával szemben - folytatja eddigi politikáját. De Argentina felé fordították figyelmüket azért is, mert ott egy számukra kedvező fordulat Uruguay, Chile és esetleg Bolivia nemzetközi szereplésére is hatással lenne.

Raul Roa kubai külügyminiszter szerint Argentinában már szeptember végén elő volt készítve a Kubával való szakítás. Tudomása szerint Frondizi elnök, az argentin katonai körök nyomására, vállalta a diplomáciai kapcsolatok megszakítását.

A terv végrehajtásához az ügügyet az Egyesült Államokban levő kubai emigránsok szolgáltatták, akik az argentin sajtóban olyan "okmányokat" hoztak nyilvánosságra, és juttattak el az argentin kormányhoz, amelyeket állítólag Kuba Buenos-Aires-i követségéről raboltak el. Kuba Buenos-Aires-i ügyvivője azonnal tagadta az iratok eredetiségét és bebizonyította, hogy azok közönséges hamisítványok.

1961. október 11-én maga az argentin külügyminisztérium is beismerte, hogy a szóban forgó okmányok hamisak. De a kubai ellenforradalmárok az argentin külügyi szervek felszólítására sem mutatták be az általuk eredetinek mondott iratokat.¹¹ Így a két ország diplomáciai kapcsolata nem szakadt meg.

Megjegyzendő, hogy az argentin külügyminisztérium nem azért ismerte el az "okmányok" hamisságát, mert azok valóban hamisak voltak, hanem azért, mert ez az adott pillanatban jobban megfelelt érdekeiknek. Frondizi jól tudta, mennyire népszerűtlen hazájában. Elozetesen engedett a katonai vezetők nyomásának, de amikor bebizonyosodott az iratok hamissága, az argentin elnök felhasználta ezt a tényt a jobboldallal szemben, hogy a bizalmat maga iránt - elsősorban hazájában - növelje.

Miután az Egyesült Államok kísérlete sem Braziliában, sem Argentinában nem sikerült, figyelme az egyik legreakciósabb, de mégis némileg "szalonképes" kormány /Peru/ felé fordult. A peruiak közreműködésével óhajtották elérni az augusztusban megfogalmazott célkitűzéseiket: Kuba teljes elszigetelését és az AASZ-ből való kirekesztését. Miután Mexico, Brazília és Argentina megtagadta az amerikai kérés teljesítését, s nem volt hajlandó kezdeményezni a külügyminiszteri értekezlet összehívását, az USA 99 millió dolláros kölcsönt ajánlott fel Perunak. Ezt kö-

vetően, október 13-án a perui kormány jegyzékben kérte az AÁSZ titkárságát, hogy az 1942-ben Braziliában aláírt Kölcsönös Segélynyújtási Egyezmény alapján hívja össze az AÁSZ külügyminiszteri értekezletét annak kivizsgálására, hogy Kubában megsértik "az emberi jogokat". Az értekezletet október 25-re össze is hívták.

Már az értekezlet megkezdése előtt több latin-amerikai kormány bejelentette, hogy nem ért egyet a perui javaslattal. Október 25-én a chilei kormány hivatalos nyilatkozatban utasította vissza a vizsgálóbizottság kiküldésére vonatkozó perui javaslatot. Hasonló kijelentések hangzottak el Brazília és Uruguay részéről is. Az előzetes várakozásoknak megfelelően, a külügyminiszteri értekezlet az amerikaiak számára kudarcra végződött. Egy megállapodás alapján a perui indítványt az AÁSZ Főtanács elé terjesztették. /Kuba képviselője tartózkodott a szavazástól/. Ezt a döntést a kubai vezetők úgy értékelték, hogy a perui javaslatot "jégszekrenybe" tették.¹²

Az amerikai kormány kudarca ellenére sem mondott le tervének végrehajtásáról. Néhány nappal később, november elején, a kolumbiai kormány közvetítésével újból kezdeményezték az AÁSZ külügyminiszteri értekezletének összehívását a következő napirendi ponttal: vizsgálják meg "a kontinens békéjét és függetlenségét veszélyeztető tényezőket". Éles vita után, 19 szavazattal, 1962. január 10-re összehívták az újabb értekezletet.

Közben az amerikai kormány tovább folytatta a katonai puccsok szervezését azokban az országokban, amelyek kapcsolatot tartottak fenn Kubával. November elején katonai államcsíny robbant ki Ecuadorban. A lemondott elnök helyére az alkotmánynak megfelelően az alelnököt kellett volna beiktatni. De az alelnök

progresszív személyisége nem felelt meg az amerikai befolyás alatt lévő katonai erőnek, amelyek erőszakkal a Legfelsőbb Bíróság elnökét ültették az elnöki székbe. A kirobbant általános sztrajk, a tömegek megmozdulása és a légierővel kialakult szövetség meghátrálásra készítette a reakciót. Mindez november 10-én lehetővé tette az alkotmányos megoldást: Arosemena volt alelnököt beiktatták az elnöki tisztségbe.

Fidel Castro az ecuadori események kapcsán egy új jelenségre hívta fel a figyelmet. "Latin-Amerika történelmében - mondotta - még nem volt hasonló példa arra, hogy a hadsereg ily mértékben állást foglalt volna a nép ügye mellett."¹³

Ezt követően az Egyesült Államok kormánya, fokozott figyelmet szentelt a Karib-tenger térségének. Kuba elszigetelését mindenekelőtt itt akarta kieroszakolni. Miután a kisebb vazallus köztársaságok - Panama kivételével - már megszakították a diplomáciai kapcsolatot Kubával, most Mexico és Venezuela volt soron. Mexico szilárd álláspontja miatt számításba sem jöhetett. Venezuela azonban, mint az USA-tól leginkább függő köztársaság, rokoztatosan engedett az amerikai nyomásnak. Végül R. Betancourt elnök november 14-én bejelentette: kormánya megszakítja a diplomáciai kapcsolatot Kubával. A bejelentés Venezuelában jelentős népi megmozdulásokat váltott ki. Ez azonban a tényen nem változtatott.

A venezuelai kormány lépését az amerikai sajtó nagy lelkesedéssel köszöntötte. A New York Times november 14-én így írt: a két ország diplomáciai kapcsolatának megszakítása "a Castro-rendszer legkomolyabb lélektani és politikai veresége". Ismerve a két ország hagyományos jó viszonyát, ebben volt is némi igazság. De hogy túloztak, azt ők maguk is érezték, mert

ugyanaz a cikk idézi Betoncourt szavait, aki leszögezte: "A diplomáciai kapcsolatok megszakítása egy jottányit sem változtat Venezuela kubai be nem avatkozási politikáján".¹⁴

A venezuelai lépés után rövid időre háttérbe szorult a kubai probléma. A közeli Dominikában súlyos belpolitikai válság robbant ki. A dominikai kérdés az AÁSZ-ban és a Biztonsági Tanácsban is napirendre került. /Az AÁSZ és a Biztonsági Tanács összehívását maga a kubai kormány kezdeményezte. Bár egyik fórumon sem született érdemleges döntés, a fejlemények lehetőséget teremtettek az amerikai kormány mesterkedéseinek leleplezésére. A vitában - az amerikai és a dominikai ellenvélemény ellenére - bebizonyosodott, hogy az USA közvetlenül, katonailag is beavatkozik a dominikai válságba, megkísérli a neki tetsző kormány fenntartását. Ezért a magatartásért az USA-t számos küldöttség elítélte. A haladóbb latin-amerikai kormányoknak pedig módjuk nyílt állást foglalni az önrendelkezési jog és a be nem avatkozás elve mellett.¹⁵ Mindez közvetve erősítette a kubai kormány pozícióját.

A kubai kormány más hasznos támogatást is kapott. A Béke Világtanács 1961. december 19-én külön határozatot hozott Kubáról. A január 10-re összehívott külügyminiszteri értekezlet kapcsán rámutatott a szigetországot fenyegető veszélyre, mozgósította a nemzetközi közvéleményt a szuverenitás, a nemzeti önrendelkezési jog tiszteletben tartására.¹⁶

A második Funta del Est-ei értekezlet közeledtével fokozódott az amerikai nyomás a latin-amerikai államok, sőt más tőkés-országok kormányaira is. Az amerikai imperialisták szövetségeseiktől mindinkább megkövetelték kubai politikájuk támogatását. Ennek következtében Kubának a tőkésországokkal való

kapcsolataiban stagnálás, helyenként a kapcsolatok szűkülése következett be.

Nagykövetségünk 1961. december 1-i jelentése megállapítja: "A Havannában tartózkodó tőkés külképviseltek igen passzívak /eltekintve az illegális, forradalom-ellenes tevékenységtől/, a megfigyelés, a tartózkodás mintegy közös demonstrációjának álláspontjára helyezkednek. Nem rendeznek fogadásokat, még nemzeti ünnepeik alkalmából sem, kulturális tevékenységük szünetel, a gazdasági kapcsolatok általában szűkülnek."¹⁷

Néhány kivétel természetesen akadt. Norvégiával és Kanadával elsősorban a kereskedelmi kapcsolatok tovább szélesedtek. Érdekesen alakult a Vatikán politikai álláspontja is. A Szent szék igen óvatos magatartást tanusított. A kubai kormány szigorú antiklerikális intézkedéseire moderált formában reagált, szemmel láthatóan nem mondott le Kubáról és kerülte a viszony kiélezését.

Ezzel szemben számos tőkésország már "kirta" Kubát. "A személyi változásokban olyan tendencia mutatkozott - olvasható a követi jelentésben -, hogy Kubába "szocialista szakértőket" küldenek. Ma már majdnem minden misszióvezetőjük olyan diplomata, aki előzetesen valamelyik szocialista országban teljesített szolgálatot."¹⁸

Ezeknek a jelenségeknek - ha Kuba biztonsága szempontjából nem is volt túl nagy jelentőségük - a képet a teljesebb áttekintés végett mégis szükségesnek véltem "felvillantani". Ezek után térjünk rá a soron következő nagy diplomáciai és politikai ütközet részletesebb vizsgálatára.

b/ A második Punta del Este-i értekezlet.

/1962. január 22./

Az előzetes megállapodás értelmében 1962. január 10-én kellett volna megkezdődnie a második Punta del Este-i értekezletnek. Az amerikai kormány nyilvánvaló nehézségei miatt az értekezlet megnyitását elhalasztották, először 16-ára, majd 22-ére.¹⁹ Mivel az AÁSZ alapszabálya értelmében minden konkrét intézkedés megszavazásához kétharmados többségre, vagyis 14 szavazatra van szükség és január elején az amerikai kormány még csak 13 szavazatra számíthatott, kénytelenek voltak módosítani az időpontot.

A jugoszláv Politika című lapban 1962. január 5-én "Harc a tizennegyedik szavazatról" címmel cikk jelent meg, amelynek szerzője, Gyuka Juliusz, így foglalja össze az amerikaiak legújabb politikai manőverét: "Az amerikai tézis most...az, hogy nincs is szó a Castro-ellenes szankciók megszavazásáról, hanem arról, hogy felhívásban szólítsák fel a szovjet tömbbel fennálló kapcsolatainak megszakítására... Ha Kuba ezt visszatartasítaná, ezzel megnyílna az út az amerikai akció második szakasza számára - a Havanna ellen fogatosítandó szankciók megszavazására."²⁰

Az amerikai kormánynak ezt a politikai manőverét az AÁSZ-ben kialakult rendkívül bonyolult helyzet indokolta. Eddig ~~diplomáciai~~ az időpontig a szervezet 13 tagja szakította meg Kubával a diplomáciai kapcsolatot. /Az Egyesült Államok, Kolumbia, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Nicaragua, Panama, ~~Prágá~~^{Prága}, Peru, Venezuela és a Dominikai

Köztársaság/. Csakhogy az a két ország, amely továbbra is fenntartotta a diplomáciai kapcsolatot Kubával/ Brazília, Mexico, Argentina, Bolivia, Uruguay, Ecuador és Chile/ Latin-Amerika lakosságának kétharmadát ölelte fel. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a többség képviselői közül néhány változatlanul kitartott a be nem avatkozás elve mellett. Tehát kollektív szankciók elfogadására - legalábbis előzetes számítás alapján - valóban nem lehetett számítani.

A kubai kormány által végzett előzetes felmérés szerint a jelzett körülmények ellenére sem tartható kizártnak egy Kubát sújtó határozat meghozatala. C. Olivares külügyminiszter helyettes vezetésével jószolgálati delegáció járt latin-amerikai körúton. A delegáció jelentésben utalt arra, hogy Uruguay esetleg az USA mellett fog szavazni és így a kétharmados többséggel hozhatnak valamilyen Kubát sértő döntést.²¹ Ezért jelentette ki Raul Roa külügyminiszter nagykövetünknek, hogy "meggyőződése szerint az AÁSZ január 22-re kitűzött külügyminiszteri értekezletével kapcsolatban komoly amerikai akció, esetleg második inváziós kísérlet várható. Az értekezlet előkészítésének menetétől és más politikai feltételektől függően az inváziót közvetlenül az értekezlet előtt, alatt vagy közvetlenül utána kell várni. Kérte a közölteknek a magyar kormányhoz való továbbítását és bejelentette, amint részletesebb adatok birtokában lesz..., hivatni fogja a szocialista országok követeit... és informálni fogja őket."²² A kubai külügyminiszter idézett szavai alátámasztják a korábban már jelzett, a helyzet veszélyességét eltulzó kubai véleményt.

A helyzetet reálisan felmérni természetesen nem volt könnyű. A tisztánlátást erősen zavarta a szinte hisztérikussá

felfokozott Kuba-ellenes amerikai propagandahadjárat, amely közvetlenül az értekezlet küszöbén érte el tetőpontját.

Az AÁSZ Amerikaközi Békebizottság 1961 decemberében vizsgálatot indított a kubai ügyben. Bár a kubai kormány ezt a beavatkozásnak minősítette és elutasította a bizottság kérését /nem engedélyezte a szigeten történő látogatását/. 1962. január 18-án a bizottság egy jelentést tett közzé, amely azzal vádolta Kubát, hogy megsérti az emberi jogokat és felforgató tevékenységet folytat más latin-amerikai országokban... A jelentés leszögezi, hogy Kuba "teljes mértékben a kommunista országoktól függ".²³

A második Punta del Este-i értekezlet 1962. január 22-én, meglehetősen feszült légkörben ült össze. Mi volt a szembenálló felek konkrét célkitűzése, milyen volt taktikájuk ezen a tanácskozáson?

Az amerikai delegáció öt pontból álló "maximális program"-nak érkezett az értekezletre. Ezek a következők: 1/ A diplomáciai kapcsolatok megszakítása Kubával valamennyi AÁSZ-tag részéről. 2/ Kubával mindenféle kereskedelem leállítása. 3/ Az utazások, a telefon- és táviróösszeköttetés megszüntetése. 4/ Teljes blokádn minden más területen. 5/ Un. Felügyeleti Bizottság létrehozása, amelynek a zsandár szerepét kellett volna játszani Kubával szemben.²⁴

Az amerikai küldöttség tagjai tudatában voltak az öt pontos program maximalizmusának, nem is remélték, hogy ezek érvényesíthetők ezen a tanácskozáson, de tevékenységüket mégis ezek a célok határozták meg.

Ha Kuba célkitűzéseit vizsgáljuk, maximalizmusról aligha beszélhetünk. Véleményem szerint a kubai vezetők nem gon-

dolták teljesen végig konkrét lehetőségeiket. Valami ellentmondásosság tükröződik a magasszintű delegáció kiküldése, a célok megfogalmazása és az alkalmazott taktika között. A kubai delegáció Dorticos köztársasági elnök vezette, aki ez alkalommal a külügyminiszteri teendőket is ellátta. Raul Roa és C.R. Rodriguez rendkívüli nagyköveti minőségben voltak tagjai a küldöttségnek. Rajtuk kívül ott volt az értekezleten Kuba AÁSZ képviselője és a külügyminisztérium számos vezető munkatársa.

E magasszintű delegációval nem volt összhangban a küldöttség számára megszabott feladat. Fidel Castro Havannában, Dorticos pedig Punta del Este-ben egybehangzóan kijelentette: "... nem azzal a reménnyel utaztak az értekezletre, hogy az pozitív határozatot fogad el a latin-amerikai népek szuverenitása és önrendelkezési jogára vonatkozóan". Mint mondták - nem a külügyminiszter^{ek}hez, hanem a latin-amerikai népekhez kívánnak szólni, "az értekezletet fórumként használják fel a pánamerikai komédia leleplezésére"²⁵. A későbbiekben erről még bővebben szölok, de valóban ennyit tettek, semmivel sem többet.

A kubai küldöttség utközben megállt Riđo de Janeiróban, tárgyalásokat kívánt folytatni a brazil kormánnyal. A küldöttség tagjai némi meglepetéssel és keserű szájjal hallgatták végig a Goulart elnök által ismerttetett önálló brazil javaslatot, amelyet az értekezlet elé kívánt terjeszteni. A brazil elnök kirejtette "Kuba finlandizációjának" tervét, amely elképzelésük szerint a következőket tartalmazta: Ahogy a nagyhatalmak Finnországot kötelezték fegyverzetének és hadseregének állandó korlátozására, ugyanugy az USA és

Brazília, illetve az AÁSZ tagjai korlátoznák Kuba fegyvervásárlásait, semlegességre hívják fel, azaz bizonyos keretekbe szorítják Kuba külpolitikai orientációját.

A kubai küldöttség - a brazilaiakkal ellentétben - egyáltalában nem lelkesedett a "finlandizációs" tervét. Dorticos többek között kijelentette: az USA már fegyveresen beavatkozott Kubában, tehát ennek a tervnek semmi értelme sincs. A továbbiakban megjegyezte: "...Kuba nem fogadhatja el azt a tervet, mivel a teljes önrendelkezés, a szuverenitás és a be nem avatkozás elvét vallja, és csak ezen az alapon hajlandó tárgyalni. "A barátságos légkörben lefolyt tárgyalás így nem vezetett eredményre. Bár a kubai küldöttség sem ezen a megbeszélésen, sem a későbbiekben nem vonta kétségbe a brazil javaslat jószándékát, megjegyezték, hogy ez a terv "végszükség" esetén /ha nem sikerül biztosítani a 14 szavazatot/ még az amerikaiak számára is elfogadható.²⁶ Megjegyzem, hogy az amerikaiak ismerték a brazil tervet, mint kompromisszumos lehetőséggel számoltak is vele.

Az értekezlet sajátos formában zajlott le. Mindössze két plenáris ülésre került sor. Ezeken a kubai küldöttség határozott és éles hangon ítélte el az amerikai imperializmust. Kuba vádlottból vádló lett. Védelmezte valamennyi latin-amerikai nép jogát. A kubai küldöttség azonban csaknem egyedül maradt. Kifejezetten támogató felszólalás csak egy hangzott el - Bolíviáé.²⁷ Amikor pedig a titkos tárgyalások miatt a plenáris ülést megszakították, a kubai küldöttség elkövetett egy hibát. Nem kezdeményezte a kétoldalu kapcsolatot azokkal a delegációkkal, amelyek bizonyos ingadozást tanúsítottak az értekezlet előtt, vagy alatt. A kubaiaknak

ez a magatartása logikusan következett abból, hogy ez alkalommal a korlátozott célkitűzéssel jelentek meg az értekezleten.

Nem arról van szó, hogy a kubai küldöttség döntő hatással lehetett volna a különböző delegációkra, de passzivitása kétségtelenül megkönnyítette az amerikaiak manőverezését. Egyébként az amerikai delegáció fő eszköze a titkos tárgyalásokon a megvesztegetés volt.

Közismertté vált, hogy néhány héttel az értekezlet előtt a "Szövetség a Haladásért" alaptól Costa Ricának, Nicaraguának, Venezuelának és Kolumbiának a szó szoros értelmében kifizették a Kubával való szakítás árát. 48 órával a diplomáciai kapcsolatok megszakítása után a négy kormánynak átutalták a nekik szánt összeget. Ez a módszer vált uralkodóvá ezen a tanácskozáson is. A titkos tárgyalásokon szavazatot vásároltak. Számos küldöttség igyekezett megszolgálni a fizetséget.

Ennek ellenére, ha az értekezlet mérlegét megvonjuk, kétségtelen, hogy az USA valamiféle nagy "győzelemről" nem igen szólhatunk. Nem fogadtak el olyan szankciót, amely közvetlen veszélyt jelentett volna Kubára. Az azonban tény, hogy a Kuba elszigetelésére irányuló politikában az imperialisták bizonyos sikert értek el. Ez nem csak abban jutott kifejezésre, hogy Kubát nyíltan nem védelmezték, hanem - és ez a fontosabb - minimális többséggel, - 14 szavazattal kizárták az Amerikai Államok Szervezetéből. E döntés ellen csak az érintett szavazott. Brazília, Mexico, Argentina, Chile, Bolivia, és Ecuador küldöttsége tartózkodott a szavazástól.

De pontosabb mérleget kell készítenünk az ott hozott határozatokról, mert a későbbiekben nemcsak a sajtó, hanem időnként az érdekeltek is elködcösítették az értekezlet lefolyását és határozatait.

Tanulságos felidézni a Le Monde 1962. február 2-i összefoglalóját a Punta del Este-i értekezletről: "Az Egyesült Államokban csalódást keltett - írja a lap -, hogy nem sikerült keresztül hajtani a Castro-rendszert elítélő kemény határozatot". Ezzel az amerikaiak eleve számoltak - /a szerző megjegyzése/ "A kubai ügyet" tehát nem sikerült teljesen rendezni. Ezt 31-én Dean Rusk is beismerte: "csak egy ponton voltak nehézségei" - vallotta be. Ez azonban lényeges volt... nevezetesen az, hogy a havannai kormány politikája és intézményei "összeférhetetlenek az Amerikai Államok Szervezetének szerveivel".²⁸

A lap a továbbiakban utal a washingtoni reagálásra: "ugy tesznek, mintha teljesen elégedetlenek lennének a találkozó eredményeivel". Hivatkozik Kennedy január 31-i sajtóértekezletére, aki "szerencsésnek" minősítette a döntéseket. Ezt követően Dortcost idézi, aki "egy sajtóértekezleten nem egészen alaptalanul kijelentette: "a gyűlés az Egyesült Államok imperialista kormányának kudarcával járt: az USA azzal jött Punta del Estebe, hogy szigorú szankciókat követeljen Fidel Castro rendszere ellen, de meg kellett hátrálnia és minimális eredményekkel megelégednie, a pánamerikai rendszer belső megosztása révén". A lap ezután közli, hogy "Havannában 31-én megrendezték az Amerikai Államok Szervezetének jelképes temetését, nagy koporsót hordoztak végig a főváros utcáin, a forradalmi dalokat éneklő óriási tömeg

közepette."²⁹

Mi tehát az igazság? Milyen konkrét döntéseket hozott az értekezlet? Mi ezeknek az értékük? A következő kilenc határozatot hozták:

"I. A kommunizmus offenzívája Latin-Amerikában. - "Ennek lényege: a külügyminiszterek véleménye szerint a félteke" demokratikus intézményei jelenleg veszélyben vannak", a nemzetközi kommunizmus veszélyezteti őket. Ennek legnyilvánvalóbb ténye a marxista-leninista Kuba létezése." A kommunizmus összeegyeztethetetlen az Amerikaközi rendszerrel, melynek alapvető elvei az emberi jogokba vetett hit, a szabad választások és a képviseleti demokrácia." /Mint ebből látható, a határozathozókat egyáltalán nem zavarta az a tény, hogy Latin-Amerika esaknem valamennyi országában ezeket a jogokat lábbal tiporják". / A kommunizmus Amerikában - e határozat szerint - nem lehet a gazdasági fejlődés és a szociális igazságosság utja, ezért az Amerika-közi rendszert növekvő erőfeszítéssel kell védelmezni a kommunizmus fenyegetéseitől.

II. "A Különleges Biztonsági Tanácsadó Bizottság létrehozása a nemzetközi kommunizmus fenyegető tevékenysége ellen" című határozat értelmében az AÁSZ Tanácsát bízták meg a bizottság életrehívásával. A bizottságnak 1962. május 1-ig általános beszámolót kell elkészítenie és az AÁSZ Tanács elé terjesztenie.

III. "A be nem avatkozás és az önrendelkezési jog megerősítése" című határozat felszólítja a tagállamokat, hogy a kormányaikat "szabad választások" útján hozzák létre. A IV. sz., a "Szabad választások rendezéséről" szólók határozat lényegében megismétli a III.sz.határozatban foglaltakat.

V. "A Szövetség a haladásért" c. határozat- cikkével ellentétben - nem ismerteti a Kennedy-féle tervet, de külön hangsúlyozza az iparosítás fontosságát.

VI. "A jelenlegi kubai kormány kizárása az Amerika-közi rendszerből". Az 1947-es rioi katonai egyezményre hivatkozva, e határozat tartalmazza a legfontosabb Punta del Este-i döntést. Igazolásképpen két körülményre hivatkoznak: "Kuba a kínai-szovjet blokkhoz tartozik; továbbá "a kubai kormány magát marxista-leninistának ismerte el."

VII. Az "Amerika-közi védelmi junta" c. határozat kizárja Kubát ebből az 1942-ben létrehozott szervből. A döntés valójában már korábban, 1961. április 26-án megtörtént, ez a határozat tehát inkább ratifikációs jellegű.

VIII. "A gazdasági kapcsolatok" c. határozat követeli a Kubával folytatott fegyverkereskedelem azonnali megszakítását, s egyben kötelezi az AASZ tagjait annak tanulmányozására, hogy a kereskedelmi korlátozást a fegyvereken kívül milyen árucikkekre lehet kiterjeszteni.

IX. "Az Amerika-közi Emberi Jogok Bizottsága alapszabályának reformja" c. határozat, a kollektív védekezés érdekében javasolja az alapszabály módosítását.³⁰

Ezek után megkísérlem a Punta del Este-i értekezlet reális értékelését. Ugy gondolom, teljesen nyilvánvaló, hogy a forradalmi, pontosabban szocialista Kuba politikai elszigetelésére irányuló amerikai politika - legalábbis kormány-szinten jelentős mértékben megvalósult. A határozatokat - kivéve Kuba kizárását, amelyre az előbbieken már utaltam - Kuba ellenszavazatával, szinte mindig egyhangulag hozták.

A határozatok tartalma és a szavazás pontosan tük-

rözték a részt vevő kormányok osztályjellegét. Az oligarc-
hák, a diktaturák képviselői lakajok módján lesték és fenn-
tartások nélkül kielégítették az észak-amerikai igényeket.

A brazil, az argentin, a mexicói és néhány más kormány,
amelyben a nemzeti burzsoázia befolyása dominált, kettős
játékot üzött. Készek voltak a kommunizmust, Kubát elítélő
határozatokat megszavazni, Kubát elszigetelni, de nem helye-
selték olyan szankciók alkalmazását, amelyek közvetlenül vé-
szélyeztették Kubát.

A nemzeti burzsoáziának ez a magatartása nemcsak a sa-
ját népétől való félelemből fakadt - bár ennek is volt benne
szerepe - hanem főleg abból a felismerésből, hogy a kubai for-
radalom fennmaradása számukra bizonyos haszonnal is jár, s
hogy ilyen körülmények között könnyebb zsarolni, kompromisz-
sumokra kényszeríteni az amerikai imperializmust. A forra-
dalmi Kuba létezése közvetve hozzájárulhat a társadalmi ha-
ladás meggyorsulásához, a kapitalizmus előretöréséhez, a nem-
zeti burzsoázia gazdasági és politikai megerősödéséhez.

Az amerikai kormánykörök higgadtan, a maguk módján "re-
álisan" mérték fel az értekezlet eredményeit. Tudatában vol-
tak annak, hogy még az elszigetelési politika sem valósult
meg teljesen, s még egy ideig elsősorban ennek elérésére tö-
rekedtek. Röviddel a Punta del Est^e-i tanácskozás után két or-
szágtól kikényszerítették a Kubával való diplomáciai kapcso-
lat megszakítását. 1962. Február 8-án Argentina, április ele-
jén pedig Ecuador kormánya hozott ilyen döntést. Ezzel 15-re
emelkedett azoknak az országoknak a száma, amelyek az Egyesült
Államok nyomására megszakították a diplomáciai viszonyt Kubával.

Ezzel együtt tudatában voltak annak is, hogy Kuba elszigetelése a nyugati féltekén még nem jelenti a kubai kérdés megoldását. Sőt, Walter Lippmann arra is rámutatott, hogy az elszigetelés kétélű fegyver, mert mindinkább "a szovjet és a kínai rendszer részévé" teszi Zubat. Korlátozott értékűnek minősítette a kereskedelmi embargóit is, hiszen Kuba külkereskedelmének csaknem 60 %-át már most is a "kommunista tömbbel" bonyolítja le.³¹ Lippmann fontosabb javaslattal állt elő: egy hatékony kémelhárítási rendszer megteremtését szorgalmazta.

Néhány nappal később bebizonyosodott, hogy a W. Lippmann által javasolt intézkedés már a megvalósulás stádiumában van. Megkezdték a hírszerző és kémelhárító szervezet reformját.³² Sőt ezzel párhuzamosan az amerikai kormányzat szorgalmazni kezdte a közös katonai parancsnokság felállítását. Mindenek előtt a gerillák elleni harc kiképzésében szerzett tapasztalataikat kívánták átadni, egyben hozzáláttak az un. "magas képzettségű" szakemberekből álló különleges katonai egység felállításához.³³

Az amerikai kormánykörök egyéb intézkedéseket is tettek. Ismételten az európai szövetségesekhez fordultak: a NATO-t kívánták megnyerni Kuba-ellenes tervük végrehajtásához. A Times és a Daily Telegraph 1962. február 19-én egyaránt arról ír, hogy a kubai kérdés nem tartozik a NATO-ra. A daily Telegraph megjegyzi: "A kubai kérdésben nem jutott felszínre Kennedy elnök hűvös józansága, amely másutt a kommunistaellenes politikáját vezérelte. Kuba sok tekintetben rögeszmévé vált. A szabad világ többi országainak vigyázniuk kell arra, nehogy ők is rabjaivá legyenek ennek a rögeszmének."³⁴

Mint korábban már jónéhányszor, az imperialista körökre most is kijózanítóan hatott a Szovjetunió ismételt figyelmeztetése. Az 1962. február 19-i szovjet kormánynyilatkozat félreérthetetlenül kimondja: "A szovjet kormánynak a népi Kuba ellensegeihez intézett ismeretes figyelmeztetése ma is érvényben vannak."³⁵ Az adott helyzetben teljesen érthető tehát, hogy az Egyesült Államok európai szövetségesei igyekeztek távol tartani magukat az Egyesült Államok szélsőséges kubai politikájától.

Közben a Punta del Este-i döntések végrehajtása körüli vita elsősorban az ENSZ-ben tovább folyt. Egy korábbi előterjesztés alapján 1962. február 5-15 között az ENSZ-közügyülés Politikai Bizottsága megtárgyalta Kuba panaszát. A Kubai Kormány törvénytelennek minosította az AÁSZ döntését, mert a kizárást sem az AÁSZ alapokmánya, sem pedig az Amerika-közi Kölcsönös Segélynyújtási Egyezmény nem teszi lehetővé. Ezt a lépést csak azért tették meg, mert Kubában olyan társadalmi rendszer alakult ki, amely nem tetszik az Egyesült Államoknak. Kubának nem áll szándékában egyik szomszédos ország rendszerének a megváltoztatása sem. De Kuba sem hajlandó eltérni olyan kísérleteket, amelyek saját rendszerét akarják megváltoztatni. A kubai kormány előterjesztésében végül azt a reményt fejezi ki, hogy az ENSZ lépéseket tesz az Egyesült Államok agressziós terveinek megakadályozására.

A vitában az Egyesült Államok képviselője a következőkkel vádolta Kubát: A latin-amerikaiak százait képezték ki Castro-rezsim melletti agitációra, a saját kormányai é tekintélyének lejáratására. Kubai diplomaták pénzelik azokat, akik romboló akciókat hajtottak végre a kontinensen. A kubai rádió

a legális kormányok ellen uszít. Kuba Kinai-Szovjet hídfő-állás lett. S az USA ezen fenyegetések ellen lépett fel.

A vitában a kubai álláspontot csak a szocialista országok /Jugoszlávia kivételével/ támogatták. Számos un. semleges állam képviselője /Kambodzsa, Ceylon, Ghana, Guinea, India, Indonézia, Irak, Mali, Marokkó, Nepal, Nigéria, az EAK, és Jugoszlávia/, ebben a vitában is a békés egymás mellett élés fontosságát hangsúlyozta.

A Politikai Bizottság határozatot nem hozott és az ENSZ-közügyülésen nem történt érdemi döntés.³⁶ Az egyetlen eredmény az volt, hogy sikerült ráirányítani az ENSZ-közügyülés figyelmét a Kubát fenyegető veszélyre.

A Punta del Este-i értekezlet értékeléséhez hozzátartozik még a kubai kormány következtetéseinek behatobb vizsgálata is. A Második Havamai Nyilatkozat tulajdonképpen válasz volt a külügyminiszteri értekezlet döntéseire. Ez az okmány azonban olyan tartalmas és olyan nagy jelentőségű, hogy érdemes külön fejezetben tárgyalni.

Jegyzet

- 1/ KÜM.5046/1961.
- 2/ KÜM.5047/1961.
- 3/ KÜM.5048/1961.
- 4/ KÜM.5049/1962.
- 5/ KÜM.5050/1962.
- 6/ Népszabadság, 1961. november 30.
- 7/ KÜM.5051/1962.
- 8/ KÜM.5052/1961
- 9/ MTI.CNS.1961.96.sz.62.old.
- 10/ New York Times, 1962. január 12. MTI.CNS.1962. 6.sz. 14.old.
- 11/ KÜM.5053/1961.
- 12/ Uo.
- 13/ Népszabadság, 1961.nov.12.
- 14/ MTI.CNS.1961.95.sz.67.old.
- 15/ Yearbook of the United Nations, 1961. New York,1962. 118-119.old.
- 16/ MTI Dokumentumok. 1962. 2.sz. 1-2.old.
- 17/ KÜM.5054/1961
- 18/ Uo.

19/ Mellesleg megjegyezve, nehézségek voltak az értekezlet színhelyének megválasztásában is. Az USA Kolumbia vagy Panama mellett foglalt állást. De ezek időközben megszaktították diplomáciai kapcsolataikat Kubával. Ezután Washington került szóba - amit nem minden ironia nélkül -

néhány latin-amerikai ország javasolt. Ennek annyira rossz volt a színezete, hogy az Egyesült Államok nem vállalta az ezzel járó kockázatot. Végül is újra az uruguay-i fürdőhelyre, Punta del Esté-re esett a választás.

20/ MTI.CNS.1962.3.sz.32.o.

21/ KÜM.5055/1962.

22/ KÜM.5056/1962.

23/ MTI Világpolitikai Dokumentumok. A kubai válság,
39. old.

24/ KÜM.5057/1962.

25/ Uo.

26/ Uo.

27/ Mint korábban is látható volt, Bolívia sorozatosan pozitív álláspontot foglalt el a kubai kérdésben. Az általános jobbratolódás ebben az országban akkor még csak a belpolitikában mutatkozott meg. A külpolitikai lépések némileg leplezték, elterelték a figyelmet a reakció növekvő veszélyéről.

28/ MTI.CNS.1962.11.sz.94.old.

29/ Uo. 95.old.

30/ KÜM.5058/1962.

31/ New York Herald Tribune. 1962. január 25. MTI.CNS.
1962. 8.sz.57.o.

32/ Comat, 1962. február 4. MTI.CNS.1962.13.sz.62.old.

33/ Observer, 1962. február 4. MTI.CNS.1962.13.sz.63.old.

34/ MTI.CNS.1962.17.sz.27.old.

35/ Pravda, 1962. február 20.

36/ Yearbook of the United Nations, 1961.New York,1962.
121-123.old.

6/ A Második Havannai Nyilatkozat

— —A Második Havannai Nyilatkozatot Fidel Castro 1962. február 4-én olvasta fel Havannában, a Forradalom Tereén egybegyűlt másfélmillió ember előtt. A Nyilatkozatot a kubai nép második országos naggyűlése nagy lelkesedéssel, egyhangulag elfogadta. A nyilatkozat-tervezet szövegét Fidel Castro már jóval korábban elkészítette. Mindenek előtt válasznak szánta a Punta del Este-i határozatokra.

Az előzetes bizalmas információban a következőkben ismertették a Nyilatkozat elvi vonalát; Kubának joga van a szocializmust építeni, ebben senki, semmilyen címen nem szólhat bele. Castro a nyilatkozatban meg akarja fogalmazni azt is, hogy Latin-Amerika népeinek joguk van eldönteni, hogy milyen társadalmi rendszerben óhajtanak élni.¹

A Második Havannai Nyilatkozat ennél többet tartalmaz. Ha az Első Havannai Nyilatkozatról azt mondtuk, hogy a demokratikus népforradalom programja volt, de antikapitalista elemet is tartalmazott, akkor most kijelenthetjük: a Második Havannai Nyilatkozat a kontinentális forradalom programjának tekinthető. Elméleti szempontból kétségtelenül az egyik legjelentősebb kubai dokumentum.

Kevés közvetlőn utalást találunk benne a Punta del Este-i értekezletre. A résztvevőire úgy tekint, mint akik a multat képviselik. A kubaiak Latin-Amerika népeitől várják - még hozzá a legközelebbi jövőben - a döntést, e gyökeres társadalmi átalakulást. A közeli jövő ilyen megítélése nem kubai sajátosság volt, hiszen a kommunista pártok számos nyilatko-

zata hasonló álláspontot tükrözött.

Havannai nagykövetünknek a Punta del Este-i értekezletről készített jelentésében ez olvasható: "A kubai forradalom nemzetközi és latin-amerikai perspektívái kedvezőek.

Pillanatnyilag Guatemala közel áll ahhoz, hogy visszaállítsa a demokratikus kormányt. Venezuelában bármely pillanatban ki-robbanhat a jelenlegi kormányt könnyűszerrel elsőpró demokratikus forradalom: a Dominikai Köztársaságban is egymást követik a forradalmi események, s ami a legfontosabb, a latin-amerikai népek ma már példaképüknek tekintik és magukénak érzik Kubát, és bármikor készek megvédeni az amerikai imperializmus agressziójával szemben."²

E dolgozatban nem tartom feladatommak vitatni ezt az egyértelműen optimista helyzetmegítélést. Csak mint tény^t szögezem le, hogy a nemzetközi kommunista mozgalomban ez volt az általános vélemény. Ez alól abban az időben e sorok írója sem volt kivétel.

Az adott történelmi helyzet ilyen megítéléséből fakadt az, hogy a kubai vezetők sem tulajdonítottak különösebb jelentőséget a külügyminiszteri értekezlet döntésének. Ők a latin-amerikai népekhez fordultak, mindenekelőtt a forradalmárokhöz, hogy "csináljanak forradalmat". Mint látható, ez a felfogás amely később a kubaiak által kidolgozott forradalom-elmélet vezérmotívuma lett, - e dokumentumban is megfogalmazódott.

Mielőtt azonban alaposabban megvizsgálánk a Nyilatkozat tartalmát, utalni szeretnék arra a polémiára, amely az előző hónapokban bontakozott ki a kubai vezetők és néhány latin-amerikai kommunista párt vezetője között. A vélemény-

különbségek főleg két kérdésben mutatkoztak meg. Maga Fidel Castro mondotta el nagykövetünknek, hogy véleménye szerint több országban, elsősorban Venezuelában és Braziliában, de másutt is, objektíve adva vannak a forradalmi harc lehetőségei. De "...ezeket a lehetőségeket nem használják ki." Pedig - mint mondotta - forradalmi politikával könnyen meg lehetne gyorsítani a forradalmi folyamatot és ez egyrészt Latin-Amerika teljes felszabadulását, másrészt pedig az imperializmus "halálos meggyengülését" eredményezné.³ Az érdekelt pártok vezetői nem osztották Castro véleményét.

A vita másik pontja a nemzeti burzsoázia megítélésével volt kapcsolatos. Castroék szerint számos testvérpárt tulbecsüli, a pártok vezetői szerint pedig Castro lebecsüli a nemzeti burzsoázia haladó szerepét. Ez a vita akkor nem mérgesedett el, s nem is került a nyilvánosság elé. De a Havannai Nyilatkozat - némileg tompított fogalmazásban - ezt a kubai véleményt tükrözte.

Mint oly sok más kubai dokumentum, ez a nyilatkozat is José Martí tanításainak felidézésével kezdődik. Martí utolsó, halálos ágyán írt, s be nem fejezett leveléből idéz. Martí ebben az írásában az amerikai imperializmus veszélyességére hívja fel a figyelmet: "A fenevad barlangjában éltem, jól ismerem...idejében ki kell vívnunk Kuba függetlenségét, mert különben az Egyesült Államok elfoglalja az Antillákat és onnét teljes erejével a mi Amerikánk földjére tör...létérdekünk hogy a kegyetlen, agresszív és a bennszülöttet megvető Észak ne kebelezz be Latin-Amerika országait. Ha kell, saját testünkkel torlaszolja el azt az utat".⁴ - olvasható Martí levelében.

Az idézet nem véletlenül került a Nyilatkozatba. Jelképnek szánták, de tartalmanál fogva ennél több. Hitvallás, amellett, hogy Kuba és Latin-Amerika egy, érdekeik közösek. Kuba sorsát ugyanekkor egybekapcsolták más népek sorsával, történetével. De ezt most sokkal letisztultabban fogalmazták meg: "Mi más Kuba története, ha nem Latin-Amerika története? És mi más Latin-Amerika története, ha nem Ázsia, Afrika és Óceánia története? és mi más e népek története, ha nem az egész világ legkiméletlenebb és legkegyetlenebb imperialista kizsákmányolásának története?"⁵ Nem/hagyható azonban figyelmen kívül a sorsközösségnek ez a felfogása. Most is - mint addig minden esetben - mindenekelőtt a "harmadik világ"-hoz való tartozást hangsúlyozták. Bér egy későbbi fogalmazás alkalmat ad annak feltételezésére, hogy szélesebb horizontúvá vált szemléletük: "Kuba és Latin-Amerika része a világnak. A mi problémáink szerves részei azoknak a problémáknak, amelyeket az imperializmus általános válsága és a leigazott népek harca, a születő és az elhaló világ összeütközése támaszt."⁶

A Nyilatkozat a továbbiakban - a tökéletes társadalmi rend válsága kapcsán - kiemeli a Nagy Októberi Szocialista Forradalom történelmi jelentőséget, valamint hangsúlyozza a szocialista tábor létrejöttének fontosságát. A kubai forradalmat méltatva azt hangsúlyozza, hogy az imperialisták valójában Kuba példájának követésétől, a latin-amerikai forradalomtól félnek.

Határozottan visszautasítja a Nyilatkozat a forradalmi exporttal kapcsolatos imperialista vádakat. "Azt az örültséget állítják, hogy Kuba exportálja a forradalmat. Az álmatlanságtól gyötört kereskedők és uszorások agyában az a

gondolat született meg, hogy a forradalmat adni-venni lehet, megrendelni vagy kölcsönadni, exportálni vagy importálni, mint az árut. Nem ismerik a társadalmi fejlődést meghatározó objektív törvényeket..."⁷ A Nyilatkozat egy másik fejezetében, visszatérve az ellenséges rágalomokra, leszögezi: "A forradalmat nem exportálják. A népek hajtják végre a forradalmakat."

Helyesen fogalmazza meg a Nyilatkozat a forradalom szubjektív feltételeit is. Ekkor még marxista módon ítelték meg a békés, vagy nem békés ut lehetőségét. Már csak azért is érdemes az ezzel kapcsolatos megállapítást szószerint idézni, mert mint ismeretes, néhány évvel később a kubai vezetők megfélemlkeztek az általuk is elfogadott formuláról: "Hogy ez békés úton, vagy fájdalmas polgárháborúban történik-e, az nem a forradalmároktól függ, hanem a régi rendszer reakciós erőitől, amelyek akadályozzák a régi társadalom ellentmondásaiból születő új rendszer létrejöttét. A forradalom a történelem orvosa, amely segít az új élet születésénél. Nem használ szükségtelenül erőszakos eszközöket, de ha szükséges, habozás nélkül hozzájuk folyamodik, hogy elősegítsék a jobb élet megteremtését a kiszákmányolt tömegek számára".⁸

A továbbiakban a Nyilatkozat részletesen elemzi az amerikai imperializmus politikáját, a latin-amerikai népek helyzetét és felszabadító harcát, a különböző osztályok érdekeit, hozzáállásukat a forradalomhoz. Ez utóbbival kapcsolatban - néhány figyelemreméltó megállapítás mellett - vitatható nézeteknek is hangot adtak.

"S Ha Latin-Amerika fejletlen országjában - olvasható a Nyilatkozatban -viszonylag kis létszámú is a munkásosztály⁹ van egy társadalmi osztály, amely embertelen életkörülményei

folytan a munkásosztály és a forradalmi értelmiség vezetése esetén a nemzeti felszabadító mozgalomban a döntő szerep betöltésére alkalmas potenciális erőt jelent. Ez az osztály a parasztság...Latin-Amerikában a falu szegény lakossága gigászi potenciális forradalmi erőt jelent."¹⁰

Gondolom, aligha akad marxista, aki - ha valamelyest ismeri a latin-amerikai viszonyokat - kétségbe vonná a parasztság jelentőségét a forradalomban. Hogy "gigászi" erő-e vagy valamilyen szolidabb-jelző az indokolt, az mellékesnek látszik. De hogy "döntő szerep betöltésére" alkalmas, azt kétségbe vonom, bár egyik-másik nagyon elmaradott országban ezt sem tartom lehetetlennek. A kubai fogalmazást főleg azért tartom elhibázottnak, mert egyben a munkásosztály szerepének lebecsülését is tükrözi. És ez nem annyira abból a mellékmondatból csendül ki, amely elvontan celoz a hegemon szerepre, hanem a következő bekezdésre utalok, amely már egy másik vitatható tételt is tartalmaz. Idézem: "Az első néhány maroknyi harcos mellé állandóan új erők sorakoznak fel, s kezd kibontakozni a tömegmozgalom. A régi rend ezer meg ezer darabra szétesik és ekkor határozza el magát a munkásosztály és a városi lakosság tömege, hogy bekapcsolódjon a harcba. Mi teszi kezdettol fogva legyőzhetetlenné ezt az első kis csoport harcost, függetlenül számától, erejétől és az ellenség erőforrásaitól? A nép támogatása. S egyre jobban támaszkodik erre."¹¹

Hagyjuk most figyelmen kívül a kubai gerillataktika kontinentalis általánosítására irányuló kísérletet. Erről egy másik tanulmányban /Kuba külpolitikája 1965-68/ részletesebben szólok. Maradjunk az idézetnek a munkásosztályra vonatkozó megállapításánál. Először is elfogadhatatlan a munkás-

osztály és a városi lakosság forradalomban betöltött szerepének azonosítása. Másodszor, hol van a "vezető szerep", ha a munkásosztály akkor kapcsolódik be a harcba, amikor a "régi rendezés meg ezer darabra szétesik". Valójában Castro és követői most is, mint csaknem mindig lebecsülték a proletáriátus forradalmi jelentőséget, ami a kubai forradalom sajátos tapasztalataiból táplálkozik.

Vitatható - legalábbis részben - a Nyilatkozatnak a nemzeti burzsoáziára vonatkozó megállapítása is. Ezen osztály hegemon szerepének tagadását a jelenlegi forradalmi folyamatban jogosnak tartom. De a következő megállapítás már egyszerűsítés és tulzás is. "Amikor a burzsoáziának választania kell az imperializmus és a forradalom között, csak leghaladóbb rétegei állnak a nép oldalára."¹²

Ha a forradalom alatt népi felkelés értendő, akkor az előbbi megállapítás elfogadható. De a forradalom az adott időszakban mindennek előtt azt jelenti, hogy fel kell számolni a feudális maradványokat, a gazdasági és a társadalmi struktúra ellentmondásait, meg kell gyorsítani a gazdasági fejlődést, mindenekelőtt az iparosítást, meg kell szüntetni a yenki imperializmus befolyását stb.stb. Vagyis számos olyan történelmi feladat van napirenden, amelynek megoldásában - persze burzsoá módon - a nemzeti burzsoázia is érdekelt.

Teljesen jogosultnak tartom, K.Taraszovnak a Kommunizist 1962. évi 4.számában kifejtett nézeteit: "A nemzeti burzsoázia forradalmi potenciáit, amelyek az amerikai imperializmussal való ellentmondásainak a következményei, a forradalmi osztályok mégis fel tudják használni és e potenciák lebecsülése komoly kárt okozhat a felszabadító mozgalomnak."¹³ Taraszov egyben

jogosan utal az egyes országok közötti különbségekre, az egymástól erősen eltérő fejlettségi szintre, illetve ezek figyelembevételének fontosságára.

Végül még egy kritikai megjegyzés. A Nyilatkozat lebecsüli a latin-amerikai kommunista pártokat. Vezető szerepük-ről - különleges történelmi felelősségükről említés sem történik benne. Anélkül; hogy behatóbban taglalnánk ezt a kérdést, amely később oly éles vitára adott okot - rá kell mutatni arra, hogy Castroék részéről ez sem tekinthető véletlennek.

E Második Havannai Nyilatkozat fontosságát e kritikai megjegyzések ellenére sem vonom kétségbe, még csak kisebbíteni sem akarom. Ez a dokumentum az adott körülmények között nagy jelentőségű volt. A kubai vezetők - mint Guevara mondotta - szintetizálni akarták e latin-amerikai helyzetet, ki akarták fejteni sajátos forradalmi elméletüket - amelyről meg akarták ismerni a kontinens népeinek véleményét, ítéletét.¹⁴ A Nyilatkozat élénk eszmecserére ösztönözte, mozgósította a forradalmi harcosokat, főleg a kommunistákat. Mindez azonban nem akadályozhat meg bennünket abban, hogy észrevételeket tegyünk az elhibázottnak vélt megállapításokat illetően.

Jegyzet

- 1/ KÜM.5059/1962.
- 2/ KÜM.5060/1962.
- 3/ KÜM.5061/1962.
- 4/ A Második Havannai Nyilatkozat.Nemzetközi Szemle,
1962. március 1./ A továbbiakban Havannai Nyilatkozat/
- 5/ Uo.2.o.
- 6/ Uo.5.o.
- 7/ Uo.6.o.
- 8/ Uo.7.o.
- 9/ A munkásosztály létszámáról így nyilatkozni Latin-Ame-
rikában már ebben az időben is indokolatlan volt. Az iparban,
a bányászatban és a közlekedésben ekkor több mint 15 millió
munkás dolgozott. Az agrárproletárokkal együtt számuk megha-
ladta a 30 milliót. Mint látható, kontinentális méretekben ez
nem elhanyagolható erő. Százalékosan nézve is figyelemre méltó.
A munkások alkották az össznépesség kb. 12 %-át.
- 10/ Havannai Nyilatkozat 19.old.
- 11/ Uo.21.old.
- 12/ Uo.
- 13/ MTI Dokumentumok, 1962.19.sz.87.old.
- 14/ PÉL.II.kötet. 307-308.old.

7/ A kubai kormány intézkedései a gazdasági
blokád káros következményeinek leküzdésére

Most, miután lezárult a kubai torradalom első ¹⁰vétizede, utólag megállapíthatjuk, hogy az 1962-es év volt fejlődésnek legkritikusabb esztendeje. Ebben az évben ütközött ki az Egyesült Államokkal való teljes szakítás minden gazdasági hátránya, ekkor kellett elviselni a gazdasági blokád súlyos következményeit, ekkor kellett "megfizetni" a szocialista építéssel járó tanulópenz első nagy részletet. Ellensúlyozni kellett a fokozódó elszigeteltséggel járó pszichológiai tényezőket és ami a legfontosabb, ebben az esztendőben robbant ki a Karib-tengeri válság.

Itt, előzményekkel, az októberi krízist megelőző időszak kül- és belpolitikai fejleményeivel foglalkozunk. Gazdasági és belpolitikai kérdésekről is lesz szó, mert ebben az időben olyan szoros kölcsönhatás alakult ki a kül- és belpolitikai tényezők között, hogy a fejlemények ilyen jellegű tárgyalása előtt nem térhetek ki.

a/ Fegyveres agresszió helyett gazdasági blokád

A kubai vezetők, mint arra korábban is többször utaltam, felkészültek a második fegyveres invázióra. Az új esztendő küszöbén ennek bekövetkezését a Punta del Este-i értekezlettel hozta összefüggésbe a kubai külügyminiszter. E feltételezés irreálisnak bizonyult. Miért? Erre a kérdésre elsősorban az általános latin-amerikai helyzet és az Egye-

sült Államok és a latin-amerikai országok kapcsolatának alakulásával adhatunk választ.

Az értekezlet után csakhamar bebizonyosodott, hogy azok a módszerek, a /megvesztegetés, zsarolás/ amelyekkel a szükséges többséget az USA "összekaparta", számos országban elkeseredést, belső feszültséget és nem egyszer növekvő yenki-ellenes érzelmeket váltottak ki. Elhangzott olyan vélemény is, hogy egy testvérország kiközösítésével maga az USA szüntette meg a "pánamerikai egységet". A hivatalos "pánamerikanizmus" ideológiája csődöt mondott, s mint fegyver, kihullt az amerikai imperializmus kezéből.

Sokan - burzsoá körökben is - hangoztatták: "Az Egyesült Államok politikai tekintélye olyan mélyre esett, mint a történelem folyamán soha". S ebben sok igazság volt. A közvéleményben mindinkább eluralkodott az a nézet, hogy a Punta del Este-i határozatok következtében az amerikai kontinensen is beköszöntött a hidegháborús korszak.

Az amerikai kormány nehézségeinek fokozódásához hozzájárult a Kennedy-féle terv végrehajtásának elhúzódása is. 1962. márciusban, az amerikai elnök programja meghirdetésének első évfordulóján számos beszámoló és elemzés látott napvilágot. Mint ismeretes, a program végrehajtása igen lassan haladt. Az ígéretekből alig valami valósult meg. A New York Times március 12-én megállapítja: az első évre több, mint 1 milliárdos programot irányoztak elő. Ennek 75 %-át még nem utalták ki.¹ Csupán két területen jutottak előbbre. Némileg növekedett az USA tőkebefektetése Latin-Amerikában /bár az eredeti tervhez képest ez is 50 %-kal kevesebb volt/, és a szomszokhoz híven, a politikai szolgáltatásokért kifizettték

a "járandóságot". Például Argentínának, miután megszakította a diplomáciai kapcsolatot Kubával, azonnal 150 millió dollárt folyósítottak a "Szövetség a Haladásért" program keretéből.² A tényleges gazdasági fejlesztési program széles körű megvalósítása késett. Pedig - mint a New York Times megjegyezte - "Kennedy személyesen ellenőrzi a Szövetséget és kormánya külpolitikájának legfontosabb tényezőjét látja benne. Meggyőződése szerint a világkommunizmus elleni "hidegháború" nem lehet megnyerni Latin-Amerikában, de elveszteni lehet".³

Az amerikai imperializmus minden erőlködése és propagandája ellenére egy esztendő után mind szélesebb körben kezdett nyilvánvalóvá válni a "Szövetség a Haladásért"-terv igazi lényege: a megváltozott nemzetközi erőviszonyok által kikényszerített új formájú neokolonialista törekvés. Ezzel a negatív véleménnyel is számolniuk kellett.

A már ismertetett tényezők mellett az amerikaiak Kuba elleni fellépését nemileg fékezte a vatikáni politika is. Ha az előzőkben a "Szentszék" körültekintő óvatosságára utaltam, úgy ez most némi kiegészítésre szorul. 1962 február közepén a Szentszék hivatalosan fogadta a Kubai Köztársaság új vatikáni követét. Figyelemre méltó a Journál de Geneve ezzel kapcsolatos megjegyzése: "Ez a váratlan esemény nagy meglepetéssel szolgált egyesek számára és sokakat gondolkodásra készítetett...Az a tény, hogy erre ugyanabban az időben került sor, amikor Kubát kizárták az Amerikai Államok Szervezetéből, amikor a szomszédai által elhatározott embargó az ország gazdasági életét fenyegeti, s amikor Kuba Washington elleni panaszát tárgyalják az ENSZ-ben, egyértelműen emeli a Szentszék

legutóbbi elhatározásának jelentőségét.”⁴

Ezek a körülmények késleltették az Egyesült Államok Kuba-ellenes tervének keresztülvitelét. Egy újabb, a közeljövőben végrenajtandó agresszióról mindenképpen le kellett mondaniuk. Kuba elszigetelésére irányuló politikájukat azonban tovább erőltették. Ki akarták rekeszteni Kubát az AÁSZ valamennyi szerveből. Márciusban és áprilisban Kubát kizárták az AÁSZ Gazdasági és Szociális Tanácsából, az Agrar Intézetből, a Kulturális Tanácsból, a Jogi Konzultációs Bizottságból, az Amerika-közi Atomenergia Bizottságból és az AÁSZ Tanácsából. Az USA kísérletet tett Kubának a Pánamerikai Egészségügyi Szervezetből való kizárására is /ennek székhelye Kubában van/, de ez a szándék kudarcba fulladt.

Május 9-én az AÁSZ Tanács ún. Felvigyázó Bizottságot hozott létre /tagjai: USA, Argentína, Kolumbia, El Salvador, Panama, Peru, és a Dominikai Köztársaság/, amelynek feladata biztosítani, hogy a Punta del Este-i értekezlet határozatainak megfelelően "egyetlen állam se folytasson fegyver- és hadfelszerelési kereskedelmet Kubával." Az Hoy c. kubai napilap "Nevetséges Bizottság"-nak titulálta az AÁSZ Tanácsának ezt a szüleményét. Ennél találobb jelzot nehez lenne kigondolni, hiszen köztudott, hogy a latin-amerikai államok nemcsak hogy nem szállítottak fegyvereket Kubának, hanem még normális kereskedelmük is jelentéktelen volt.⁵

A kubai kormány higgadtan vette tudomásul az AÁSZ sorozatos intézkedéseit. A kispolgárság és főleg az értelmiség soraiban azonban erősödött a "kisebbségi érzés" komplexusa. A munkások köreiben más vélemény uralkodott ekkor. Közkezdvelté vált egy jelszó: "Con ó OEA sin OEA, ganaremos la pelea!" /

/"Az AÁSZ-szal vagy az AÁSZ nélkül, megnyerjük a csatát!"/

Közben, 1962 első felében az Egyesült Államok mind nagyobb erővel látott hozzá Kuba gazdasági elszigeteléséhez. Fokozott nyomást gyakorolt szövetségesére. Különösen Kana-
dára, Angliára és Japánra. Ezek voltak Kuba legfontosabb
tőkés kereskedelmi partnerei. De a jó üzleti kilátások ~~ése~~ ^h
mennyében megtagadták az észak-amerikai követelések teljesi-
tését.

Ezt követően az amerikai kormány fokozott figyelmet kezdett fordítani a kereskedelmi hajózásra. Tudva, hogy a szocialista országok szűkös hajótérrel rendelkeznek és gyakran veszik igénybe a tőkéstársaságok hajóit kubai szállítá-
sok céljából, az amerikai kormányzat mind nyiltabban fenye-
gette meg azokat, akik szembefordulnak az Egyesült Államok kormányának Kuba-ellenes politikájával. Bár kezdetben ezek a fenyegetések nem sok eredményre vezettek, mégis, az ameri-
kai vezetők abban reménykedtek, - s tegyük hozzá nem minden alap nélkül, - hogy a gazdasági blokádnak fokozza a szigeter-
szág gazdasági nehézségeit, s így a belső elégedetlenség nö-
vekedése következtében néhány hónapon belül kialakulnak a katonai agresszió kedvezőbb feltételei.

b/ A kubai gazdaság helyzete 1962 elején.

1962-ben a kubai gazdaság új szakaszba, a tervezés sza-
kaszába lépett. A terv első variációját néhány kubai vezető
1961 őszén dolgozta ki. Rövidesen elismerték azonban, hogy
az alig volt több óhajok gyűjteményénél. A szocialista orszá-
gokban némi meglepetést keltett a tervkészítés módja - t.i. ehhez

nem kértek segítséget, holott erre az időre már nagyon szoros együttműködés alakult ki és számos szocialista országból érkezett szakember dolgozott Kubában. Érthető, hogy a kubaiak némi szégyenkezéssel ismerték be az általuk elkövetett hibát.

A tervkészítés időszakában meglehetősen nagy optimizmus uralkodott a kubai vezető körökben. Guevara hangsúlyozta: "A szocialista országok segítségével, aránylag könnyebb helyzetből indulunk... mint más testvérország."⁶ Bár ebben a megjegyzésben sok igazság volt, mégis hamarosan rá kellett döbbsenniük a gazdasági helyzet súlyosságára, a megoldáshoz vezető utak nehézségeire és komplikáltságára. Ezek közül csak néhányat említek, azokat, amelyekről -- miután nyíltan szembenéztek velük -- kijelentették: "tulajdonképpen 1962-re nincs is jóváhagyott tervünk..."

A kubai gazdaság a forradalom győzelme előtt és után egyaránt rendkívüli mértékben függött és függ ma is a külkereskedelemtől. "Ha a külkereskedelmet kiegyensúlyozottra tervezzük, akkor vagy a beruházások lesznek igen korlátozottak, vagy az életszínvonalat kell nagyon alacsonyan tartani"⁷ -- jelentette ki C. R. Rodriguez. A kijelentés mögött ott húzódott a hosszú ideje leszorított cukorár problémája, amely az árcsökkenések miatt /a kapitalista piacokon kb. 20 %-kal csökkent a cukor ára/ tovább súlyosbodott.

Mint a kubai vezető mondotta, kezdetben a kormány a kiegyensúlyozott külkereskedelmi forgalom mellett döntött, de 1961 őszén, a szocialista országokkal történt megbeszélés után ezen változtattak, még hozzá igen erősen túllépve az előzetesen jóváhagyott keretet. Mint irányszámot a 900 millió dollár összegű import biztosítását tűzték ki célként. /A Magyar Népköztár-

saságtól 24 millió dollár értékű szállítást kértek. Az alá-
írt megállapodás 12,1 millió dollárról szól./ Általában a
szocialista országokban nem talált kedvező visszhangra az
a kubai törekvés, hogy a kiegyensúlyozatlan forgalom elői-
rányzatával kívánnak ilyen jelentős közvetett hitelhez jut-
ni. Az 1962. évi importigényüket a kubaiak rövidesen 600
millió dollárra csökkentették.⁸

Mindez szinte az egész kubai vezetésre jellemző tapaszt-
alatlanságot, bizonytalanságot és szubjektivizmust mutatja.
De hogy mennyire szerettek volna változtatni ezen a helyze-
ten, annak igazolására hadd idézzem Dorticos elnöknek a ma-
gyar nagykövettel közölt kérését: "...amikor mi magyarok úgy
véljük, hogy külkereskedelmi minisztériumuk ... olyasmit,
vagy olyan mennyiségben kíván vásárolni, ami szerintünk az
általános helyzetüknek, vagy fejlődési perspektíváiknak nem
felel meg, vagy olyasmi beszerzését látjuk elmulasztani, ami
a mi tapasztalt szerveink, vagy embereink szerint szükséges,
ne teljesítsük minden további nélkül az ők kereskedelmi mi-
nisztériumuk kívánságát, hanem harcoljunk az általunk helyes-
nek vélt álláspontokért és szükség esetén...ha másképp nem
oldható meg, forduljunk közvetlenül hozzá...mint a párt Gaz-
dasági Bizottságának elnökéhez..."⁹

Dorticos idézett szavai nemcsak az apparátus, a vezetés
nehézségeire utalnak - persze ez a kiindulópont - hanem ar-
ra a mélységes bizalomra is, amely ekkor a szocialista or-
szágok - konkrétan a Magyar Népköztársaság - iránt megnyil-
vánult.

A kubai gazdaságnak számos egyéb nehézsége is volt. Miután az amerikaiak teljessé tették az embargót, semmiféle élelmiszer, sőt még gyógyszer sem adtak el Kubának. Így az ellátási nehézségek hónapról-hónapra súlyosbodtak. Korábban az élelmiszerek kb. 25 %-a az Egyesült Államokból származott. A torraáralom után rohamosan nőtt az élelmiszer-kereslet. Ez összefüggött néhány korábbi intézkedéssel - csökkentették a lakbereket, a villanyáram, a gáz árát, a közlekedési költségeket. Időközben egy hatalmas közmunkaprogramot valósítottak meg, kb. 100.000 ember számára biztosítottak elfoglaltságot, akiknek elég magas, legalábbis a mezőgazdasági munkásokkal jóval magasabb bért fizettek.

Azok az intézkedések, amelyeket az élelmiszerellátás javítására tettek - a kubai vezetők számítása szerint - csak a következő évben hozhattak nemí javulást a közellátásban. Csökkentek bizonyos fogyasztási árak - pl. a buszárak felmérése is, de az adott politikai helyzetet erre nem látták alkalmasnak, ezért ezt későbbre halasztották.¹⁰

A torralombban levő pénzmenyiség csökkentésére egy kampányt indítottak: a lakosságot takarékosagra kívánták szoktatni. Annak ellenére, hogy ennek nem volt hagyománya, igen jelentősen nőtt a takarékoskodik állomány, öt hónap alatt 75 millió pesot helyezett el a lakosság a bankban. Ez azonban nem csökkentette az élelmiszerek iránti rendkívül nagy keresletet.

Megoldásra váró nehéz feladat volt a bernivellálás. Ennek szükségességét mindenki elismerte. Sőt, ekkor még Guevara is hangoztatta: "A szocialista rendszerben a tömegek nagy törekvése, hogy ne egyszerűen megfelelő bért, hanem azonos

munkaért azonos bért kapjanak.”¹¹ A kapitalista mult e téren rendkívül káros örökséget hagyott hátra. Oriási volt a bérszint-különbség. A bányáiparban pl. a 800 %-ot /nyolcszáz!/ is elérte. De a legjellemzőbb példa erre a következő: egy napszámos általában 2-3 pesot keresett naponta, évente 100, maximum 150 munkanap esetén 3-400 pesot. A gyári munkások átlagos havi keresete 200 peso volt. A szakmunkások ennek a dupláját, neha meg többet kaptak. /1 peso = 1 dollár/

Számos javaslat merült fel a bérkérdés rendezésére. De minthogy a béreket nem akarták csökkenteni, béremelést pedig nem volt miből adni, /mar így is ott leselkedett az infláció veszélye/¹², érdemi intézkedésre nem került sor. Az ebből származó politikai feszültség pedig egyre érezhetőbb lett.

Az ország gazdasági nehézségeit tovább növelte a rendkívüli szárazság. Csak cukornadból több mint 20 %-kal kevesebb termett, mint az előző évek átlagtermése. Ez azt vonta maga után, hogy fel kellett élni a tartalékokat. Az ez évi időjárás miatt, másrészt egy hibás intézkedés, a vetésterület csökkentése következtében /150.000 hektarral csökkentették a nad területét/ a jövő évre is alacsony termeléssel kellett számolniuk.

c/ Az osztályharc kiéleződése

Ha az előző pontban felsoroltakra, a gazdasági nehézségek fokozódására gondolunk, akkor természetesnek tűnik az osztályharc kiéleződése. De ha más körülményeket is figyelembe veszünk - itt elsősorban a kivándorlásra - a nepellenes osztályok eltávolítására gondolok - akkor az osztályellentetek

kiéleződésére való utalás kissé furcsának látszik. E tanulmányban - hivatkozva a kubai vezetőkre - többször is utaltam arra, hogy az ellenforradalomnak Kubában nem volt osztálybázisa. Ez igaz is. És az is igaz, hogy a kivándorlás tovább tartott. Észak-amerikai becslések szerint 1962-ig több mint 200.000-en hagyták el az országot. Lehet, hogy becslésük nem egészen pontos, de sokat nem tévedtek. Ha az osztályellenesség lényegében elment, akkor mégis hogyan éleződött ki az osztályharc? A kérdés jogos.

A nemzetközi helyzet egyre feszültebbé vált. Ez hatást gyakorolt a kubai népre. A reagálás eltérő volt. Mind ez ideig nem esett szó a kis- és középparasztságról és a kulákságról. Pedig létszámuknál és gazdasági tevékenységüknél fogva igen jelentős szerepet játszottak. Saját birtokkal 1965.918 személy rendelkezett, akik a megművelt földterület közel 60 %-át birtokolták. /Az 1963-as második földreform értelmezése szerint ennek harmada a falusi tőkészek kezében volt./ A forradalom első éveiben tett intézkedések kedvezően hatottak a paraszti rétegekre, főleg értékesítési lehetőségeik növekedtek.

Később az élelmiszerhiány magával hozta a spekulációt. Ennek megfékezésére szigorú intézkedéseket vezettek be. Ezek óhatatlanul sújtották a gazdag parasztokat is, akik mindinkább szembekerültek a törvényes hatalommal.

Közben a pártegyesítés során a párt munkájában súlyos hibák következtek be, amelyek megrázták az egész kubai társadalmat. Az ügy 1962 mácius közepén került nyilvánosságra. Fidel Castro a párt vezető szerveiben nyíltan szóvá tette, hogy A. Escalante /régi kommunista vezető, az egyesült párt

szervező titkára/ bizalmatlan vele szemben és kiigazsolta azokat a szektas módszereket, amelyek Escalante a maga munkájában és a párt egész tevékenységében meghonosított. Castro kijelentette, hogy Escalante "anarchiába és kaoszba...vezette az országot...a személyi kultusszal és türelmetlenségével".¹³

Valóban, Escalante rendkívül nagy hatalmat összpontosított kezében. Közvetlenül beszámoltatta és utasította az állami vezetőket, minisztereket és miniszterhelyetteseket. A parancsolgatás az alsobb szervekben is kezdett labrakapni. Tömegével került sor törvénysértésekre. Számos helyen kiséjítították a kisparashti birtokokat. Mindez hozzájárult az osztályharc kiéleződéséhez, az ellenforradalom osztálybázisának kiszélesedéséhez. A legkézenfekvőbb példát erre a matanzasi események szolgáltatták.

Ebben a megyében az ellenforradalmároknak sikerült 5-10 tagból álló csoportokból összesen mintegy 200 főnyi fegyveres banditacsoportot alakítani. Ezek a csoportok egyre nagyobb aktivitást rejtettek ki. Az egyik kisebb községben maguk mellé állították a lakosságot, - az általuk szervezett tüntetésen még a kisparasztok is részt vettek. A szervezők a gazdag paraszthoz kerültek ki. Amikor a kubai vezetők gondosan megvizsgálták a mozgató rugókat, fontos jelenségekre figyeltek fel. Bebizonyosodott, hogy nemcsak Matanzasban, hanem számos más helyen is a paraszthoz a hadseregtől kettek védelmet a helyi vezetők önkényeskedésével szemben.¹⁴

Az ellenforradalmi akciók hirtelen kiszélesedése bizonyos meglepetést okozott a kubai vezető körökben. Az előző év végén, amikor a statariális eljárást bevezették és számos kivegzést hajtottak végre, erősen csökkent a nyilvánvalóan

ellenforradalmi cselekedetek száma. Érthető tehát, hogy a vezető köröket váratlanul érték a bizonyos tömegszimpátiával kísért gyakori ellenforradalmi megmozdulások.

A kubai vezetők számos tanulságot vontak le ezekből az eseményekből. Leváltották A. Escalantét, megkísérelték helyreállítani a megrendült bizalmat. Megkezdték "az igazságtalanul elkobzott javak visszaadását törvényes tulajdonosaiknak". Az Hoy c. lapban szerkesztőségi cikk jelent meg "Az igazságtalanságok jóvátétele az ellenforradalom ellen indított hadjárat része" címmel. Nehány korábbi kijelentéssel ellentétben, a lap hangoztatta, hogy "a birtokos középrtegeknek is helyük van a szocialista forradalomban".¹⁵

Ha lassan is, de a kubai vezetők kezdtek rádöbbenni arra, hogy az elkövetett hibák mellett a gazdasági nehézségek, az ellátási zavarok erősen befolyásolják a közhangulatot és hogy a tömegek lelkesedése csökkenő tendenciát mutat.

d/ Az Egyesült Államok és Kuba 1962 nyarán

A burzosá sajtóban, különösen az Egyesült Államokban, 1962. nyarán megszáporodtak a Kuba belső helyzetével foglalkozó cikkek. A gazdasági nehézségek, a közhangulat romlása azt a reményt és meggyőződést keltette az imperialisták táborában, hogy gyorsan közeleg az idő a Castro-rendszerrel való leszámolásra.

A Süddeutsche Zeitung 1962. június 12-én megjelent cikke még bizonytalanságot tükröz: "A kubaiak felkelése e pillanatban kilátástalannak tűnik, mint ahogyan bizonytalan egy nagyszabású partraszállás eredményessége is."¹⁶

Felkelésről nyilvánvalóan szó sem lehetett. A nagy munkás- és paraszttömegek - talán kevésbé lelkesen, mint korábban - de támogatják a kormányt.

Mégis, az összmép alapján diplomáciai körökben is - elsősorban Washingtonban - 1962 június végén az a vélemény kezdett elterjedni, hogy az Egyesült Államok vezetői megfelelőnek tartják az időpontot egy újabb nagyszabású Kuba elleni akcióra. Elképzelésük szerint eredményt csak gerillaegységek felhasználásával érhetnek el. A bevetésre kerülő egységekbe elsősorban azok kerülnek, akik tagjai voltak a kubai hadseregnek, illetve "Castro seregének".¹⁷

Az U.S. News and World Report 1962. augusztus 6.-án "Milyenek a kilátások Latin-Amerikában?" címmel ismerteti annak az interjunak a szövegét, amelyet riportere Edwin M. Martin-nal, az Amerika-közi ügyekkel foglalkozó külügyminiszterhelyettesssel készített. A lap mottója a következő volt: "Katonai hatalomátvétel Peruban...Amerikaiellenesség Braziliában...zavarok Argentínában és Castro még mindig Kubában van." Már ez is tanulságos. De vizsgáljuk meg az interjú tartalmát. A továbbiakban részletesen idézni fogom mindazt, ami közvetlenül Kubával kapcsolatos.

"Kérdés: Pontosan ismertetni tudná-e velünk az Egyesült Államok kubai politikáját, illetve Castroval szembeni álláspontját?

Válasz: Azt hiszem igen, de mindenesetre megpróbálom...
Kér kérdéses, hogy az Egyesült Államok politikája Kuba elszigetelésére irányul, illetve annak megakadályozására, hogy Kuba hatást fejthessen ki Latin-Amerika többi részére. 2/
Együttműködve az Amerikai Államok Szervezetében levő barátai-

inkkal és más nemzetközi szervezetekkel, igyekszünk minden lehető intézkedést megtenni, hogy a kubai népnek lehetőséget nyujtsunk olyan kormány megválasztására, amilyent akar, s ez meggyőződésünk szerint nem a Castro-féle kommunizmus. Célunk: minden lehetséges nyomás kifejtése ennek megvalósítására."

Kérdés: Így tehát határozott cél megszabadulni Castrótól?

Válasz: Még akarunk szabadulni Castrótól és a szovjet kommunista befolyástól Kubában - tehát nemcsak Castrótól. Véleményem szerint a szovjet kommunista befolyás komolyabb tényező, mint Castro, noha Castróval is számolni kell.

Kérdés: Mit gondol, meddig tudja Castro Kubában kezben tartani a hatalmat?

Válasz: Ezt nagyon nehéz lenne megmondani.

Kérdés: Mit gondol, 20 évig, 50 évig vagy 2 évig?

Válasz: Azt hiszem, közelebb vagyunk a két évhez, mint a másik két lehetőséghez. Lehet, hogy ez csak reménykedő vágyakozás, de úgy látom ez az igazság.

Kérdés: Számítani lehet arra, hogy az egész rendszer gazdasági okokból összeomlik?

Válasz: Nem lehetetlen, de aligha számíthatunk arra, hogy ilyen formán hamarosan megoldódna problémánk. Az állandóan rosszabbodó gazdasági helyzet - s ha csak azt hisszük el, amit Castro mond, akkor is nagyon rossz már - kétségtelenül nagy nyomást gyakorol a kormányra.

Kérdés: Oroszország sokat szállít Kubának?

Válasz: A Szovjetunió jelentős mennyiségeket szállít, de távolról sem elegendő a hiányok felszámolására és a jelenlegi nehézségek leküzdésére. S persze legalább még egy évig

kénytelen lesz... egyre nagyobb mértékben hitelre szállítani, mert a rossz cukortermelés miatt Kuba nem tud elegendő cukrot szállítani, s így képtelen teljesíteni vállalásait.

Kérdés: Mit gondol, Castrot meg lehet-e buktatni Kubában anélkül, hogy invázióra kerülne sor?

Válasz: Igen, azt hiszem, ez lehetséges. Ha körülnéznünk Latin-Amerikában, azt látjuk, hogy megbuktattak és eltávolítottak olyan férfiakat is, akik Castrónál lényegesen erősebb pozícióban voltak, anélkül, hogy ehhez invázióra lett volna szükség.¹⁸

Azt hiszem, a válaszokból néhány következtetés természet-szerűen adódik: 1/ Az Egyesült Államok kormánya mindenképpen fel akarja számolni a szocialista rendszert Kubában, véget akar vetni az ország szuverenitásának. 2/ Számításuk szerint az idő nekik dolgozik. 3/ El szeretnék kerülni az amerikai csapatok által végrehajtandó inváziót. Előnyben részesítenek minden egyéb "célravezető" módszert.

Ha az interjuból nem is olvasható ki egyértelműen, de számos egyéb jel arra mutatott, hogy az Egyesült Államok vezetői a gyakorlati politikában - Kuba vonatkozásában - fordulatra készülnek. Az "elszigetelés" után napirendre kívánják tűzni a leszámolást a forradalmi Kubával.

Ennek valóraváltása előtt azonban Kuba egy ellenakciót hajtott végre. A kubai kormány megpróbált kitörni abból az elszigeteltségből, amelybe kontinentális viszonylatban került. A "kudarcc" ellenére csak dicsérni lehet azt, hogy Kuba felvételét kérte a Latin-amerikai Szabadkereskedelmi Társulásba. /A továbbiakban ALALC= Asociación Latinoamericana de Libre Comercio/

1962. augusztus 18-án teljesen váratlanul egy kis hír jelent meg az "El Mundo" c. kubai napilapban, az ALALC soron következő üléséről és Kuba belépési szándékáról. Ezt követően Kuba felvételét kérte az ALALC-ba. A váratlan kérés sok kellemetlenséget okozott az Egyesült Államoknak. A kérés teljesítését jogilag nem lehetett visszautasítani. Az 1960. február 18-án elfogadott montevideói egyezmény 58. pontja világosan leszögezi: "az egyezmény lehetőséget nyújt valamennyi latin-amerikai ország csatlakozására".

A kubai vezetők tudatában voltak kezdeményezésük hasznosságának. Ha Kubát felveszik az ALALC-ba, ami nem volt valószínű, rést ütnek az USA-nak Kuba elszigetelésére irányuló politikáján. Továbbá lehetőségük nyílik - ha korlátozott mértékben is - a gazdasági kapcsolatok fejlesztésére. Végül, Kuba fontos fórumhoz jutna, ahol lehetőséget kapna az imperialista politika leleplezésére és számos javaslatot terjeszthetne elő a gazdasági kapcsolatok bővítésére. Világos, hogy ez újabb kísérlet volt a békés egymás mellett élés politikájának megvalósítására a nyugati félteke országaival.

Ha az Egyesült Államok megakadályozza Kuba kérésének teljesítését /mint ahogy ez meg is történt/, akkor is haszonnal jár ez a kubai lépés. Mód nyílik az imperialista politika leleplezésére, az erőviszonyok felmérésére. Ez be is következett.

A felvételi kérelem megvitatására augusztus 27-én került sor Mexicóban, amikor az ALALC értekezletén a kubai kérésről dönteni kellett. Hat tagállam /Argentína, Kolumbia, Ecuador, Paraguay, Peru és Chile/ kísérletet tett a kubai kérelem megtárgyalásának elnapolására. Brazília, Mexico és Uruguay

képviselői felszólalásaikban kifejtették, hogy nincs jogi alap Kuba kirekesztésére. Végül a rendkívül erős amerikai nyomásra többségi alapon elfogadták Argentínának azt a javaslatát, hogy az 58-as paragrafust akként módosítsák, hogy a felvételhez 2/3-os többségi határozatra van szükség. E módosítás után Brazília és Mexico ellenszavazatával /két tartozkódó mellett/ elutasították Kuba felvételi kérelmét.

Ezt követően R. Roa a kubai kormány nevében levelet írt U Thantnak, amelyben részletesen kifejtette mi indította Kubát arra, hogy felvételét kérje az ALALC-ba.¹⁹ Ezzel megegyezően a nyilvánosság elé tárták ezt a rendkívül ügyes kezdeményezést, amellyel némileg késleltették az Egyesült Államok Kuba-ellenes tervének valóraváltását.

Jegyzet

- 1/ MTI.CNS.1962.23.sz. 1.old.
- 2/ KÜM.5062/1962.
- 3/ MTI.CNS.1962.23.sz.11.old.
- 4/ MTI.CNS.1962.17.sz.21.old.
- 5/ KÜM 50/63/1962.
- 6/ MTI Dokumentumok, 1962.21.sz.59 old.
- 7/ KÜM.5064/1962.
- 8/ KÜM.5065/1962.
- 9/ KÜM.5066/1962.
- 10/ Uo.
- 11/ MTI Dokumentumok. 1962.21.sz.58.old.
- 12/ Az infláció veszélyéről és számos, egyre súlyosbodó gazdasági problémáról C.R. Rodriguez már két évvel korábban szólt. La calse obrera y la revolucion. Editorial Vanguardia Obrera. La Habana, Cuba 1960. A nemzetközi politikai nehézségek miatt azonban a hatékony intézkedések késtek.
- 13/ MTI.CNS.1962.27.sz.61.old.
- 14/ KÜM.5067/1962.
- 15/ Borba, 1962. július 4. MTI.CNS.1962.59.sz.65-66.old.
- 16/ MTI.CNS.1962.51.sz.46 old.
- 17/ KÜM.5068/1962.
- 18/ MTI.CNS. 1962. 68. sz.2-5.old.
- 19/ KÜM.5069/1/1962.

III. A Karib-tengeri válság

A politikai szakértők véleménye megegyezik abban, hogy a második világháború után a legsúlyosabb nemzetközi válság 1962 októberében robbant ki. Ekkor került a legközelebb az emberiség a harmadik világháborúhoz, a nukleáris katasztrófához.

A válság kirobbanása óta hét év telt el. De még ma sem sokkal könnyebb hiteles bizonyítékokkal alátámasztva válaszolni a következő kérdésekre: Milyen közvetlen okok idézték elő a Karib-tengeri válságot? Ki, illetve kik a felelősek a feszültség kiélezéséért? A korabeli válaszokat összekorba gyűjtve, könnyen meggyőződhetünk arról, hogy a vélemények mennyire eltérőek, gyakran ellentétesek voltak. Az eltérő értékelések nemcsak a különböző osztályhelyzetből fakadnak. A válság megítélését illetően lényeges és lényegtelen különbségek mindkét táboron belül, a burzsoá politikai irodalomban éppugy, mint a kommunista mozgalomban, számos formában jelentkeztek. Figyelembe kell venni továbbá azt is, hogy az érdekelt felek nézete, ítélete időközben többször is változott. Elképzelések, kialakult értékrendek borultak fel...

A közvélemény - éppen azért, mert az emberek nem óhajtanak megegyeszer átélni hasonló vészterhes napokat - joggal elvárja az előbb felsorolt kérdések megválaszolását. És a kutató, aki érzi a felelősséget, eleve meg kell hogy mondja, ma még nem tudja kielégítően megfejtetni ezeket a kérdőjeleket. Számos elsőrendű fontosságú dokumentum, mindekenélőtt a Szovjetunió dokumentumanyaga, nem áll rendelkezésre. Ez sokszor leküzdhetetlen nehézségeket támaszt.

A szerző mégis reméli, hogy vállalkozása nem fullad kudarcba. Sok forrásanyag - főleg kubai és amerikai eredetű - lehetővé teszi a történetek^a legfontosabb /események/ rendszerbe foglalását, a politikusok, a különböző kormányok és pártok nyilatkozatainak összevetését, számos, még a szakmai közvélemény számára is kevésbé ismert mozzanat bemutatását. A meglevő dokumentumok és forrásanyagok alapján megfogalmazható néhány tanulság és néhány hipotézis is, amelyek inkább a további kutatásra ösztönöznek, sem mint lezárnák e nagyjelentőségű témával való foglalkozást.

1/ A válság kibontakozása

1962 nyarán a kubai vezetők előtt éppugy, mint a veszélyeztetett ország barátai és ellenségei előtt is nyilvánvalóvá vált, hogy kritikus időszak következik, s hogy az év elején elkövetett politikai hibák és a párt-
ton belüli nézeteltérések - mondhatnánk pártválság - leküzdése is csak enyhítheti a nehézségeket. Tisztában voltak azzal is, hogy a gazdasági életben érezhető javulás "önerőből" a legjobb esetben is csak hosszú hónapok múlva várható. Az amerikai vezetők 1962 végére várták a mélypont bekövetkezését, terveiket és eszerint időzítették.

Mielőtt részleteznénk az amerikai terveket és lépéseket, idézzünk fel Kuba megsegítésével összefüggésben egy olyan döntést, amelynek részleteit semmilyen forrásból sem sikerült felkutatni. Ennek ellenére, éppen következményei miatt, ezt nem hagyhatjuk figyelmen kívül.

1962 júliusában R. Castro Moszkvában járt. Ez alkalommal fontos megállapodás jött létre Kuba fokozott és gyors megsegítését illetően. Hogy ez mennyire eredményes volt, mutatja az is, hogy néhány héttel később, elsősorban a lakosság ellátásában, érezhető javulás következett be Kubában. De rendkívül tanulságos az is, ahogyan az amerikai hírszerzés, majd később az amerikai kormány felfigyelt erre a megállapodásra, illetve következményeire.

Alie Abel "A rakétaválság" című könyvében írja: Julius végétől kezdve az Egyesült Államok haditengerészetének felderítő gépei megfigyelték, hogy a Balti és a Fekete-tengeri szovjet kikötőkből hajórajok indulnak Kuba

felé. A szállítások hirtelen növekedése felkeltette az amerikai hírszerző szolgálat érdeklődését. A növekvő forgalom főleg Pinar del Rio tartomány, Mariel nevű mélytengeri kikötője felé irányult. A CIA, kubai ügynökei útján rövidesen arról értesült, hogy Marielben nagy átalakítások történnek. "A kikötőhöz közel lakó kubaiakat kiköltöztetik, a dokkokat oroszok őrzik, és ők végzik az érkező hajókról a kirakodást is..."

Augusztus 24-én a State Departement kezdeményezésére Roger Hilsman, az ST hírszerző és kutató hivatalának az igazgatója arról tájékoztatta az újságírókat, hogy "július 26- és augusztus 8 között nyolc szovjet blokkhoz tartozó hajó érkezett Kuba partjaihoz, továbbá augusztus 9 és 24 között kb. egy tucat kötött ki. Nagy mennyiségű szállítási, elektromos és építési felszerelést, híradós és radar-kocsikat, teherkocsikat és mozgó áramfejlesztőket hoznak. Hilsman megjegyezte: "Ezzel a szállítmánnyal kapcsolatos megfigyeléseink alapján úgy tűnik, hogy nagy része a partmenti és a légvédelem megjavítására szolgál. Lehetséges, hogy azok között olyan föld-levegő...rakéták is szerepelnek, amilyeneket a szovjetek már Iraknak és Indonéziának adtak."

Azt is hozzátette, hogy a Kubában levő 3-5000 szovjet katonai technikust nem tekintik harci egységnek. Feltételezése szerint ezek a szakemberek kubaiakat képeznek ki a légelhárító rakéták kezelésére.

Augusztus 29-én az amerikai hírszerző szolgálatnak már tudomása volt arról, hogy a Marielben és más kubai kikötőkben kirakott ládák, föld-levegő /SAM/ rakétákat tartalmaznak. Ezen a napon egy U-2-es gép Kuba nyugati része felett repült, és fényképfelvételek alapján meggyő-

zódott erről.¹ A szerző egyben említést tett arról is, hogy augusztus 22-én egy nem hivatalos találkozó alkalmával az USA elnökét is tájékoztatták ezekről a tapasztalatokról.

Augusztus végén az amerikai vezetők, minthogy nem voltak teljesen meggyőződve a hirszerzők adatainak valódiságáról, még nem vontak le semmilyen új következtetést, s tovább folytatták az eredeti menetrendnek megfelelő Kuba-ellenes politikájukat.

A Kuba-ellenes agresszió előkészítésének kétségtelenül egyik legfontosabb állomása az augusztusi AÁSZ-értekezlet volt, amely lényegében elfogadta az USA "rövid lejáratu" akciótervét. Ezen az értekezleten már előrevetette árnyékát az a szemlélet, amelyet Kennedy néhány nap múlva így fogalmazott meg: "pillanatnyilag nem vagyok az invázió híve". Minden jel arra mutatott, hogy az Egyesült Államok a "radikális" megoldást nem a távoli jövőre tervezi.²

Bár az akciótervről vajmi kevés szivárgott ki, mégis az események felgyorsulásából könnyen következtetni lehet annak tartalmára. A Kuba-ellenes provokációkat még a korábbi időszakhoz képest is megsokszorozták. Július 1-től öt hét alatt - a kubai közlemények szerint - az Amerikai Egyesült Államok haditengerészetének és légierejének egységei 70 esetben sértették meg Kuba fellegvizeit és légiterét.³ Pillanatnyilag ez az egyfajta "közvetlen érintkezés" állt fenn a két szomszéd ország között.

Ebben az időben már közismert volt a közép-amerikai hadsereg integrálására irányuló terv. Szeptemberre

tervezték az első közös hadgyakorlatot, Honduras területén. Ez már szerves része volt a Kuba elleni fellépésnek.

Augusztus végétől a kubai emigráns szervezetek is mind aktívabb részt vállaltak a provokációk szervezésében és végrehajtásában. Augusztus 25-én éjjel tűzérési tűz és gépfegyver ropogás riasztotta fel békés álmukból Havanna lakóit. Egy gyors rohamaszád tört elő, s a part-hoz közeledve tűz alá vette a Miramar lakónegyedet. Kitudódott, hogy a kalóztámadást közvetlenül az un. "forradalmi diák direktórium" szervezte.

Ezekben a hetekben lázas igyekezettel egyesítési próbálták a különböző emigráns ellenforradalmi szervezeteket. A Miami-ban kötött "egység-paktum" alapján létrejött a "demokratikus forradalmi front" elnevezésű szervezet, amely öt emigráns szervezetet egyesített.

1962. augusztus végén megkezdődött a kubai ellenforradalmároknak az amerikai hadseregbe való toborzása. Miami-ban a toborzóirodákban nyíltan közölték a jelentkezőkkel, hogy a Kubába való behatolásra fogják őket kiképezni.

Szeptemberben újabb lépést tettek az ellenségeskedő emigráns szervezetek egyesítése érdekében. Puerto Rico-ban találkoztak az Egyesült Államokban, Venezuelában, Panamában és Puerto Rico-ban működő kubai ellenforradalmár csoportok vezetői, a Kuba elleni "döntő csapás" tervének megbeszélése végett.⁴

1962. szeptemberében az események már oly viharos gyorsasággal követték egymást és annyira kölcsönhatásban voltak egymással, hogy célszerű a történeteket időrendi sorrendben követni.

Szeptember 2-án Moszkvában befejeződtek a szovjet-kubai tárgyalások és aláírták a szovjet-kubai gazdasági együttműködést, a katonai segélynyújtási egyezményt, valamint egy halászáti kikötő építéséhez nyújtandó szovjet segítségről szóló egyezményt. Ennek a szerződésnek a részletei mai napig sem ismeretesek. Nyilvánvaló, hogy vagy a júliusi vagy a szeptember 2-i megállapodás alapján kerültek Kubába azok a közepes hatósugaru rakéták, illetve bombázógépek, amelyek körül kibontakozott a vita, amely a Karib-tengeri krízishez, a nagyhatalmak közötti háború küszöbéhez vezetett.

A szeptember 2-i nyilatkozat rámutat arra, hogy a Kubai Köztársaság képviselői - tekintettel az agresszív imperialista körök Kuba ellen irányuló fenyegetéseire - felkérték a szovjet kormányt, hogy nyújtson támogatást a szigetországnak az esetleges támadás leküzdéséhez.

E nyilatkozatban egyben a következőket olvashatjuk: "A szovjet kormány gondosan tanulmányozta a kubai kormány kérelmét, s e kérdésben megegyezés jött létre. A Kubai Köztársaság az említett fenyegetések miatt teljes joggal megteheti a szükséges lépéseket biztonságának, szuverenitásának és függetlenségének védelmére, s Kuba minden igaz barátjának joga van ahhoz, hogy ezen indokolt kérésnek eleget tegyen".⁵

Két nappal később, szeptember 4-én, Robert Kennedy az amerikai elnök nevében nyilatkozatot tett közzé, amelyben figyelmeztetett arra, hogy "a támadó föld-föld rakéták vagy egyéb jelentős támadó fegyverek elhelyezése akár kubai, akár orosz irányítás alatt, a legsúlyosabb következményekkel jár". Az elnök ígéretet tett arra, hogy

minden szükséges eszközzel megakadályozza azt, hogy a Castro-rendszer fegyveres támadást intézzon a nyugati félteke bármely része ellen."⁶

Három nappal később, amikor még semmiféle bizonyíték nem volt a kezében a szovjet rakéták felszereléséről, Kennedy elnök fontos lépésre szánta el magát. Az amerikai kongresszushoz intézett 1962. szeptember 7-i üzenetében felhatalmazást kért 150 000 tartalékos tényleges katonai szolgálatra való behívására. Kennedy ezt azzal indokolta, hogy Kubában "erősödnek a kommunisták", továbbá hivatkozott a feszült nemzetközi helyzetre. A kongresszus az elnök előterjesztését jóváhagyta.

Ezekben a napokban felélénkült az Egyesült Államok diplomáciai tevékenysége. Elsősorban Európában, NATO szövetségesei körében igyekezett elérni Kuba-ellenes politikájának támogatását. Angliát, az NSZK-t, Norvégiát, Görögországot, Olaszországot, illetve ezek kormányait arra akarta rábírni, hogy tiltsák meg hajóstársaságaiknak a szocialista országokból Kubába irányuló áruszállításban való részvételt.

A novemberi választások előkészítése során mindinkább kiéleződő amerikai belpolitikai helyzetben előtérbe került a kubai kérdés. A republikánus párt kongresszusi csoportja határozati javaslatot terjesztett elő, amelyben felszólítja a kongresszust, tegye lehetővé Kennedynak, hogy az Egyesült Államok biztonsága érdekében igénybe vehessen bármilyen eszközt, beleértve a fegyveres erőket is.

Tekintettel a Kuba-ellenes propaganda-hadjáratra és főleg az amerikai intézkedésekre, a szovjet kormány felhatalmázása alapján a TASZSZ 1962. szeptember 11-én

a következő tartalmu nyilatkozatot közölte.

A Szovjetunió kénytelen megállapítani az imperialista körök provokációit és fenyegetéseit Kubával szemben, ezért "testvérileg segítségére siet a kubai népnek". A nyilatkozat utal arra is, hogy a többi szocialista ország, valamint más békeszerező államok hasonlóan cselekszenek. A Szovjetunió - állapítja meg a nyilatkozat - olyan árukat szállít Kubának, amelyekből szükségét szenved, és olyan árukat hoz el, amelyekből ott fölösleg van, elsősorban cukrot.

A szovjet kormány-nyilatkozat egyben felhívja a világ közvéleményének figyelmét, hogy - "még most is, amikor az Egyesült Államok agresszív cselekedetre készül, s e célból 150 000 tartalékos behívásával növeli fegyveres erőit, most, amikor az Egyesült Államok elnöke kéri a kongresszust, hogy engedélyezze e behívást, Malinovszki marsall, a Szovjetunió honvédelmi minisztere parancsot adott a szolgálati idejüket letöltött katonák tartalékállományba helyezésére..."⁷

Az amerikai kormány reagálása nem sokat váratott magára. Kennedy elnök két nappal később, szeptember 13-án egy sajtótértekezleten nyilatkozott az Egyesült Államok kubai politikájáról. Egy korábbi megállapításával összhangban kijelentette: "Ezek az újabb szállítások nem jelentenek komoly veszélyt a nyugati félteke egyik országára sem..." Az egyoldalú katonai intervenció az Egyesült Államok részéről a jelen pillanatban szükségtelen és indokolatlan" - mondta. S felsorolta azokat az eseteket, amikor szükségesnek tartja a szigetország megtámadását. Ezek a következők:

"Ha a kommunista erők növekedése Kubában egy bizonyos pillanatban veszélyezteteti vagy valamilyen módon megsérti

biztonságunkat, vagy Guantanamó-i támaszpontunkat, vagy ha Castro kísérletet tenne agresszív céljainak a nyugati félteke más államaiba történő exportálására. Ha bármilyen módon beavatkozna a Cape Canaveral-ban folyó űrkutatási tevékenységbe, ha érintené a Panama-csatorna forgalmát, s végül, ha Kuba é Szovjetunió jelentős támadási támaszpontjává válna. Akkor az Egyesült Államok minden szükségeset megtesz saját és szövetségesei biztonságának védelmére. Mindehhez hozzáfűzte: ha valamikor az Egyesült Államok szükségesnek fogja tartani a hadműveletek megindítását Kuba ellen, akkor a kommunisták által Castrónak küldött fegyverek és szakemberek nem befolyásolják e hadműveletek eredményét és nem hosszabbítják meg túlságosan azt az időtartamot, amely az említett eredmény eléréséhez szükséges."⁸

Közvetlenül az amerikai elnök nyilatkozata után a kongresszus és a szenátus jóváhagyta azt a határozatot, amely szerint az Egyesült Államok szükség esetén csapatokat vethet be, hogy "a kubai kommunizmusnak az amerikai kontinensen való elterjedését megakadályozza".

A kubai forradalmi kormány rendkívüli ülésen foglalkozott az amerikai törvényhozás határozatával.

Az ülésről kiadott nyilatkozat szerint a kubai kormány "nem szándékozik beszámolni az amerikai szenátusnak és kongresszusnak azokról a fegyverekről, amelyeket beszerez, azokról az intézkedésekről, amelyeket Kuba biztonságának megszilárdítása érdekében tesz.

Tekintettel az Egyesült Államok részéről fenyegető nyílt agresszióra és az agressziót jóváhagyó kongresszusi határozatra, Kuba kénytelen megfelelő választ adni az

Egyesült Államoknak.

Köztöljük az elnökkel, az amerikai kormánnyal és a kongresszussal - hangsúlyozza a nyilatkozat -, hogy nem egy felkészületlen néppel lenne dolga, hanem olyan néppel, amely kész megvédeni minden épületet, minden talpalatnyi földet, hazája függetlenségét és szuverenitását.

Az észak-amerikai politikusok figyelmen kívül hagyják azt a körülményt is, hogy a Kuba ellen irányuló új fegyveres agresszió nemcsak Kuba területére járna következményekkel, hanem katasztrofális hatással lenne az Egyesült Államokra is. Az amerikai kongresszus határozatával szemben a kubai forradalmi kormány minisztertanácsa ismét hangsúlyozza békés célját és figyelmeztet, hogy a kubai nép és a kormány nem felel azokért a következményekért, amelyekkel a szigetország ellen tervezett agresszió jár.

A kubai nép az amerikai kongresszus által elfogadott fenyegető dokummentumra azt válaszolja, hogy kész a védekezésre.

Az amerikai kongresszus törvényeket diktálhat az Egyesült Államokon belül, az okmányoknak az a része azonban, amely Kubával foglalkozik, nem éri meg a papírt, amelyre nyomtatták, és máltán kerül a történelem szemétdombjára."⁹

Nagyon tanulságos és figyelemre méltó, ahogyan a nehézségek, a Kubával kapcsolatos feszültség növekedésével párhuzamosan megjavultak a kubai vezetők munkamódszerei. Havannai nagykövetségünk 1962. szeptember 16-ai jelentésében megállapítja: "...Határozottan megindult a kubai kormány és a pártvezetőség szervezett és kollektív

munkája. A pártvezetőség /25 tagu/ kéthetenként rendszeresen ülészik. A minisztertanács minden héten csütörtökön rendszeresen összeül. Ugy, hogy mind a párt - mind a kormányvonalon a munka vezetése kollektív ügyé válik". A jelentés a továbbiakban utal az egyes kormánybizottságok munkájára, amely szintén szervezettebben folyik. Nem hagyható figyelmen kívül az elméleti továbbképzés elkezdesével kapcsolatos elhatározásuk sem. A legfelsőbb vezetők maguk között is különböző tanulóköröket, illetve csoportokat alakítottak, ahol magas foku és módszeres elméleti tanulás kezdődött. "Igy például az egyik tanulókör /Fidel Castro, Raul Castro, Che Guevara, Rodriquez és mások/ hetenként egyszer összejönnek, és módszeresen politikai gazdaságtannal foglalkoznak."¹⁰

Közben, átmeneti megtorpanás után - olvasható a követi jelentésben - újra fokozott figyelmet fordítanak a pártszervező munkára, kiépitik az egyesített párt alapszerveit és apparátusát. Tudatában vannak annak, hogy enélkül lehetetlen megoldani a szocialista építéssel, az ország védelmével összefüggő feladatokat. Napirendre tűté a szakszervezetek átszervezését is. Tervbe vettek bizonyos tisztogatást. Az opportunistá, szektás elemeket akarják kiszorítani a szakszervezeti apparátusból. Véleményük szerint enélkül lehetetlen lesz megoldani a súlyos bérezési problémákat, bevezetni a normarendszert, rendet és fegyelmet teremteni a munkahelyeken^h és növelni a munka termelékenységét.¹¹

E néhány, Kubára vonatkozó megjegyzés után térjünk vissza az események^hz, a krízis kibontakozásához.

1962. szeptember 19-én Washingtonban összeült a CIA Országos Hírszerző Beeslések elnevezésű testülete. Az ülésen megvitattak egy általuk készített dokumentumot, amely szerint lehetséges, hogy "az oroszok pszichológiai hatás keltése céljából Latin-Amerikában rakétákat helyeznek el Kubában." Az anyag feltételezi, hogy "Hruscsov ily módon szeretné megerősíteni helyzetét a Berlin ellen írágnyuló újabb készülődése során".

A testület a kubai rakétabázisok létrehozását azonban két okból mégis valószínűtlennek tartotta: "...először a szovjeteknek nyomós okuk van arra, hogy számba vegyék a heves amerikai reagálást egy ilyen lépésre, másodszor az oroszok a múltban igen gondosan ügyeltek arra, hogy saját területükön kívül ne helyezzenek el stratégiai rakétákat, még a szovjet blokk országaiban sem. Nem nagyon valószínű tehát, hogy ilyen veszélyes fegyvert Castróra bizzanak". A testület azt is megállapította, hogy "Oroszország légi és tengeri összeköttetése Kubával hosszú, kockázatos és sebezhető", továbbá, hogy a "Castro-rendszer nem szilárd"¹². A vita után egyetlen gyakorlati következtetést vontak le: fokozni kell a kubai megfigyeléseket.

Szeptember közepén tovább éleződött a belpolitikai harc az Egyesült Államokban. Ezt már nemcsak a választási kampány fokozódásával, hanem a Kubából szerzett értesülésekkel és az ezekkel kapcsolatos tervekkel is összefüggésbe hozhatjuk. A sajtó-polémia előrevetítette azt a vitát, amely néhány héttel később a politikusok között bontakozott ki, s amelynek mind több részlete került a nyilvánosság elé. De egyelőre maradjunk a sajtónál.

A New York Times 1961. szeptember 17-én külpolitikai összefoglalót közölt. Felvázolva a legfontosabb nemzetközi eseményeket /"szovjet fenyegetőzés, "150.000 tartalékos behívása az USA-ban", "a kommunisták erősödése Kubában", "a Berlinnel kapcsolatos veszélyes feszültség" és "a Dél-Vietnami "lövöldöző" háboru", valamint "az U-2 incidensek"/, arra a következtetésre jut, hogy "a kibővülő konfliktusok együttesen sűrű felhőbe borítják a következő hónapokat".¹³ A lap két veszélyes pontot emelt ki: Berlint és Kubát.

Másnap "Kuba: figyelmes várakozás" címmel a New York Herald Tribune-ban megjelent Walter Lippmann cikke, amely többé-kevésbé pontosan tükrözte a hivatalos amerikai álláspontot. Éppen ezért érdemes részletesebben idézni. "Noha néhányan azt állítják, hogy semmit sem tettünk Kuba kérdésében, tény az, hogy kb. mindent megteszünk - a háboru kivételével. A gazdasági embargón kívül "felügyeletet" gyakorolunk a sziget felett. Figyelemmel kísérünk minden egyes hajót, amely a szigetre érkezik, illetve onnan eltávozik, és gondosan figyeljük a le- és felrakodást ezekre a hajókra. Pontos és állandó értesüléseink vannak a szigeten történő építkezésekről, a légierő, a tankok és tüzérség elhelyezéséről.

Bizonyos kételyek élhetnek bennünk, vajon sikerül-e a hatalmas Szovjetunióban felderíteni minden egyes rakétatámaszpontot. Kubában viszont - ha csak fényképezőgépeink nem tévednek - tökéletesen tájékozottak vagyunk.

Ernek következtében azonnal megtudnánk, hogyha Kuba szigetén valamiféle szovjet rakétatámaszpontot állítanak fel az Egyesült Államokkal szemben, s ami még reálisabb

lehetőség, azt is észrevennénk, ha Kubáról expedíciós haderőt indítanának a Karib-tenger szigetein levő szomszédok ellen.

Jelenlegi politikánk: a teljes tájékozottság biztosítása és annak kivárása, illetve megfigyelése, vajon Castro és szovjet támogatói nyílt akcióba lépnek-e az Egyesült Államokkal vagy más szomszéd országokkal szemben. Ezen túlmenően az Egyesült Államok semmiféle komoly lépést nem tehet...". Lippmann ezután arra utal, hogy az Egyesült Államoknak megvan a katonai ereje a kubai kikötők lezárásához, Havanna és néhány más város megszállásához, de - mint mondja - "a vidék más kérdés lenne". Ezután egy nagyon fontos megállapítás következik: "nem lehetnénk azonban bizonyosak abban, hogy meg tudjuk akadályozni azokat a megtorló lépéseket, amelyeknek kitettük magunkat". Végül a neves publicista megjegyzi: "Castro keletlenetlenül zavaró jelenség, de nem mondható el róla, hogy most vagy hamarosan... olyan helyzetbe kerül, amely egyértelmű és közvetlen veszélyt jelent az Egyesült Államok számára."¹⁴

Ezekben a napokban az amerikai sajtóban megjelent cikkek közül még egyre kíváncsi utalni. A New York Times szeptember 22-én közölte T. Szulcz "Kuba választuon: vajon Castro marad?" című cikkét. A szerző szerint: "A kérdések közül az első az, vajon Fidel Castro a jelenlegi körülmények között hatalmon tud-e maradni. És a második: az idő kedvez-e neki, vagy ellene van". A szerző megjegyzi, hogy röviddel ezelőtt még úgy látszott, hogy a kubai gazdaság a csődhöz közeledik, de "... a nyár közepén Moszkva elhatározta, hogy kezébe veszi a dolgok irányítá-

sát, s ... a kubai minisztériumokban szovjet szakemberek jelentek meg, s ők vették kezükbe az üzemek és a gazdaságok irányítását... a szovjet szakembereknek sikerült megalapozniuk a fejlődést... ebben az értelemben az idő a Castro-rendszernek kedvez, feltéve, ha ki tud tartani az átmeneti időszak végéig. A továbbiakban utal Castro és a régi kommunisták közötti konfliktus enyhülésére, majd szemügyre veszi a biztonsági és katonai apparátust, amelyről megállapítja, hogy: "egységesnek látszik". Szulez egyben rámutat Kuba egyik sebezhető pontjára: a miliciában és a hadseregben aránylag sokan vannak mozgósítva: bizonyos esetekben 250 ezer ember. Ennyi embernek a fegyverben tartása és élelmezése nagy kiadásokkal jár, ugyanakkor erősen csökkenti a munkaerő számát. A cikkben található még egy fontos megállapítás: "Ebben a helyzetben a legjobb, amit Kubáról mondhatunk... Dr. Castro vezetésével éppen olyan kiszámíthatatlan, mint eddig."¹⁵ Ez a mondat rendkívül figyelemre méltó, hiszen az amerikai vezetők az előző hónapokban Kuba gazdasági és politikai helyzetének gyengülésére számítottak, s 1962 őszére várták a mélypon- tot. Ehhez igazították összes terveiket, s íme, most kiderült, hogy a helyzet nem romlik, "a jövő éppen olyan kiszámíthatatlan, mint eddig". Nemcsak Szulez látta így, hanem egyre szélesebb körben vetődött fel a kérdés: "nem történt-e valamilyen számítási hiba?", "Nem késtek-e el?"

Szeptember végén a hirszerzés, valamint a katonai vezetés mindinkább sürgette a katonai akciókat. Ugyanakkor a polgári vonal, a háború kizárásával óhajtotta rendezni a kubai kérdést. Ebbe a vitába értelmiségiek, tekintélyes tudósok, Kuba-szakértők is bekapcsolódtak.

Néhány nappal az idézett cikkek után jelent meg Samuel Shapiro egyetemi tanár beszámolója Kubáról. A neves történész a forradalom győzelme után is többször járt Kubában. Mint szemtanú, igen tárgyilagosan számol be tapasztalatairól, az ország gazdasági helyzetéről, az ellátásról, a szállodai állapotokról, stb. Évekre visszamenően keményen bírálja az Amerikai Egyesült Államok kormányainak Kubával kapcsolatos politikáját. "...A Batistának juttatott amerikai katonai segély és a Castro-ellenes fenyegetések olyan helyzet kialakulását segítették elő, amelytől a legjobban féltünk: a szovjet kommunizmus benyomulását a Karibi térségbe." Ehhez hozzáfűzi: "A kellemetlen igazság az, - s ezt szemlátomást kevés hivatalos személy ismeri el - ... hogy Kuba meghódítása nem tartozik a lehetséges politikai alternatívák közé".¹⁶ Castro elég erős ahhoz, hogy kiállja a csapásokat. Szerinte negyedmillió főnyi hadseregre lenne szükség a sziget előzőnléséhez, amely csak amerikaiakból állhatna. Rámutat egy ilyen akció nemzetközi következményeire, az atomháború veszélyére. Az utóbbihoz hozzáfűzi: "Feltehetően egyetlen józan ember sem javasolja, hogy atomfegyvereket alkalmazzunk Kuba ellen". A továbbiakban utal a kubai lakosság ellátására, megállapítja annak egyhangúságát, "de sok mezőgazdasági munkás táplálkozik ma jobban, mint az előző kormányok alatt, mivel rendszeresen van munkájuk és a rendelkezésre álló élelmiszert egyenlően osztják el."

Shapiro szerint két lehetőség van, vagy egy egyetlen határozat, amely lángbaborítja a Karib-tenger térségét, /és talán az egész világot/, vagy pedig az Egyesült

Államoknak hosszú ideig számőnia kell egy olyan "kommunista diktatúrával", amely "közvetlen szomszédágunkban" a Szovjetunió szövetségese lesz. Ő a második alternatíva mellett van, s ennek szellemében javasolja a türelem politikáját, amely a kapcsolatok rendezésére irányul. Találók és az amerikai politikai vezetők számára figyelemztetők a következő szavai: "Nekem úgy tűnik, hogy mind a demokraták, mind a köztársaságiak latin-amerikai politikájukban - éppugy, mint más kérdésben - nem a nemzet érdekeit, hanem néhány mamutvállalat vagyonát és profitját védik. Nyugtalan vagyok amiatt, hogy mi fog történni, ha megismételjük súlyos kubai tévedésünket egy olyan időszakban, amikor Chilében, Argentínában és Braziliában világosan kezdenek kibontakozni a társadalmi forradalmak".¹⁷

Szeptember végén a nyugat-európai sajtóban is elszaporodtak a Kubával foglalkozó cikkek. Ezek hangneme azonban sokban eltért az amerikaiaktól, pontosabban ezekben a mérsékeltébbek, a politikai megoldást keresők álláspontja dominált. Különösen vonatkozik ez a francia és az angol sajtóra. Nem egyszer kritikai megjegyzéseket tettek az amerikai sajtó hisztériát keltő cikkeire. Szeptember 20-án a L'Expressben részletes tudósítás jelent meg Kubáról. A lap különtudósítója személyes tapasztalatait felhasználva, száll vitába az amerikai sajtóval, amely "... azzal traktálja olvasóit, hogy Kubában hemzsegnék az orosz csapatok, lövésre készen sorakoznak az ágyuk és a rakéták. Olyan térképeket közöl Kubáról, amelyek tele vannak tűzdelve vörös zászlókkal: szovjet katonák és rakétakilövő állomások ábrái jelzik a szovjet katonai berendezések helyét... egy teljes hónapon át utaztam a kubai "rákos erőd-

ben"" és egyáltalán nem találkoztam ""oroszcsoapatköte-
lékékkel"", amelyekről az amerikai lapok írnak. Az ame-
rikai titkos szolgálat ügynökei sem láthattak sokkal
többet, mint én."18

A tudósító szerint az utóbbi hónapokban bizonyos
mennyiségű, földről légi célokra kilőhető rakétalövedéket
és a kilövés megfigyelésére szolgáló készüléket szállítottak
a kubai légvédelem számára. A szovjet szakértők főleg
a partvédelem megszervezésében nyújtanak segítséget. Szerinte
a kubai hadsereg fegyverzete nem alkalmas támadó
háborúra, nincsenek meg hozzá a szállítóeszközeik sem.
Egyébként hozzáfűzi - augusztus vége óta megszűntek a
hadianyagszállítások, "katonai szempontból tehát semmi-
féle fenyegetés nem áll fenn Kuba részéről. A szovjet
segítségnyújtás csupán arra szolgál, hogy megnehezítse
Kuba megtámadását. Még egy apró szimptoma, amely arra a
kérdésre ad némi magyarázatot: "miért nem omlott össze
a kubai rendszer" az ellátási nehézségek és a legkülön-
bözőbb bajok ellenére sem. "... Roberto, az egyik havan-
nai vasgyár néger munkása ezt mondta nekem: "Lehet,
hogy kevesebb áru van a boltokban - de én többet vásá-
rolok, mint azelőtt, hogyan mondhatnám meg, vajon az ame-
rikai ceruzák voltak-e jobbak annak idején, mint most a
kinaiak? Hiszen akkor én még nem tudtam írni"".19

Hasonló szellemben, de inkább "elméleti" síkon vi-
tatkozik az angol Tribune is. Serra veszi az amerikai
háborús pártiak érveit, s bebizonyítja alaptalanságukat.
A legfontosabb, amit megállapít: "Kuba nem veszélyeztet
más latin-amerikai országot, nem veszélyezteti az Egye-
sült Államok függetlenségét, társadalmi rendszerét."20

Erősen elüt az említett cikkek hangnemétől a Frankfurter Allgemeine Zeitung szeptember 28-i írása. A szerzők jogosnak látja az amerikaiak idegességét, hiszen a kubai rakétakilövő támaszpontok az észak-amerikai rakétakisérleti telepekkel szemben épülnek. Szerinte "elmúlt már az az idő, amikor az észak-amerikaiak hanyag nemtörődömséggel várhatták be az események további fejlődését."²¹

A "hanyag nemtörődömség"-nek persze nyoma sem volt. Az amerikai vezetők minden területen lázasan tevékenykedtek, fokozták a felderítést, katonai terveket készítettek, szövetségeseket próbáltak szerezni.

Az észak-amerikai kormány elsősorban a latin-amerikai országokat kívánta megnyerni Kuba-ellenes terveinek végrehajtásához. Nagy reményeket fűztek az általuk szeptember végére összehívott újabb külügyminiszteri értekezlethez. Mindenki valószínűtlennek tartotta, hogy nagyobb akcióba kezdenek, a "szövetségesek" aktív támogatása nélkül. És most, a feszültség növekedése ellenére sem látszott biztosnak az amerikai terv, az újabb Kuba-ellenes szankciók elfogadtatása.²²

Az értekezleten Rusk elsősorban a következőket hangsúlyozta: a latin-amerikai országok aktívan vegyenek részt a Kuba elleni légi és tengeri provokációkban. Akadályozzák meg a Kubába irányuló szállítmányok - elsősorban a fegyverszállítmányok - befutását. Újból követelte - amit Punta del Este-ben nem tudott elérni -, hogy a latin-amerikai országok szakítsák meg diplomáciai és gazdasági kapcsolataikat Kubával, ne adjanak el élelmiszert, nyersanyagot a szigetországnak, ne vásároljanak kubai árut.

Tiltsák meg országaik haladó személyiségeinek kubai látogatásait.

Az amerikai küldötteknek ezen az értekezleten volt egy külön titkos céljuk is. Ki akarták puhatolni, van-e lehetősége egy Karib-tenger térségbeli NATO létrehozásának, amelynek elképzeléseik szerint tíz tagja lenne: Salvador, Honduras, Costa Rica, Panama, Columbia, Venezuela, Dominikai Köztársaság, Nicaragua, Haiti és az USA.

Az értekezlet nem érte el célját. A tanácskozás jelentőségét máreleve csökkentette, hogy a legnagyobb latin-amerikai országok külügyminiszterei távolmaradtak. Argentina, Brazília, és Mexico külügyminisztere nem volt jelen, csak megbizottaikkal képviseltették magukat. /Az argentin külügyminisztert az országban éppen lezajló katonai puccs akadályozta, a másik két külügyminiszter távolmaradása az amerikai politikával való szembenállást demonstrálta./

Az amerikaiak követelésével a leghatározottabban Chile képviselője szállt szembe. Továbbra is fenntartotta országa jogát a Kubával való kereskedelemre. /Egyébként Chile éppen ezekben a napokban kötött egy új kereskedelmi szerződést Kubával, amelynek az összege több mint 700 ezer dollárt tett ki./

Az Egyesült Államok és a közép-amerikai köztársaságok képviselőinek éles hangú Kuba-ellenes kirohanásaival szemben - Brazília, Mexico és Chile határozott követelésére - többségi szavazat alapján az a nagyjelentőségű megállapítás került a közleménybe, hogy "Semmilyen intéz-

kedés sem sértheti meg a más államok belügyeibe való be nem avatkozás politikáját".²³

Az értekezlet az USA számára lényegében kudarcba fulladt. Ebben nagy szerepe volt a Szovjetunió szeptember 11-i nyilatkozatának, amely éreztette hatását az értekezleten elhangzott felszólalásokban. Ez azonban korántsem jelentette azt, hogy elhárult a Kubát fenyegető veszély. Mindenki számára világos volt, hogy az amerikaiak újabb utakat keresnek agressziós terveik megvalósításához.

Az amerikai kormányzat számára némán figyelmeztetést jelentett a közép-amerikai kommunista pártok /Mexicói KP, Salvádori KP, Hondurasi KP, Quetamalai Munkáspárt, Nicaraguai Szocialista Párt, Costaricai Népi Élesapat, Panamai Néppárt/ tanácskozása és az általuk elfogadott közös nyilatkozat, amelyben leleplezték a legutóbbi külügyminiszteri értekezlet célját, Washington Kuba-ellenes politikáját. A pártok felhívással fordultak a hazafias, demokratikus népi erőkhöz, közös akciókra szólították fel őket a Kuba-ellenes agresszió megakadályozására. Némiképp meglepetést okozott - elsősorban Kubában -, hogy ez a nyilatkozat még csak nem is utalt a második havannai nyilatkozatra. A közép-amerikai kommunista pártok vezetői ilyen formában akarták jelezni a kubai dokumentumtól eltérő véleményüket. De az adott körülmények között - s ez teljesen érthető - nem tartották szükségesnek ellenvéleményük, kritikai megjegyzéseik nyilvánosságra hozását.²⁴

Mint várható volt, sem a latin-amerikai külügyminiszterek értekezlete, sem a közép-amerikai államok kom-

munista pártjainak tanácskozása nem változtatta meg az amerikaiak Kuba-ellenes politikáját. Az USA - ütemtervénél megfelelően - a NATO-országokhoz fordult. Felszólította őket, hogy a lobogóik alatt közlekedő hajók ne vállalkozzanak kubai szállításokat: ellenkező esetben, azokkal a hajókkal szemben, amelyek nem tesznek eleget a követelésnek, retorziókat alkalmaz.²⁵ Nyugat-Németország, majd némi huzavona után Törökország, Olaszország és több más ország engedett az amerikai nyomásnak: megtiltották a hajótulajdonosaiknak a kubai szállításokban való részvételt.

Ez az intézkedés számos országban élénk visszhangot váltott ki. Dániában pl. a kormány először megpróbálta elhallgatni az amerikai figyelmeztetést, de a második jegyzék után a parlamentben élénk vita kezdődött. Ez érthető is, hiszen meglehetősen sok dán hajó szállított Kubának árut. Ezek tulajdonosai egyébként is szoros kapcsolatban voltak a szocialista országokkal. A dán kormány a nyilvános vita ellenére is igyekezett halogatni a döntést.²⁶ Az angolok, a kanadaiak és a skandinávok először visszautasították az amerikai követelést, később azonban, az újabb amerikai nyomásnak engedve, hozzájárultak a fegyverembargóhoz.²⁷ Az embargó bevezetését számos ország, az amerikai tiltakozás ellenére, háborus intézkedésnek tekintette.

Ezekben a napokban, 1962. október elején, a diplomáciai küzdelem már inkább az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlésében zajlott. Október 8-án, a küldöttek nagy figyelemmel hallgatták meg Dorticosnak, a Kubai Köztársaság elnökének felszólalását. /A kubai elnök beszédét

számos latin-amerikai küldött megtapsolta./ Dorticos bevezetőben a nemzetközi jog tiszteltben tartásának fontosságát hangoztatta, leszögezve, hogy Kuba mindig védelmezte a törvényes eljárásokat. Ezt követően a béke fenntartásának fontosságáról, a világbékét veszélyeztető körülményekről szólt. Újból kedvezően nyilatkozott mindazokról a tervekről, amelyek a leszereléssel kapcsolatban felmerültek. Az általános és teljes leszerelésről szólva elmondotta: "Nemcsak azért támogatják ezt a tervet, mert megvalósulása esetén megszűnne a háborús veszély, hanem azért is, mert kedvezően hatna a gazdasági és a kulturális fejlődésre, különösen az elmaradott országokban."²⁸ Elismerően nyilatkozott azokról a tervekről is, amelyeknek végrehajtása során meg kellene tiltani az összes nukleáris kísérleteket a levegőben, a sztratoszférában, a tengerek mélyén és a föld alatt.

A továbbiakban az elnök hangsúlyozta, hogy Kuba népe békés nép, a békét óhajtja, nem akar háborút. Ennek ellenére "...Kuba igenis fegyverkezett, joga van fegyverkezni és védelmezni önmagát".²⁹ Hivatkozott a Kubát fenyegető veszélyre, az USA fenyegetéseire, a 150 ezer amerikai tartalékos behívására, a guantanamoi támaszponton tett intézkedésekre, a katonák számának növelésére, a családtagok hazaszállítására. Megfontolt, határozott hangu beszédével kétségtelenül tovább növelte Kuba tekintélyét a nemzetközi szervezetben és azon kívül is.

A közgyűlésen a Szovjetunió és az Egyesült Államok képviselői kormányok ismert álláspontját fejtették ki. A vitában főleg a semleges országok képviselői, de a kapitalista országok megbízottai közül többet aggodalmukat

fejezték ki a nemzetközi feszültség növekedése, a közvetlen háborus veszély miatt. Számos javaslat hangzott el az érdekelt felek /Kuba, az Egyesült Államok és Szovjetunió/ közötti közvetlen tárgyalásokra, a félreértések tisztázására, a kubai kérdés rendezésére. Ezek a javaslatok azonban az adott pillanatban nem tudták befolyásolni az események menetét.

Október 9-én a kubai köztársasági elnök visszatért Havannába. Ezen a napon Havannában nagygyűlést tartottak. Erről a nagyköveti jelentés így számol be: A nagygyűlés felejthetetlen élményt nyújtott. A hatalmas tömeg nagyon lelkesen üdvözölte az elnököt. "Fidel Castro miniszterelnök beszéde olyan hittétel volt a szovjet-kubai barátság mellett, amelyre alig van példa. Amikor Fidel Castro azt mondta, "lemondhatunk-e a Szovjetunióval való barátságról" - a tömeg dühöngő "seha" kiáltással válaszolt. Olyan mélységesen őszinte volt a tömeg vállára emelt két zászlótartó látványa, amint a szovjet és a kubai zászlót emelték magasra és fonták egybe, ... hogy aki ezt látta, ... az egy pillanatra sem kételkedhet abban, hogy ez a tömeg, ezek a vezetők, valóban inkább a jelszavukban hangoztatott "hazát, vagy halált" választják, de a Szovjetunióval, a szocialista országokkal kötött szövetség útjáról nem térnek le." ³⁰

Érdekes felidézni Fidel Castro e nagygyűlésen elmondott beszédének még néhány részletét. "Mi őszintén hiszünk a nemzetközi szolidaritás értékében... a Szovjetunió kormánya által adott szolidaritási nyilatkozat értékében... az Egyesült Államok kormánya nem hisz abban, mert nem érti azt, hogy ez egy politikai alapelv. Mi, akik a békét akarjuk, szeretnénk, ha az amerikaiak nem követnék

el azt a hibát, hogy lebecsülik a Szovjetunió által adott garanciákat". Egyben hangsúlyozta: a kubai nép készen áll, hogy fegyverrel is megvédje függetlenségét. Castro végül arra figyelmeztette a kubaiakat, hogy a szabadság és a boldogság áldozatok nélkül nem érhető el.³¹

Az ezt követő néhány nap látszólag csendes volt. Látványos eseményekre nem került sor. A kulisszák mögött azonban sokkal lázasabb tevékenység folyt Kubával kapcsolatban, mint korábban bármikor.

Jegyzetek

- 1/ The Missile Crisis. J.B. Lippincott Company,
1966. 4-6. o. U.S.A. Canada. /Továbbiakban: The Missile
Crisis/
- 2/ KÜM. 5070/1962.
- 3/ Vjesnik, 1962. augusztus 11. MTI.CNS. 1962. 66.sz.
38-39. o.
- 4/ Novoje Vremje, 1962. 42-44. sz. Nemzetközi Szem-
le, 1962. december. 45-56. old.
- 5/ MTI Világpolitikai Dokumentumok. A Kubai válság.
1962. 44. old. /A továbbiakban: A kubai válság./
- 6/ The Missile Crisis. 9. old.
- 7/ A kubai válság, 46. old.
- 8/ Uo. 47. old.
- 9/ Uo. 48. old.
- 10/ KÜM. 5071/1962.
- 11/ KÜM. 5072/1962.

12/ The Missile Crisis. 12-13. old.

13/ MTI. CNS. 1962. 75. sz. 90-91. old.

14/ MTI CNS. 1962. 76. sz. 67-68. old.

15/ MTI. CNS. 1962. 79. sz. 22. old.

16/ The Nation, 1962. szeptember 22.

17/ Uo.

18/ Nemzetközi Szemle, 1962. november. 32-33. old.

19/ Uo. 34. old.

20/ Amerika, a Monroe-elv és Kuba. Nemzetközi Szemle, 1962. november. 44. old.

21/ MTI. CNS. 1962. 80. sz. 3-4. old.

22/ The Economist. 1962. szeptember 15. MTI. CNS. 1962. 76. sz. 64. old.

23/ KÜM. 5073/1962.

24/ KÜM. 5074/1962.

25/ KÜM 5076/1962.

26/ KÜM 5076/1962.

27/ Die Tat, 1961. október 10. MTI. CNS. 83. sz.
88. old.

28/ Politica International, l. 185. old.

29/ Uo.

30/ KÜM. 5077/1962.

31/ Politica International l. 199. old.

2/ Lázás előkészületek

Az októberi krízis kezdeteként 1962. október 22-ét /magyar idő szerint 23-át/ jelölhetjük meg. Ami az előző 10-12 nap alatt történt, kevésbé ismert. Csaknem minden zárt ajtó mögött bonyolódott le. Az amerikai tervezgetésről két viszonylag jelentős forrás állt rendelkezésemre. Abel "The Missile Crisis" "A rakéta-válság" című műve, amelyre már korábban is hivatkoztam és Robert F. Kennedy visszaemlékezése /Thirteen days by Robert F. Kennedy. The Story about how the World almost ended/ /"Történet arról, hogyan lett majdnem vége a világnak"/, amelyet 1967 őszén diktált le személyes naplója és visszaemlékezései alapján.

E forrásmunkák hitelességét nem állt módomban ellenőrizni. Számos kisebb utalásból és főleg a későbbi eseményekből arra lehet következtetni, hogy ezek az írások - főleg Kennedy visszaemlékezése - aránylag pontosan tükrözik az amerikai vezető körök vitáit és intézkedéseit, mindazt, ami a tengeri blokádnak meghirdetéséhez, valamint az 1962. október 29-ére tervezett kubai invázió előkészítéséhez vezetett.

Most pedig kövessük az utolsó tíz nap eseményeit.

1962. október 13-án a Kubai Fegyvereserők Minisztériuma kiadta 183-as számú közleményét, amely szerint július óta, azaz nem egészen három és fél hónap alatt 183 esetben sértették meg Kuba légiterét és felségvizeit.¹ A Kuba-ellenes provokációk tehát tovább szaporodtak.

Másnap, 14-én az Amerikai Egyesült Államok végrehajtotta az eredetileg 7-ére tervezett kémrepülést. Állítólag ekkor készültek az első olyan légifelvételek, amelyek döntő bizonyítékként 16-án az amerikai elnök asztalára kerültek.²

A 14-i kémrepülést megelőzte a kongresszus előző napi, október 13-i vitája, amely állítólag a leghosszabb ülészak volt a koreai háború óta. Röviddel az ülés bekezdése előtt felszólalt Kenneth Keating New York-i republikánus szenátor, aki a kubai fejleményekkel kapcsolatban "saját megbízható információira" hivatkozva kijelentette, hogy Kubában hat középtávú rakétakilövőhely építése van folyamatban. A szenátor egyértelmű választ kért a kormánytól: erősítse vagy cáfolja meg ezeket a híreket.

Keating fellépése is szerves része volt a belpolitikai harcnak, az egyre élesedő választási küzdelemnek. Éppen két évvel korábban, az elnökválasztási kampány során Kennedy mondotta Nixonról: "Nixon ur ebben a kampányban nem valami jelesen szólt Kubáról. Beszélt arról, hogy határozott álláspontot kell elfoglalni Berlinnel, a Távol-Kelettel kapcsolatban és Hruscsovval szemben. De egyetlen egyszer sem említette, hogy határozottnak kell lenni Kubával kapcsolatban. És ha valaki nem tud szembeszállni Castroval, hogyan várható, hogy szembe tudjon szállni Hruscsovval."³

1962 őszén a republikánusok támadták a demokrátiát, mert - mint mondták - semmit sem tesznek azért, hogy megszabaduljanak Fidel Castro rendszerétől. A látogatásukat igazolta, hiszen Kennedy október 15-i választási beszédében még kitért az azonnali katonai megoldás elől,

de szavait csak a nyilvánosságnak szánta, hiszen a katonai előkészületek már huzamosabb ideje folytak.

Ugyanezen a napon, 15-én, Rusk külügyminiszter fogadta nyugat-német kollegáját és az elnökre hivatkozva kijelentette: "Nem tűrjük el, hogy Kubában támadó rakétákat állítsanak fel", Egyben közölte, hogy "a Pentagon invázió vagy légitámadás céljából terveket készített."

Október 16-án mind Kubában, mind az Egyesült Államokban figyelemre méltó események történtek. Ezen a napon Ben-Bella, az algériai miniszterelnök Kubába érkezett. Fogadtatása - mint a nagyköveti jelentés megállapítja - "grandiózus volt". A repülőtéren Fidel Castro meleg hangu beszédet mondott, amelyben hangsúlyozta, mennyire értékeli a kubai nép az algériai nép hősies fegyveres harcát a függetlenségért és Ben-Bella miniszterelnök személyes bátorságát, aki a blokáddal és az amerikai agresszióval fenyegetett Kubában teszi első hivatalos külföldi látogatását.⁴

Az, ami 16-án az Egyesült Államokban történt - ellentétben Kubáá^Vl - nem a nyilvánosság előtt zajlott le. Erről R. F. Kennedy említett visszaemlékezésében így számol be. "1962. október 16-án, kedden reggel, nem sokkal 9 óra után Kennedy elnök felhívott és megkért, hogy menjek át hozzá a Fehér Házba. Csak ennyit mondott: Nagy baj van. Hivatalában ezután közölte, hogy egy U-2 repülőgép befejezte felderítő repülését, és a hírszerző bizottság meggyőződött arról, hogy Oroszország rakétákat és atomfegyvereket telepített Kubába... ugyanazonnap délelőtti 11,45 perckor a kabinet szobában a CIA a kormány számos magasrangú képviselőjének hivatalosan bemutatatta bizonyítékait ... Ennek a megbeszélésnek a légkörét az általános megdöbbenés jellemezte. Senki sem várta vagy

feltételezte, hogy az oroszok szárazföldi ballisztikus rakétakilövő állásokat építenek Kubában".⁵

Megdöbbenésünk azért is rendkívüli volt - írja R. Kennedy - mert néhány héttel korábban találkozott Dobrinyinnal, a Szovjetunió washingtoni nagykövetével, akivel ezen a megbeszélésen közölte az amerikai vezetők aggodalmát a kubai fejlemények miatt. A szovjet diplomata ezt alaptalannak tartotta, kijelentette, utasítást kapott Hruscsov miniszterelnöktől: biztosítsa Kennedy elnököt arról, hogy nem fognak Kubában sem szárazföldi rakétákat, sem támadó fegyvereket szállítani. Dobrinyin állítólag azt is kijelentette, hogy "a szovjet kormány nem szándékozik semmi olyat tenni, amely megrontaná a két állam viszonyát, különösen most, a választások előtti időszakban... Hruscsov miniszterelnök ... tiszteli Kennedy elnököt, nem akar neki problémát okozni"⁶. R. Kennedy megállapítja: ebből is fakadt az értekezleten uralkodó hangulat, amelyre "a döbbent hitetlenség volt jellemző".

Kennedy említést tesz a "bizonyítékokról". Bár senki sem kételezett a légi felvételek hitelességében, mégis a résztvevők megegyeztek abban, hogy ezek a fényképfelvételek nem elegendők más kormányok és más népek meggyőzésére. Már csak azért is fontosnak látták további bizonyítékok gyűjtését a Kubában levő "támadófegyverekről".

Ugyancsak R. Kennedytől tudjuk, hogy azt a csoportot, amely ezen a napon összejött az elnök szobájában, és ettől kezdve szinte folyamatosan ülésezett, később a Nemzetbiztonsági Tanács Végrehajtó Bizottságának nevezték el, és mint ilyen, rendkívül nagy szerepet játszott azoknak a döntéseknek a kialakításában, amelyeket az amerikai elnök fogana-

tosított a Karib-tengeri válság idején.⁷

Kennedy visszaemlékezése szerint ebben a vezető testületben mindig nyílt vita folyt, de ugyanakkor meglehetősen nagy volt a bizonytalanság. Sokszor teljesen elmentétes intézkedések körvonalai bontakoztak ki. Egyesek már az első napon a blokád vagy vesztegzár javaslatával álltak elő. Mások határozottan a katonai akció megindítását támogatták, mert véleményük szerint sem a blokád, sem a vesztegzár nem szünteti meg, nem semmisíti meg a Kubában levő rakétákat és kilövőállásokat.

Ezen a napon - 16-án - Kennedy elnök külpolitikai sajtókonferenciát tartott a külügyminisztériumban. A légi felvételekről, "a megdönthetetlen bizonyítékokról" /egymás között így nevezték a 14-i U-2 felvételeket/ nem tett említést. "Fő problémánk - mondotta - mindenekfelett országunk fenntartása, létfontosságú érdekeink védelme... a harmadik és talán az utolsó háború megindítása nélkül... meglehetősen ironikus, hogy a világ két legerősebb állama, a Szovjetunió és az Egyesült Államok az a két ország, amely jelenleg a legnagyobb veszélyben van."⁸

Október 17-én a hírszerző testület újabb jelentést készített. Eszerint Kubában kétféle rakéta van. Az egyik 1000 mérföldes középhatósugárú, ballisztikus rakéta; ez olyan helyváltoztató kilövővel rendelkezik, amelynek felállítása csupán néhány órát vesz igénybe. A másik 2200 mérföldes hatósugarú rakéta, amelyet rögzített talapzatról lehet kilőni.

A jelentés után a Nemzetbiztonsági Tanács Végrehajtó Bizottságában vita kezdődött arról, hogyan "szabaduljanak meg" a rakétáktól. Ezzel kapcsolatban az alábbi hat változat

terjesztették elő:

a/ "Egyelőre semmit sem kell tenni. Másnap, amikor Gromiko látogatást tesz az elnöknél, elébe kell tárni a bizonyítékokat és követelni kell, hogy a Szovjetunió vonja vissza rakétáit Kubából". A többség ezt a véleményt elvetette azzal az indoklással, hogy amíg a fegyveres akció lehetősége megvan, ez előzetes figyelmeztetés lenne a Szovjetunió számára.

b/ "Követet kell küldeni Hruscsovhoz, aki magánvéleményként közölné vele, hogy az Egyesült Államoknak tudomása van a rakétákról, és ragaszkodni kellene azok visszavonásához". Többen rámutattak, hogy ez a lépés szintén kockázatos, mert a Szovjetunió magához ragadhatja a diplomáciai kezdeményezést.

c/ "A Szovjetunió és Kuba elleni panaszt kell tenni a Biztonsági Tanácsnál". Ezt a megoldást azért vetették el, mivel a Szovjetunió vétőjoggal élhet, tehát semmiféle értelmes döntés nem születhet.

Az ismertetett javaslatok megfeleltek a diplomáciai megközelítés szabályainak, s mellettük Stevenson emelt szót.

A többi elgondolás lényegében a katonai akció mellett szólt.

d/ "Tengeri blokáddal kell kikényszeríteni a Kubába irányuló összes katonai szállítmányok embargóját". Ez azt jelentette volna, hogy nem Kubával, hanem közvetlenül a Szovjetunióval kerültek volna szembe, minthogy szovjet hajók vitték a katonai felszereléseket Kubába. A megbeszélésen számoltak azzal is, hogy Anglia és néhány más nyugati ország nagyon érzékenyen reagálna a tengeri kereskedelem szabadsága elvének megsértésére. Ezen túlmenően, ilyen lépés

közismerten háborus cselekménynek minősül.

e/ "Meglépetésszerű célbombázás a rakéta-létesítmények ellen". Számításaik szerint egy hét alatt 16, esetleg 32 rakéta áll majd kilövésre készen. /Ez a verzió számolt szovjet katonák halálával is./ Ellenérvként figyelembe vették a szovjet retorzió lehetőségét, számos amerikai város pusztulását.

f/ "A Kuba elleni invázió terve". A terv fészletes megvizsgálására a Bizottságban ezen a napon nem került sor.⁹

Kennedy visszaemlékezése a "Rakéta-válság" című könyv adatain túl a 17-i eseményekkel kapcsolatban még két dolgot ismertet: "Később McNemara - aki közölte az elnökkel, hogy nem ért egyet a vezérkari főnökökkel és inkább a blokádot támogatja, mint a légi rajtaütést, - ugyanakkor tájékoztatta őt arról, hogy az előkészületek megkezdődtek /repülőgépek, ember- és hadianyag/ és "a légitámadásokat kedden, október 23-án meg lehet kezdeni, ha ilyen döntést hoznak", célpontok: az összes katonai létesítmények, rakétaállások, repülőterek, kikötők és hadianyagraktárak".¹⁰

Ugyanezen a napon 17-én, szerdán délután Kennedy elnök fogadta Gromiko szovjet külügyminisztert. A tanács döntésének megfelelően nem hozta szóba a rakétákkal kapcsolatos adatokat. R. Kennedy ismertetése szerint ezen a megbeszélésen kölcsönösen kérték egymást a feszültség enyhítésére, mindkét fél a másikra hárította a felelősséget a krízis kibontakozásáért. Gromiko hangsúlyozta, hogy a Szovjetunió "csak" védelmi fegyvereket adott Kubának.

Mielőtt tovább folytatnánk az amerikai vezető körök vitáival, intézkedéseivel kapcsolatos ismertetést, tegyünk egy rövid kitérőt. Próbáljuk felidézni a történetek korabeli értékelését.

Bár ekkor még semmi konkrétum sem szivárgott ki az amerikai vezetők vitáiból, mégis - elsősorban Washington-ban és New York-ban - a diplomáciai testületekben mind szélesebb körben terjedt az a nézet, hogy néhány napon belül súlyos konfliktus várható. Ez volt a kubai vezetők véleménye is. Havannai nagykövetségünk munkaársa előtt a kubai párt országos vezetőségének egyik tagja a következőket jelentette ki: "A fegyveres konfliktus nem kerülhető el, ha néhány nappal el is tolódik, a közeljövőben közvetlenül az Egyesült Államok részéről számolni kell intervenciós kísérlettel".¹¹

Az itthoni magyar vélemény nem egyezett ezzel az értékeléssel. Október 18-án a Külügyminisztériumban egy feljegyzés készült a Kubával kapcsolatos eseményekről. Ebben a következőket olvashatjuk: "Mint ismeretes, az Egyesült Államok kormánya intézkedéseket tett Kuba ellen. Befolyásos amerikai személyek erélyes kirohanásokat intéztek, és egyesek katonai beavatkozást sürgettek Kuba ellen. Az Egyesült Államok kormánya minden alkalmat megragad arra, hogy a NATO-országokat Kuba elleni intézkedések megtételére rávegye. Mivel a nyílt katonai beavatkozás a jelen helyzetben kétes értékű, az Egyesült Államok fő célja Kuba gazdasági tönkretétele".¹²

Utólag világosan felismerhető ennek az értékelésnek a gyengéje: nem számolt azokkal az eseményekkel, ame-

lyek néhány nappal később bekövetkeztek. Vajon miből fakadt ez?

Washingtoni nagykövetségünk, amikor utólag elemzi a krízis kirobbanása előtti napokat, a következő megállapítást teszi: "Kb. október 12-től mind gyakrabban hallhatóak voltak olyan vélemények, hogy vagy Berlinnél vagy Kubánál "valami lóg a levegőben" ... az október 22-i Kennedy-beszéd elhangzásáig bizonytalanság uralkodott a "hol" kérdésében. Ezt tapasztaltuk különben ENSZ-körökben is. A hivatalos körök nyilatkozatai... inkább Berlinre engedtek utalni. Utólag megállapítható, hogy ezek félrevezető nyilatkozatok voltak ... a félrevezető információk felröppentése szerves részét képezte az akcióval kapcsolatos taktikának." ¹³ Minden kétségtelenül nehezítette a tájékozódást, a megfelelő következtetések levonását.

Október 18-án tovább folyt a vita a Nemzetbiztonsági Tanács Végrehajtó Bizottságában. A. Ábel szerint - bár a résztvevők álláspontja gyakran változott - mégis mindinkább a tengeri blokádnak alkalmazásának körvonalai bontakoztak ki. Ezzel összhangban a bizottság számos résztanulmány készítésére adott utasítást. Ennek értelmében összeállították azoknak a támadófegyvereknek a listáját, amelyeknek Kubába juttatását a blokáddal kívánják megakadályozni. Tanulmányt készítettek arról is, hogy milyen érvek szólnak mellette és ellene annak, hogy a blokádot kiterjesszék a Kubába irányuló repülőgépekre és hajókra. Felmérést kellett készíteni, amely feltünteti, hogy a latin-amerikai országok előre láthatólag milyen magatartást tanúsítanak a

blokáddal szemben.¹⁴

19-én és 20-án tovább folytatták a javaslatok kimunkálását, és változatlanul éles vitákra került sor a különböző álláspontot képviselő politikusok között.

20-án délután összeült a Nemzetbiztonsági Tanács. Ezen az ülésen olyanok is részt vettek, akik a különböző tervezetek kimunkálásában korábban nem kapcsolódtak be.

A vitában többen a légi csapás szükségességét hirdették. Kennedy elnöknek az volt a véleménye, hogy korlátozott akcióval kell kezdeni. A légitámadásra vonatkozó javaslatra reagálva kijelentette: "Sor kerülhet rá, ha a blokád nem éri el célját, a blokád azonban megfelelő nyomásnak látszik".

A tanácskozáson Stevenson szükségesnek látta a Biztonsági Tanács összehívásának kezdeményezését, "hogy az Egyesült Államok számára ott kedvező határozat szülessék, mielőtt a szovjetek észbekapnának". Az elnök ezzel egyetértett és támogatta E. Martin javaslatát is, amely szerint "a kubai problémát az AASZ elé kell vinni az amerikai álláspont támogatásának elnyerése érdekében".

Stevenson még két javaslatot terjesztett elő. Az egyik a guantanamoi támaszpont esetleges feladására vonatkozott /amennyiben megvalósulna a Kuba demilitarizálására vonatkozó terv/. A másik a törökszági Jupiter rakétákkal volt kapcsolatban. Megjegyezte, hogy az emberek valószínűleg felteszik majd a kérdést: Milyen módon tart fenn az Egyesült Államok Törökországban katonai bázisokat, és mi a rossz abban, "ha az oroszoknak is vannak bázisaik Kubában"?¹⁵ Az amerikai elnök ezeket a javaslatokat, - mint nem időszerűe-

ket - elutasította.

Kennedy elnök végső soron ezen a délutánon a tengeri blokádnak mellett döntött. Ugyanakkor egy sor egyéb intézkedést is tettek. Számos egységet riadókészültségbe helyeztek, gondoskodtak az elnök soron következő beszédének nagy nyilvánosságáról.

A katonai előkészületekről R. F. Kennedy így számolt be: "A rakéták kezelőszemélyzetét riadókészültségbe helyeztük, csapatok vonultak be Floridába és megszállták az Egyesült Államok délkeleti részét. Az első páncélos hadtest Texasból Georgiába vonult és ezenkívül még öt hadtestnél rendeltünk el riadókészültséget. A guantanamói támaszpontunkat megerősítettük.

A haditengerészet 186 hajót küldött a Karib-tengerre. A taktikai légi erő egységeit különböző polgári repülőtereken helyeztük el, hogy ezzel is csökkentjük sebezhetőségüket egy támadás esetén. A B-52-es repülőgépek, atombombával a fedélzetükön, állandóan a levegőben voltak, amikor egy gép landolt, a másik azonnal felszállt, és elfoglalta az előző helyét."¹⁶

Jegyzetek

- 1/ Cronologia De La Revolucion. II. 1959-1965. 131. o.
- 2/ New York Herald Tribune, 1962. november 2. MTI.
CNS. 1962. 90. sz. 71. old.
- 3/ The Missile Crisis, 2-4 old.
- 4/ KÜM. 6003/1962.
- 5/ Thirteen days by Robert F. Kennedy. The story about how the World almost ended. Társadalomtudományi Intézet fordítása. /A továbbiakban: R. F. Kennedy visszaemlékezése/ - /Az oldalszámot a fordítás alapján adom meg. /2-3. old./
- 6/ Uo. 4. old.
- 7/ Ennek a bizottságnak tagjai voltak: Dean Rusk külügyminiszter, Robert McNamara hadügyminiszter, John McCone, a CIA igazgatója, Douglas Dillon pénzügyminiszter, McGeorge Bundy, az elnök tanácsadója nemzetbiztonsági ügyekben, Theodore C. Sorensen elnöki tanácsadó, George Ball külügyminiszterhelyettes, U. Alexis Johnson külügyi államtitkár, Maxwell Taylor tábornok, az egyesített vezérkarok főnöke, Edward Martin, a latin-amerikai ügyek államtitkára,

eredetileg Charles Bohlen is, aki azonban az első nap után elutazott Párizsba, ahol a nagykövetség vezetését vette át. Az ő helyére került Llewelyn Thompson, mint az "orosz"ügyek szakértője, Roswell Gilpatrice helyettes hadügyminiszter, Paul Nitze hadügyi államtitkár, váltakozva vették részt különböző üléseken. Továbbá Lyndon B. Johnson alelnök, Adlai Stevenson, az Egyesült Államok nagykövete az ENSZ-ben, Kennet O'Donnel, az elnök speciális beosztottja és Donald Wilson, az Egyesült Államok Információs Ügynökségének helyettes vezetője.

8/ Idézi: The Missile Crisis, 41. old.

9/ Uo. 48-51. old.

10/ R.F. Kennedy visszaemlékezése. 13. old.

11/ KÜM. 5079/1962.

12/ KÜM. 5080/1962.

13/ KÜM. 5081/1962.

14/ The Missile Crisis, 64-65. old.

15/ Uo. 78-79. old.

16/ R. F. Kennedy visszaemlékezése, 25-26. old.

3/ Kritikus napok /1962. október 22-28/

Október 22. hétfő

Ezen a napon az amerikai sajtó a szokástól eltérő hangon adta hírül, hogy Kennedy elnök aznap délután nagy jelentőségű beszédet fog mondani. Az elnök beszédét, várható bejelentéseit, nagy nemzetközi érdeklődés előzte meg.

Az Egyesült Államok kormánykörei még aznap lázas diplomáciai tevékenységbe kezdtek. Mindenekelőtt legkövetlenebb szövetségeseikkel léptek érintkezésbe. Értesítették az angol, a nyugat-német és a francia kormányt az amerikai kormány döntéseiről. Valójában kész tények elé állították szövetségeseiket. A döntéseket közölték velük, elvárva azok támogatását.

A nap folyamán a Nemzetbiztonsági Tanács megtartotta második ülését, amelyen formálisan is megalakították a Végrehajtó Bizottságot, amelynek a válság idején a végrehajtó hatalmat kell gyakorolnia.

Az elnök délután öt órakor találkozott a kongresszus vezetőivel, akiket tájékoztatott döntéseiről. A. Abel szerint: "Az elnök meglepetésére a demokrata vezetők nem értettek egyet a tervezett blokáddal." Russel Georgiáa állambeli demokrata szenátor félintézkedésnek nevezte a blokádöt, amely bosszantani fogja a szövetségeseket, ugyanakkor semmilyen kárt nem okoz a Szovjetuniónak. Fulbright szenátor, a szenátus külügyi bizottságának elnöke, támogatta Russelnek a kubai invázióra vonatkozó álláspontját. Az elnök kijelentette nekik is, hogy a blokádöt első lépésnek tekinti, amelyet szükség esetén invázió is kö-

vethet. Ettől függetlenül saját hatáskörében kíván cselekedni".¹

Még az amerikai elnök beszédének elhangzása előtt, aznap délután 17.40-kor Fidel Castro miniszterelnök a kubai fegyveres erők főparancsnoka az Egyesült Államokból származó érttesülések és az amerikai fegyveres erők Kuba elleni mozgósítása következtében harci riadókészültségbe helyezte Kuba egész fegyveres erejét.² A kubai kormány számolt a tengeri blokád bejelentésével, de nem tartotta kizártnak a katonai invázió megindítását sem.³ Ennél enyhébb intézkedést az USA részéről nem is vártak.

A kubai kormány már az előző hetekben hozzálátott az általános mozgósítás előkészítéséhez. A Fidel Castro által kiadott parancs ennek csupán betetőzése volt.

A kubai kormány minden előkészítő intézkedése, továbbá a riadókészültség elrendelése teljesen indokolt volt. A korábbi amerikai lépésekből következtetni lehetett a feszültség további éleződésére. Egyébként bizonyos diplomáciai körök is figyelmeztették a kubai kormányt. Dorticos köztársasági elnökkel - az ENSZ-ben tett látogatása idején - a brazil külügyminiszter közölte, hogy Kennedy a vele folytatott beszélgetés során kijelentette: "ha a Kuba részéről fennálló fenyegetés nem szűnik meg, számára nem marad más út, mint megkezdeni a Kuba elleni inváziót."⁴

A szocialista országok Kubában tartózkodó diplomatáinak véleménye szerint az október 22-én végrehajtott mozgósítás méreteit és szervezettségét tekintve, felülmúlt minden korábbit, beleértve az 1961-es Playa Giron-i invázió alkalmából elrendelt mozgósítást is. Bebizonyosodott, hogy Kubának jól felgyverzett és megszervezett had-

serege van. A mozgósításról és a riadókészültségről havannai nagykövetségünk így számolt be:

"Mind kubai forrásból, mind a szovjet nagykövettől úgy értesültem, hogy az egész mozgósítás kb. félmillió ember csatasorba állítását jelentette. A hét milliós Kubában 500 ezer embernek a polgári életből való eltávozását természetesen megmutatkozott az utca képén ... Nyoma sem volt azonban annak, amit el lehetett volna várni és más országokban többé-kevésbé be is következett volna, azaz nyoma sem volt semmiféle pánikhangulatnak, sem vásárlási láznak, sem a háborús félelemnek. Nyugodtan állíthatom, hogy az élet a megszokott medrében nyugodtan folyt tovább. Habár kevesebben is voltak, de este a szórakozó helyeken, sétátozókban, a kávéházakban a szokásos lármás, hangos, havannai éjszakai élet folyt.

mindnyájunkban az a meggyőződés alakult ki, hogy amit... a középszintű vezetők előtttem több alkalommal megismételtek, s amit az utcán állandóan lépten-nyomon hallani lehetett, tényleg igaz ... a kubaiak tulnyomó többsége komolyan gondolta, hogy szükség esetén kész mindenki, ha kell fegyverrel a kezében elpusztulni."⁵

A kubai vezetők, bizva saját tömegeikben, fegyvereikben s a kapott garanciákban, úgy vélekedtek, hogy ha az amerikaiak közvetlenül megtámadják Kubát, lehet, hogy az ország elpusztul, de egyszer s mindenkorra magukkal rántják sirba az amerikai imperializmust is. Ez volt az általános vélemény és ez lehetett az oka annak, hogy nem került sor semmiféle ellenforradalmi cselekményre.

Most pedig kövessük tovább az amerikai kormány lépéseit. Délután 6 órakor Rusk külügyminiszter magához kérette Dobrinyin szovjet nagykövetet és átadta neki Kennedy elnök tervezett beszédének szövegét. Negyedórával később a külügyminiszter 46 "szövetséges" ország képviselőjét tájékoztatta az elnök bejelentéséről.⁶

Kennedy az Amerikai Egyesült Államok elnöke este 7 órakor a televízió és a rádió nyilvánossága előtt nyilatkozott. Beszédének legfontosabb részeit így foglalhatjuk össze:

"Kormányom, ígéretéhez hiven - kezdődik a nyilatkozat - szoros megfigyelés alatt tartotta a Kuba szigeten végbemenő szovjet katonai előkészületeket". Közölte, hogy az elmúlt héten megcáfolhatatlan bizonyítékokat szereztek a támadó jellegű rakétakilövő pályák építéséről. "Ezeknek a kilövő pályáknak a célja nem lehet más, mint egy nyugati félteke ellen irányuló nukleáris ütőerő létesítése".

Ezt követően ismertette azokat az intézkedéseket, amelyeket az amerikai kormány az előző napokban fogantatosított, majd felidézte a Szovjetunió vezetőivel folytatott megbeszéléseket. Említést tett azokról a biztosítékokról, amelyet a Szovjetunió Kubának adott, kijelentve: "a szovjet segítség, kizárólag Kuba védekező erejét segíti elő".

Majd az elnök közölte: "Sem az Egyesült Államok, sem valamely más állam nem tűrheti, hogy bármely nemzet - legyen az nagy vagy kicsi - tudatosan megosalja és támadással fenyegetse." Az amerikai kormány eddigi politikáját

"türelmes és tartózkodó" politikának nevezte, amely békés eszközöket alkalmazott. "De most cselekedni kell - mondotta -. Mi megindokoltuk akciónkat, amely esetleg csak a kezdeti lépést jelenti. Nem kockáztatunk meg elhamarkodottan vagy feleslegesen az egész világra kiterjedő nukleáris háborút, amelyben még a győzelem gyümölcse is fanyarrá válna szájunkban. De nem riaduk vissza attól sem, hogy ha kell, szembenézünk ezzel a kockázattal."

Ezután ismertette azokat a "kezdeti" lépéseket, amelyeknek a végrehajtását elrendelte:

1/ A támadó jellegű előkészületek megszüntetése céljából szigorú vesztégzárát rendelt el a Kubába irányuló mindenféle támadó jellegű katonai felszerelés szállítása ellen. Valamennyi Kubába tartó hajót - tartozék az bármily nemzethez - visszairányítanak, ha rakományuk fegyvereket tartalmaz. Kilátásba helyezte a vesztégzár elrendelését más javakra és szállítmányokra is.

2/ Elrendelte, hogy Kubát és az ott folyó katonai előkészületeket folyamatosan és fokozottabban figyeljék. A támadó jellegű katonai előkészületek folytatása esetén egyéb akciókat helyezett kilátásba. "Utastítottam a fegyveres erőket - jelentette ki -, hogy készüljenek fel minden eshetőségre".

3/ Ha a Kubából felbocsátott rakéta a nyugati félteke bármelyik országát érintené, azt az Egyesült Államok úgy tekintené, mintha őt érte volna támadás - "ami maga után vonná a Szovjetunió elleni teljes megtorlást."

4/ Az elnök közölte: szükséges katonai elővigyázatosságból a guantanamoi támaszpontból elszállították a

tengerészek családjait, a bázist pedig megerősítették.

5/ Az elnök bejelentette az AÁSZ tanácskozó szervének összehívását, "a félteke biztonságát fenyegető veszély megtárgyalása és a szükséges akciók alátámasztása céljából."

6/ Az ENSZ alapokánya értelmében még aznap estére kérték a Biztonsági Tanács összehívását, hogy foglaljon állást "a világ békéje ellen irányuló e legutóbbi szovjet fenyegetés ellen." A határozati javaslatban az Egyesült Államok követelni fogja a támadó fegyvereknek ENSZ megfigyelők jelenlétében való leszerelését és eltávolítását, aminek meg kell előznie a vesztegzár feloldását.

7/ Kennedy Hruscsovhoz a következő felhívást intézte: "Vessen véget a világ békéje és a nemzeteink közötti kiegyensúlyozott viszony ellen irányuló felelőtlen és kihívó fenyegetéseknek. Felhívom, hagyja abba a világ meghódítására irányuló politikáját és fogjon velem össze egy olyan történelmi jelentőségű kísérletre, amely véget vetne a veszedelmes fegyverkezési versenynek és megváltoztatná az emberiség jövőjét. Most előtte áll a lehetőség, hogy a világot a válság örvényéből kiemeltse azáltal, hogy híven saját kormánya szavaihoz, amelyek szerint nincs szükség arra, hogy saját területén kívül helyezzen el rakétákat, vonja vissza ezeket a fegyvereket Kubából, tartózkodjék minden olyan cselekedettől, amely kiszélesíthetné vagy elmélyíthetné a válságot... vegyen részt a békés ... megoldások keresésében".

A továbbiakban az amerikai elnök biztosította Berlin lakosságát és más népeket is, hogy amennyiben biztonságuk veszélybe kerülne, Amerika teljesíteni fogja köte-

lezettségét.

"Végül néhány szót kívánok intézni Kuba fogoly népéhez - mondotta Kennedy elnök nyilatkozatában -, amelyhez e beszédet különleges rádióberendezések közvetítik. Barátként szólok Önökhöz, mint aki ismeri mély hazaszeretetüket, és mint aki osztozik a szabadság és igazság utáni vágyukban. Mély sajnálkozással figyeltem, miként árulták el nemzeti forradalmukat és hogyan került hazájuk idegen uralom alá. Mostani vezetőik már nem a kubai események iránt lelkesedő vezetők.

Ők egy nemzetközi összeesküvés bábjai és ügynökei... A kubai nép sokszor felkelt a múltban, hogy elűzze a zsarnokokat, akik elrabolták szabadságát. Nem kétlem, hogy ma legtöbb kubai várva várja azt az időt, amikor igazán szabad lesz - szabad az idegen uralomtól. Szabad legyen saját vezetőinek és rendszerének megválasztásában. Szabad saját földjének birtoklásában, szabad legyen szóban és írásban, valamint szabad a vallás gyakorlásában. - Félelem és megaláztatás nélkül. És akkor szeretettel fogjuk visszafogadni Kubát a szabad nemzetek közösségébe és a féltekénk szövetségébe."

Még egy mondat, amely az amerikai elnök beszédének befejező részében hangzott el, és amely jól rávilágít a tudatos kalandorkodásra: "Mint minden ut, ez is, amelyre most léptünk, tele van kockázattal, de ez felel meg legjobban nemzetünknek, jellemünknek, bátorságunknak és az egész világgal szemben fennálló kötelezettségeinknek... senki előre pontosan nem láthatja, merre fog ez az ut vezetni, és milyen árat fogunk érte fizetni."⁷

Október 22-én, Kennedy beszédével egyidőben összehívták az AÁSZ-hoz akkreditált latin-amerikai nagyköveteket. Az Amerikai Egyesült Államok kormánya a következőket követelte tőlük: "Nyilvánítsák agresszornak Kubát és az 1947-es riói katonai paktum értelmében foganatosítsanak ellene kemény szankciókat". A dominikai és a haiti-i nagykövet azonnal kijelentette: "Támogatásáról biztosítja az amerikai kormányt." Az értekezletet azonban Venezuela javaslatára félbeszakították, mert a többi nagykövet szükségesnek látta, hogy az ügyben koránnyal konzultáljon.

A NATO-szövetségesek táborában - mint már annyiszor - most is Adenauer kancellár kormánya sietett legelőször Washington segítségére. Alighogy elhangzott Kennedy beszéde, a Német Szövetségi Köztársaság fővárosában közleményt adtak ki, amelyben a bonni kormány elégedetten fogadta "azt a határozottságot, amellyel az Egyesült Államok felkészült a veszély elhárítására".⁸

A brit kormánykörökben viszont az Egyesült Államok Kuba ellen hozott szigorú intézkedései bizonyos zavart és csodálkozást keltettek. Az angol közvélemény különösen érzékenyen reagált az amerikai intézkedésekre, hiszen ezek a szabad tengeri hajózás megsértését jelentették. Az angol hajótulajdomsok már Kennedy nyilatkozata előtt tiltakoztak az ilyen értelmű intézkedések ellen.

Az angol kormány azonban hamarosan megváltoztatta véleményét és másnap nyíltan támogatta a Kuba elleni blokádot elrendelését.⁹

Az amerikai elnök bejelentéseire különösen gyorsan reagáltak a latin-amerikai kormányok, valamint a kontinens társadalmi szervezetei. Venezuela fővárosában, Caracasban, tüntetés bontakozott ki, látva a tömeghangulatot, azonnal őrséget állítottak az amerikai nagykövetség épülete elé. Columbiában mozgósították a hadsereget és szintén erős katonai védelem alá helyezték az amerikai nagykövetséget és azokat az épületeket, ahol amerikai vállalatok helyezkedtek el. Goulart brazil köztársasági elnök, kormánya eddigi politikájához híven, kijelentette, hogy "elvben ellenez mindenféle erőszakot a nemzetközi konfliktusok megoldásában".

A Chilei Szakszervezeti Szövetség, az uruguay-i Szocialista Párt Végrehajtó Bizottsága és számos más szervezet azonnal "válaszolt" az amerikai elnök bejelentésére: sztrájkot és tömegmegmozdulások szervezését helyezték kilátásba.

Sem a várható tömegakciók, sem a különböző kormányok reagálásai nem befolyásolták az amerikai kormánykörök magatartását. Eredeti tervüknek megfelelően végrehajtották az általuk szükségesnek vélt intézkedéseket. Közvetlenül beszéde elhangzása után az amerikai elnök utasította a Pentagont az esetleges katonai akciókhoz szükséges további intézkedések megtételére. A hadügyminiszter egy bizalmas beszámolóban közölte az elnökkel a legújabb igényeket: 250 ezer ember, ebből 90 ezer tengerész, továbbá légi uton szállítandó gyalogosok az invázió végrehajtásához. A Pentagon az amerikaiak várható emberveszteségét 25 ezer főre becsülte.

Az elnök jóváhagyta a Pentagonnak ezt a tervét is, és az előkészületeket tovább folytatták.¹⁰

Okóber 23. kedd

Az észak-amerikai és a latin-amerikai sajtó közvetlenül Kennedy beszéde után hihetetlen méretű propaganda-hadjáratot indított Kuba, a Szovjetunió és a szocialista tábor ellen. "Az USA három évig tűrte Kubában a szovjet beavatkozást", "A szovjet fenyegetés megerősítette a pan-amerikai szolidaritást" - jelentették ki. Nemcsak a fegyverek eltávolítását követelték, hanem "Végezzünk a kommunizmussal Latin-Amerikában" jelszóval szították a kommunista-ellenes hisztériát.

Ennek a propagandának gyorsan jelentkezett a hatása. Washingtoni követségünk jelentésében olvasható: "Bármerre jártunk 23-án, tapasztalható volt az aggodalom a helyzet atomháborúba torkollásának lehetősége miatt". A tőzsdei árfolyamok gyorsan süllyedtek. Az arany ára a londoni tőrszden rekordmagasságot ért el: a dollár 35,175 per oz-ra emelkedett. Ez az USA viszonylatában újabb aranykiáramlást eredményezett... többáru ára ... hirtelen emelkedett, főleg az élelmiszereké, elsősorban Kalifornia és Florida területén... az események azt mutatják, hogy a kubai akció erősebben hatott, mint bármely más nemzetközi politikai esemény a koreai háború óta".¹¹

Délelőtt 10 órakor összeült a Nemzetvédelmi Bizottság végrehajtó szerve, hogy kidolgozza a további intézkedéseket. Meglepetéssel vették tudomásul, hogy a szovjet hadseregben még nem rendelték el ariadókészültséget. Ugyancsak meglepetést okozott az a jelentés is, hogy Kubában elkezdtek a rakétabázisokat álcázni. "Soha sem tudtuk meg, hogy miért vártak erre ilyen soká" - jegyzi meg

emlékirataiban R. Kennedy.

Ugyanitt a következőket olvashatjuk: Kennedy elnök elrendelte a szükséges intézkedések végrehajtását Berlin esetleges szovjet blokádjával kapcsolatban. Ezen kívül megvitatták azokat a lépéseket, amelyeket szükségesnek véltek abban az esetben, ha Kuba felett U-2-es repülőgépet lőnének le. Abban állapodtak meg, hogy az elnök külön engedélye után bombázók és vadászgépek megsemmisítik a kubai légvédelmi rakétákat. A hadügyminiszter közlése szerint az U-2-es gép lelövése után két órával ez megtörténhet.

A katonai kérdések vitájában Kennedy elnök kijelentette: "Az egyetlen dolog, amit még egyszer ki akarok hangsúlyozni, az, hogy biztos akarok lenni abban, hogyha az oroszok támadnak és így részünkről a katonai akció vagy az invázió szükségessé válik, akkor már az előkészületekre egyetlen percet se kelljen elvesztegetni."¹²

Miközben a tengeri blokád végrehajtásával kapcsolatos részletkérdéseket vitatták meg, a következő értesítést kapták: "...orosz tengeralattjárók kezdenek behatolni a Karib-tenger térségébe." Az elnök utasítást adott a haditengerészetnek a szovjet tengeralattjárók megfigyelésére. Az értekezlet befejezése után - olvashatjuk R. Kennedy emlékiratában - egy kisebb csoport még együtt maradt. A beszélgetés során megállapították, hogy "...a legnagyobb veszély és kockázat abban rejlik, ha valamit félreértünk és tévesen ítéljük meg." Mindnyájan egyetértettek, hogy egyik fél sem akar háborút Kuba miatt, de könnyen előfordulhat egy-egy "presztizsből" vagy "büszkeségből" tett lépés, ami végül is fegyveres konfliktust

eredményezhet.

E gondolatmenet eredményeként a két Kennedy-testvér megállapodott abban, hogy Robert Kennedy érintkezésbe lép Dobrinyin szovjet nagykövettel, megpróbálja az esetleges félreértéseket eloszlatni, s közli vele az amerikai kormány szilárd elhatározását.

Közben az amerikai elnök egy vonatkozásban módosította korábbi álláspontját. Mivel a szovjet hajók - a felderítés szerint - változatlanul Kuba irányába tartottak, 800 mérföld helyett 500-ban határozta meg a blokád határvonalát.¹³

A. Abel beszámol az Egyesült Államok 23-án tett diplomáciai lépéseiről. Megelégedéssel nyugtázza: a NATO-országok ENSZ-képviselői olyan utasítást kaptak kormányuktól, hogy támogassák az Egyesült Államok határozati javaslatát a Biztonsági Tanácsban.

Ezen a napon az AÁSZ ülést tartott, amelyen Rusk külügyminiszter is megjelent. Követelte, hogy az ENSZ-t megelőzve, sürgősen döntsenek a blokádról. A határozatban kimondták, hogy a Kuba területén létesített "támadójellegű rakétatámaszpontok" veszélyeztetik a nyugati féltekét. 19 latin-amerikai ország képviselője jóváhagyta a Kennedy által kezdeményezett Kuba-ellenes blokádot. /Uruguay megbízottja tartózkodott a szavazástól./ "A fegyveres erők alkalmazására" vonatkozó határozati javaslatot Brazília, Mexico, Uruguay és Bolívia nem szavazta meg.

23-án délután kezdődött a Biztonsági Tanács vitája is. Ekkor már befejeződött az AÁSZ ülése. Az Amerikai Államok Szervezetének főtitkára átküldte a Biztonsági Tanácshoz azoknak a határozatoknak a szövegét, amelyeket az

AÁSZ aznap fogadott el. Ezek a következők: 1/ Fel kell szólitani Kubát, hogy azonnal vonja vissza és szerelje le rakétáit és minden más támadó fegyverét;

2/ Javasolta, hogy az AÁSZ tagjai, az Amerika-közi kölcsönös segélynyújtási egyezmény 6. és 8. cikkelyeinek megfelelően, tegyenek egyéni vagy kollektív intézkedést - beleértve a fegyveres erők alkalmazását is, - hogy a kubai kormány a kínai és a szovjet államtól a jövőben ne fogadjon el katonai fegyvereket, ami veszélyezteti a félteke békéjét és biztonságát. Akadályozzák meg, hogy a Kubában levő támadó fegyverek aktívan veszélyeztethessék a kontinens békéjét és biztonságát.

3/ Az AÁSZ reméli, hogy a Biztonsági Tanács az Egyesült Államok által benyújtott határozat-tervezet alapján, amint lehetséges, megfigyelőket küld Kubába.

4/ Kéri az AÁSZ, hogy a tagállamok a második pontban foglaltak végrehajtásáról folyamatosan tájékoztassák a szervezetet.

Október 23-án a Biztonsági Tanács sürgős ülésen tárgyalta a Karib-tengeri válság fejleményeit és úgy döntött, hogy a három kormány /Egyesült Államok, Kuba és a Szovjetunió/ kérésének megfelelően mindhárom beadvánnyal egyidőben foglalkozik.

Az Egyesült Államok a kérdés napirendre tűzésével párhuzamosan határozati javaslatokat nyújtott be a Biztonsági Tanácsnak, amelyeknek lényege a következő: 1/ Azonnal fel kell szólitani Kubát a ballisztikus fegyverek és egyéb támadó fegyverek kiadására.

2/ Fel kell hatalmazni és fel kell kérni az ENSZ főtitkárát, hogy küldjön Kubába megfigyelő csoportot, amely ellenőrzi a határozatok végrehajtását és jelentést készít.

3/ Fel kell szólítani az illetékesket, hogy a Kubába irányuló katonai szállítmányok blokádját oldják fel, amint az 1/ pontban foglaltak teljesítéséről az ENSZ meggyőződött.

4/ Sürgősen javasolják, hogy az Egyesült Államok és a Szovjetunió azonnal tegyen olyan intézkedéseket, amelyek megszüntetik a nyugati félteke, valamint a világ békéjét és biztonságát fenyegető tényezőket és ezekről tegyenek jelentést a Biztonsági Tanácsnak.

A Biztonsági Tanácsnak küldött kubai levél hangsúlyozza, hogy az Egyesült Államok akciója a nemzetközi szervezetek, különösen a Biztonsági Tanács mellőzésével történt és közvetlen háborús helyzetet teremtett.

A Szovjetunió levelében szintén megbélyegezte az Egyesült Államokat, mert a nemzetközi jogot és az ENSZ alapokmányát megsértve "kalózkodik" a nyílt tengeren, és ráhárítja a súlyos felelősséget, mert "vakmerően játszik a tűzzel". A szovjet levél hangsúlyozza, hogy a Kubának adott fegyverek védelmi jellegűek, amelyek szükségesek az agresszorokkal szembeni védekezéshez.

A vita során Kuba képviselője kijelentette, hogy kormánya nem fogad megfigyelőket olyan ügyben, amely saját hatáskörébe tartozik. Ezzel szemben kéri, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete küldjön megfigyelőket az Amerikai Egyesült Államokba, ahonnan a Kuba elleni kalózákat szervezik.

A Szovjetunió képviselője visszatasította az imperialisták hamis, rágalmozó érvelését, tagadta, hogy támadó katonai bázist létesített volna Kubában. Ezt követően a következő határozati javaslatot nyújtotta be:

1/ A Biztonsági Tanács ítélje el az Egyesült Államok kormányának cselekményeit, amelyekkel megsértette az ENSZ alapokmányát és növelte a háborus veszélyt;

2/ Szólítsa fel az Egyesült Államok kormányát, hogy szüntesse be a Kubába tartó hajók ellenőrzését;

3/ Tegyen javaslatot az Egyesült Államoknak arra nézve, hogy szüntessen be mindennemű beavatkozást Kuba és más államok belügyeibe, ami veszélyezteti a békét;

4/ Szólítsa fel az Egyesült Államokat, Kubát és a Szovjetuniót, hogy vegyék fel a kapcsolatot és kezdjenek tárgyalásokat annak érdekében, hogy visszaálljon a normális helyzet és megszűnjön a háborus veszély.¹⁴

A Biztonsági Tanács 23-i ülésén elhangzott felszólalások közül kiemelem az amerikai küldött érvelését. Stevenson, az amerikai döntést igazolva, többek között kijelentette: "Az amerikai köztársaságok korábban is éltek diktátorok uralma alatt, ha csak ez lenne a hiba, akkor megférnénk Castróval ... a döntő tény az, hogy Kuba a Szovjetuniónak hídfőt és felvonulási területet adott ezen a féltekén... Kontinensen kívüli, antidemokratikus, terjeszkedő hatalmat ölelt az amerikai család keblére... Bűnrészességet vállalt a kommunista világuralmi vállalkozásban."¹⁵

Az ezen a napon az amerikaiak részéről tett diplomáciai lépések közül még egyre hívnam fel a figyelmet. Az

amerikai külügyminisztérium utasította jamaicai, trinidad, guineai és szenegáli nagykövetét, hassanak oda, hogy az említett országok kormányai tagadják meg a leszállás jogát a Szovjetunió vagy más szocialista ország Kubába tartó gépeitől.

Se~~K~~ou Touré az amerikai korány felszólítására azonnal válaszolt: "Vissza fogja utasítani az esetleges szovjet kéréseket", de megjegyezte: helyteleníti, hogy az amerikaiak fenntartják guantanomói támaszpontjukat.¹⁶

Vizsgáljuk meg ezek után, milyen lépéseket tettek a szocialista országok, elsősorban a Szovjetunió és Kuba, ebben a rendkívül feszült nemzetközi helyzetben.

Havannai nagykövetségünk egyik jelentésében, a lengyel nagykövettől származó értesülésre hivatkozva, a következőket írja: "A Szovjetunió és Kuba között pontos terv volt azzal kapcsolatban, hogy mit fognak tenni az Egyesült Államok várható és kiszámítható reagálása esetén. Az Egyesült Államok kormánya olyan módon reagált, amely nem szerepelt a feltételezett lehetőségek között. Következésképpen a Szovjetunió részéről olyan lépések, olyan formában való megtételére volt szükség, ami nem volt kiszámítva. Ennek az információnak a helyességét ... nem tudtuk ellenőrizni".¹⁷

... Ezt ellenőrizni persze e dolgozat szerzőjének nem állt módjában, mégis szeretné megjegyezni a következőket: Nagyon valószínűtlennek látszik a fenti megállapítás. Számos előzetes jelből, különböző politikusok nyilatkozataiból sejteni lehetett a Kennedy által bejelentett lépést. Ezt támasztja alá egy másik jelentés is, amelyet korábban már idéztem, s amelynek értelmében a kubai vezetők számol-

tak ezzel a lehetőséggel. Tehát az amerikai intézkedéseket semmiképpen sem tekinthetjük váratlanoknak.

A Szovjetunió kormánya nagyon gyorsan, már 23-án nyilatkozott az amerikai lépésekről.

A kormánynyilatkozat bevezetőben összefoglalja Kennedy bejelentésének lényegét és felhívja a figyelmet arra a veszélyes politikára, amelyet az Egyesült Államok folytat a Kubai Köztársaság ellen. "... az amerikai imperialista körök semmitől sem riadnak vissza, hogy kísérletet tegyenek egy szuverén állam, az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagja megfojtására. E cél érdekében még a háborus katasztrófa szakadékaiba is készek dönteni a világot.

Az Egyesült Államok, arcátlanul lábbal tiporva az államközi magatartás nemzetközi normáit és az Egyesült Nemzetek Szervezete alapokmányának elveit, jogot formál arra - és ezt be is jelentette -, hogy a nyílt tengeren megtámadja más államok hajóit, vagyis kalózkodással foglalkozzék".

A szovjet kormány hangsúlyozza az amerikai kormány felelősségét, az amerikai vezetők figyelmébe ajánlja a megváltozott körülményeket: "... Ma egészen más idők járnak. Csak örültek tehetik az erőpolitikára a tétet, és gondolhatják, hogy ez a politika bármiféle sikert is hoz nekik, lehetővé teszi számukra, hogy a maguk rendjét erősítsák más államokra... A világon van egy másik, semmivel sem kisebb erő, amely kiáll amellett, hogy a népek a maguk belátása szerint rendezzék be életüket. Ma nagyobb szükség van, mint bármikor arra, hogy az államférfiak hidegvért és józanságot tanusítsanak és ne ragadtassák ma-

gukat kardosórtetésre".

A nyilatkozat szerint kubai fenyegetésről beszélni képmutatás, Kuba valójában saját függetlenségét, a békés építő munkát védelmezi. Megerősíti, hogy a szeptember 3-án kiadott szovjet-kubai közlemény szerint a szovjet kormány eleget tett a kubai kormány kérésének, Kuba védelméhez szükséges fegyvereket szállít részére. A két ország kormánya ehhez az állásponthoz szilárdan ragaszkodik. A kormánynyilatkozat határozottan figyelmezteti az agresszorokat, amennyiben kirobbantják a háborút, a Szovjetunió a leghatalmasabb visszavágással él. A nyilatkozat leleplezi az amerikaiak képmutatását az idegen területen tartott haderőkkel kapcsolatban. Emlékeztet a szovjet kormány számos korábbi kezdeményező lépésére, amelyek értelmében ki kellene vonni minden idegen területről az ott állomásozó külföldi csapatokat. Az amerikai kormány ezekre mindig negatív választ ad, makacsul visszautasítja a javaslatokat.

A szovjet kormánynyilatkozat tartalmazza azt a döntést, hogy a Szovjetunió a Biztonsági Tanácshoz fordul, és kéri, tűzze napirendre "az ENSZ alapokmányának megszegése és a béke veszélyeztetése az Egyesült Államok részéről" című javaslatot.

Végül a szovjet kormány felhívással fordul minden kormányhoz és néphez, emeljék fel tiltakozó szavukat az Egyesült Államoknak Kubával és más államokkal szembeni agresszív cselekményei ellen, ítéljék el határozottan e cselekedeteket és emeljenek gátt a termonukleáris háború kirobbantása elé.¹⁸

Ugyanezen a napon, 1962. október 23-án a TASSZ a következőközleményt bocsátotta ki:

"A szovjet kormány utasítása a Szovjetunió Honvédelmi Minisztériumának

A szovjet kormány utasította a Szovjetunió Honvédelmi Minisztériumát, hogy a táv^{bi}bbi rendelkezésig függeszse fel az idősebb korosztályok elbocsátását, a stratégiai rendeltetésű rakétacsapatoknál, a légvédelmi csapatoknál és a tengeralattjáró flottánál szüntessen meg minden szabadságolást, fokozza a harci készséget és az éberséget minden alakulatnál.

Az amerikai kormány provokációs cselekményeivel és az amerikai fegyveres erők agresszív szándékaival kapcsolatban a szovjet kormány /kedden, 23-án/ meghallgatta Malinovszkij marsall honvédelmi miniszter jelentését a fegyveres erők harci készenlétének fokozására tett intézkedésekről".¹⁹

"23-án a TASSZ külön közleményben adta ki a Varsói Szerződéshez tartozó országok egyesített fegyveres erői főparancsnokának utasítását. A közlemény szerint erre a lépésre az amerikai kormány provokációs cselekményei és az amerikai katonai klikk agresszív szándékai következtében került sor. Az utasítás több olyan intézkedés végrehajtását írja elő, amelyek fokozzák az egyesített fegyveres erőkhez tartozó alakulatok és flották harci készenlétét".²⁰

23-án a csehszlovák, a bolgár és a magyar kormány is nyilatkozott. Mindhárom kormány teljes szolidaritást vállalt a kubai néppel, a szovjet nyilatkozattal összhangban elítélte az amerikai imperializmus háborús politikáját.

A kubai helyzetet 23-án a Közös Piachoz tartozó országok miniszter^{előnöke}e is megtárgyalták. Bár a kiadott nyilatkozat szerint megértették Kennedy elnök döntését, mégis aggodalmukat fejezték ki a legutóbbi fejlemények miatt. Hasonlóan nyilatkozott október 23-án a norvég külügyminiszter is.

E rendkívül feszült helyzetben a kubai vezetők a számukra legmegfelelőbb megoldást keresték. 23-án délután Carlos Rafael Rodriguez fogadta havannai nagykövetünket, aki nek a következőket mondotta: "A kubai vezetők véleménye szerint nem csupán háborús lehetőség van, hanem megtörténhet... a kubai krízisnek más módon való megoldása is.... Rodriguez szerint tárgyalni lehet... arról, hogy a kubai hadsereg fegyverzetét a közismert meghatározás szerinti védekező fegyverekre csökkentsék. A "közismert meghatározás" alatt az Egyesült Államok kormánya részéről fogalmazott meghatározást értette. Ebbe azonban a kubai kormány csak akkor tud belemenni, ha Kuba területi sérthetetlenségét és normális életlehetőségét nemcsak az Egyesült Államok biztositja valamilyen kijelentéssel, hanem a biztositékok adásában valamilyen formában a Szovjetunió is részes."²¹

23-án este 8 órakor Fidel Castro a havannai televízióban beszédet mondott. Értékelése szerint a jelenlegi események az USA politikájának kulminációs pontját képezik. Újból hangsúlyozta: "Bennünket nem leptek meg ezek az intézkedések, mert logikusan várhatóak voltak egy olyan reakció, önmagát és más népek jogait nem tisztelő kormánytól, mint az USA kormánya." Felidézte az USA-nak a forradalom győzelme óta Kuba ellen tett lépéseit, azok sorozatos ku-

darcait. Az amerikaiaknak két lehetőség közt kell választaniuk: vagy beletörődnek az események ilyen alakulásába, vagy a végső következményekig folytatják agressziós politikájukat.

Castro törvénytelennek minősítette az amerikai lépéseket, majd Kennedy nyilatkozatával kapcsolatban megjegyezte: "A legpimaszabb szavai a kubai néphez intézett felhívásban azok, ahol "barátunknak" nevezi magát, ahol "igéri", hogy saját földünk "tulajdonosává tesz bennünket". Kennedy cinizmusa és szentelensége nem ismer határt. Beszéde számomra és a kubai nép számára nem egy államférfi, hanem egy kalóz nyilatkozata."

Polemizálva az imperialista szóhasználattal, kijelentette: a fegyverek védekező vagy támadó jellegét nem a fegyverek szerkezete, hanem azok használata, alkalmazása dönti el. Megerősítette a szuverenitásról vallott nézeteiket, kijelentette: "Nem leszünk az agresszió könnyű áldozata, Kuba nem Kongó". Jelenleg két lehetőség van: "Teljes blokádnak, amit kibírunk; vagy közvetlen támadás, amit visszaverünk".²²

A Rodriguez által aznap délután mondottak és Castro beszéde között némi különbség volt. Ez azonban érthető. Castro a kubai néphez szólt, szavaival fokozni akarta a nép harci elszántságát; R. Rodriguez pedig a diplomáciai megbeszélésen jelezte kormányának rugalmasságát, készségét arra, hogy elfogadja a nekik megfelelő diplomáciai megoldást.

Október 24., szerda

A kubai nép, a várakozásnak megfelelően fegyelmezetten vette tudomásul a tökénteket, és eleget tett a különböző felhívásoknak, amelyek a veszélyes helyzet ellensúlyozását szolgálták. A Nőszövetség kezdeményezésére egészségügyi brigádok alakultak. A lakosság tömegével jelentkezett véradásra. A Pedagógus Szakszervezet felkérte a tanárokat, a professzorokat és azokat a nyugdíjasokat, akiknek az egészségi állapota ezt megengedi, hogy kapcsolódjanak be a termelő munkába. Az iparügyi miniszter elrendelte, hogy az ideiglenes alkalmazottaknak ugyanazokat a jogokat kell biztosítani, mint azoknak, akiknek helyét betöltik.

Ugyancsak 24-én a budapesti kubai nagykövet kihallgatást kért a magyar kormánytól. /Ilyen aktusra más szocialista országokban is sor került./ A nagykövet hangsúlyozta, hogy a guantanamoi támaszpont közelében a kubai hadsereg legfegyelmezettebb, politikailag legképzettebb egységei állomásoznak és Kuba nagy gondot fordít arra, hogy semmi olyan ne történjen, ami ürügyül szolgálhatna bármilyen amerikai provokációs lépésre.²³

Ezen a napon a Karib-tengeri válsággal kapcsolatban újabb nemzetközi állásfoglalások kerültek nyilvánosságra. A francia kormány támogatásáról biztosította az amerikai kormányt. Néhány latin-amerikai ország, Panama, Peru, a Dominikai Köztársaság, Argentina, Honduras és Costa-Rica fegyveres erőt ajánlott fel az Egyesült Államoknak. Ezzel szemben Bolivia kormánya hatálytalanította az AÁSZ képviselőjének szavazatát, mert erre nem volt megfelelő felhatalmazása. A brazil kormány magyarázkodásba kezdett,

hangsúlyozta az erőszak elkerülésének fontosságát.

Számos országban nagy tömegmegmozdulásokra került sor. Peruban, Chilében tüntetések zajlottak le. Kanadában önkéntesek jelentkeztek a kubai nép megsegítésére. Az FLN, az Argentin Kommunista Párt és számos más szervezet tett szolidaritási nyilatkozatot. Tito jugoszláv elnök 24-én adott sajtónyilatkozatában az Egyesült Államok felelősségét hangsúlyozta. A vitás kérdéseket az ENSZ segítségével, valamint az érdekelt felek közötti közvetlen és egyenjogu tárgyalásokon lehet és kell megoldani - mondotta a jugoszláv államférfi.

E napon a lapok közölték L. Pauling Nobel-díjas tudós Kennedy elnökhöz intézet táviratát, amelyben arra kéri, vonja vissza háborus utasításait és fenyegetéseit".

Bertrand Russel angol filozófus és békeharcos táviratot küldött Hruscsov szovjet miniszterelnöknek és Kennedy amerikai elnöknek. Hruscsovhöz intézett üzenetében a következőket írta: "Felhivom Önt, ne hagyja magát provokálni az Egyesült Államok minősíthetetlen kubai akciójánál. A világ támogatni fogja a mértéktartást. Szorgalmazza, hogy az ENSZben érjék el az akciónak az elítélését. Az elharmarkodott cselekvés végzetes lehet az emberiségre."

Kennedy amerikai elnöknek küldött táviratában megállapítja: "Az Ön cselekedete kétségbeesett, veszélyezteti az emberiség fennmaradását. Semmilyen elképzelhető módon nem igazolható. A civilizált ember elítéli. Nem akarjuk az emberek meggyilkolását. Az ultimátum háborút jelent. Nem az erő nevében emelem fel a szavamat, hanem az emberiség érdekében folyamodom Önhöz. Vessen véget ennek az örültségnek".²⁴

A szovjet miniszterelnök azonnal válaszolt Russel-nak, kijelentette: "megérti aggodalmát és nyugtalanságát". Biztosította arról, hogy a szovjet kormány nem hoz egyetlen olyan döntést sem, amelyet át ne gondolna, és nem engedni provokálni magát az Egyesült Államok indokolatlan cselekedeteitől, mindent megtesz a válság megszüntetéséért.²⁵

Russel táviratai és a haladó közvélemény erőteljesebb fellépése ellenére a feszültség ezen a napon, 24-én is tovább nőtt.

R. Kennedy így emlékezik vissza erre a napra: "...szédán a blokád érvénybe lépett. A kora reggel beérkezett jelentések közölték, hogy a szovjet hajók változatlanul haladnak Kuba felé... szerdai megbeszélésünk volt az október 27-i szombati értekezletünkkel együtt a legnehezebb, a legmegerőltetőbb és a legfeszültebb. Az orosz hajók közeledtek és már majdnem elérték az 500 mérföldes határt. Nekünk vagy fel kell őket tartóztatunk, vagy be kell jelentenünk, hogy visszavonjuk a blokádot... Ez volt az a pillanat, amire felkészültünk, de amiről reméltük, hogy soha sem fog bekövetkezni... néhány perccel 10 óra után a hadügyminiszter közölte, hogy két orosz hajó, a Gagarin és a Komiles néhány mérföldnyire van csak a blokádvonaltól. A két hajó feltartóztatása washingtoni idő szerint valamivel 12^h előtt fog megtörténni. Ezután az a nyugtalanító hír érkezett, hogy egy orosz tengeralattjáró ékelődött be a két hajó közé... ezek a percek voltak az elnök számára a legnehezebbek... az utolsó döntésünkhöz érkeztünk "fel kell készülnünk arra, hogy az oroszok körülzárják Berlint, tegyük meg erre is a végső előkészületeket" - mondotta az elnök. Ugy éreztem, a szakadék szélén állunk, és nincs

kiut... 10 óra 25-kor az egyik küldőnc hozott egy darab papírt... "Elnök ur! Olyan előzetes értesítést kaptam, hogy az orosz hajók megálltak a nyílt tengeren".²⁶

Néhány perccel később - mint Kennedy visszaemlékezésében írja - részletesebb jelentést kaptak, amely szerint 20 szovjet hajó nem messze a blokádvonaltól megállt, néhány hajó pedig visszafordult. A nap folyamán csak azok a hajók folytatták utjukat, amelyekről nyilvánvaló volt, hogy nem szállítanak hadianyagot, legtöbb ezek közül tartályhajó volt. A legnagyobb érdeklődés középpontjába a Bukarest nevű tartályhajó került, ez volt az első, amely elérte a záróvonalat, igazolta magát, s mivel tartályhajó volt, tovább engedték. Fegyveres összeecsapásra ezen a napon nem került sor.

Annál élesebb diplomáciai harc bontakozott ki a Biztonsági Tanácsban, és az ENSZ egyéb fórumain, a különböző két-és többoldalu megbeszéléseken.

Az egynevezett semleges államok képviselői egyre határozottabban nyilvánították elítélő véleményüket az amerikai kormány cselekedeteiről. Ez arra ösztönözte U Thant-ot, az ENSZ megbízott főtitkárárt, hogy levelet intézzon Kennedyhez és Hruscsovhoz. Levelének bevezetőjében, az ENSZ tagállamokra hivatkozva, arra kérte a két államférfit, hogy tartózkodjanak minden olyan cselekedettől, amely súlyosbithatja a helyzetet és a háboru kockázatával jár. U Thant közölte, hogy véleménye szerint időre van szükség, s az érintett feleknek találkozniuk kell, mert csak így lehet megtalálni a válságból kivezető utat.

U Thant javasolta, hogy önként függesszék fel a Kuba irányuló összes fegyverszállításokat és az eddig tett

blokád-intézkedéseket, beleértve a Kubába tartó hajók átkutatását is. Szerinte így a következő 2-3 hétben lehetővé válna a vitás kérdések nemzetközi tárgyalásokon való rendezése. A kiváló diplomata felajánlotta szolgálatait a Karib-tengeri válság ilyen értelmű rendezéséhez.²⁷

Az amerikai vezetők egyáltalán nem örültek U Thant "beavatkozásának", de kezdeményezését nem hagyhatták figyelmen kívül. Ugyanakkor a szovjet kormány kifejezte egyetértését U Thant javaslatával, kész volt akár a legmagasabb szinten is tárgyalásokba bocsátkozni.

A diplomáciai csata legfontosabb terepe ezen a napon a Biztonsági Tanács volt. Az ülés kezdetén Ghana és az Egyesült Arab Köztársaság közös határozat-tervezetet nyújtott be, amely teljes összhangban volt U Thant imént idézett levelével. A békés megoldást, a közvetlen tárgyalásokat szorgalmazták, felszólították az érdekelt feleket, hogy tartózkodjanak minden további akciótól.²⁸

A vitában elsőnek szólalt fel Venezuela képviselője. Az Amerikai Egyesült Államok véleményét támogatva, hangsúlyozta, hogy Kuba területén rakétakilövő pályák épültek, amelyek veszélyt jelentenek a békére, az egész emberiségre. "A két nagy blokk között az egyensúlyt egészen mostanáig sikerült fenntartani, de a Szovjetunió kubai akciója módosította a helyzetet. Kuba pillanatok alatt fegyveres hatalommá vált, mégpedig a legpusztítóbb támadó rakéta-nukleáris hatalommá, így a többi amerikai állam rettegésének forrása lett"²⁹ - mondotta. Venezuela képviselője mindenképp előtt a két nagyhatalomhoz fordult, kifejezte reményét, hogy meg fogják találni a békés megoldást, a súlyos válság elhárítását.

A vitában felszólaló chilei képviselő szintén aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy "a világ népeinek sorsá most Kubától függ". Emlékeztetett arra, hogy Chile mindig nyugodt magatartást tanusított a kubai forradalom és Kuba iránt. "Nem értettünk egyet Kubával, de nem is támadtuk. Ellenkezőleg, kapcsolataink teljesen normalizáltak voltak... Chile mindig a be nem avatkozás és a népek önrendelkezési joga elveinek védelme mellett foglalt állást... ebben a kritikus pillanatban fontosnak tartom Chilének ezen álláspontját kihangsúlyozni."³⁰

Ezt követően név említése nélkül elítélte egy "kontinensen kívüli hatalom" intervencióját. "... bizonyos hatalmi körök csak annyiban érdeklődnek Kuba iránt, mint amennyire egy sakkozó a gyalog iránt a sakktáblán. Gyalognak tekintik, amellyel akkor léphetnek, amikor stratégiai előnyt biztosíthatnak vele maguknak a világ más részén."³¹

A chilei kormány Kubához fordult, kéte, ne utasítsa el az ENSZ ellenőrzését, majd hangsúlyozta a két nagyhatalom közötti közvetlen tárgyalások fontosságát.

A Biztonsági Tanács tagjai közül Anglia, Franciaország, Írország és Kína /Csang-Kai-Sek/ Támogatták az Egyesült Államok határozat-tervezetét, hangsúlyozva a támadófegyverek mielőbbi eltávolításának szükségességét.

Romániai képviselője megbélyegezte az Egyesült Államok^{at} agresszív cselekedetei miatt. Az EAK képviselője a be nem avatkozás, az önrendelkezés elvét hangoztatta; "a Karib-tengeren bevezetett blokádnak - mondotta - sérti a nemzetközi szabad hajózást és fokozza a nemzetközi feszültséget és fenyegeti a békét és a biztonságot".

A vitában felszólalt U Thant, az ENSZ megbízott főtitkára. Újból felajánlotta szolgálatát megjegyezve: "... a második világháború óta eltelt 17 év alatt még nem volt ilyen súlyos és éles a nagyhatalmak szembenállása", hangsúlyozta, hogy csakis tárgyalások és kompromisszumok oldhatják meg ebben a kritikus pillanatban a béke biztosítását".³²

Október 25., csütörtök

Ezen a napon U Thant újabb üzenetet küldött Kennedynak és Hruscsovnak. Megismételte a békés tárgyalásokra vonatkozó javaslatát. Kérte, hogy a szovjet hajók záros határidőn belül hagyják el a blokád alá vett területet, és hogy az Egyesült Államok hajói, amelyek a Karib-tengeren tartózkodnak, tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy elkerüljék a szovjet hajókkal való összeütközést, s ezzel a minimumra csökkentse a fegyveres incidens veszélyét.³³ Néhány órán belül mindkét kormányfő válaszolt, elfogadták a főtitkár kezdeményezését.

25-én tovább folyt a vita a Biztonsági Tanácsban. Itt ismertették Kennedy és Hruscsov válaszait. Kennedy szerint a súlyos helyzetet a Kubában létesített támaszpontok és az ott elhelyezett támadófegyverek idézték elő. A megoldás csak ezek eltávolításával jöhet létre.

Stevenson az Egyesült Államok képviselője a Biztonsági Tanácsban légi felvételeket mutatott be a rakétakilövő állásokról, amelyek szerinte cáfolhatatlan bizonyítékai a Kubában folytatott szovjet fegyverkezésnek. A rakétákkal együtt - mondotta Stevenson - a Szovjetunió számos nukleáris fegyvert szállító bombázót is küldött Kubába, katonai

személyzettel együtt.

Zorin, a Szovjetunió képviselője kérdést intézett a fényképek hitelességével kapcsolatban, majd hangsúlyozta: a szovjet kormány már világosan közölte, hogy a Szovjetunió olyan hatásfoku nukleáris fegyverekkel rendelkezik, amelyek szükségtelessé teszik, hogy határain kívül rakétakilövő bázisokat létesítsen. Az Egyesült Államok kormánya - fűzte hozzá - önkényesen mélyítette el a válságot és most, a Biztonsági Tanács előtt folyó vitában megpróbálja leplezni agresszív cselekményeit.³⁴

A két nagyhatalom képviselője között a vita mind élesebbé vált. Stevenson feltette a kérdést: tagadja-e Zorin, hogy a Szovjetunió nagy- és közepes hatósugarú rakétákat helyez el Kubában. Válaszoljon igennel, vagy nemmel - mondotta.

Zorin így felelt: "Nem vagyok amerikai bíróság tárgyalótermében. Nem kell válaszolnom az Ön kérdéseire, amelyeket úgy tesz fel nekem, mint egy kerületi ügyész".

Miután Stevenson bemutatta a légifelvételeket, amelyek a kubai rakétatámaszpontok berendezését ábrázolják, Zorin a bemutatott fényképeket kommentálva egy korábbi tapasztalatra utalt. "1961. áprilisában Stevenson fényképet mutatott a Biztonsági Tanácsban egy állítólagos kubai repülőgépről. Később kiderült, hogy ez a fénykép hamis volt, s valójában amerikai gépet ábrázolt. Mi az értéke az Önök fényképeinek? Aki egyszer hazudott, annak máskor sem hisznek."³⁵

Az éles vita után az EAK, Ghana és Chile képviselője kijelentette, hogy itt az idő az érdekelt felek együttes tárgyalásának megkezdésére, amelyben a főtítkár közvetít.

Majd az EAK képviselőjének indítványára a Biztonsági Tanács az ülést elnapolta.

Kennedy elnök e napon válaszolt Russelnek. Semrehányást tett a nagy tudósnak és békeharcosnak, mert kritikával illette az Egyesült Államokat, s nem beszélt a Szovjetunió felelősségéről. "Ugy gondolom, jó lenne, ha figyelmét a tolvajok elfogói helyett inkább a tolvajokra irányítaná".³⁶

Ezen a napon Russel újabb üzeneteket küldött Hruscsovhoz és Kennedyhez. A Kennedy elnökhöz intézett távirata a következőképpen hangzik: "A legerélyesebben felhívom Önt, adjon békülékenységről tanúskodó választ Hruscsov életbevágó kezdeményezésére és kerülje el az összecsapást a szovjet hajókkal mindaddig, amíg találkozót és tárgyalásokat lehet tartani. Ha már eldőrdültek a fegyverek, valószínűleg ugyanis késő lesz..."³⁷

Mint a Fehér Ház sajtótitkára az újságírókkal közölte, Russel Kennedyhez intézett táviratát "nem kézbesítették a Fehér Házba."

Ezen a napon hozták nyilvánosságra a Kínai Népköztársaság kormányának nyilatkozatát: "A kínai kormány és a nép határozottan támogatja azt a szent harcot, amelyek a forradalmi vívmányait védelemező kubai nép vív az amerikai agresszió ellen. Kína kormánya és népe mélységesen meg van győződve arról, hogy a kubai nép Fidel Castro miniszterelnök vezetésével feltételnül meggyőzi az amerikai imperializmus agresszív szándékait és visszaveri katonai provokációit... Kína a szocialista országokkal és minden más békeszerető országgal együtt határozottan harcolni fog az amerikai imperializmus provokációi ellen".³⁸

Hasonló szellemben nyilatkozott a román kormány is. A békés megoldás, a tárgyalások megkezdése mellett foglalt állást XXIII. János pápa is.

Október 26., péntek

Ezen a napon a latin-amerikai országokban tovább szélesedett a tömegmozgalom, a Kuba melletti szolidaritás. Számos országban halálos áldozatokat követelő összeecsapásokra került sor. Fokozódott az atomháborútól való félelem. Columbiában, Venezuelában és másutt is valóságos pánikhangulat kezdett uralkodni.

Kubában viszont az élet szervezeten és zavartalanul folyt tovább. A ^{lakosság} HAKOSSÁG örömmel üdvözölte az újabb és újabb hajókat, amelyek olajjal, élelmiszerrel és egyéb fogyasztási cikkekkel megrakodva érkeztek a kubai kikötőkbe. Ezen a napon nemzetközi brigád alakult, 31 ország polgárainak részvételével.

A két nagyhatalom közötti feszültség főleg a délelőtti órákban fokozódott. Kennedy visszaemlékezésében így ír erről: "A Szovjetunió hajthatatlan volt és nem ismerte el blokádukat, ugyanakkor nyilvánvalóan felkészíti rakétáit Kubában egy esetleges támadásra. Az elnök válaszképp fokozta a Kubára gyakorolt nyomást. Még mindig remélve, hogy a közvetlen katonai összeütközést el tudja kerülni, elrendelte, hogy a kis magasságban Kuba felett történő repüléseket az eddigi, napi két alkalom helyett kétóránként hajtsák végre. Előkészítették ^{ittették} az éjszakai bereptüléseket: ezek a gépek szintén felvételeket készítenek a rakétakilövő állásokról olymódon, hogy világító rakétákat lőnek ki róluk a

sziget felett.

A külügy- és a hadügyminisztériumot olyan embargólista készítésére kérték fel, amely kiterjed az üzem- és kenőelajszállítványok megakadályozására is. Négyszemközt az elnök egyáltalán nem volt derűlátó, még ezeknek az intézkedéseknek az eredményeit illetően sem. Egyre jobban urrá lett az az érzés, hogy betelik a pohár és a két nukleáris nagyhatalom között elkerülhetetlenné válik az összecsapás. "Ha az oroszok nem fogadják el a blokádot és tovább építik rakétaállásaikat, akkor csak a katonai támadás lehet az egyetlen megoldás. Mindebből kiindulva, Kennedy elnök utasította a külügyminisztériumot, hogy állítson össze egy szükség-programot az elfoglalt Kubán létesítendő kormányzat számára".³⁹

Ezt követően Robert Kennedy visszaemlékezésében említést tesz egy állítólagos Hruscsov-levélről, amely aznap délután 6 órakor érkezett meg a Fehér Házba. Számos egyéb forrás is /diplomáciai jelentések, különböző sajtóforrások/ hivatkozik a 26-i levélre. Ezt a levelet azonban, ha egyáltalán "létezik", sohasem hozták nyilvánosságra, tartalmát tehát nem áll módunkban ellenőrizni.

R. Kennedy kiemeli a levél stílusát, mondván, hogy az a Fehér Házbeli szakértők véleménye szerint magánviseli Hruscsov egyéni kifejezéseinek bélyegét, "amiből nyilvánvaló, hogy a levelet a szovjet miniszterelnök személyesen írta meg".

A levélben egy nagyon lényeges javaslat található. "Ha az Egyesült Államok elnöke garanciát nyújt arra, hogy az USA nem fog támadást intézni Kuba ellen és a blokádot

megszünteti, akkor a Kubában levő rakétakilövő állások felszámolása vagy elszállítása egészen más jellegű probléma lesz."⁴⁰

Kennedy említést tesz még egy diplomáciai kezdeményezésről, amely alátámasztaná a 26-i levélben megfogalmazott szovjet javaslatot: "... a szovjet nagykövetség egyik fontos beosztottja megkereste John Scali-t, az ABC egyik... riporterét, és közölte vele, hogy a Szovjetunió az ENSZ ellenőrzése és felügyelete mellett hajlandó elszállítani rakétáit Kubából, ha az USA a maga részéről megszünteti a blokádot és ígéretet tesz arra, hogy nem támadja meg Kubát. A szovjet diplomata felkérte őt, hogy továbbítsa az üzenetet az Egyesült Államok kormányához. Ezt Scali azonnal meg is tette".⁴¹

Mindaz, amit R. Kennedy ezzel az állítólagos 26-i levéllel kapcsolatban emlékiratában említ, már csak azért is valószínűnek látszik, mert valóban ezeken az elveken alapult a két nagyhatalom között később létrejött megállapodás.

Ezen a napon a Biztonsági Tanács nem folytatta további ülését. A főtitkár azonban magánbeszélgetésen tárgyalt az USA, Kuba és a Szovjetunió képviselőjével a közvetlen tárgyalások megkezdésének érdekében. Ugyanezen a napon a főtitkár üzenetet küldött Fidel Castronak, amelyben ismét figyelmeztette a kubai miniszterelnököt, hogy a tárgyalások sikeres kimenetele érdekében szüntessék be Kuba területén a fegyverkezést.⁴²

Október 27., szombat

U Thant-nak az előző napon tett kezdeményező lépései és az azokra adott válaszok alapján kezdtek kibontakozni a diplomáciai megoldás körvonalai.

Ugyanekkor a várakozással ellentétben, a fegyveres konfliktus kirobbanásának veszélye is tovább nőtt. Havannai nagykövetségünk jelentése erről így számol be: "Sem én, sem pedig a Havannában dolgozó szocialista követek mindmáig nem tudunk magunknak tiszta képet alkotni arról, hogy mi történt 1962. október 27-ének reggelétől 28-ának reggeléig. Előttünk csak a következő tények ismeretesek:

Október 27-én szombaton délelőtt 10 óra körül Nyugat-Kuba fölé a Pinár del Rio megye fölé egyszerre igen erős amerikai lökhajtásos bombázó kötelék repült be. Nem tudtam megállapítani, hogy ez az igen erősnek nevezett kötelék hány repülőgépből állt, de egyes hírek szerint több száz volt az amerikai bombavető repülőgépek száma. A berepülő bombavető kötelékekre egy pontról egyszerre 600 légelhárító ágyu nyitott tüzet, a bombavető repülőgépek azonnal megfordultak és nagy sebességgel az USA felé távoztak. Egy negyedórával később egy U-2 típusú repülőgép repült be igen magasan Nyugat-Kuba fölé. Ezt egy rakétával lelőtték... e két berepülés után egészen vasárnapra virradó hajnalig semmiféle légitevékenység amerikai részről Kuba fölött nem volt tapasztalható. Sőt, a Kubában működő radar-berendezések azt mutatták, hogy Floridában e két berepülés után lényegében megszűnt minden légi tevékenység."⁴³

Az Önök képviselői pedig jelentsék be, hogy az Egyesült Államok maga részéről, tekintetve véve a szovjet állam aggodalmát, kivonja a maga hasonló eszközeit Törökországból. Egyezzünk meg hát, hogy ennek végrehajtására milyen határidőt szabjunk meg egymásnak.

Ennek megtörténte után pedig az ENSZ Biztonsági Tanácsa által megbízott személyek a helyszínen ellenőrizhetnék a vállalt kötelezettségek teljesítését. Természetesen a kubai és a török kormány részéről engedély kell ahhoz, hogy ezek a megbízottak országukba utazzanak és ellenőrizzék annak a kötelezettségnek a teljesítését, amelyet mindegyik fél magára vállal." A továbbiakban a levél így folytatódik: "... jelentsék ki, hogy az Egyesült Államok tiszteletben tartja Kuba határainak sérthetetlenségét, Kuba szuverenitását, kötelezi magát, hogy nem avatkozik belügyeibe, maga nem hatol be Kubába, s területét nem engedi át Kubára való behatolás céljait szolgáló felvonulásra, s hasonlóképpen feltartóztatja azokat, akik az Egyesült Államok vagy Kubával szomszédos államok területéről Kuba ellen agresszió végrehajtására gondolnának."⁴⁴

A szovjet kormányfő a továbbiakban megnyugtatta az Egyesült Államok elnökét, hogy azok az eszközök, amelyről Kennedy beszélt, szovjet tisztek kezében vannak, "ennél fogva kizárt dolog az, hogy ezeket az eszközöket esetleg az Egyesült Államok kárára használják fel".

A szovjet kormányfő javasítja a tárgyalások mielőbbi megkezdését, hivatkozva a világ közvéleményére, amely gyors eredményeket vár. Egyben kifejezi azon reményét, hogy a po-

zitiv megegyezés elősegíthetné ⁴egéb vitás kérdések rendezését, többek között a nukleáris fegyverkísérletek megszüntetését.

A szovjet kormányfőnek ez az ajánlata - amelyben az amerikaiak számára az új elem csupán a török támaszpontok felvetése volt - nem okozott meg⁴elpetést. Mint R. Kennedy emlékirataiból tudjuk, ilyen lehetőséggel már korábban is számoltak, foglalkoztak a törökországi elavult rakéta-rendszer leszerelésének gondolatával. Ez a megoldás - mint írja - egyáltalán nem gyengítette volna az USA vagy a NATO pozíciót.

R. Kennedy arról is említést tett, hogy miközben a szovjet kormányfőnek küldendő választ latolgatták, a vezérkari főnökök egyesített bizottságának tagjai megérkeztek az értekezletre és megtették javaslatukat. Ennek lényege: 29-én kétfőn légitámadást indítanak, amelyek nem sokkal később invázió követ.

A tanácskozás közben üzenet érkezett, amely szerint Kuba felett egy U-2-es gépet szovjet gyártmányú légelhárító rakétával lelőttek. Ekkor többen, elsősorban katonai szakértők, azt hangoztatták, hogy a légitámadást, az inváziót előbbre kell hozni másnapra, 28-ára.⁴⁵

A pillanatnyi zavar leküzdése után az amerikai vezetők a diplomáciai megoldást helyezték előtérbe.

Kennedy elnök rádióüzenetet küldött Hruscsov szovjet miniszterelnöknek. Üzenetében nem a legutolsó, a 27-i szovjet javaslatra, hanem arra a bizonyos nyilvánosságra nem hozott 26-i levélre hivatkozik. Így módja volt megke-
rül⁴ni a törökországi támaszpontok leszerelésére vonatkozó

szovjet javaslatot. Kennedy elsősorban rakétakilövő állásokban végzett tevékenység beszüntetését, a fegyverek elszállítását helyezi előtérbe, megfelelő ENSZ-ellenőrzés mellett.

Amennyiben az megtörténik, úgy az Egyesült Államok kormánya kötelezettséget vállal "a/ Azonnal megszüntetjük a blokádot b/ Biztosítéket adunk arra vonatkozóan, hogy nem támadjuk meg Kubát. Meg vagyok arról győződve, hogy a nyugati földrész többi országa is hajlandó ilyen garanciát nyújtani".⁴⁶ Ez a közlés - Kuba szuverenitásának elismerése, a szocialista Kuba megtámadásáról való lemondás, amely először hangzott el az amerikai kormány részéről - megteremtette a Karib-tengeri válság rendezésének alapfeltételét.

Ezen a napon október 27-én Fidel Castro is válaszolt U Thantnak, kijelentette: támogatja őt a diplomáciai megoldás keresésében. Castro kész volt elfogadni azt a kompromisszumos megoldást, amelyet a főtitkár javasolt, feltéve, ha a tárgyalások idején az Egyesült Államok kormánya is tartózkodni fog a Kuba elleni agressziós cselekményektől, beleértve a tengeri blokádot is. A kubai miniszterelnök ugyanakkor meghívta a főtitkárt Kubába, közvetlen tárgyalások folytatása céljából. A levélben Castro újból hangsúlyozta Kuba szuverenitásának feltétlen tiszteletben tartását, mert szerinte ez az alapvető feltétele a válság bármilyen megoldásának.⁴⁷

A kubai nép továbbra is elszánt és fegyelmezett volt, de a diplomáciai megoldás várható hatása már 27-én előrevetette árnyékát. Che Guevara ezen a napon Pinár del

Rio megyében tartózkodott, ahol katonai szemlét tartott. Eközben kapta meg a hírt Hruscsov szovjet miniszterelnök október 27-i leveléről. Amikor megtudta, hogy a szovjet rakétafegyvereket az USA törökországi rakétatámaszpontjainak leszerelése ellenében esetleg kivonják Kubából, "dühösen földhöz csapta sapkáját és magánkívül ismételte: "Ez micsoda hitszegés, hiszen magam tárgyaltam Moszkvában, és egészen másról volt szó".⁴⁸

Az U Thantnak küldött tárgyilagos hangú kubai üzenet ellenére állítólag Castro miniszterelnök is többé-kevésbé hasonlóan reagált. "Teljesen összetörten mondotta Dorticos köztársasági elnöknek, hogy vegye át egy időre az ügy vitelet, mert legalább egy hónapra vissza kell vonulnia ahhoz, hogy ki tudja heverni ezt a súlyos csapást, magánember akar addig lenni".⁴⁹

Robert Kennedy 27-én este az igazságügyminisztériumban találkozott Dobrinyin szovjet nagykövettel. E megbeszélésen szóba került a törökországi rakétatámaszpontok problémája. Kennedy elvben ígéretet tett a törökországi támaszpontok későbbi felszámolására, amihez mint mondotta, a NATO hozzájárulása is szükséges. De az adott körülmények között nem hajlandók elfogadni a szovjet javaslatot, ilyenfajta nyomásnak, fenyegetésnek nem hajlandók engedni. Sürgette a Szovjetunió kormányának válaszát. "Kifutunk az időből, már csak néhány óránk van - nekünk azonnal választ kell kapnunk a Szovjetuniótól. A választ még a holnapi nem folyamán meg kell kapnunk."⁵⁰

Október 28., vasárnap

1962. október 28-át joggal tekinthetjük fordulópontnak a Karib-tengeri válság történetében. A katonai megoldás helyébe a diplomáciai megegyezés előkészítése került.

Ezen a napon mind a három érdekelt kormány, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Kuba kormánya nyilatkozatokat adott ki. Bár számos kérdésben még mindig voltak nem lebecsülendő nézeteltérések, a megegyezés alapelemeit tartalmazó döntéseket nyilvánosságra hozták.

Hruscov miniszterelnök Kennedyhez intézett levele a következő szavakkal kezdődik: "megkaptam 1962. október 27-i üzenetét. Hálámat és köszönetemet nyilvánitom mértéktartásáért, megértéséért és azért, hogy tudatában van, milyen felelősség hárul Önre a világbéke megőrzésével kapcsolatban. Jól megértem aggodalmát, és az Egyesült Államok népének aggodalmát, minthogy az Ön által támadónak minősített fegyverek valóban szörnyű fegyverek. Ön is és én is tudom, hogy milyen fegyverek ezek".

A továbbiakban a szovjet miniszterelnök emlékeztet a Kubával kapcsolatos provokációkra, a meg-megújuló, egyre erősebbé váló fenyegetésekre, amelyek akadályozták, veszélyeztették a kubai nép békés építő munkáját. Hangsúlyozza a szovjet segítség célját, ez, - mint mondotta - a váratlan akciók elhárítását szolgálta. De most, miután az amerikai elnök 27-i nyilatkozta új helyzetet teremt, - "... utasítást adtunk tisztjeinknek, ... tegyék meg a szükséges lépéseket a nevezett létesítmények építésének leállítására, szereljék le őket és szállítsák vissza a Szovjetunióba".

E gyakorlati lépések végrehajtása - hangsulyozza a szovjet kormány levele - nem jelenti a korábbi szovjet garanciák felmondását. A Szovjetunió nem menti fel magát a felelősség alól, és a továbbiakban is megfelelő segítséget nyújt a kubai népnek.

A szovjet kormányfő óvatosságra és önmérsékletre hívja fel az amerikai kormányt, hangsulyozza, mennyire fontosnak tartja Kuba légitere megsértésének elkerülését. Végül közli, hogy Kuznyecovot, a szovjet külügyminiszter első helyettesét felhatalmazták a tárgyalások folytatására.⁵¹

A Fehér Ház még aznap este, a hivatalos szöveg átvétele előtt válaszolt a szovjet kormányfő rádióüzenetére. Kennedy válaszában olvasható: "Ugy vélem, hogy levelem, melyet 27-én intéztem Önhöz, s az Ön mai válasza olyan szilárd kötelezettségvállalásokat tartalmaznak kormányaink részéről, amelyeket gyorsan végre kell hajtani. Remélem, hogy a szükséges intézkedéseket haladéktalanul meg lehet tenni az ENSZ-en keresztül, miként az Ön üzenete is mondja, hogy így az EGYESÜLT ÁLLAMOK cserében hatálytalaníthassa a jelenleg érvényben levő blokádintézkedéseket."⁵²

Kennedy elnök rövid válaszlevelében kilátásba helyez egyéb gyümölcsöző tárgyalásokat, elsőbbséget adva az atomfegyvereknek a földön és a világűrben való szállításával kapcsolatos kérdéseknek. Reményét fejezi ki az atomrobbantási kísérletek betiltásáról szóló egyezmény megkötésére is.

Igy tehát a két nagyhatalom vezetői közötti levélváltás alapján 1962. október 28-án elhárult a nukleáris háboru veszélye, a válság megoldása a diplomáciai tárgyalások útjára terelődött.

Mint előre várható volt, a kubai kormány azonnal reagált a nagyhatalmak közötti levélváltásra. Fidel Castro 28-án este szokatlanul tömör nyilatkozatot tett. Nyilatkozata szerint a kubai kormány mint tényt, tudomásul veszi a két nagyhatalom közötti megállapodást, de szükségesnek véli a következőket kijelenteni: "... A Kuba elleni agresszióval szemben csakis akkor lesz biztosíték - amiről Kennedy elnök beszélt -, ha a tengeri blokád megígért beszüntetésén tulmenőleg megteszik még a következő intézkedéseket:

1/ Beszüntetik a gazdasági blokádöt, valamint a gazdasági és kereskedelmi nyomás céljait szolgáló mindazon intézkedéseket, amelyeket az Egyesült Államok világszerte alkalmaz országunk ellen;

2/ beszüntetnek mindenfajta aknamunkát, beszüntetik a fegyverek és robbanóanyagok légi és tengeri uton való szállítását és kirakodását, véget vetnek a szoldosbetöréseknek, a kém- és szabotör-behatálások megszervezésének, vagyis mindazoknak a cselekményeknek, amelyek az Egyesült Államok és néhány vele egy huron-pendülő ország területéről folynak;

3/ véget vetnek az Egyesült Államokban és Porto Ricóban levő támaszpontokról kiinduló kalóztámadásoknak;

4/ az észak-amerikai katonai repülőgépek és hajók többé nem sértik meg légiterünket és felségvizeinket;

5/ az Egyesült Államok kiűriti a guantanamói hadi-tengerészeti támaszpontot és visszaadja az általa megszállt kubai területet."⁵³

- Fidel Castro az ötpontos kubai követelésről azonnal értesítette U Thant ENSZ-főtitkárt, aki ezen a napon elfogadta a Castro előző napi levelében jelzett kubai meghívást.

A kubai kormány ötpontos követelése nagy sajtónyilvánosságot kapott, számos kormány, a Szovjetunió kormánya is egyetértését fejezte ki a kubai követelésekkel, noha nyilvánvaló volt, hogy ezeknek teljesítésére nemcsak az adott pillanatban, hanem hosszabb távon sincs lehetőség - legalábbis ami a guantanamói támaszpontot illeti. Mégis, a kubai elvi álláspont hangoztatása helyes volt, nem hátráltatta a kompromisszumos elvek alapján kibontakozó diplomáciai tárgyalásokat.

A világ közvéleménye nagy örömmel és megnyugvással üdvözölte a válság békés megoldásának lehetőségét. Ugyanakkor Kubában óriási zavar, sohasem látott kétségbeesés lett urrá. A tömegek egészen más megoldásra voltak felkészülve.

A zavart nagy mértékben fokozta a kubai vezetők tájékozatlansága. "A mieink előtt itt Havannában ismert tény - olvasható az egyik követi jelentésben -, hogy Hruscsov elvtársnak erről a leveléről sem a kubai kormány, sem az itteni szovjet nagykövet... nem értesült előre, hanem mindnyájan a sajtóból, illetve a rádióból szereztünk erről tudomást... A rakétafegyverek leszerelése, eltávolítása mind a kubai vezetőkre, mind a néptömegekre hideg zuhanyként hatott".⁵⁴

A jelentés a továbbiakban megállapítja: "Talán sehol a világon nem volt olyan... a néptömegeknek a Szovjetunió iránti szeretete, lelkesedése, mint itt Kubában. 27-éről 28-ára, tehát 24 óra alatt azonban a tömeghangulat az egyik végletből a másikba csapott át... Egyes katonai egységekben a következőképpen fejezték ki véleményüket: Mindegy, akárki jön, jönnek az amerikaiak vagy jönnek az oroszok, löni fogunk. Védekezni fogunk akkor is, ha mind egy szálig elpusztulunk. Az emberek az utcán, az autóbuszokban, de a különböző minisztériumokban a tisztviselők, akikkel beszélgettünk, mind kétségbeesésüknek, magárahagyatottságuknak és elkeseredettségüknek adtak hangot. Különböző szovjetellenes nézeteket lehetett hallani. Mint például: "A Szovjetunió is csak nagyhatalom, mint az USA, s hatalmi politikát folytat." Vagy: "Kubát az Egyesült Államokkal való viszályban csak az elítélés egyik eszközének használta fel", stb. Sokan azon háborodtak fel, hogy a rakétafegyvereknek Kubából való kivonását törökországi amerikai fegyverek eltávolításával hozta kapcsolatba a Szovjetunió. Azaz Kubát és Törökországot egyenlőségi jellel kötötte össze és mint a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti alku tárgyait vagy eszközeit használta... Ezek a hangok, és ezek a megjegyzések távolról sem korlátozódtak az utcán járókelőkre vagy a különböző hivatalok kisebb tisztviselőire, hanem alkalman volt meggyőződni arról, hogy a kubai kormányon és a kubai párt országos vezetésén belül is igen sokan voltak egyik vagy másik idézett véleményen, és fordultak a Szovjetunióval kisebb vagy nagyobb mértékben szembe."⁵⁵

Ez a zavar természetesen hatással volt a sajtóra, a rádióra, a televízióra, valamennyi hírközlő szerv tevékenységére, és ez a következő napokban tovább fokozódott. Jelentős változás csak Fidel Castro november 1-i beszéde után következett be.

A kubai tömeghangulat ellenére a diplomáciai megoldás kibontakozott, a Karib-tengeri feszültség fokozatosan enyhült.

Jegyzetek

1/ The Missile Crisis. 103. old. Fulbright később megerősítette az imént idézett ellenvéleményét. Az indokolás azonban tanulságos, ezért érdemes felidézni szavait: "Délután 5-kor összegyűltünk a Fehér Házban és az elnök és tanácsadói röviden ismertették velünk a válságot és leküzdésére ekkor már meghozott döntéseket. Mikor az elnök felkért, hogy mondjuk el véleményünket, Richard Russell georgiai szenátor és jómagam amellet foglaltuk állást, hogy az amerikai csapatok szálljanak partra Kubában. A magam részéről ugyanis azt gondoltam: blokád esetén közvetlenül összeütközésbe kerülhetnek egymással az orosz és az amerikai hajók, és ez könnyebben robbanthat ki atomháborút, mint a partraszállás, ahol az amerikai katonáknak a kubai katonákkal kell szembeszállniuk, az oroszok pedig félreállhatnak. Ha véleményemet nem sejtésekre kellett volna alapoznom, hanem az időközben nyilvánosságra hozott tények ismeretére, valószínűleg más javaslatot tettem volna." J. William Fulbright: Hatalmi gőg /51. old. zárt kiadvány/.

2/ Politica Internacional. I. 110-111. old.

3/ KÜM. 5082/1962.

4/ Uo.

5/ Uo.

6/ The Missile Crisis. 105. old.

7/ Kennedy beszédét az Egyesült Államok budapesti nagykövetsége által készített közlevélhez mellékelte szöveg alapján ismertetem.

8/ A kubai válság. 1962. 111. old.

9/ Uo. 109. old.

10/ R. F. Kennedy visszaemlékezése. 28-29. old.

11/ KÜM. 5083/1963.

12/ R. F. Kennedy visszaemlékezése. 31. old.

13/ Uo. 34-37. old.

14/ Yearbook of the United Nations, 1962. 104-108. old.

15/ The Missile Crisis. 114-115. old.

16/ The Missile Crisis, 117-118. old.

17/ KÜM. 5084/1962.

18/ Népszabadság, 1962. október 24.

19/ Uo.

20/ Uo.

21/ KÜM. 5085/1962. C. R. Rodriguez szavaihoz egy megjegyzés kívánczik: Vajon milyen "biztosítékra" gondol, amelyben "valamilyen formában a Szovjetunió is résztvesz". Ezt az idézett külügyminisztériumi irat nem tartalmazza. Beck Jánossal, a Magyar Népköztársaság volt havannai nagykövetével folytatott konzultáció alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a kubai vezetők valamiféle jogi biztosítékot kerestek. Korábban többször is kigéleletet tettek a KGST-be és a Varsói Szerződésbe való belépésre. Próbálkoztak kétoldalu segélynyújtási szerződés megkötésével is a szocialista országokkal. Ilyen megállapodások azonban még a mai napig sem születtek. Nyilvánvalónak látszik, hogy ebben a rendkívül feszült helyzetben még inkább keresték a Szovjetunió által jogilag is rögzített biztosítékot.

22/ Idézi: Külügyi Sajtószemle, Havanna, 1962. október 24.

23/ KÜM. 5086/1962.

24/ A kubai válság. 61-62. old.

25/ Népszabadság, 1962. október 25.

26/ R. F. Kennedy visszaemlékezése, 38-40. old.

27/ Politica Internacional, 1. 120-121. old.

28/ Yearbook of the United Nations. 1962. 106. old.

29/ United Nation-Security Council, Official Records,
1023. 1962. október 24. New York. 1-4. old.

30/ Uo. 5. old.

31/ Uo. 6. old.

32/ Yearbook of the United Nations 1962. 107. old.

33/ Uo. 109. old.

34/ Uo. 107. old.

35/ A kubai válság, 69. old.

36/ The Missile Crisis. 126. old.

37/ Az 1962-es év őszén kirobbant kubai válság fő
dokumentumai. MSzMP KB Pártfőiskola. 3-4. old. /A további-
akban: A kubai válság fő dokumentumai./

38/ Népszabadság, 1962. október 26.

R. F.

39/ ~~R. F.~~ Kennedy visszaemlékezései, 48-49. old.

Uo.

40/ ~~R. F. Kennedy visszaemlékezései, 48-49. old.~~

41/ Uo. 54. old.

42/ Yearbook of the United Nations, 1962. 109. old.

43/ KÜM; 5087/1962.

44/ Népszabadság, 1962. október 28.

45/ R. F. Kennedy visszaemlékezései, 55-58. old.

46/ Uo. 61-62. old.

47/ Politica Internacional. 1. 127. old.

48/ KÜM. 5088/1962.

49/ Uo.

50/ R. F. Kennedy visszaemlékezései, 66-67. old.

51/ Népszabadság, 1962. október 30.

52/ Uo. 1962. október 30.

53/ Uo. 1962. október 30.

54/ KÜM. 5089/1962.

55/ Uo.

4/ Enyhül a feszültség

Október 30-án U Thant és kísérete kétnapos tárgyalásra Havannába utazott. A Fehér Ház ekkorra bejelentette, hogy 48 órára, vagyis az ENSZ-küldöttség kubai tartózkodásának idejére szünetelteti a tengeri blokádot.

A tárgyalásokon a kubai válsággal kapcsolatos valamennyi kérdéstről szó esett. November 1-én Fidel Castro a televízióban felolvasta a megbeszélésekről készült jegyzőkönyvet. U Thant kérésének megfelelően külön tárgyalták a sürgősen megoldandó problémákat. A legnagyobb gondot a helyszíni ellenőrzésre vonatkozó amerikai követelés teljesítése okozta. Ezta kubai vezetők, mint újabb kísérlet Kuba megaláztatására újból és határozottan visszautasították. Ennek ellenére a diplomáciai tárgyalások előre haladtak, mindkét fél a kibontakozásban reménykedett.

Ezen a napon, november 1-én, Fidel Castro nagyfontosságú beszédet mondott: "Hagyjanak bennünket békében élni, mi nem akadályozzuk meg az igazságos, békés megoldást" - jelentette ki. Részletesen szólva Kuba és a Szovjetunió viszonyáról, nem hallgatta el a nézeteltérések keletkezését. "Nekünk beszélni kell a szovjetekkel, kormány- és pártszinten". "Tisztázni kell a félreértéseket", majd kijelentette, hogy ők "marxisták-leninisták", a Szovjetunió barátai... A Szovjetunió és Kuba között nem lesz repedés, mert Kuba vezetői biznak a szovjet politika alapelveiben, a szovjet kormány nyilatkozataiban, de ugyanakkor mindenkinek számolnia kell azzal a csalódottsággal, kiábrándultsággal, amely most bekövetkezett.*¹

Fidel Castro ebben a beszédében említést tett az un. stratégiai fegyverek státuszáról. "Szemben a kubai hadsereg egyéb fegyvereivel, a stratégiai fegyverek nem voltak kubai tulajdonban". Ezeket - mint mondotta - egy bizonyos szerződés alapján, kubai kérésre hozták az ország területére, hogy az ellenség fenyegetésével szemben megerősítsék Kuba védelmét. Ezeket az eszközöket szovjet katonai személyek kezelték. "Ezért, amikor a Szovjetunió kormánya elhatározta ezeknek a kivonását, amelyek az övék, mi tudomásul vettük ezt a döntést... Nem hiszem, hogy a stratégiai fegyverek kivonása bennünket lefegyverezne".²

Castro ebben a beszédében nyugalomra, türelemre intette az ország lakosságát, hangsúlyozva, hogy egy ilyen bonyolult probléma megoldása, mint a Karib-tengeri válság, nagy körültekintést, figyelmet és huzamosabb időt igényel.

Néhány nappal később a Kubai Népköztársaság budapesti nagykövete hivatalos kihallgatást kért a magyar kormánytól. Érdeklődött az iránt, mi a véleménye a magyar kormánynak az öt ponttal kapcsolatos kubai álláspontról, majd hangsúlyozta a kubai kormány kizalmát a Szovjetunió iránt. "Csak taktikai kérdésekben van nézeteltérésünk" - mondotta.³

Miután U Thant és kísérete visszaérkezett az Egyesült Államokba, az USA kormánya elrendelte a blokád visszaállítását. Részben ezzel kapcsolatban, részben minthogy a helyszíni ellenőrzés kérdésében megállapodás nem történt, az amerikai vezetők hangoztatni kezdték, hogy "szabad kézzel rendelkeznek",⁴ - jelezve a feszültség kiújulásának lehetőségét, amennyiben a kubai fél nem teszi meg a "szükséges engedményt."

Ezeknek a híreszteléseknek némileg ellentmondott Kennedy elnök november 2-i rádió- és televíziónyilatkozata. "A Szovjetunió teljesíti a kubai kérdés rendezése érdekében vállalt kötelezettséget".⁵ Elmondta, hogy az Egyesült Államok repülőgépeiről felvett legújabb fényképek bizonyítják, hogy megkezdődött a szigeten elhelyezett szovjet fegyverek leszerelése és eltávolítása. Ennek ellenére egyelőre fenntartják a tengeri blokádot, mindaddig, amíg ezen fegyverek elszállítása be nem fejeződött.

November elején az érdekelt felek között megállapodás jött létre a hajók ellenőrzésének módozataira vonatkozólag. Javaslát hangzott el a Vöröskereszt bekapcsolására az ellenőrzés végrehajtásába. Ez ellen egyik félnek sem volt kifogása, és a Nemzetközi Vöröskereszt vezetősége hajlandó volt a feladatot vállalni.

A pozitív és a negatív lépések, illetve intézkedések azonban továbbra is keresztezték egymást. November 5-én az argentin kormány - nyilvánvalóan az USA részéről sugalmazott - "kérésére" összehívták az AÁSZ tanácsát. Az argentin kormány javaslatot tett a blokáddal kapcsolatos katonai teendők közös végrehajtására. Ennek a javaslatnak természetesen más célja is volt. A feszültséget ki akarták használni főleg a kontinentális katonai együttműködés továbbfejlesztésére. A javaslatot egyébként elfogadták, Mexico és Bolivia tartózkodott a szavazástól.

November elején Mikojan, a Szovjetunió minisztertanácsának első elnökhelyettese Havannába érkezett, hogy a kubai vezetőkkel tanácskozzon. A megbeszélések csaknem egy hónapig elhúzódtak. Ez a tény már önmagában is jelzi

a véleménykülönbség nagyságát. A nézeteltérések bár tulajdonképpen besorolhatóak a taktika fogalomkörébe, mégis bizonyos vonatkozásban elvi kérdések körül forogtak. Mi az, ami különösen "fájt" a kubaiaknak? A "két nagy" megállapodásáról a világközvéleménnyel egyidőben értesültek. A kubai kormánnyal előzetesen nem konzultáltak. A szovjet kormány feltételesen elfogadta az ENSz Kubában megvalósítandó helyszíni ellenőrzését. Bár a szovjet kormány október 27-i levelében van egy utalás: "... természetesen a kubai és a török kormány részéről engedélyt kell kérni ehhez..." - mégis, a kubaiak sérelmesnek találták a beleegyezést, mondván, hogy nem az agresszort, hanem az agresszió áldozatát akarják ellenőrizni.

Mint e dolgozatból is érzékelhető, a kubaiak a forradalom legfontosabb küldetését a szuverenitás kivívásában és megtartásában jelölték meg. Éppen ennek védelmében vetették igénybe a Szovjetunió, a szocialista tábor segítségét. A "taktikai hibák" a kubaiak nemzeti büszkeségét sértették meg. "Ésszel" azonnal felfogták, hogy a kompromisszumos megoldás reális, de ez az elintézési mód fájó sebet ejtett a kubaiak nemzeti büszkeségén.

Ebben a vonatkozásban a szovjet kormány vezetői nem jól mérték fel a helyzetet. Utólag sem hallgatták meg a régi kubai kommunisták tanácsait. Blas Roca, a Népi Szocialista Párt főtitkára arra kérte a szovjet vezetőket, hogy legalább utólag adjanak magyarázatot a történetekre. Blas Roca elkeseredve jelentette ki nagykövetségünk előtt: A szovjet elvtársak nem adtak magyarázatot, tőle is csak azt követelték, hogy fogadja el a szovjet álláspontot, és vigye azt keresztül Kubában.⁷

Mindez nem mond ellent annak, hogy a Mikojan és a kubai vezetők között lefolyt őszinte eszmecsere nagymértékben hozzájárult számos vitás kérdés tisztázásához, a szovjet-kubai kapcsolatok megjavításához.

Mielőtt Mikojan elhagyta volna Kubát, találkozott a szocialista országok nagyköveteivel. Elmondotta: "A kubai és a szovjet kormány, személyesen Hruscsov és Fidel Castro is teljesen egyetértenek a helyzet értékelésében és a tendenciákban".⁸

Arra a kérdésre, "... Mi a véleménye arról a zűrzavarról, amely a kubai közvéleményben és a kubai vezetők soraiban kialakult, - Mikojan elmondotta: "... a fiatal szovjetköztársaságban a breszt-litovszki béke idején hálátlanul nagy zűrzavar volt nemcsak a tömegekben, hanem a kommunista pártban és a központi bizottságon belül is... Ő akkor mint párttitkár Bakuban dolgozott... A pártbizottság többsége helytelen álláspontra helyezkedett.... Ő maga annak idején, már azt sem tudja, hogy miért, de helyes állásponton volt. Ilyen értelmű cikket közölt az ottani lapban... A kubai zűrzavar végeredményben, akármilyen nagynak tűnik is számunkra, sokkal kisebb, mint más országokban, más vezetők között bekövetkezett volna." Meg van győződve arról - mondotta -, hogy Kubában egészséges fejlődés várható.⁹

November közepén a diplomáciai megbeszélések mindinkább előrehaladtak. Bár a tárgyalások ekkor sem voltak mentesek a különböző provokációk "kisérőzenéjétől". Erre utal Fidel Castro U Thantnak küldött november 15-üi levele

is. Ebben közli, hogy a Szovjetunió a maga részéről betartja ígéreteit és ezek szellemében cselekszik. A kubai kormány is bizonyítékát adta, hogy tisztességes békére törekszik, "És mit kaptunk cserébe? A határsértések megsokszorozódtak; a katonai repülőgépek nap mint nap behatolnak területünk fölé, ami mind nyugtalanítóbbá válik; a légierő légitámaszpontjainkat zaklatja, mélyrepüléseket végez, és nemcsak a már lebontott stratégiai herendezésekről készít felvételeket, hanem tulajdonképpen egész területünk-ről méterről méterre, sőt centiről centire."¹⁰

A kubai miniszterelnök ebben a levélben közvetve figyelmezteti az Egyesült Államokat azokra a kockázatokra, amelyek a provokációkból származhatnak.

Négy nappal később, november 19^{én} Castro újabb levelet küld ~~U~~ Thantnak az imperialista sajtónak arra a rá-galmára reagálva, amely szerint Kuba akadályozza a békés megoldást. Castro kifejti azt a két alapelvet, amely magatartásuk jellemzője. 1/ Nem hajlandók elfogadni az egyoldalu ellenőrzést, és 2/ nem hajlandók eltérni a légi provokációkat. "Kuba kormánya a legcsekélyebb akadályt sem gördít a folyamatban lévő tárgyalások elé. Ez volt és ez marad álláspontunk". A levélben Castro a Kubában levő középhatósugarú Il-28-as bombázókra utalva kijelenti: ezek a gépek a szovjet kormány tulajdonát képezik, és ha a Szovjetunió kormánya szükségesnek látja a gépek kivonását, úgy a kubai kormány nem gördít akadályt e döntés elé.¹¹

November 20-án Kennedy elnök egy sajtókonferencián nyilatkozatot olvasott fel Kubáról. Ebben említést tett a legutóbbi megállapodásról, amelynek értelmében a Szovjet-

unió hajlandó kivonni Kubából valamennyi Il-28-as bombázógépét, s abba is beleegyezett, hogy ezeket a gépeket induláskor megvizsgálják és megszámlálják. Ezek után bejelentette, hogy indokolt a korábbi intézkedések hatálytalánítása, és hogy elrendelte a tengerészeti vesztegzár megszüntetését.¹²

Másnap, november 21-én a TASZSZ közölte a szovjet kormánynak azt az utasítását, amelyet a Szovjetunió honvédelmi miniszterének adott. Az utasítás szerint - mint-hogy megszűnt az Egyesült Államok által alkalmazott tengeri blokádnak - "megnyílt a lehetőség a veszélyes Karib-tengeri válság által előidézett következmények teljes felszámolására". A hét pontba foglalt utasítás folytán megszüntették a készültséget, visszaállították az október 23-át megelőző állapotokat.¹³

November 25-én nyilvánosságra hozták a kubai forradalmi kormány nyilatkozatát. Ebben a kubai vezetők részletesen elemzik a Karib-tengeri válság előzményeit, okait, az Egyesült Államok politikáját, Kuba békés szándékait. Különvéleményüket a nyilatkozat befejező mondatai tükrözik.

"Kuba ismételten hangsúlyozza, hogy nincs jobb megoldás a békés utnál és a kormányok közötti megbeszélések-nél". De ugyanakkor megismétli, hogy az imperialistákkal szemben sohasem fog gyengeséget tanusítani. "Erőhelyeztükkel szilárd eltökéltségünket állítjuk szembe; megalázásunk szándékával önérzetünket; az agresszióval azt az eltökéltséget, hogy az utolsó katonáig harcolunk.

Nem bizunk az egyszerű meg nem támadási ígéretekben; tényeket kívánunk, ezek a tények ott szerepelnek az öt pontban.

Nem adunk hitelt Kennedy elnök szavainak, és leplezett fenyegetései sem ijesztenek meg bennünket".¹⁴

Hasonló célt szolgált Castro 1963. január 2-1 beszéde is. Ekkor újra visszatért a leginkább sérelmezett kérdéshez, a helyszini ellenőrzéshez. Kijelentette, hogy azért nem egyeznek bele az egyoldalú felügyeletbe, mert ezzel az imperialisták meg akarják alázni Kubát. Hajlandók elfogadni a felügyeletre vonatkozó javaslatot, ha az kölesönös, ha az imperialisták feletti felügyelethez is hozzájárulnak.¹⁵ Újra hangsúlyozta a szocialista országokkal való együttműködés fontosságát, a szolidaritás jelentőségét, amely nélkül "fegyvertelenek lennénk" - mondotta.

Castro "keményebb" kijelentései a szuverenitásról vallott elvi álláspont és a propagandisztikus igények mögött a kínai vezetők újdonsült véleménye is meghúzódott. Kezdetben a kínaiak teljes szolidaritást vállaltak Kubával és a szocialista országokkal. Október 28-a után azonban a kínaiak külön véleményüknek adtak hangot. Később többször is elítélték a rakétafegyverek Kubába szállításával kapcsolatos kockázatos lépést és a kompromisszumos megegyezést. További következetes harcra, a kubai kormány öt pontos követelésének azonnali érvényesítésére buzdítottak. Sértődötten hangoztatták, hogy a Karib-tengeri válság idején tett szovjet lépéseket velük nem egyeztették.¹⁶

A kubai kormány nem tette magáévá a kínaiak által sugalmazott szovjetellenes politikát, de sérelmeik miatt a kínai vélemény nem maradt teljesen hatástalan.

A Karib-tengeri válságot formálisan 1963. január elején zárták le. A három érdekelt fél levelet intézett

U Thanthoz, az ENSZ főtitkárához.

A kubai levél, amelyet 1963. január 7-én juttattak el U Thant-hoz, meglehetősen negatív alapállású. "Mint Ön is tudja, a jó szolgálatai révén folytatott tárgyalások nem tettek lehetővé olyan hathatós megállapodást, amely alkalmas a tartós béke biztosítására a Karib-tenger térségében és a fennálló feszültség kiküszöbölésére."¹⁶

A kubai kormány az Egyesült Államokat okolja a megfelelő megegyezés hiányáért, s ugyanakkor kijelenti, hogy kész a békés tárgyalások továbbfolytatására.

Az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió kormányának nevében U Thant-hoz írt köszönőlevél a kubai állásponttól eltérően a következő megállapítást tartalmazza: Bár elismerik "... Kormányainknak nem sikerült az eseményekkel kapcsolatban, fémert minden problémát megoldani - leszögezzük - reméljük, hogy a krízissel kapcsolatban született megegyezések további menetében nem lesz szükség a Biztonsági Tanács tevékenységére."¹⁸

Ezzel formailag is lekerült a napirendről a Karib-tengeri válság. Írásos megállapodást ugyan nem kötöttek, nem sikerült minden kérdésben közös álláspontot kialakítani, de az érdekelt felek alapvető követeléseit teljesültek.

Az amerikaiak elérték, hogy a szovjet középhatósugarú rakétákat és bombázógépeket kivonták Kuba területéről. A kubai helyszíni ellenőrzés nem valósult meg. Az Egyesült Államok ígéretet tett, hogy sem ő, sem pedig szövetségesei nem fogják megtámadni Kubát.

A legfőbb eredményeket Hruscsov szovjet miniszterel-

nők a Szovjetunió Legfelső Tanácsának ülészakán, 1962. december 12-én így foglalta össze: "... Meghívult az a támadás Kuba ellen, amelyet az Amerikai Egyesült Államok agresszív imperialista körei készítettek elő. Elhárult a termionukleáris világháboru közvetlen veszélye, amely a Karib-tenger térségében támadt válság miatt keletkezett."¹⁹

Jegyzetek

1/ Politica Internacional, 1-31. old.

2/ Uo. 32-33. old.

3/ KÜM; 5090/1962.

4/ KÜM. 5091/1964.

5/ A kubai válság. 1962. 85. old.

6/ KÜM. 5092/1962.- A szavazáshoz - pontosabban a latin-amerikai kormányok magatartásához a következő megjegyzést célszerű hozzáfűzni: a kubai forradalom óriási, de nem mindig azonos hatást gyakorolt Latin-Amerikára. Már korábban utaltam arra, hogy a szocialista forradalom meghirdetése hozzájárult az osztályerők bizonyos átcsoportosulásához. Ilyen irányba hatott a Karib-tengeri válság is. Ekkor még a nemzeti burzsoáziát képviselő kormányok többsége is felsorakozott az USA mögé. Számos jel mutatott arra, hogy a válság esetleges elhúzódása meggyorsítja Kuba kormányszinten való teljes elszigetelődését. Több országban is mérlegelték a diplomáciai kapcsolatok megszakítását. A békés megoldás kibontakozása miatt 1962 őszén még sem került erre sor.

7/ KÜM. 7001/1962.

8/ KÜM. 5093/1963.

9/ Wo.

10/ A kubai válság fő dokumentumai. 98-100. old.

11/ Wo. 102-103. old.

12/ Wo. 104-107. old.

13/ Népszabadság, 1962. november 22.

14/ A kubai válság fő dokumentumai 117. old.

15/ Kuba. A Kubai Néptársaság budapesti Nagykövetségének tájékoztatója. 1963. január.5. old.

16/ A kínai álláspont részletesen megtalálható:
Notes et Études Documentaires. 1965. jan. 8. 3135. sz.
Les conséquences de l'affaire de Cuba. Chronologie. 1962.
november -december. La documentation française. Secrétariat
Général de Gouvernement Direction de la Documentation.
Paris. /Magyarul lásd: A kubai válság fő dokumentumai, 65-
68, 118-121. old./

17/ A kubai válság fő dokumentumai. 123. old.

18/ Security Council Official Records. 18. year.
/Supplement for January February and March, 1963./ S/5229.

19/ Népszabadság, 1962. december 13.

Néhány tanulság

Amikor ezt a szót leírom: "tanulságok", akkor nem pusztán a Karib-tengeri eseményekre gondolok, hiszen ezek csak kulminációs pontjai voltak a kubai forradalomnak, hanem magára a kubai forradalomra. Arra, hogyan tudott győzni ez az alig több, mint hat-hét millió kis nép a legfélelmetesebb, leghatalmasabb ellenséggel, az amerikai imperializmussal szemben.

Az igazat megvallva, az, ami Kubában történt, vagy legalábbis ahogyan történt, semmiféle előzetes prognózisban nem szerepelt.

A július 26 mozgalom nem szocialista jelleggel jött létre. A kispolgári illúziók és a demokratikus programpon-
tok között a szocializmus még távolabbi célkitűzéseként sem szerepelt.

Az USA-imperializmus 1962 őszéig kizárt dolognak tartotta Kuba elvesztését. "Kedvenc" gyarmatát valójában az Egyesült Államok szerves részének tekintette.

A Szovjetunió és a nemzetközi kommunista mozgalom számolt újabb szocialista forradalmakkal. De a kubai "lehetőséget" csak később, kb. egy évvel a forradalom győzelme után ismerte fel. Arra azonban senki sem gondolt - legalábbis erre vonatkozóan semmiféle bizonyítékot nem találtam -, hogy ilyen áron lehet csak megvédeni a szocialista tábor legifjabb tagját. Nemcsak a nukleáris háboru veszélyére gondolok, hanem arra az anyagi áldozatra is, amit a nyugati félteke előretolt szocialista

bázisa megkövetelt.

E dolgozat jellegéből adódóan mellőzni kell számos gazdaságpolitikai, általában szorosan vett belpolitikai tanulságot. Mégis megkísérlem, hogy összefoglaló jellegű választ adjak a következő kérdésekre: Hogyan szolgált a kubai kormány külpolitikája a forradalmi fejlődést? Hogyan sikerült felsorakoztatni a kubai népet a forradalom győzelmére? És végül: milyen szerepet játszottak a nemzetközi viszonyok a kubai forradalom győzelmében, előrehaladásában és fennmaradásában?

Mostában - mondhatnám, 1965 óta - pártrendezvényeken, magánbeszélgetéseken hazánkban is gyakran éri birálat a kubaiak magatartását, s különösen a nemzetközi szereplésüket teszik szóvá. Ez nagyrészt jogos, de semmiképpen sem indokolja egy korábbi időszak olyan "átértékelését", amely közvetlenül "alátámaszthatja" a mai bírálatokat. Az ilyen fajta kritikai visszavetítés még akkor sem indokolható, ha számos vitatható vagy elítélendő nézet "gyökerét", vagy egyik-másik "hajtását" ezekben az években is felfedezhettük.

Nem tartom véletlennak és nem is becsülöm le azokat a hibákat, amelyeket a kubai vezetők a második Panta del Este-i értekezleten, a Második Havannai Nyilatkozatban vagy más, általam is kimutatott vonatkozásban elkövettek. Nem vonom kétségbe a mai és a régi hibák "rokonságát", azonos eszmei és személyi eredetét. A tulzások, a meggondolatlan-ság megnyilvánulásai valóban találkozhattunk a forradalmi folyamat első négy esztendejében is. Ezeket nem lehet figyelmen kívül hagyni, s a rájuk vonatkozó kritikai megjegyzéseket nem szabad elhallgatni.

A kubai vezetőkre, a kubai politikára az első években mégsem a hibák voltak a jellemzőek. Krissen, eredetien gondolkoztak. Mindenekelőtt ösztönösen is felismerték a forradalmi helyzet kibontakozását, az alapvető harci formától - a gerillatevékenységtől - aránylag gyorsan eljutottak a különböző harci formák kombinációjához. Felismerték a Batista-rendszer elszigeteltségét és a lehető legszélesebb nemzeti egység megteremtésére törekedtek.

Rendszerint átgondoltan, megfontoltan választották ki az események legfontosabb láncszemét. Egyetlen egyszer sem jutottak "szákutcába". Az Egyesült Államok számára hallatlanul nehéz ellenfélnek bizonyultak. Valójában az USA-nak a kubai "diót" nem sikerült feltörnie.

Az amerikai imperialisták csatát csata után vesztettek el. Évekig szinte minden lépésük elkésettnek vagy elhiázozttnak bizonyult. Nem tudták hasznosítani e hatalmas világbirodalom politikai tapasztalatait és mérhetetlen erejét. A csaták után magát a háborút is, vagyis Kubát is elvesztették és kötelezettséget vállaltak: nem támadják meg K_ubát.

Miből fakadt a kubaiak találékonysága, eredetisége, mindenekelőtt következetességük, hallatlan adaságuk és lelkesedésük, amelyek nélkül nem győzhették volna le a félelmetes ellenséget.

A forradalom első éveiben a kubaiak elszánt küzdelmét gyakran példázták bibliai hasznalattal, Dávid és Góliát párharcát látták benne. Nos, a kubai Dávid elsősorban saját történelméből merítette erejét. Kuba 400 évig volt spanyol gyarmat. Utolsként szabadította fel magát és el-

sóként lett amerikai gyarmat, pontosabban félgyarmat. A közel fél évezred alatt szinte alig szünetelt a kubai nép szabadságharca. S ez nemcsak tapasztalatot adott, nemcsak felszította a hazaszeretet^ű lángját, a nemzeti önállóság vágyát, hanem sajátos lelki alkant, bizonyos fokú "kisebbségi érzést" is kialakított.

S amikor 1959-ben győztek, sikereket értek el, elemi erővel tört fel a nemzeti önérzet. Büszkén hangoztatták: "Először győztünk", "Megvertük az amerikai imperializmus csatlósát, Batistát", majd pedig: "Megvertük az amerikai imperializmust". "Kuba, Amerika szabad földje", ez a jel-szó fogadta a Kubába látogatót a repülőtéren és ez hatotta át csaknem minden kubai érzésvilágát.

A hazaszeretet, a nemzeti büszkeség, az a tudat, hogy most végre ők mutathatnak példát másoknak, mindent elsőprő erővé vált. Ebből táplálkozott a következetesség, a szuverenitás féltő tisztelete. A fiatal kubai vezetőknek a néppel való szoros kapcsolatából és intelligenciájából eredt ötletgazdagságuk, számos eredeti politikai cselekedetük. Ugyanakkor ez a szoros kapcsolat és az imént hangsúlyozott lelki alkat eredményezte azt a tömeghangulatot, amely 1962. október 28-án - néhány napra - urrá lett Kuba népén. Mert megverni az imperializmust, példát mutatni, ha kell, meghalni, az dicső dolog, de kompromisszumot kötni - amelynek összetevőit, körülményeit még csak nem is ismerték pontosan - az székelyen...

Manapság gyakran vetődik fel a kérdés, hogyan győzhetett a kubai forradalom, hogyan válhatott szocialistává a kommunista párt vezető szerepe nélkül. Erre válaszolni semmiképpen sem ennek a tanulmánynak a feladata, de az előbbi

gondolatmenettel összhangban hangsúlyozni kívánom a következőket: A kubai vezetők és a nép rendkívül szoros kapcsolata némileg pótolta a kommunista párt vezető szerepét. Az osztályok igazi érdekeit, azok politikáját rendszerint a gyakorlati cselekedetekből értették meg. Minden elméleti doktrína nélkül igyekeztek megoldani a felmerült gazdasági és társadalmi problémákat. Döntéseikhez gyakran "ösztönösen" jutottak el. Nem egyszer utólag döbbentek rá, hogy amit cselekszenek, összhangban van a marxizmus-leninizmus tanításaival, az osztályharc marxi elméletével. Saját gyakorlati tapasztalataik révén kezdték felismerni az elmélet jelentőségét, az elméleti továbbképzés fontosságát. A castrista, kispolgári forradalmárokat elsősorban a kubai forradalom követelményei vezették el a tudományos szocializmushoz.

Amikor a gyakorlatról, mint tanítómesterről emlékezünk meg, nem hagyhatjuk figyelmen kívül az amerikai imperializmust. Castróék gyakran hangoztatták, hogy milyen sok mindenre döbbentete rá őket az amerikai kormány magatartása. Az imperializmus nem kis szerepet játszott abban, hogy a kispolgári nézetekkel induló, az ország függetlenségét védelmező július 26-i mozgalom oly gyorsan eljutott az egyetlen igazi alternatívához, a szocializmus igényléséhez. Az imperialista politika szüntelenül "balra tolta" a kubai politikát.

Volt Kubában egy másik politikai erő is, a Népi Szocialista Párt, a kommunisták pártja, amely ugyan nem tudott a forradalom vezető erejévé válni, mégis - mint erre több

izben utaltam - elvégezte az elméleti elemzést, "tálalta" a reális javaslatokat. ^{hny} Akkor pedig a régi kommunis-
ták "elméletieskedtek" dogmatikusak voltak - mert ez is
előfordult -, az őszinte eszmecsere, a nyílt elvtársi,
bajtársi vita elsőegitette a nézetek tisztázódását, a
helyes politikai irányvonal kimunkálását.

Nem pontos tehát az a megállapítás, hogy ^{hny}akubai
forradalom marxista-leninista vezetés nélkül győzött. A
vezető szerep sajátosan válósult meg, részben a kommu-
nisták közvetítésével, jórészt az "élő tapasztalatok"
konkrét elemzésével, a kispolgári forradalmároknak a
marxizmushoz való közeledése révén és időnként - mert ez
is az igazsághoz tartozik - a szocialista országok taná-
csai segítségével. Mindez pótolta egy egységes, marxista-
leninista párt vezető szerepét. De ^{hny}úgyanakkor akubai for-
radalom egész menete a marxizmus-leninizmus tudományosá-
gát igazolta. Akik következetesen védelmezték a nép érde-
keit, azok eljutottak a szocializmus eszméinek elfogadásá-
hoz.

Miért nem hatalmasodtak el azok a kisebb-nagyobb
hibák, amelyeket Castróék elkövettek? Azt hiszem, ezt
leginkább a következőkkel magyarázhatjuk. Ezekben az évek-
ben Kubában élethalálharc folyt. Élethalálharc a forrada-
lom fennmaradásáért. Az ellenség minden gyenge pontot ki-
használt, létkérdés volt a hibákkal való gyors szembené-
zés, azok kijavítása.

^F Felidézve a kubai forradalom nemzetközi feltételeit,
mindenekelőtt az 1950-es évek végét, az 1960-as évek elejét,
a jellemző körülményeket kell számba venni.

Most, az 1960-as évek második felében, amikor kibontakozott az imperializmus ellentámadása, amikor a nemzetközi helyzet tartósan feszültebbé vált, amikor a kommunista mozgalomban kiéleződtek a nézeteltérések, néha hajlamosak vagyunk kissé lebecsülni azokat a viszonylag kedvező feltételeket, amelyek a forradalmi mozgalom számára az 50-es évek második felében megvoltak, amelyekről az 1960-as moszkvai nyilatkozat is említést tesz. Igaz, abban az időben a kommunista mozgalom némileg el is túlozta a forradalmi fellendülést, annak jelentőségét, újabb népek szocialista utra térésének lehetőségével úgy számolt, mint közeli perspektívával. Pedig azóta csak egyetlen ország, Kuba tért rá a szocialista építés útjára. De a kubai forradalom esetében igenis megmutatkozott az a pozitívum, amelyre a moszkvai nyilatkozat utal.

A kubai forradalom a gyarmati felszabadító harc általános fellendülése, a klasszikus gyarmati rendszer szétesése talaján bontakozott ki. A gyarmati népek felszabadító harca, az antiimperialista küzdelem az 50-es évek végén Latin-Amerikában is elemi erővel bontakozott ki és 1961-ben érte el csuespontját. A kontinentális forradalmi fellendülés lekötötte az amerikai imperializmus erőinek jelentős részét.

Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy az 50-es évek vége, a 60-as évek eleje a fájdalmas átértékelés időszak volt az Amerikai Egyesült Államokban, elsősorban a külpolitikában. Ez óhatatlanul magával hozott bizonyos fokú bizonytalankodást, tétovázást, ami nemegyszer, főleg 1959-ben és 1960-ban Kuba viszonylatában is megmutatkozott.

Az 1950-es évek végén számos népi demokratikus országban befejeződött a szocializmus alapjainak lerakása, kibontakozott a szocialista építés új szakasza. A Szovjetunió nagy gazdasági sikereket ért el. De még Yezeknél is hatalmasabb eredményeket tudott felmutatni a hadsereg fejlesztésében, a korszerű nukleáris ütőerő kiépítésében. Mindez jelentősen megváltoztatta a nemzetközi erőviszonyokat.

A szocialista országok közötti nézeteltérések - legalábbis Kuba vonatkozásában - még nem voltak számottevőek. Kuba sokoldalú megsegítése lényegében összehangolt volt. /Komoly érdemi nézeteltérés Kubával kapcsolatban csak a Karib-tengeri válság során, főleg Yannak értékelésében következett be./

A szocialista országok - mindenekelőtt a Szovjetunió - magabiztosan vállalták a Kuba megsegítésével járó terheket és kockázatokat. Azt mindenki - a kubai vezetők is - elismeri, hogy a szocialista országok segítsége nélkül lehetetlen lett volna megvédeni Kuba szuverenitását, legyőzni az amerikai imperializmust. Mindez közismert igazság, felidézésétől mégsem tekinthettem el, mert csak ezen a bázison érthető meg az, amit a Karib-tengeri válság tanulságával hangsúlyozni szeretnék.

Arra kérdésre, hogy miből fakadt a Karib-tengeri válság, azt felelem: Egyenes következménye volt az Egyesült Államok és Kuba közötti harcnak, az Egyesült Államok Kuba-ellenes politikájának. Az Egyesült Államok nem tudta és nem akarta elviselni Kuba elvesztését. Kuba visszaszerzéséről az amerikai imperialisták mind ez ideig sohasem mondtak

le. Várták a számukra legmegfelelőbb pillanatot és készültek a leszámolásra. Úgy gondolom, azt elég sokoldalúan sikerült bebizonyítani e tanulmányban.

1962 nyarán az Egyesült Államok és Kuba közötti viszony nagyon feszült és veszélyes volt. Miért kellett akkor még jobban kiélezni a helyzetet a rakéták odaszállításával, miért kellett a kubai kérdésből - még inkább mint korábban - világproblémát csinálni? Nem vezethetett más ut Kuba függetlenségének megvédéshez? Abban bizonyos vagyok, hogy nem ez volt az egyetlen lehetőség. De a kompromisszumnak ilyen módszerekkel történt kieroszakolását - bármennyire veszélyes is volt - már csak azért sem tudom elítélni - mert azt az utólagos eredmények igazolták.

Gyakran szokták gunyosan megjegyezni: "Hruscsov csak azért vitte Kubába a rakétákat, hogy visszavigye őket". Ez csak féligazság. A rakéták odavitele merőben új helyzetet teremtett a nyugati féltekén. Rendkívül erős figyelmeztetés volt az amerikai imperialisták számára. Meg kellett érteniük, hogy a Szovjetunió minden körülmények között megvédi Kubát. Számolniuk kellett a gyors visszacsapás veszélyével, végső soron egy nukleáris háború lehetőségével. Volt azonban a szovjet számításnak még egy rendkívül fontos eleme. Abban a pillanatban, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy szovjet közepes hatósugarú rakéták vannak Kubában /hetekig nem álcázták a rakétakilövő helyek építését/, az egész ügy presztizs-kérdéssé lett. Csökkentette az Egyesült Államok katonai tekintélyét szövetségesei, mindenekelőtt a latin-amerikai országok előtt.

Ekkor az Egyesült Államoknak mérlegánie kellett: mi az, amit tud és el akar viselni. Ekkor kellett a két nagyhatalomnak először felmérni, mit is jelent a nukleáris erőegyensúly.

Ebben a helyzetben, az adott erőviszonyok között az amerikai vezetők úgy látták, hogy a K^ubáról való formális lemondás nem jelent különöse^{bb}n tekintélyvesztést. Az USA szövetségesei Kubát mint szuverén országot elismerték és mint szocialista országot nagy részük már korábban "leírta"; tulajdonképpen - néhány latin-amerikai bábkormány kivételével - józanságra, mértékletességre próbálták rábírní. A Kubáról való lemondás tehát nem csorbitotta az Egyesült Államok nemzetközi tekintélyét, legalábbis nem számottevően.

Nem így állt azonban a helyzet a rakéták ügyében. Bár a nemzetközi jog szerint nem kifogásolható az, ha két ország egyezménye értelmében az egyik ^mkorány a másik ország területén helyezi el fegyvereit. Erre a mai világban számtalan precedens van. Az Egyesült Államok vezetői mégis úgy gondolták, ha ezek a rakéták Kuba területén maradnának, az nagymértékben csökkentené az Egyesült Államok világpolitikai tekintélyét, megváltoztatná a nemzetközi erőviszonyokat, ami óhatatlanul szétbomlasztaná az Amerikai Államok Szervezetét és hatással lenne a NATO-ra, valamint más katonai szövetségekre is. Ez volt ez a pont tehát, ahol az amerikai imperializmus nem volt hajlandó engedményeket tenni. Így történnhetett ymeg, hogy ez~~z~~ a rendkívül kockázatos lépés -, amely a kubai és a szovjet kormány közös megállapodása után következett be - kétségtelenül elősegítette egy elfogadható kompromisszum megkötését.

A szovjet kormány eme lépésével való egyetértés nem jelenti azt, hogy a végrehajtás módozatai minden szempontból helyeselhetők.

A Szovjetunió, de különösen Kuba olyan presztizsvesztést szenvedett, ami részben elkerülhető lett volna. A Szovjetunió képviselőjének a Biztonsági Tanácsban való szereplése - a merev tagadás - felesleges volt. Arra, hogy miért így érvelt Zorin, a Szovjetunió képviselője, persze nem tudnék magyarázatot találni. De nyilván rugalmasabb titkárra lett volna szükség.

A kubaiak feje felett kötött megállapodás, mint arra már utaltam, hiba volt. Bár kétségtelen, hogy 27-én az amerikai kormány nagy nyomást gyakorolt a Szovjetunióra; gyors, azonnali választ kért. Mégis módot kellett volna találni arra, hogy a kubai kormányt valamilyen formában előzetesen informálják, legalábbis egy ilyen megegyezés lehetőségéről. Ezzel el lehetett volna kerülni a váratlanság, a meglepetés okozta zavarokat.

De azt hiszem, a Szovjetunió nem is törekedett erre, hiszen még utólag sem adott megfelelő magyarázatot, legalábbis a nyilvánosság előtt nem. Már pedig, mint Lenin nem egyszer hangsúlyozta, egy kis nép nemzeti érzelmeit, érzékenységét különösen fontos figyelembe venni.

A Szovjetunió által elkövetett hibák, elsősorban a Karib-tenger vonatkozásában, nem befolyásolták az események menetét, nem rontották meg alapvetően a két ország - Kuba és a Szovjetunió - viszonyát. De kétségtelen, hogy a Karib-tengeriválság idején a kubaiak olyan sebet kaptak, nemzeti büszkeségük olyan mértékben sérült meg, amit többé nem felejtettek el, s ami eloszlatta azt a szinte vak hi-

tet, amellyel a kubai vezetők és a kubai tömegek a Szovjetunióban, a szocialista országokban biztak.

A Karib-tengeri válságnak természetesen van számos egyéb - nem kevésbé figyelemreméltó - tanulsága is. Azt hiszem, érdemes még egyszer felidézni R. F. Kennedy visszaemlékezését, aki az események ismertetése után összegezi azokat a tanulságokat, amelyeket az amerikai vezető szervek levontak.

R. Kennedy terjedelmes elemzését hat pontban így foglalnám össze:

1/ A felelős döntésekhez idő kell, ez gyakran nincs biztosítva. /Az októberi válság idején szakítottak időt a mérlegelésre./ Ez az egyik oka annak, hogy nem követtek el végzetes hibát./

2/ A vezető testületben elengedhetetlenül szükséges a szabad vita, a különböző alternatívák összeecsapása. /Ez nem volt meg a Playa Giron-i akció idején. Egyetlen tervet fölött egyhangulag döntöttek. Mint láthattuk, 1962 októberében más volt a helyzet./ A tanulságokat ezzel kapcsolatban R. F. Kennedy így összegezi: "A döntésnek egy nagyon fontos eleme hiányzik akkor, ha a vélemények teljesen meg-egyeznek."

3/ A nemzetközi jellegű döntéseknél igen lényeges a "törvényes formáság". /1962 októberében az ASZ 23-i döntése adta meg a törvényes keretet./

4/ Nagy jelentőségű akcióba nem szabad belemenni szövetségesek nélkül. /A Karib-tengeri válság idején biztosítva volt a NATO és a latin-amerikai országok többségének támogatása vagy legalább is jóindulatu semlegessége./

5/ A politikai vezetésnek bele kell tudni képzelnie magát az ellenfél helyzetébe, időt kell adni neki igazi céljaink megértéséhez és ahhoz is, hogy józanul tudjon dönteni.

6/ Meg kell érteni a nukleáris kor követelményeit. Ezt Kennedy elnök így fogalmazta meg: "... a nukleáris hatalmaknak el kell kerülni azokat a feszült helyzeteket, amelyek vagy megaláztatást vagy nukleáris háberut eredményeznek".

Ezek a gondolatok, a vezetéssel kapcsolatos követelmények jórészt már korábban elfogadott elvek voltak. De az új helyzetben ezekről semmiképpen sem szabad megfeledkezni. Ez a "nukleáris kor" egyik parancsa. A Karib-tengeri krízis izzó betűkkel írta ezt a mai nemzedék emlékezetébe...

x x x x x

Mint látható, kutatásaim során számos vonatkozásban nem tudtam megnyugtató eredményre jutni. Nem egy "fehér folt" vagy tisztázatlan pont fedhető fel azon a "térképen", amelyet a Kubai Köztársaság nemzetközi politikájáról és a kubai forradalom nemzetközi feltételeiről készítettem. Ilyenek például:

Miért bizonyult sorozatosan hibásnak az Egyesült Államok kubai politikája?

Miért a legkockázatosabb megoldást választotta a Szovjetunió a kubai forradalom megvédésében, a Karib-tengeri válság idején? stb., - hogy csak a legkiemelkedőbbekre utaljak. Már csak az említettek miatt sem tekinthetem lezártnak az általam választott témával kapcsolatos kutatómunkámat.

Irodalomjegyzék

1. Fidel Castro Ruz: Aniversarios Del Triunfo de la
Revolución Cubana, Editora Política, La
Habana 1967. 277 old.
2. Fidel Castro: Válogatott beszédek. Kossuth Könyvkiadó
1962. 420 old.
3. La Reforma Agraria, Obra Magna de La Revolución En
Cuba Republicana. I., II. köt.
Oficina Del Historiador De La Ciudad
De La Habana 1960. 907 old.
4. Rodney Arismendi: Problemas De Una Revolución
Continental. Ediciones Pueblos Unidos,
Montevideo, Uruguay 1962. 556 old.
5. América Latina. Problemas y Perspectivas De La Re-
volución. Editorial Paz y Socialismo,
Praga 1966. 248 old.
6. América Latina: Un Mundo Que Ganar, Central Unica
De Trabajadores De Chile. Santiago De
Chile 1968. 154 old.
7. Jacques Arnault: Historia Del Colonialismo. Editoria
Política, La Habana 1964. 275 old.

8. Boletín Económico De América Latina. V. köt.
Santiago de Chile 1960. Naciones
Unidas, 97 old.
9. Boletín Estadístico De América Latina. Vol. I. No.1.
Naciones Unidas 1961, 1962, 1963.
10. Jorge Texier Avellaira: Reforma Agraria.
Casa De Las Americas, Cuba 1962. 147 old.
11. Victorio Codovilla: El Plan Frondizi Analizado a La
Luz De La Situación Internacional y Nacional
Editorial Anteo, Buenos Aires 1959. 69 old.
12. Cronología De La Revolución II. 1959--1965.
Escuelas de Instrucción Revolucionaria
del PCC, La Habana 1966. 322 old.
13. Josué De Castro: Az éhség földrajza. Szikra 1955.
354 old.
14. Ernesto Che Guevara. Pasajes De La Guerra Revolucionaria.
Ediciones Union/Narraciones 1963. 126 old.
15. M. Danilevics: Latin-Amerika munkásosztálya harcban
a függetlenségért és a demokráciáért.
Szikra 1950. 36 old.

16. Genaro Carnero Checa: Latin-Amerika harcba indul. .
Kossuth Könyvkiadó 1961. 446 old.
17. William Z. Foster: Az amerikai földrész rövid
politikai története. Szikra 1952. 841 old.
18. J. William Fulbright: Hatalmi gőg. Zárt kiadvány.
260 old.
19. Ramiro Guerra: La Expansion Territorial De Los
Estados Unidos. Editora Universitaria.
La Habana 1964. 502 old.
20. Guatemala Contra El Imperialismo /1954--1964/
La Habana 1964. 76 old.
21. V. Manuel Gutiérrez G.: Rasgos Historicos Del
Movimiento Sindical Latinoamericano.
México 1963. 36 old.
22. M. A. Grecsev: A dollár terjeszkedése Latin-
Amerikában. Szikra 1956. 283 old.
23. A békés egymás mellett élés, a Szovjetunió lenini
külpolitikája. Kossuth Könyvkiadó 1963.
288 old.
24. Historia De Una Agresion. Ediciones Venceremos 1962.
437 old.

25. Humanismo. La Habana, Cuba 1961. 295 old.
26. Harmat Endre: Bukott diktátorok. Kossuth Könyvkiadó 1962. 111. old.
27. Perfil De Cuba. Ministerio De Relaciones Exteriores, Direccion De Informacion. 340 old.
28. Antonio Nuñez Jimenez: Asi Mi Pais Geografia De Cuba. Imprenta Nacional De Cuba. 1961. 174 old.
29. Tres Continentes. Ediciones De "Prensa Latina" La Habana, Cuba 1966. 836 old.
30. Kuba lo Let Revoljucii Izdatyelsztvo "Nauka" Moszkva 1968. 460 old.
31. Kuba Isztoriko-Etnograficseszkie Ocserki. Izdatyelsztvo Akademii Nauk SZSZSZR Moszkva 1961. 598 old.
32. Karczag Gábor: Latin-Amerika a kubai forradalom után. Kossuth Könyvkiadó 1968. 203 old.
33. Kende István - Szentés Tamás: Fejlődő országok nemkapitalista útja. Kossuth Könyvkiadó 1966. 295 old.
34. Kende István: A gyarmati rendszer felbomlása. Kossuth Könyvkiadó, 75 old.

35. Kende István: Nyolcvannyolc háború. 1945--1967.

Kossuth Könyvkiadó és az Országos Béke-
tanács 1968. 151 old.

36. Ch. D. Kepner - Jr. J.H. Soothill: El Imperio

Del Banano. Ediciones Especiales, Cuba 1961.
302 old.

37. E. Giudici - H.P. Agosti - J.C. Portantiero -

S. Schneider - M. Lebedinsky: Que Es La Izquierda.
Editorial Documentos, Buenos Aires 1961.
111 old.

38. Cuba En La Onu. Republica de Cuba Ministerio De Re-
laciones Exteriores. Imprenta Nacional De
Cuba 1961. 104 old.

39. Cuba En La Oea. Republica de Cuba Ministerio De
Relaciones Exteriores. Imprenta Nacional
De Cuba 1960. 164 old.

40. En Apoyo De La Justa Lucha Del Pueblo Cubano y De Los
Otros Pueblos Latinoamericanos Contra El
Imperialismo De EE.UU. Ediciones En Lenguas
Extranjeras, Pekin 1962. 192 old.

41. Lenin: A szocialista és tőkésállamok békés egymás
mellett éléséről. Kossuth Könyvkiadó 1966.
300 old.

42. Eduardo Del Llano: El Imperialismo Capitalismo
Monopolista I., II., III. köt. EIR 1967.
La Habana. 750 old.
43. José Pardo LLada. Castro Táborában. Kossuth Könyv-
kiadó 1961. 166 old.
44. Emilio Roig De Leuchsenring. Cuba No Debe Su
Independencia a Los Estados Unidos. Pub-
licaciones De La Sociedad Cubana De Estudios
Historicos e Internacionales. La Habana 1950.
82 old.
45. I. Lavreckij. A Vatikán árnyéka Latin-Amerika felett.
Kossuth Könyvkiadó 1962. 226 old.
46. Manual De Capacitacion Civica. Departamento de
Instrucción, MinFAR. La Habana 1960. 383 old.
47. Kunyina-Maruskin: Az amerikai békeszeretet legendája.
Kossuth Könyvkiadó 1962. 318 old.
48. Robert Merle: Moncada. Európa Könyvkiadó 1967. 369. old.
49. Jose Rivero Muñoz: El Primer Partido Socialista Cubano.
Direccion De Publicaciones Universidad
Central De Las Villas 1962. 123 old.
50. NATO, CENTO, SEATO, OAS. Kossuth Könyvkiadó 1966.
314 old.

51. Kwame Nkrumah: Neokolonizmus az imperializmus
utolsó szakasza. Kossuth Könyvkiadó 1967.
281 old.
52. Playa Giron: Derrota Del Imperialismo.
Ediciones R. La Habana 1961. I., II., III.,
IV. köt. 1655 old.
53. La Marcha de la Alianza para el Progreso 1961--1962.
Union Panamericana. Washington, D.C. 1963.
218 old.
54. Panorama Economico Latinoamericano. Ediciones de
"Prensa Latina", La Habana, Cuba I., II., III.
köt. 2300 old.
55. Carlos Peréyra: El Mito De Monroe. Ediciones El Buho.
Buenos Aires 1959. 236 old.
56. Victor Perlo: Az amerikai Imperializmus. Szikra 1952.
307 old.
57. E. P. Pletnyev: Diplomácia és világgazdaság.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1969. 237 old.
58. SZSZSZR i Latinszkaja Amerika. 1917--1967. Akademiya Nauk
SZSZSZR, Insztitut Latinszkoj Ameriki, Moszkva
1967. 214 old.
59. Jorge Ricardo Masetti. Los Que Luchan y Los Que Lloran.
El Fidel Castro Que yo vi. Edicion Cubana La
Habana 1960. 148 old.

60. Documentos Politicos. Politica Internacional De La
Revolucion Cubana. I., II. köt. Editora
Politica 1966. 801 old.
61. Fernando Portuondo: Hisotira De Cuba. Editora Del
Consejo Nacional De Universidades. La Habana
1965. 599 old.
62. Julio Le Riverano. La Republica Dependencia y Revolucion.
Editora Universitaria. La Habana, Cuba 1966.
376 old.
63. Oscar Pino-Santos: Historia De Cuba Aspectos Fundamenta-
les. Editorial Nacional De Cuba, Editora Del
Concejo Nacional De Universidades. La Habana
1964. 352 old.
64. Partido Socialista Popular VIII. Asamblea Nacional.
Ediciones Populares. La Habana 1960. 749 old.
65. La Revolucion Cubana Ante El Mundo. Editado En Los Talleres
De La Imprenta Nacional De Cuba, Ministerio De
Educacion. Gobierno Revolucionario. La Habana
1960. 144 old.
66. Blas Roca: A kubai forradalom. Kossuth Könyvkiadó 1961.
137 old.
67. Blas Roca: ~~El Comunismo En La Conciencia De La Revolucion~~
Informa de Blas Roca en el pleno del Comité
Nacional del P.S.P. el 25 de Enero de 1961.
69 old.

68. Z. Romanova: La Expansion Economica De Estados Unidos
En America Latina. Editorial Progreso, Moscu
1966. 261 old.
69. Carlos R. Rodriguez: La Clase Obrera y la Revolucion.
Editorial Vanguardia Obrera, La Habana 1960.
82 old.
70. Salgó László: Ostromlott sziget. Kossuth Könyvkiadó
1964. 281 old.
71. B.A. Sabad: A neokolonializmus ideológiája. Kossuth
Könyvkiadó 1962. 137 old.
72. Paul M. Sweezy-Leo Huberman: Kuba, Anatomie einer Re-
volution. Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt
am Main 1968. 230 old.
73. Sz.I. Tyulpanov: Az imperialista gyarmati rendszer
és felbomlása. Kossuth Könyvkiadó 1960.
317 old.
74. Várkonyi Tibor: A kubai válság háttere. Kossuth Könyv-
kiadó 1963. 40 old.
75. Jack Woddis: Mi a neokolonializmus? Kossuth Könyvkiadó
1969. 133 old.
76. Les Conséquences De L'Affaire De Cuba. Chronologie
novembre-décembre 1962. La Documentation
française. Secrétariat Général ~~Des~~ Du Gouver-
nement Direction De La Documentation. Paris 1965.

77. Le Syndicalisme En Amérique Latine. La Documentation
Francaise. Secrétariat Général Du Gouvernement
Direction De La Documentation. Paris 1966.

78. Problèmes D'Amérique Latine. La Documentation française.
Secrétariat Général Du Gouvernement Direction
De La Documentation. Paris 1966.

Folyóiratok és egyéb időszaki kiadványok:

Politica Internacional Revista Del Instituto De Politica
Internacional. Ministerio De Relaciones
Exteriores. Calzada y G, Vedado, La Habana,
Cuba.

The Economist para América Latina.

Prensa Latina. Publicado Diariamente Por Prensa Latina,
Agencia Informativa Lationoamericana .

Cuba Socialista.

Boletín de Información. Documentos de los Partidos Comunistas
y obreros Artículos e Intervenciones. Editorial
Paz y Socialismo.

Casa de Las Americas. La Habana, Cuba.

Ediciones el Orientador Revolucionario. La Habana.

Teoria y Practica. La Habana.

Társadalmi Szemle, Nemzetközi Szemle, Béke és Szocializmus.